RAM DASS • RUPERT SHELDRAKE • TERENCE McKENNA

BARAKA

ČASOPIS PRO NOVÝ VĚK

ČÍSLO 9 CENA 95 Kč

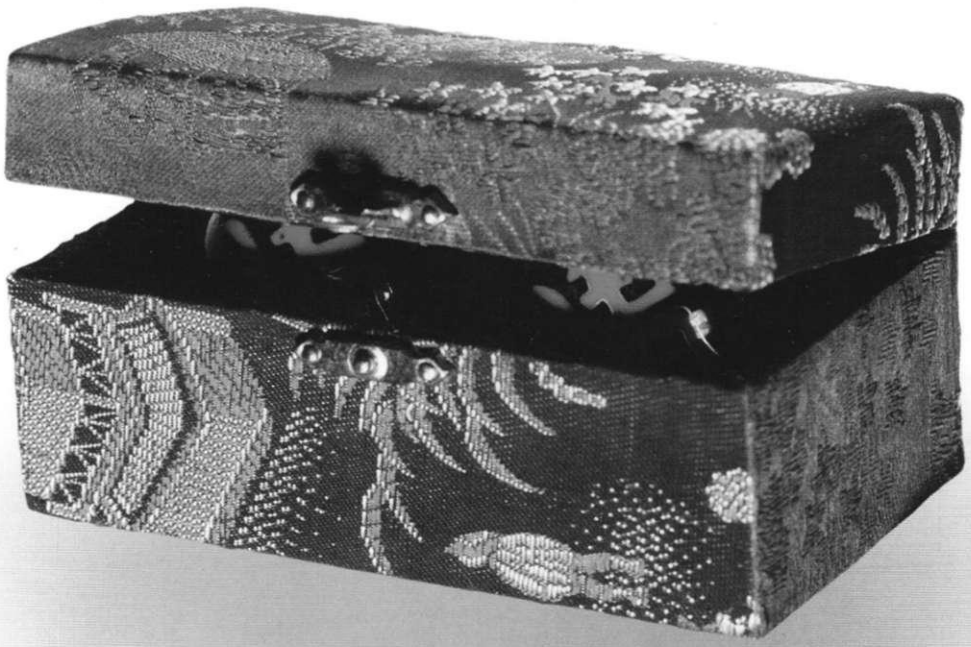

ENERGIE STROMŮ • ČÍNSKÁ HUDBA • TAO BIOLOGIE
I–ŤING • KNIHA PROMĚN • FENG–ŠUEJ A JÍDLO •
JOHN CAGE: PŘEDNÁŠKA O NIČEM • FALUN
RAVI ŠANKAR • JILL PURCEOVÁ: VŠECHNO ZPÍVÁ

Staré súfijské slovo BARAKA znamená štěstí, vůni, dech, ale i esenci života, z níž pramení evoluční vývoj • BARAKA je duchovní síla, dar Božího souhlasu a inspirace • BARAKA je ale také bliss, »požehnání«, dotek božského • BARAKA je to, co produkují chrámy, kláštery, poutní a svatá místa a za čím tam lidé putují a co si také odnášejí • BARAKA je to, co hledají duchovní hledači a čeho dosahují tančící derviši • BARAKA je jako láska: čím víc si jí poutníci odnesou, tím víc je jí k mání. Čím větší poptávka po této duchovní komoditě, tím větší nabídka • BARAKA je jakési duchovní, imaginární, ale ne nereálné pole informací o možnosti a schopnosti člověka vyladit se na něco, co ho dalece přesahuje • BARAKA se jmenuje slavný dokumentární celovečerní film režiséra Rona Frickeho z roku 1993 • BARAKA je podle Johna Lillyho kosmickou láskou

Vážení přátelé,

přijměte pozvání do virtuálního světa jedné z budoucích supervelmocí. Ať si o tom myslí kdo chce co chce, fakt, že téměř sto miliónů lidí se začalo duchovně kultivovat, předznamenává hlubinné společenské změny, ke kterým dříve či později musí v nejlidnatější zemi světa dojít. Jak její tak různorodé a jiné obyvatele blíže poznat? Má osobní zkušenost je jednoznačná: čínská hudba, dokonale ekologická filosofie taoistů, ale i zdánlivě tak obyčejné čínské léčebné koule jsou nádhernými možnostmi, jak si »sáhnout« a ochutnat z tak dlouho kultivované moudrosti. Prastarým a zároveň tak moderním věštebným systémem I-ťing, kterým se dnes zabývají matematici, teoretici chaosu a kosmologové, byl ovlivněn nejen Terence McKenna nebo Zdeněk Neubauer, ale i slavný skladatel John Cage. Pokud na vás tedy mezi řádky dýchne vůně propojenosti, cítíte správně. Jsme na mnoha úrovních propojeni nejen s tak podivně jinými lidmi, jako jsou Číňané, ale i se zvířaty a stromy. Užívejme si to.

Vlastimil Marek

psychowalkman *navozením změněných stavů vědomí*

odhalíte tajemství Vaší mysli
prohloubíte techniky duševní práce

síla myšlenky **Alfa** *relaxace*

aktivní životní styl **Beta** *koncentrace*

tajemství podvědomí **Theta** *meditace*

zdravý život **Delta** *spánek*

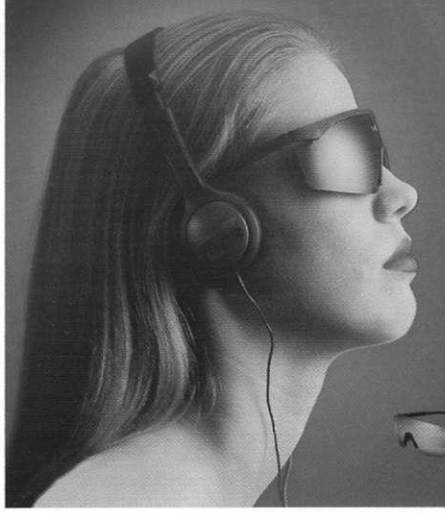

Svíčky v tibetských chrámech **BUBNOVÁNÍ**

Světelně-zvuková stimulace k léčení a duchovnímu rozvoji

Reference poskytli: Milan Calábek (Mandala), Michal Fabián, Vlastimil Marek, Stanislav Grof, MUDr. Jiří Štangl, psychologové a lékaři.
Doporučené použití: dle aktuální potřeby kdykoliv, k trvalé kondici 2-3x týdně 15 minut. Varování: psychowalkman nesmí používat epileptici bez dohledu lékaře.

Informace a katalog získáte v prodejnách společnosti Galaxy:
Brno: Žerotínovo nám. 6, tel.: 05/422 136 38, Hranice: Mlýnská 520, tel.: 0642/205 228,
Ostrava: 28. října 10, tel.: 069/612 00 94, Plzeň: Radčická 2, tel.: 019/722 24 87,
Praha: Na Moráni 5, tel.: 02/24 91 2000,
Průhonice: Obchodní centrum – Spektrum, tel.: 02/72 68 00 68,
Zlín: OD PRIOR, tel.: 067/721 12 56, kl. 235, (Uh. Hradiště: OD DELTA, tel.: 0632/555 065)
internet: www.psychowalkman.cz, vyzkoušení zdarma, **prodej na splátky** (bez ručitele).

Galaxy

David J. Brown
Ram Dass
Guru po mrtvici
· 2 ·

Rupert Sheldrake
Psi vědí...
· 4 ·

Zjišťování vitality stromů
· 6 ·

Vlastimil Marek
Dech minulosti
· 14 ·

Ulrike Middendorfová
Pátrání
po dokonalé harmonii
· 18 ·

Jakub Maršálek
Počátky
čínské rituální hudby
· 22 ·

Berta Krebsová
Specifické rysy taoismu
· 24 ·

Zdeněk Neubauer
Tao biologie
· 28 ·

Čínské koule
· 36 ·

S Vladimírem Andem
o dnešní Číně
· 41 ·

Čínská sekta Falun kung
· 48 ·

I-ťing
· 49 ·

Gary Lachman
Kniha proměn
· 52 ·

Ota Chochola
Jídlo je nejlepší přítel
· 56 ·

John Cage
Přednáška o ničem
· 60 ·

Kay Larsonová
4'33"
· 64 ·

Progresivní muzikant
John Cage se zamýšlí
· 65 ·

Jill Purceová
Všechno zpívá
· 68 ·

Ravi Šankar
Dotknout se Boha hudbou
· 72 ·

Recenze
· 75 ·

Terence McKenna
I-ťing
jako lunární kalendář
· 80 ·

BARAKA, ČASOPIS PRO NOVÝ VĚK
www.svet.namodro.cz/w-baraka

Vydává, distribuuje a předplatné přijímá Roiva – Roman Ludvík, Soukenická 3, Praha 1, Telefon (02) 2481 7181, E-mail roiva@terminal.cz
Připravuje Vlastimil Marek · Grafická úprava a typo Adam Friedrich · Redakce Tamara Marková
Všechny neoznačené texty a fotografie jsou dílem redakce

Distribuce Kosmas, Lublaňská 34, Praha 2, tel. (02) 291 925

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou s. p., odšt. záv. Přeprava, čj. 4271/99 ze dne 1. 11. 1999 · RČ MK ČR 7677 · ISSN 1211-720X

Zvláštní poděkování vydavatele a redakce patří Heleně R. Fosterové

Ram Dass guru po mrtvici

David Jay Brown
Tricycle

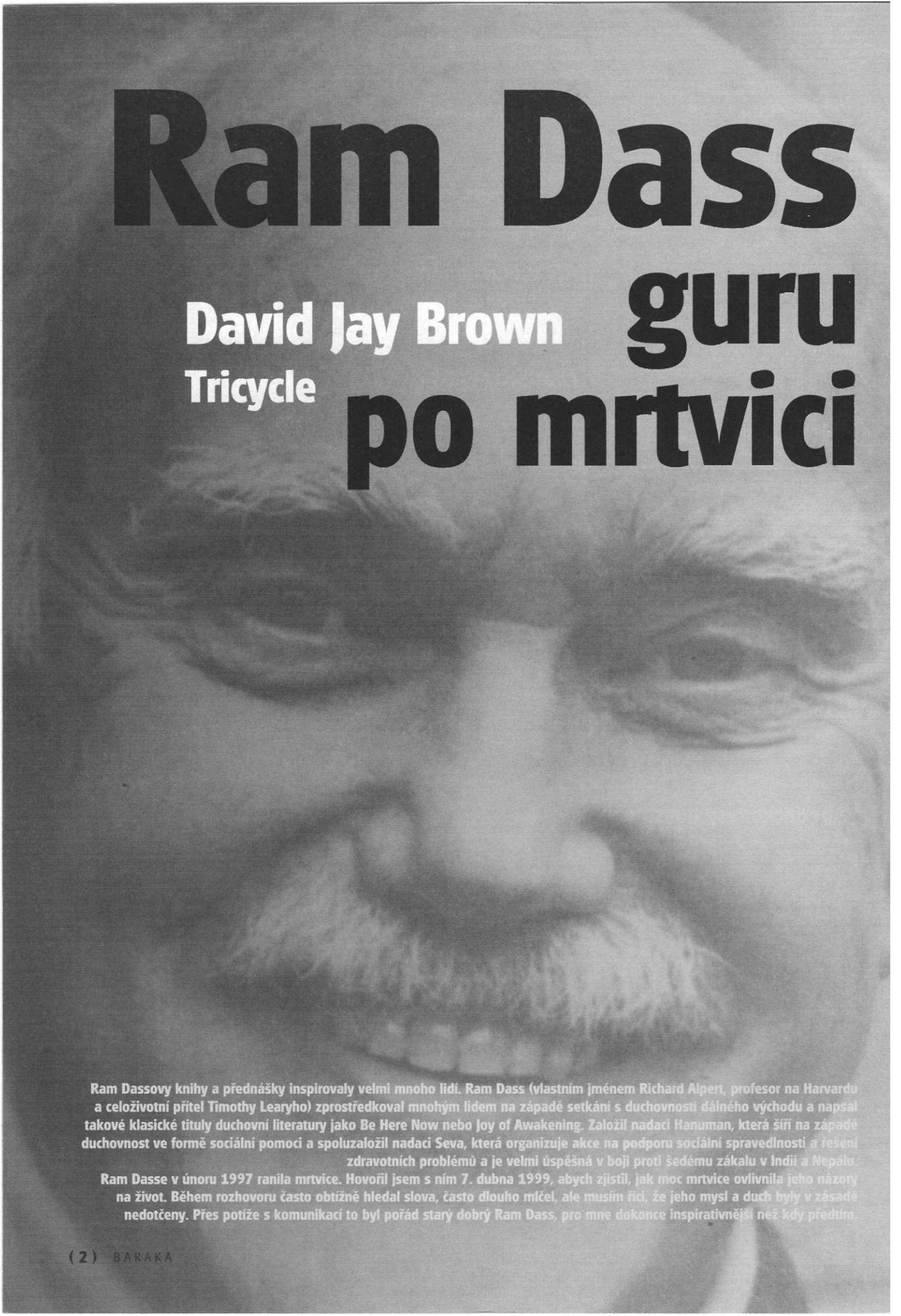

Ram Dassovy knihy a přednášky inspirovaly velmi mnoho lidí. Ram Dass (vlastním jménem Richard Alpert, profesor na Harvardu a celoživotní přítel Timothy Learyho) zprostředkoval mnohým lidem na západě setkání s duchovností dálného východu a napsal takové klasické tituly duchovní literatury jako Be Here Now nebo Joy of Awakening. Založil nadaci Hanuman, která šíří na západě duchovnost ve formě sociální pomoci a spoluzaložil nadaci Seva, která organizuje akce na podporu sociální spravedlnosti a řešení zdravotních problémů a je velmi úspěšná v boji proti šedému zákalu v Indii a Nepálu.

Ram Dasse v únoru 1997 ranila mrtvice. Hovořil jsem s ním 7. dubna 1999, abych zjistil, jak moc mrtvice ovlivnila jeho názory na život. Během rozhovoru často obtížně hledal slova, často dlouho mlčel, ale musím říci, že jeho mysl a duch byly v zásadě nedotčeny. Přes potíže s komunikací to byl pořád starý dobrý Ram Dass, pro mne dokonce inspirativnější než kdy předtím.

Co si pamatujete z doby, kdy vás ranila mrtvice?

Ležel jsem na posteli a představoval si, že jsem stařeček. Snažil jsem se v sobě najít způsob, jak si to fantazírování zapamatovat, protože jsem právě psal knihu o vědomém stárnutí a protože mně bylo pouhých 65 let, myslel jsem, že jsem příliš mladý na tento námět. Hovořil jsem po telefonu s přítelem z Nového Mexika a on mi říkal, že zním nějak nemocně. Jak jsem tak fantazíroval, nevšiml jsem si, že jsem byl raněn mrtvicí. Přítel zavolal mým sekretářkám, které žijí poblíž a řekl jim, že si myslí, že je se mnou něco špatně. Sekretářky pak okamžitě přišly do mého domu.

Nějak jsem se ocitl na podlaze mimo postel. Všiml jsem si, že mám nějaké slabé nohy, což jsem si vysvětloval prostě tím, že už jsem starý. Sekretářky okamžitě zavolaly pohotovost. Pak si pamatuju, jak jsem vzhlížel k obličejům lidí ze záchranky a znovu jsem uvažoval o tom, že se na mě dívají, jako bych byl velmi starý muž. Dodnes si z toho všeho pamatuji jen to, jak mě vezli na vozíku sály nemocnice. Přicházeli přátelé, sestřičky a lékaři, všichni s velmi soustředěným výrazem ve tvářích, protože jim řekli, že umírám. Já jsem si ale myslel, že jen tak dokonale prožívám své fantazírování na téma, že jsem velmi starý.

Jak změnila mrtvice fyzicky a mentálně vaše tělo?

Poškodila mi mozek tak, že nemohu hýbat pravou rukou a nohou. Celá pravá strana mého těla je pohybově poškozena. Ale přesto to docela bolí. Mrtvice také ovlivnila mou schopnost hovořit Mám problémy stvořit věty. Místnost pro koncepty, tam, kde je oblékám do slov, byla mrtvicí poškozena. Mám myšlenky, ale nemám slova, abych do nich ty myšlenky oblékl.

Co vás mrtvice naučila?

Můj guru říkával, že čím víc člověk trpí, tím blíže je bohu. Měl pravdu. Mrtvice mi pomohla přiblížit se bohu. Je to jakási guruovská milost a mrtvice je požehnáním. Před mrtvicí jsem rád hrál golf, řídil své sportovní auto, hrál na violoncello. Nyní nic z toho nemohu dělat. Nemohu dělat, dělat, dělat.

Dívám se na to vše, co se mi stalo poté, co mě ranila mrtvice, jako na nové převtělení. Ve svém předchozím životě jsem byl golfista, řidič sportovního auta, hudebník. Všeho toho jsem se vzdal. Psychické utrpení by se dostavilo pouze tehdy, pokud bych svá předchozí vtělení srovnával; kdybych říkal - tehdy jsem mohl hrát na cello. Takže mohu říci, že mě ranilo jakési guruovství a přivedlo mě tak blíž k duchovnosti.

Naučil jsem se vychutnávat ticho. Předtím jsem to také uměl, ale teprve teď jsem to zvládl dokonale. Hodně jsem se naučil o tom, co to znamená pomáhat. Před mrtvicí jsem často pomáhal a v tom pomáhání byla moje moc. Teď jsem bezmocný. Místo knihy »Jak mohu pomoci« bych teď měl napsat knihu »Jak mi můžete pomock Od okamžiku, kdy ráno otevřu oči, potřebuji pomoc: jít na záchod, jíst, kamkoli se vydat, vždycky potřebuji někoho, aby mi pomohl. To je skutečná bezmocnost. Zjistil jsem ale, že i tato role může být vychutnána se soucitem, a tak si, já i ti, co mně pomáhají, navzájem sloužíme.

Jak mrtvice ovlivnila vaši duchovnost?

jsem teď víc v karma józe. je to má karma, a tak je to i moje jóga. Myslím, že mne to naučilo víc chápat, jak může být utrpení jakýmsi schodištěm k duchovnímu cíli. Má mrtvice také ovlivnila spoustu lidí. Byl jsem, svými knihami, nahrávkami nebo přednáškami, pro mnoho lidí duchovním přítelem. Byl jsem osobou, se kterou se mohli identifikovat a mrtvice to zničila. Lidé teď nemohou pochopit, jak je možné, že tak duchovní osoba může dostat mrtvici. Podminovává to jejich představy, že dobro přichází jenom k těm, kteří jsou dobří. Chtěl jsem pomoci těmto lidem otevřít srdce, a má mrtvice to udělala mnohem lépe než mé knihy, nahrávky nebo cokoli jiného.

Pomohlo vám kouření marihuany?

Pomohlo mi to uklidňovat se a zbavit se částečně bolesti. Pomohlo mi to také pročistit perspektivu vedoucí k přesvědčení, že mrtvice rovná se duchovnost. Nepotkal jsem mnoho lékařů, kteří by chápali, že kouření marihuany je z léčebných důvodů, zvláště pro lidi po mrtvici, vhodné, ačkoli to statistiky prokazují. Musel jsem si svou léčebnou marihuanu vybojovat.

Měl jste od doby, kdy vás ranila mrtvice, nějaké psychedelické zážitky?

Samozřejmě.

Lišily se nějak od těch předchozích?

Ne, v zásadě ne. Psychedelické zážitky mi pomohly získat správný úhel pohledu. Pomohly mi uniknout perspektivě myslí kolem mne, léčitelů těla. Potřeboval jsem psychedelika, abych se víc soustředil na duši.

Co si myslíte, že se stane s vědomím po smrti těla?

Myslím si, že přeskočí do nějakého jiného těla v jiné rovině existence a bude to dělat, dokud se opět neztotožní s bohem. V buddhistickém slova smyslu přeskakuje z formy do formy, dokud se nerozplyne do stavu bez formy. Z hinduistického hlediska se vědomí neustále převtěluje a duše se tak učí.

Co vás ještě mrtvice naučila?

Zintenzívnila můj pocit lidství. Možná to zní divně, ale když jsem i já vykročil po své duchovní cestě, byl jsem psychologem a byl jsem velmi zaměstnán svým egem. Pak jsem vkročil do království duše, byl jsem duší a odhodil jsem ego a tělo. Teď už nic neodhazuji. Přátelím se se svým tělem. Mrtvice mě naučila vážit si všech úrovní vědomí, včetně onoho tělesného. Od té doby, kdy mě ranila mrtvice, říkají někteří přátelé, že jsem daleko lidštější, jako bych teď byl víc sám sebou, zatímco předtím jsem pro ně byl spíš duší.

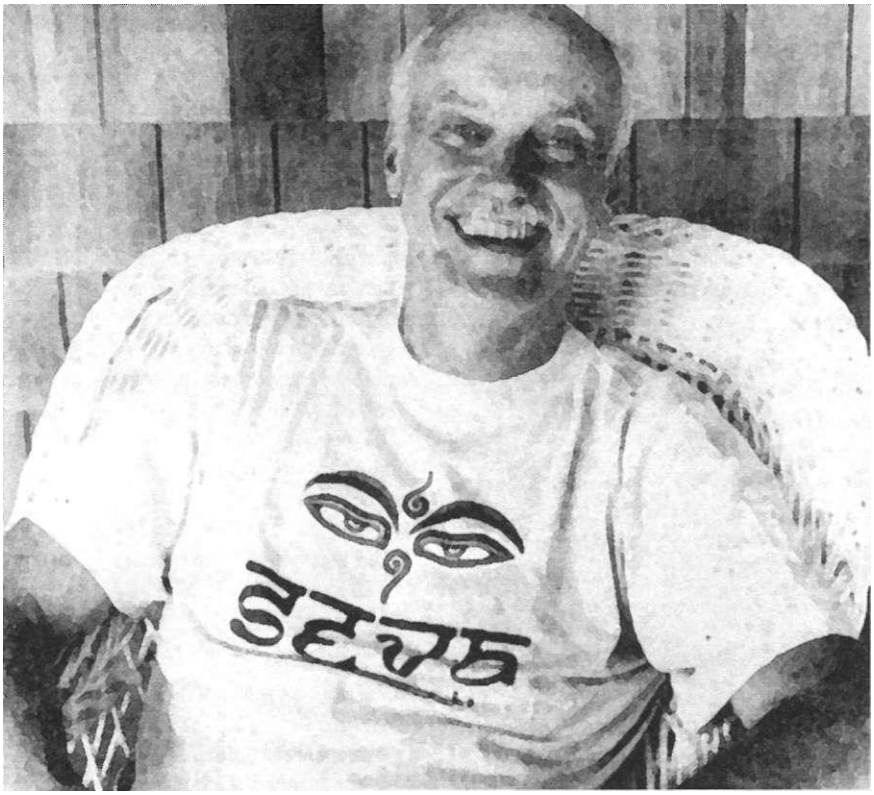

psi vědí, kdy přijo

Rupert Sheldrake před **lety** poznamenal, **že základy** materialistické vědy lze otřást **třeba tím, že** nadšenci **začnou** vědecky **zkoumat to, co** věda **zkoumat odmítá. Například** to, **co většina** z nás **zná - jakousi telepatii** domácích zvířat, **zvláště koček** a psů.

Ruperte, ve své knize s nádherně nevědeckým názvem *Psi vědí, kdy jejich páničkové přijdou domů* píšeš o různých experimentech, které již několik let probíhají. Můžeš je popsat a naznačit jejich smysl?

Zkoumal jsem různé formy telepatie u psů, koček, koní, papoušků a jiných zvířat; ukázalo se, že nejprůkaznějším experimentem ke zjištění, zda jde o telepatii či o pouhý instinkt, je otázka, jak psi vědí, kdy páničkové prijdou domů. S tímto fenoménem se setkal značný počet lidí. Průzkumem jsme zjistili, že 50 % majitelů psů v Anglii a USA tvrdí, že psi předvídají příchod některého člena rodiny. Někdy to dokonce dělají několik minut předtím, než člen rodiny přijde; někteří psi se tak začínají chovat o 10 minut půl hodiny, nebo dokonce o hodinu dříve. Znám řadu případů, kdy se tak stalo způsobem, který se zcela vymyká obvyklému návratu domů - v některých domácnostech, kde muž, žena nebo jiný člen rodiny mají nepravidelnou pracovní dobu, si ti, kteří jsou právě doma, zvykli zjišťovat, kdy někdo přijde domů, podle toho, jak se chová pes. Díky psovi pak takového navrátilce čeká na stole oběd nebo teplý čaj.

Existuje spousta důkazů, že nejde o pouhý zvyk. Při natáčení některých experimentů jsme umístili kamery s časovačem do haly, a to směrem ke dveřím, u nichž psi obvykle čekávají. Účastníci experimentu také používali jiné typy aut a nikdo doma nevěděl, kdy nebo zda vůbec přijdou. Pes to ovšem věděl vždycky. Máme shromážděno přes 200 takových videozáznamů a výsledky jsou statisticky velmi významné. |á sám jsem nejvíc pracoval se psem, který se jmenuje |. T. a žije poblíž Manchesteru. Samozřejmě, že ani j. T, nejlepší pes ze všech, které jsme zkoumali, to nedělá vždy. Nečekal svého pána, když byl nemocný a když fenka v protějším domě hárala; jinak ale vždy spolehlivě poznal, kdy jeho pán přijde, a očekával ho.

A co kočky a jiná zvířata?

Kočky jsou také velmi telepatické, ale mám dojem, že je naše experimenty moc nezajímají. Čtvrtina majitelů koček je přesvědčena, že kočky vědí totéž co psi, nečekají ale déle než 10 minut je také obtížnější je nafilmovat protože rády a snadno mění své chování v závislosti na okolnostech. Když je hezky, čekají před dveřmi, prší-li, čekají uvnitř, pokud je chladno, čekají v teple - je tedy obtížné být připraven s kamerou. |sou také velmi náladové: přijde-li domů osoba, která jim obvykle dává večeři, samozřejmě je to zajímá, ale pokud je už někdo jiný nakrmil a ony nejsou hladové, odmítají jakkoli reagovat. Zjistili jsme také, že kočky jsou v tomto ohledu citlivé dlouho dopředu. Pokud například lidé odjedou na delší dobu pryč, třeba na dovolenou, a někomu své kočičí miláčky svěří do péče, kočky den před návratem rodiny z prázdnin svůj nový příbytek opustí, vrátí se do původního domova a čekají na svého majitele, byť je v tom okamžiku třeba až na druhém konci světa. Kočka tedy nějak zjistí jejich záměr na tisíce kilometrů. Pokud je to v jejich zájmu, i kočky jeví silné telepatické schopnosti.

Proč sis každodenní experimenty vybral?

Zajímají mě neviditelná propojení mezi členy určitých sociálních skupin, je to součást mého celoživotního zájmu o morfická pole, tedy o pole, která spojují části do větších celků. Když jsem začal uvažovat o domácích zvířatech a začal si povídat s jejich majiteli, uvědomil jsem si, že zvířata jsou daleko vnímavější než lidé snad i proto, že je nikdo nevychovával v přesvědčení, že telepatie neexistuje. Protože reagují daleko důvěiyhodněji, myslel jsem si, že by bylo dobré zkusit nějaké experimenty, které lze snadno zopakovat. Experimenty v oblasti lidské telepatie přinesly mnohé pozitivní výsledky, ale jsou velmi nudné. Psy čekající na svého pána to ale nikdy neznudí - takový experiment lze opakovat donekonečna.

Jde také o výzkum, který byl dodnes naprosto ignorován. Psychologové a parapsychologové zvířata ignorovali, protože parapsychologii definovali jako vědu studující výjimečné lidské schopnosti. Nepopírali sice, že by stejné schopnosti nemohla mít i zvířata, parapsychologie a psychologie jsou však vědy velmi antropocentrické. Biologové zase vše ignorovali, neboť cokoli, co zavání paranormalitou, je pro ně naprostým tabu. Prakticky celá věda tuto oblast výzkumu tedy ignorovala, i přes neoddiskutovatelný fakt, že právě zde lze nasbírat hory důkazů. Kdykoli jsem o svých experimentech hovořil, vždy se našel někdo, kdo měl nějaký podobný příběh o svém psu nebo o své kočce. Dokud se o tom nemluvilo, majitele psů to nenapadlo. Když člověk něco podobného o svém mazlíčkovi vypráví, lidé většinou neberou jeho vyprávění doslova a přičítají popisované jevy jakémusi sentimentálnímu vztahu ke zvířatům, jakémusi přehánění. Většinu těchto lidí navíc vědci okamžitě zařadili mezi nevzdělané, pověrčivé a experimentálně nezodpovědné a nespolehlivé, není tedy dřvu, že se jim o tom nechtělo hovořit. Naše experimenty jim potvrdily, že v soužití s jejich mazlíčky se děje něco, co je životně důležité a co nám může hodně napovědět o skutečné podstatě jak zvířat, tak člověka.

Zmínil ses, že pro podobné druhy projektů je velice obtížné získat finanční podporu, zvláště mezi vědci, kteří se řídí materialistickým a mechanistickým světonázorem, a že je tedy velmi důležité nalézt tak jednoduché projekty a experimenty, aby se jimi mohli zabývat i obyčejní lidé, a dokonce i školáci. Můžeš nám říci, jak na této úrovni experimenty probíhaly?

Snaha realizovat co nejjednodušší projekty je v mém výzkumném programu klíčovou. Nechci být dlouhodobě závislý na grantech a drahých laboratořích, monopolistický postoj současné institucionalizované vědy se totiž podobným experimentům velmi brání. Když ale pracuji se zvířaty, nepotřebuji laboratoř, protože by se v ní domácí mazlíčkové nechovali přirozeně, je nutno zkoumat je přímo v jejich domovech. To jediné, co potřebuji, je videokamera a počítač na nějakou statistickou analýzu - a to dnes již hodně lidí má. Navíc každý, kdo má psa nebo kočku, po většinu společně stráveného času svého mazlíčka systematicky pozoruje. Lidé mají zvířata, protože se o ně zajímají, a tak si všímají, co zvířata dělají a jak se chovají. Pokud je tedy požádáte, aby byli pozornější než obvykle, není to pro ně nerealizovatelné. 0 zvířata se navíc starají i děti. Myslím si, že tento druh experimentu je příkladem výzkumu, o kterém jsem psal už v mé předchozí knize Sedm *experimentů, které by mohly změnit svět* Šlo mi o vědecký výzkum s velmi nízkým rozpočtem, který by mohl dělat prakticky kdokoli. Nejde o nějaký nový druh vědy, ale o jiný způsob, jak to dělat, o vědu, která by byla otevřenější a nezávislá.

Určitě jsi zjistil, že mnozí vědci, kteří jsou ve svých laboratořích striktně materialističtí, mají doma své zvířecí mazlíčky. Nechtějí ale spolupracovat, aby experimenty neotřásly jejich konformními názory. Co ti to říká o stavu současné vědy?

Nejen o stavu vědy, ale i o stavu naší společnosti. Většina lidí si libuje v mechanistické teorii světa, protože je základem moderního vzdě-

ou páníčkové domů

Rozhovor s Rupertem Sheldrakem

láni, průmyslu a ekonomie - všechny tyto vědy jsou v podstatě mechanické. Mechanistický model reality dominuje i ve veřejném životě, a právě vědci s ním explicitně pracují. Doma ale většina z nich tento model snadno opustí. 0 víkendech pracují na zahrádce, chodí na procházky, do lesa, chovají zvířata... jedná se tedy o přímé a osobní způsoby spojení se světem zvířat a rostlin, tedy s jaksi širším přírodním světem. Mimo svou laboratoř jsou i vědci obyčejnými lidmi, aspoň většina z nich je taková - i oni se starají o zahrádku a mají psy nebo kočky.

Tento rozpor mezi oficiálním světem laboratoře a domácím světem psů a koček je vlastně jen jakousi extrémní verzí rozporu, ve kterém se všichni pohybujeme. Rád bych svým výzkumem dosáhl jakéhosi pootevření brány; je to výzva, aby lidé to, čeho jsou každodenně svědky, brali vážněji, aby si uvědomili, že chování jejich mazlíčků jim může poskytnout důvěryhodné důkazy o tom, že to, co skutečně potřebujeme, abychom lépe pochopili sami sebe i svět máme přímo před svýma očima.

Zabýval jsem se také jinými kategoriemi nevysvětlitelných jevů, např. smyslem pro prostor a vzdálenost. Psi a kočky dokáží najít svůj domov i na vzdálenost stovek kilometrů a navíc v naprosto neznámém terénu. Uspokojivě dosud nikdo nevysvětlil, jak se v prostoru orientují holubi, jak se migrující ptáci dokáží vrátit do svých hnízdišť... Dalším jevem, s nímž si současná věda neví rady, jsou způsoby, jakým zvířata cítí blížící se zemětřesení. Za II. světové války s jejich pomocí lidé zjišťovali, kdy se blíží nálet Známe i případy, kdy půlhodinu před záchvatem varují psi epileptiky. Nic z toho současná věda nedokáže vysvětlit, a tak jsem se snažil podobné jevy popsat a nabídnout je příštím nadšeným výzkumníkům. Tím, že i tyto věci začneme brát vážněji, můžeme zaplnit bílá místa na současné vědecké mapě reality.

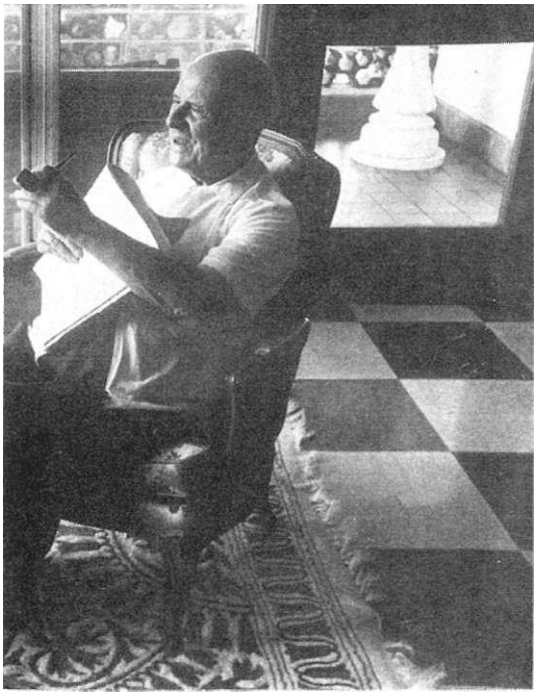

Co to přinese?

Mám teorii, která by hodně z těchto jevů mohla vysvětlit. Netvrdím ovšem, že je tou jedinou správnou, jiní lidé mají jiné. Má teorie morfických polí přirozeným způsobem vysvětluje právě takovéto typy propojení lidí a zvířat i zvířecí smysl pro směr a orientaci. Myslím, že vědomí těchto polí by mělo být součástí jakéhosi nového holistického názoru, který by nám pomohl pochopit vztah mezi organismem a prostředím nebo mezi členy konkrétní sociální skupiny. Mohlo by být součástí vědomí, že organizace přírody má několik úrovní vzájemných propojení věcí. Pokud všechno rozbijete až na molekuly nebo atomy, pak samozřejmě vzájemná propojení zmizí.

Věda příliš přeceňuje analýzu. Aby bylo snadnější daný předmět sledovat, rozbíjí ho na nejmenší části; tím ale ztrácí schopnost vidět vztahy, zvláště v organismech a větších skupinách.

Myslím si tedy, že mnou zmíněný typ výzkumů pomůže zdůraznit vzájemnou propojenost, na jejíž sledování pak dokážeme aplikovat vědecké metody, včetně statistiky a analýzy, je to všechno o neviditelných spojeních, na kterých není nic mystického. Vždyť princip rozhlasu a televize a celý moderní svět telekomunikací je také vybudován na neviditelných spojích, a přesto je bereme jako běžné a nevyvratitelné. V přírodě prostě existuje daleko víc druhů neviditelných propojení, než věda přiznává. Pokud však přiznáme, že existují, nechováme se nikterak nevědecky. Vždyť i u zrodu samotné moderní vědy stálo právě akceptování neviditelných spojení v Newtonově gravitační teorii. I ona je vlastně teorií holistickou, tvrdíc, že ve vesmíru je všechno propojeno jakousi neviditelnou silou.

Vím, že jsi inicioval i jiné experimenty, jež se například týkaly telefonní telepatie atd.

Kromě experimentů se zvířaty bych rád zmínil další dvě důležité oblasti.

jedna série experimentů se týká telepatických telefonních hovorů. Mnoho lidí to zná: Už když uslyšíte zvonit telefon nebo ještě před tím, než začne zvonit víte, kdo vám volá. Zdá se, že existuje jakási forma telepatické intuice. Někomu zatelefonujete a on řekne: »Právě jsem na tebe myslel.« Dokonce se občas stane, že někomu zatelefonujete a on má obsazeno, protože vám právě telefonuje. Myslím, že tento jev je nejběžnějším příkladem každodenní telepatie. A právě v něm jsou lidé lepší než zvířata. A tak se snažím shromáždit výpovědi lidí, kteiým se něco podobného stává často, a chci po nich, aby si vedli deník a zapisovali, kdy a co se jim stalo, a jaký mají pocit, než zvednou sluchátko. Nemají-li předtuchu, nic nepíší, tuší-li, kdo volá, udělají si čárku a poznámku, zda byla jejich předtucha správná a zda hovor očekávali.

Existuje i několik jiných formálních experimentů, které nic nestojí a které může dělat každý. Seznámit se s jejich detaily je možno na mé webové stránce. Čím více lidí si takto bude hrát a experimentovat, tím větší počet údajů se nám podaří shromáždit a možná tak pomůžeme změnit současný názor na podstatu telepatie.

jiný druh výzkumu se týká matek a dětí. Při přednášce v New York Open Centre mi jedna žena vyprávěla, jak při nákupu v supermarketu ucítila, že se jí spustilo mléko, a okamžitě věděla, že ji potřebuje její dítě. Když dorazila domů, dítě křičelo v manželově náruči. Ukázalo se, že dítě začalo křičet ve stejné době, kdy se jí ve vzdáleném obchodě spustilo mléko. I mezi matkami a dětmi tedy existuje telepatické propojení, nebylo ovšem nikdy vědecky zkoumáno. A tak se snažím nalézt co největší počet kojících matek, jež by byly schopny zaznamenat si podobné příhody. Záznamy se potom porovnají. To je první fáze výzkumu.

Tvá první kniha byla v jedné recenzi označena za ideálního kandidáta pro spálení. Jak se vědecký establishment chová dnes?

Přátelím se s mnoha vědci a mnozí z nich můj výzkum podporují - neoficiálně, jen velmi málo z nich se ke mně hlásí i veřejně, protože se většinou obávají, co by tomu řekli jejich kolegové. Ve vědeckém světě je hodně tlaků. Myslím si, že hodně vědců se jich obává víc, než je nutné. I mezi vědci je mnoho holistů, ale mnozí z nich si myslí, že když kolegům dovolí nahlédnout do své duše, bude to špatné a odsouzeníhodné. Když ale začnou o věcech otevřeně hovořit, většinou zjistí, že s nimi kolegové souhlasí.

V oblasti klasické vědy, např. v biologii, kterou znám nejlépe, se ovšem pohybuje obrovské množství peněz, což znamená hodně pracovních příležitostí a hodně možností. Univerzitní programy i granty na výzkumy jsou ale striktně omezeny na stávající úroveň vědy, což má dopad i na školy, a výuka biologie je pak ještě více molekulární než předtím. Nemám nic proti molekulám, studoval jsem biochemii a vím, o čem to je. Myslím si ale, že to je velmi jednostranné. Počet biologů, kteří by věci rádi zkoumali z širšího hlediska, roste - a o to se právě snažím. Abych tedy odpověděl na tvou otázku: řekl bych, že to, co dělám, se setkává se sympatiemi. I v oblasti medicíny narůstá počet výzkumníků, kteří připouštějí, že existují velice efektivní formy terapií, které ovšem nepasují do standardního institucionálního modelu.

Závěrem bych rád povzbudil lidi, aby se nebáli účasti v podobných výzkumech. V knize i na internetové stránce (www.sheldrake.org) naznačuji množství způsobů, jak se to dá udělat. |ak už jsem řekl, čím víc lidí se např. výzkumu telefonní telepatie zúčastní a dá mi vědět tím budu šťastnější - a nejen já.

Zjišťování vitality stromů

Je-li člověk dokonalým a neustále vysílajícím a přijímajícím souhrnem milionů buněk a tkání a je-li v jisté vývojové řadě vrcholem evoluce, pak nvysílají a přijímají« i rostliny a stromy. Pokusy C. Backstera (článek Rostliny reagují v Baráce č. 4, jaro 1998) byly pro řadu lidí jen potvrzením toho, co ví každá hospodyně a babička, která se svými pokojovými květinami mluví, nejen když je zalévá. Pro oficiální vědu je to ale zatím příliš nestravitelné sousto. Přesto se množí řady těch, kteří objevili a objevují další kamínky mozaiky vzájemné propojenosti všeho živého.

Hledá-li a je-li otevřen, nalézá vždy člověk u stromů klid, mír a energii (pokud je schopen rozeznat rozdíly mezi jejich druhy - mimochodem, kam se v tomto směru hrabeme na znalosti našich předků, třeba Keltů!). Ovlivňují-li stromy nás, pak musíme i my, lidé, ovlivňovat zpětně stromy. Pokud má i nevyřčená myšlenka člověka, vztažená k rostlině určené k likvidaci, destruktivní vliv na rostlinu, jinak třeba verbálně chválenou, jaké destruktivní důsledky asi má naše většinou převládající negativní myšlení (včetně žurnalistiky, pro kterou je jen špatná zpráva dobrá)? Co když je většina tzv. civilizačních nemocí způsobena nejen horším životním prostředím a neustále se zvyšujícím stresem, ale také tím, že to, co jíme, tedy rostliny, je »oslabeno« a se stále menším podílem pro nás tak nezbytné energie? jak zjistil při svém výzkumu ing. Vladimír Rajda z Kyjova, mají dnes stromy u nás jen 50% účinnost - co když to není jen problém našeho teritoria?

Nedávno proběhly tiskem zprávy o tom, že být vegetariánem je přirozenější i proto, že pro lidi tak důležité výživové složky rostlin jsou pro trávení příznivější než bílkoviny živočišného původu. Přímo se hovořilo o tom, že s »písničkou našich organismů« více ladí »písnička rostlin«.

Co když je v tomto smyslu naše přímé užívání minerálů neúčinné - musely by nejprve projít »rostlinnou« úpravou? Co když naše babičky, sedávajíce na lavičce pod starou lípou, velmi dobře věděly, kolik energie takový strom poskytuje?

Někteří výzkumníci se odvažují jít ještě dál: Co když je duch národa v přímém vztahu k duchu lesů, se kterými žije? Možná platí: Ukaž mi svůj les a já ti povím, jaký je tvůj národ. Co když je vznik politických stran v období osvícenství pouhou sociální reflexí vymýcení smíšených lesů a počátku vysazování monokultur? jeden »všímavý lesník«, doc. Otto Hanek říká: »Když se procházím smrkovým, dubovým nebo jiným monokulturním lesem, mám dojem, že jsem na schůzi politické strany...«

je zjištěno, že vyrůstají-li mladé stromky mezi velkými, jsou v dospělosti odolnější a lépe geneticky vybavené. Nepřipomíná vám to něco? Dítě, které vyroste v dětském »domově«, má mnohonásobně vyšší naději, že se dostane na šikmou plochu.

Zkušení a pozorní lesníci vědí, že blesk nikdy neudeří do zdravého stromu, i kdyby stál přímo na vrcholu kopce, je to náhoda? |ak to souvisí s fytoelektrickými proudy?

Varhanní píšťaly se vyrábějí z borového dřeva. Píšťaly vyrobené v Německu mají tvrdší, kovovější zvuk než píšťaly vyrobené z našich borovic. Není to otázka technologického postupu - pokud by v Německu vyrobili píšťaly z našeho dřeva, také by zněly jinak Není i tohle důvod k zamyšlení, zda jakýsi morální, duchovní a samozřejmě i zdravotní stav lesa skutečně neodpovídá stavu národa? Nemělo by i naše lesnictví - právě tak jako školství, zdravotnictví, zemědělství či náš vztah ke zvířatům - projít »new age« probuzením?

Pozorně si přečtěte článek ing. Vladimíra Rajdy a rozhovor s ním a zkuste domyslet, o čem všem to vypovídá.

Elektrodiagnostika

metoda hodnocení zdravotního stavu stromů a lesů

GEO-FYTO elektrické proudy

Elektrické proudy, probíhající mezi všemi rostoucími rostlinami a půdou, jsou v podstatě přirozenou součástí biologické aktivity rostlin. Vznikají při vlastních rostlinných fyziologických procesech v důsledku nerozlučitelné jednoty látkového a energetického metabolismu a pronikají všemi nadzemními i podzemními částmi rostlin. Lze je měřit na kmenech a větvích stromů, ve stvolech rostlin, v listech, květech i na kořenech a v měřitelných hodnotách zasahují i do plodů a semen.

Protože probíhají a měří se vždy mezi zemí a celou živou rostlinou, nazývají se zatím GEO-RTO elektrické proudy (GFE proudy).

K nevýznamnějším pravidlům, jimiž se řídí GFE proudy jednotně u všech rostlinných druhů a také u všech jednotlivých rostlin, i když rostou na různých a vzájemně vzdálených místech Země a v různých nadmořských výškách i na různých půdách, náleží zejména:

- **Druhová závislost:** Každý rostlinný druh vykazuje specificky jednotnou hodnotu GFE proudů. Nejvyšší pravidelné hodnoty GFE proudů dosahují v evropských lesích duby, habry, břízy, buky, jasany a další listnaté druhy, nejnižší pak jehličnaté dřeviny, tedy smrky, borovice aj. Z ovocných dřevin dosahují vysokých hodnot GFE proudů jabloně, meruňky, hrušně, broskvoně aj. Z okrasných rostlin pak pivoňky, lilie, hortenzie či gladioly. Ze středoamerických stromů jsou to zejména eukalypty, macadamie, avokáda apod.
- **Nepřetržitost GFE proudů po celou dobu života rostlin:** GFE proudy provázejí rostliny od prvního období jejich života a rostou v pravidelném vztahu s růstem rostliny.
- **Roční periodicita:** GFE proudy vytvářejí každý rok pravidelně opakované variace s maximy vždy v letním období a minimy v zimě. Ani v zimních obdobích však tyto elektrické proudy živých rostlin neklesají na nulové hodnoty, ale snižují se v závislosti na zimním útlumu fyziologické aktivity rostlin.
- **Výšková závislost:** Nejvyšší hodnoty GFE proudů dosahují vždy lýkové vrstvy u přízemní báze těla rostlin. S rostoucí vzdáleností od povrchu země elektrický proud ve stvolech rostlin a kmenech stromů v pravidelných závislostech klesá, avšak v měřitelných hodnotách proniká do všech rostlinných orgánů.
- **Polarita:** Orgány rostlin mají oproti půdě vždy záporný elektrický potenciál a ten určuje také směr pohybu elektrických nábojů a látek mezi půdou a rostlinami.
- **Silná závislost na zdravotním stavu:** Zdravé rostliny vykazují vždy nejvyšší hodnotu GFE proudů, zatímco u rostlin zdravotně poškozených jsou tyto hodnoty výrazně nižší, souběžně se snižující se intenzitou fyziologické aktivity. Za změnou GFE proudů pak s mírným časovým zpožděním postupují i vnější a vnitřní znaky choroby - barevné změny listí, jehličí i lýka, vodní nenasycenost rostlinných pletiv, odlistění, zasychání a odpadávání suchých větví. Dochází ke značným změnám ve složení rostlinných šťáv, až konečně při smrti mizí vlastní měřitelná elektrická energie. Vymizení GFE proudů se tak stává jedním ze specifických znaků biologické smrti rostliny.
- **Mírná teplotní závislost**

Možnosti hodnocení zdravotního stavu stromů byly v posledních letech rozšířeny o novou elektrodiagnostickou metodu definující vitalitu dřevin a celých lesních porostů jednotným číselným ukazatelem, zjištěným pomocí objektivní měřicí techniky. Tento způsob vyjádření vitality je založen na objevu existence elektrické energie - fytoelektrických proudů, přirozeně vznikajících mezi rostoucími stromy a jejich životním prostředím. Zákonitost závislosti fytoelektrických proudů na zdravotním stavu organismu vytváří spolehlivý znak vitality stromů a rostlin všech druhů, který je jednotný na různých stanovištích, v různých nadmořských výškách a na různých světových kontinentech.

Péče o zdravotní stav lesních dřevin se dostala do popředí zájmu lesnických odborníků před několika desetiletími v době, kdy výrazné zdravotní poškození stromů začalo být pozorováno na různých místech Země - v Evropě přibližně od roku 1895 a na severoamerickém kontinentu od roku 1920. Dlouhodobé trvalé zhoršování zdravotního stavu lesů a chřadnutí stromů postihuje již značný počet druhů dřevin a povýšilo sledování jejich vitality na jeden z ústředních fytopatologických a hospodářských programů soudobého lesního hospodářství. Intenzivní pozornost řady světových pracovišť se přitom soustřeďuje na sledování příčin a souvislostí velkoplošného zdravotního poškození stromů zejména v oborech fyziologických, biochemických, morfologických (např. poruchy zákonitého větvení korun stromů), fyzikálních aj.

Zdravotní stav lesních dřevin je tím nejdůležitějším, co dlouhodobě zajišťuje uspokojivé plnění jak hospodářských, tak i všech ostatních funkcí lesů. Proto by měl mít lesní hospodář k dispozici spolehlivou a praktickou metodu pro trvalé sledování průběhu změn vitality rostoucích stromů. Původní užívaná metoda hodnocení zdravotního stavu dřevin posouzením pozorovatelných vnějších znaků v korunách stromů byla postupně doplňována metodami měření změn elektrického odporu v pletivech stromů (viz seriál Ing. jury v loňském ročníku Lesnické práce), ultrazvukovým a rentgenovým vyšetřováním (Zycha, Dimitri, 1962) a výpočetní tomografií (Habermehl, 1982).

ELEKTRODIAGNOSTIKA VITALITY ROSTLIN

jeden z nejnovějších způsobů zjišťování vitality rostlin přináší elektrodiagnostika. její objektivní účinnost, výrazná přesnost, technická jednoduchost a ekonomická nenáročnost byly již prakticky potvrzeny v evropských a amerických přírodních podmínkách. Pomocí této metody se měří přirozené fytoelektrické proudy, které vznikají mezi rostoucími stromy a půdou.

Proudy zachovávají přesná biofyzikální pravidla a jednoznačně vyjadřují elektrodiagnostické symptomy vitality stromů. Pro metodu jejich měření a vyhodnocení byl zvolen název »Elektrodiagnostika vitality rostlin«. Ve stromech dokonale zdravých dosahují fytoelektrické proudy hodnot nejvyšších. Při zdravotním oslabení se ale jejich hodnoty výrazně snižují úměrně s postupující mírou poškození až k dolní hranici, kdy fyziologická činnost ustává a strom odumírá.

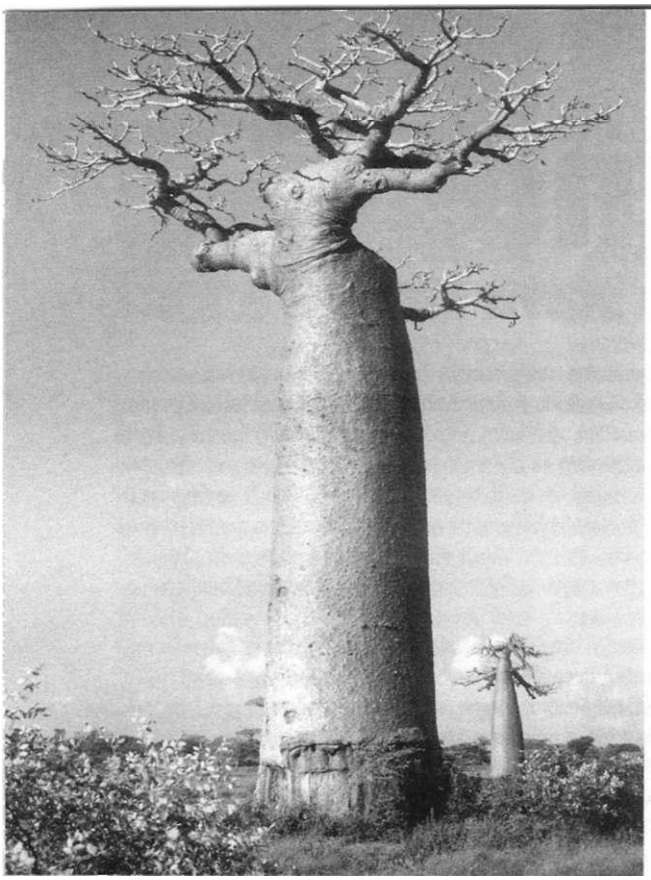

PRACOVNÍ POSTUP ELEKTRODIAGNOSTICKÉHO VYŠETŘENÍ

Elektrodiagnostické symptomy vitality stromů a rostlin se získávají měřením fytoelektrických proudů mezi uzemněním a rostoucími stromy pomocí zemnicí a snímací sondy a elektrického měřícího přístroje s rozsahem **1-500** uA.

Zemnicí sonda se umísťuje ve vzdálenosti **0,2** m až **40** m od vyšetřovaného stromu do vlhké půdy. Snímací sonda se zavádí vpichem do pletiv lýka a kambia v přízemní části rostoucího stromu. Měřicí přístroj registruje nejvyšší proudový náraz v okamžiku zavedení snímací sondy.

ZÁKLADNÍ VLASTNOSTI FYTOELEKTRICKÝCH PROUDŮ

Každý druh rostlin vykazuje své specificky jednotné fytoelektrické proudy, a to i na různých stanovištích v rozdílných podmínkách vnějšího prostředí, v různých nadmořských výškách a na různých kontinentech Země. Fytoelektrické proudy doprovázejí všechny stromy a rostliny trvale po celou dobu života již od nejmladšího věku. jejich hodnota vzrůstá v zákonitě pravidelném vztahu s přibývajícím stářím. Každoročně

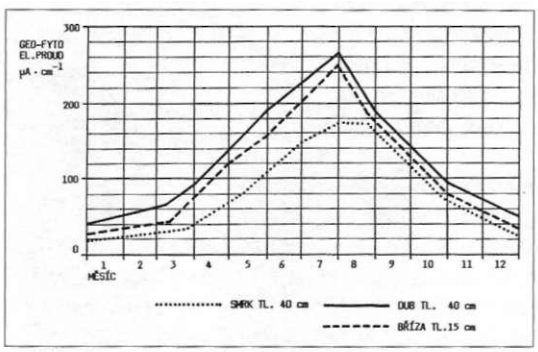

dodržují pravidelně opakovaný průběh s maximem hodnot vždy v létě a s minimem v zimě.

Nejvyšší fytoelektrická aktivita se vždy soustřeďuje v kambiální a lýkové vrstvě na bázi kmenů. Se vzrůstající výškou se zmenšuje. V pravidelných závislostech a měřitelných hodnotách proniká všemi nadzemními i podzemními orgány.

Letokruhy bělových vrstev dřeva, aktivně zúčastněné na některých fyziologických činnostech, vykazují vlastní fytoelektrické proudy i elektrické potenciály, které jsou nižší asi o **35** % oproti sousedním vrstvám kambia a lýka. Korkové vrstvy kůry a odumřelé suché části rostlin nevykazují žádnou nebo jen zcela minimální elektrickou aktivitu. Fytoelektrické proudy jsou mírně závislé na teplotě prostředí. Orgány rostlin mají oproti půdě vždy zápornou elektrickou polaritu.

Důsledně zachovávaná přímá závislost velikosti fytoelektrických proudů na zdravotním stavu stromů přinesla novou možnost přesné kvantifikace vitality dřevin, vyjádřenou procentním podílem změřeného fytoelektrického proudu vyšetřovaného stromu vztaženého k fytoelektrickému proudu srovnatelného a dokonale zdravého stromu, tj. stromu stejného druhu, stejné výčetní tloušťky kmene a ve stejném období roku, vzatého jako **100%** základ.

Činí-li např. změřený fytoelektrický proud vyšetřovaného dubu s výčetní tloušťkou **60** cm **255** uA-crrr^{1} a dokonale zdravé duby stejné tloušťky ve stejném ročním období dosahují **374** uA-crrr^{1}, pak vyšetřovaný dub má vitalitu **68,2% (255:374x100 = 68,2).**

Celý průběh změn zdravotního stavu stromů, od dokonalého zdraví přes fyziologickou oslabenost a všechny stadia choroby až po smrt, tak lze sledovat plynulou stupnicí s jemným rozlišením. Příklad zákonité závislosti fytoelektrických proudů na zdravotním stavu stromů znázorňuje graf.

V rámci dlouhodobých experimentálních výzkumů byla elektrodiagnostické metoda podrobena terénním ověřováním za různých přírodních podmínek na vzájemně velmi vzdálených místech Země.

ZDRAVOTNÍ STAV ROSTLIN VE STŘEDNÍ EVROPĚ A V ČESKÉ REPUBLICE

Při prvotních průzkumech elektrodiagnostických charakteristik rostlin, které vedly k nalezení závislosti zdravotních a energetických vlastností stromů a rostlin, bylo od roku **1967** vyšetřeno přes **9000** individuálních stromů a rostlin asi dvou set dvaceti druhů na území Čech, Moravy, Slovenska, Rakouska a Německa. Byla při nich zjištěna bezvýjimečná existence fytoelektrických proudů a nalezena jejich fyzikálně biologická pravidla.

Ve spolupráci s generálním ředitelstvím Lesů České republiky se v roce **1993** uskutečnil rozsáhlejší elektrodiagnostický průzkum zdravotního stavu lesních dřevin v severomoravských lesních porostech. Terénní průzkumy na šesti stovkách dubů, buků, jasanů, lip, bříz, olší, modřínů a javorů zde ve všech případech potvrdily dokonalou shodu elektrodiagnostických symptomů vitality s viditelnými vnějšími zdravotními znaky stromů a významně přispěly k ověření dokonalé účinnosti všech elektrodiagnostických pravidel i ke zjištění průměrné vitality jednotlivých druhů dřevin a celkové vitality lesních porostů.

VITALITA STROMŮ V NĚMECKU

Pod odbornou péčí německých lesnických výzkumných ústavů proběhlo v roce **1993** hodnocení vitality smrků, dubů, buků a topolů na vzájemně vzdálených stanovištích západní Evropy. V ověřovacích průzkumech byly souběžně uplatněny metody hodnocení zdravotního stavu stromů vizuálním posouzením, měřením elektrického odporu v pletivech stromů (Kondiciometr, Shigo-

metr, Mervit), výpočetní tomografií a elektrodiagnostikou. Společné vyšetření vitality týchž objektů různými postupy přineslo řadu nových informací a poznatků.

SROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH METOD

Zdravotní stav stromů se vizuálním odborným odhadem posuzuje jen velmi obtížně, zvláště u důležitých vnějších patologických znaků stromů, jako jsou přesnější podíl defoliace, míra změny barevných odstínů asimilačních orgánů apod. Fyziologická oslabenost stromů, která v časovém předstihu vytváří predispozice pro vznik a průběh choroby, se v počátečních fázích pozorovatelnými změnami vnějších znaků ještě vůbec nezrcadlí. Vyšetřování zdravotního stavu stromů podle viditelných vnějších znaků může poskytovat jen přibližné, omezeně použitelné výsledky.

Vyšetřování zdravotního stavu stromů měřením změn elektrického odporu v kambiální a lýkové vrstvě, byla prováděna u každého stromu v jednotné výši ze čtyř světových stran a pro vyhodnocení byla brána jejich střední hodnota. Získané výsledky vykazovaly jen 45% souhlas s ostatními kontrolními hodnoceními a mohou proto o skutečné vitalitě stromů podávat jen přibližné údaje.

Při vyšetřování vitality stromů metodou výpočetní tomografie, založené na měření absorpce paprsků gama v úzké vrstvě příčného řezu kmenem rostoucího stromu, jsou rozhodujícími činiteli hustota dřeva a rozložení vlhkostního obsahu. Tomografické zobrazení vyšší vlhkosti v širší bělové vrstvě je znakem zdravého stromu, je-li však tomograficky zobrazena snížená vlhkost a zúžená běl, svědčí to o narušeném vodním transportu. Na takových stromech se již zpravidla projevuje i napadení dřevokazným hmyzem.

Tomografické vyšetření vitality stromů umožňuje rozlišení jen tří zdravotních stupňů: vitální - snížená vitalita - silně snížená vitalita (nevitálnD. Z tomografického vyšetření vodního obsahu v běli může být sice usuzováno s velkou pravděpodobností na vitalitu stromu, avšak posuzování vitality celého stromu podle jediné úzké vyšetřované vrstvy kmene je směrodatné, jen je-li zdravotní stav stejný po celé délce kmene, což však u vyšetřovaných stromů nelze nikdy s dostatečnou jistotou předem předpokládat. Tomograficky snímek podává velmi přesnou informaci o anatomické struktuře vyšetřovaného místa, měření jsou však pro běžné užití časově i ekonomicky vysoce náročná.

Při elektrodiagnostickém vyšetřování vitality byly zjištěné hodnoty v dokonalém souhlasu s tomografickými nálezy i s vizuálním hodnocením vnějších zdravotních znaků, zpřesňovaly je a vyjadřovaly tím přesněji skutečný zdravotní stav stromů. Na příkladu dokonale zdravých topolů bylo dosaženo přesvědčivého důkazu o zachovávání druhově jednotných elektrodiagnostických symptomů vitality i na značně vzdálených stanovištích Evropy - tj. stromy stejného druhu, stejné tloušťky kmene a stejného zdravotního stavu vykazují stejné fytoelektrlcké proudy i na vzájemně od sebe vzdálených místech.

Elektrodiagnostika je spolehlivá, rychlá a levná metoda přesného určování vitality stromů. Výsledky těchto experimentálních průzkumů vedly ke zjištění průměrné vitality jednotlivých druhů dřevin i celkové průměrné vitality lesních porostů ve sledovaných částech západní Evropy a významně přispěly k podpoře důležitého předpokladu, že nápadně pravidelný projev zdravotního stavu stromů v elektrodiagnostických symptomech vitality hluboce spočívá ve fyziologických procesech stromů.

VITALITA STROMU A ROSTLIN V AMERICE

Z pověření odborných a ústředních vládních orgánů USA proběhly v roce 1995 podrobnější elektrodlagnostické průzkumy vitality lesních dřevin, ovocných stromů a zemědělsky užívaných rostlin (borovicí, eukalyptů, cedrů, jedlí, dubů, olší, avokád, guayav, kaktusů, makadamií, ořešáků, broskvoní, jabloní, hrušní, meruněk kukuřice, slunečnic aj.) v mnoha rozdílných lokalitách v nadmořských výškách 1800 m až 4400 m, při kterých:

- byla potvrzena zákonitá závislost existence fytoelektrických proudů na zdravotním stavu stromů a rostlin a ověřena tím objektivní měřitelnost vitality stromů a rostlin,
- bylo dosaženo významného potvrzení druhové jednotnosti fytoelektrických proudů stromů a rostlin na evropském i americkém kontinentu i při značně rozdílných podmínkách přírodního prostředí,
- byly nově nalezeny i další fyziologické a fytopatologické zákonitosti (závislost počátku květenství a plodnosti rostlin na dosažení určité hranice fytoelektrických proudů, elektrodiagnostické rozpoznání fyziologické zralosti plodů a semen aj.),
- byly získány další důkazy podporující předpoklad významných aktivních funkcí elektrické energie ve fyziologii rostlin,
- byly získány údaje o průměrné vitalitě jednotlivých rostlinných druhů a celých lesních i polních kultur na hodnocených územích Ameriky, které jsou použitelné pro objektivní vzájemná porovnání s evropskými charakteristikami vitality.

Terénními průzkumy na vzájemně velmi vzdálených místech Země tak byla potvrzena platnost všech elektrodiagnostických pravidel vitality stromů a rostlin a získány byly i přesvědčivé důkazy o univerzální jednotě elektrodiagnostických symptomů vitality všech botanicky příbuzných druhů.

BIOLOGICKÉ VLIVY ELEKTRICKÉ ENERGIE ROSTLIN

Trvalá přítomnost značné elektrické energie při fyziologických procesech a její výrazná závislost na zdravotním stavu stromů a rostlin vyvolává důležité otázky o tomto energetickém zdroji i o jeho biologických funkcích, jejich řešení významnou

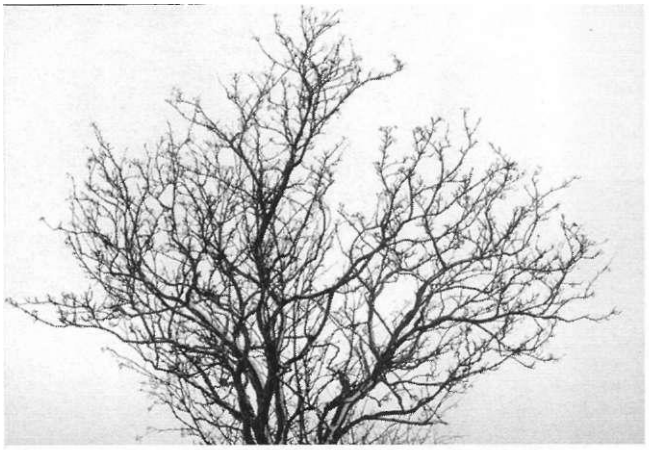

měrou přispěla k ověření závažných biologických souvislostí. Bylo zejména zjištěno, že rostliny při vyšších hodnotách fytoelektrických proudů:

- čerpají minerální živiny intenzivněji a v optimálním zastoupení,
- jsou bohatěji olistěny v sytě zelených barevných odstínech,
- mají cévy s výrazně zvětšeným průměrem,
- vykazují vnější znaky dokonalejšího zdraví i vyšší odolnost vůči škůdcům a rostou rychleji.

PŘÍNOSY ELEKTRODIAGNOSTICKÉHO HODNOCENÍ VITALITY STROMŮ

Metoda poskytuje lesnické hospodářské praxi zejména tyto možnosti:

- získávat přesné údaje o skutečném zdravotním stavu lesů pro potřeby jejich hospodářské úpravy, pěstebních, fýtopatologických a těžebních opatření a oceňování lesů,
- sledovat vývoj zdravotního stavu lesů, stromů a rostlin na určitém místě (postup i ústup zdravotního poškození),
- včas rozpoznávat začínající nemoci stromů již ve stadiu latentního poškození, tedy mnohem dříve než se v habitu stromů objeví první viditelné znaky choroby,
- získat objektivní a citlivě reagující ukazatele pro vyšetřování vlivů vnějšího prostředí na zdravotní stav lesních kultur,
- vyhledávat výběrové stromy k odběru kvalitních semen,
- kvalitativně třídit sazenice stromů před jejich vysazením do porostů,
- posuzovat vitalitu cenných stromů v parcích, arboretech, alejích apod.,
- hodnotit technické vlastnosti dřeva rostoucích stromů před jejich těžbou a průmyslovým i chemickým zpracováním,
- jednoznačně číselně definovat souborné ukazatele »absolutní vitality* stromů,
- porovnávat zdravotní stav dřevin a lesů v různých oblastech světa jednotně definovanou jednotkou,
- získávat podklady pro rozvoj biologického, lesnického a zemědělského výzkumu.

ZÁVĚR

Vitalita spolu s intenzitou fyziologických procesů, projevy zdravotního stavu ve vnějších znacích rostlin a vlastními fytoelektrlckýml proudy rostlin vytváří jednotné vztahy, zachovávané všemi rostlinnými druhy ve všech částech světa, v nichž elektrodiagnosticky měřitelné změny skýtají objektivní a včasné údaje pro jednotné sledování zdravotního stavu rostlin, stromů a celých lesních oblastí. Elektrodiagnostické symptomy vitality vyjadřují soubornou informaci o zdravotním stavu rostoucích stromů a komplex všech dosavadních zjištění opravňuje k zařazení elektrodiagnostických symptomů vitality k významným biologickým a ekologickým činitelům.

Po statistickém potvrzení univerzální účinnosti na rozsáhlých územích Země je elektrodiagnostické metoda připravena k praktickému hodnocení vitality stromů a rostlin v lesním i zemědělském hospodářství, a to především pro její jednoduchost, přesnost, rychlost i ekonomickou nenáročnost, jednotné a univerzálně zachovávané přímé závislosti zdravotního stavu rostlin a jejich elektrodiagnostických charakteristik vylučují prostou nahodilost tohoto biofyzikálního přírodního jevu a svědčí o hlubší biologické podstatě elektroenergetických vlastností živých rostlin, které zasluhují zvýšenou odbornou pozornost i účinnou podporu dalšího specializovaného vědeckého zpracování.

Ing. Vladimír Rajda, Lesnická práce 1/1997

ROZHOVOR S ING. VLADIMÍREM RAJDOU

Podařilo se vám zjistit něco bližšího o průběhu procesů spojených s GFE proudy?

Poté, co byl zjištěn vstup elektrické energie značné energetické síly z elektrických nábojů půdních částic přímo do rostlinných orgánů, bylo nutno pečlivě sledovat řadu možných biologických funkcí tohoto snadno a rychle využitelného energetického zdroje rostlin.

Při podrobnějších šetřeních byl pak aktivní vstup GFE energie do fyziologických procesů rostlin prakticky potvrzen. Bylo zjištěno, že rostliny při vyšších GFE proudech vykazují všechny vnější i vnitřní znaky vyšší vitality. Dosahují bohatějšího olistění v sytě zelených barevných odstínech, jejich cévy mají výrazně zvětšený průměr, rostliny zvyšují a optimalizují složení své minerální výživy, úspěšněji odolávají chorobám a škůdcům a také se ujímají a rostou rychleji. Poznatky byly ve všech šetřeních bez výjimky shodné.

Velmi významným poznatkem bylo zjištění, že při nejvyšších GFE proudech přijímají rostliny všechny složky své minerální výživy v optimálním harmonickém zastoupení, které je zárukou dokonalého průběhu fyziologických procesů; rostliny mají také dostatek vlastní energie k dopravě dostatečného množství živin do všech svých orgánů.

U rostlin zdravotně poškozených nestačí oproti tomu nižší energetický výkon snížených GFE proudů k zabezpečení přísunu plného množství živin. Zastoupení přijímaných složek výživy nabývá vzájemně disharmonických poměrů, rostliny jsou nedostatečně vyživovány a syntézy organických látek probíhají ve změněném rozsahu i kvalitě. Až k více než dvojnásobným změnám přijímaných minerálních složek dochází např. u bóru, zinku, hořčíku, železa, mědi, manganu, draslíku, fosforu, dusíku, vápníku, molybdenu, tedy u prvků, jež jsou součástí velmi důležitých biologických funkcí.

|e dostatečně známo, že optimální prvková skladba udržuje zdravý vývoj rostliny, zatímco nevhodné zastoupení minerálů může značně poškodit zdraví, a dokonce i ohrozit samotnou existenci rostliny. Živiny a atmosférické vlivy proto náležejí k nejdůležitějším činitelům růstu určujícím míru vitality a dynamika příjmu minerálních látek je pokládána za ohnisko zrcadlící všechny životní podmínky rostlin.

Žádný z prvků v rostlinném organismu není neaktivní, vždy se nějakou měrou zúčastňuje na fyziologických procesech rostlin. Některé z prvků se podílejí na tvorbě chlorofylu a vitaminů (např. železo, mangan aj.) nebo aminokyselin a bílkovin (dusík, hořčík, zinek), jiné zase ovlivňují intenzitu fotosyntézy (bór, mangan, draslík), opylení a oplodnění (bór, zinek), předávání dědič-

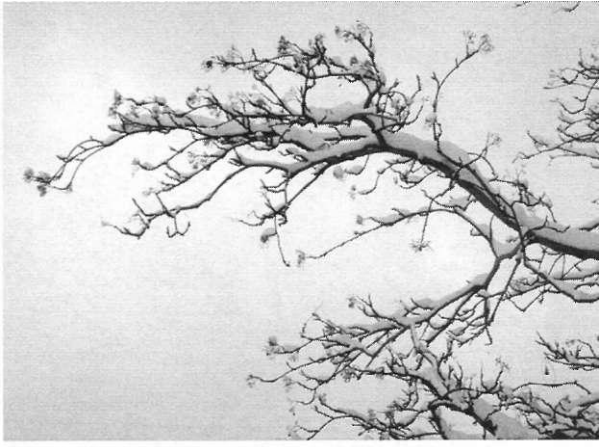

ných znaků (fosfor, dusík), na růstu rostlin (zinek železo) nebo na zpevnění buněčných stěn (bór, měď atd.). Změny v příjmu a zužitkování chemických prvků, kterými rostliny reagují na změny GFE proudů, tak ovlivňují nezbytně velikou řadu příslušných rostlinných procesů a struktur vytvářených látek.

Za zvýšenou pozornost stojí i změny obsahu hořčíku a železa, pivku tvořících i základní funkční složky čen/eného barviva lidských krvlnek Při dostatku obou těchto prvků krev dokonale plní roli přenašeče živin a kyslíku a jejich obsah v rostlinách se pak bezprostředně zrcadlí i ve výživné hodnotě potravin. Vitalita rostlin tak vstupuje do potravního řetězce a ovlivňuje I kvalitu výživy a vývoj lidského zdraví.

Přitom je vhodné připomenout jeden ze známých postulátů lidské výživy: Stravitelnými potravinami mohou být jen látky rostlinné produkce, zatímco minerální látky obsažené v půdě, jež rostliny využívají k růstu, jsou pro člověka vesměs nestravitelné.

K tomu, aby rostliny úspěšně produkovaly organické látky, potřebují mimo minerálních živin, kysličníku uhličitého, vody a tepelných i světelných podmínek také energii, a aby tyto vytvářené látky byly kvalitní a plnohodnotné, musí být všechny složky v harmonické rovnováze.

V této souvislosti stojí za krátkou zmínku i rozdílné a vzájemně se doplňující výživné hodnoty různých druhů potravin, úspěšně objevených obyvateli latinskoamerických zemí. Při pobytu v Mexiku jsem si například všiml nápadného rozdílu ve skladbě tamních jídel - na rozdíl od české kuchyně se hlavní chody skládají z větší řady druhů poživatin, bohatě prokládaných ovocem a zeleninou. Začíná se vždy sezónním ovocem, např. banánem, pomerančovou šťávou, avokádem nebo chutnými plody kaktusů, polévky bývají zeleninové, hlavní chod tvoří kousky masa, brambor, případně i kukuřičné tortily a různě upravená zelenina, zejména fazole a salát. Tak pestrá strava určitě zajišťuje rovnoměrný příjem všech důležitých složek potřebných ke zdravé výživě lidí.

Přímé závislosti zdravotního stavu rostlin, jejich fyziologických procesů a GFE proudů, jež chemickými cestami zasahují až k lidské výživě a zdraví, náležejí k novým významným poznatkům o úzkých vzájemných vztazích mezi námi a přírodou, která nás obklopuje.

Co je podle těchto zákonitostí prvotní příčinou nemocí rostlin? Bude možné nějak zmírnit působení alespoň některých škodlivých činitelů?

Choroby rostlin a zdravotní stav lesů jsou různými metodami, avšak stejně intenzivně sledovány na různých místech Země. Za hlavní příčiny zdravotního poškození rostlin a dřevin se v současné době pokládají souběžná působení různých vnějších činitelů, jsou to například vysoké letní teploty, pozdní jarní mrazy či nízké zimní teploty, nedostatek vláhy, působení parazitických hub, bakterií a virů, hmyz a nepříznivé půdní podmínky; mezi sledované škodlivé činitele náleží také snížená obranyschopnost rostlin, nedokonalé fyziologické přizpůsobení změnám vnějších podmínek, ovzduší a půdní prostředí znečištěné průmyslovými technologiemi, umělé elektromagnetické vlny, působení sluneční aktivity na fyziologii rostlin, změny zemského magnetického pole či kosmické záření. Dále jsou to chyby v pěstebních postupech, nedokonalá hygiena rostlinných porostů, mechanické poškozování rostlin a dřevin technikou nebo zvěří a v úvahu se také berou případná působení dalších, doposud neznámých patogenů.

Při elektrodiagnostických průzkumech byla u rostlin a dřevin v dokonale zdravém stavu pozorována nápadně vysoká vlastní odolnost proti hmyzím škůdcům i proti houbám a parazitům a také úspěšnější odolnost vůči teplotním výkyvům. Z této zkušenosti může plynout jedna část péče o udržení zdravého stavu rostlin.

Dostatek vody ve všech vegetačních ročních obdobích je rovněž základní potřebou úspěšného zdravého růstu, avšak sám o sobě nemůže dostačovat, jak prokazují hodnocení vitality dřevin a jejich podléhání hromadným chorobám i při trvale dobrém zásobení vodou přímo u vodních nádrží, vydatných vodních pramenů, lesních potůčků apod. Tyto případy vedou k nutnému sledování výskytu a působení škodlivých složek ovzduší, které vstupují do rostlinných orgánů přímo nebo prostřednictvím dešťové vody a půdy.

Vysoce významným činitelem účinné rezistence rostlin vůči vlivům vnějšího prostředí jsou také jejich geneticky zakotvené vlastnosti, jimi se silně přenáší vitalita rodičovských rostlin, která je fyziologicky a chemicky úzce spjata s kvalitou životních pochodů a vytvářených rostlinných látek a která se s velkou přesností odráží v elektrodiagnostických komplexních ukazatelích metabolické aktivity.

Odolávají některé druhy rostlin více a jiné méně úspěšněji škodlivým činitelům?

Bylo zjištěno, že jednotlivé rostliny i rostliny různých druhů rostoucí na společné ploše a vystavené stejným vnějším činitelům a stresům vykazují velmi blízké hodnoty elektrodiagnosticky hodnocené vitality. To opravňuje předpoklad shodného vlivu vnějších činitelů na všechny druhy rostlin. V případech rozdílné vitality jednotlivých rostlin na tomtéž stanovišti je nutno hledat prvotní příčiny především v rozdílných genetických vlastnostech (např. v původu osiva rozdílné kvality apod.).

Mají-li GFE proudy takový biologický význam, jaký je vlastně jejich energetický výkon?

Šetření energetického obsahu GFE proudů prokázala, že tato elektrická energie se může u dokonale zdravých rostlin a dřevin značnou měrou podílet na dopravě živných roztoků ze země do všech nadzemních částí rostlin a stromů. Např. u listnatých dřevin středního věku dosahuje denní výkon GFE proudů v celém obvodu lýka a vodivých pletiv živého dřeva 20 000 až 40 0001, což odpovídá elektroosmotickému transportu asi 130 až 200 kg živných roztoků do nadzemní výšky 15-20 m.

U květin se tento denní výkon pohybuje v rozmezí 0,25-1,4 litrů vody.

U zdravotně poškozených rostlin již zmenšený výkon GFE proudů nedostačuje k dopravě celého množství živin. V jeho důsledku dochází k podvýživě, k fyziologickým změnám a při dlouhodobějším trvání k narušení zdravotního stavu a postupnému odumírání rostliny.

Nezanedbatelný výkon GFE energie naznačuje, že tato disponibilní energie rostlin může tvořit účinný energetický zdroj ve fyziologii a vytvářet energetický spojovací most mezi anorganickým živným prostředím a živými rostlinami.

Energie uvolněná při půdních procesech je rostlinami využívána k dopravě živin a jejich chemickému zabudování do vytvářených látek ty jsou pak člověkem přijímány s potravou a využívány a jejich vázaná energie je opět uvolněna…

Ano, koloběh energie mezi půdou, rostlinami a člověkem je v dokonalém souladu se známými přírodními zákony, dle nichž energii nelze vyrobit ani zničit, je možné ji využít a přeměnit v jiné formy energie.

Doposud se do energetických zdrojů využívaných rostlinami zahrnovala jen energie Slunce, přicházející ve formě světelného a tepelného spektra elektromagnetického záření. V energetické bilanci rostlinných procesů je nyní nezbytné počítat i s elektrickou energií vstupující přímo do rostlinných procesů i s energií ve formě elektrických nábojů částic přijímaných v živných roztocích. I zde nezbytně platí fyzikálně-chemické zákonitosti účinku a využití elektrické energie.

Trvalá přítomnost takového množství elektrické energie při všech životních činnostech rostlin i univerzální jednota pravidel tohoto energetického zdroje vzbuzují zajisté zvýšený zájem o všechny možné souvislosti a vlivy této vlastní rostlinné energie. Zkoumali jste některé další zajímavé projevy?

Některé z průvodních biofyzikálně chemických jevů navazujících na zjištěná pravidla byly již v několika pracovních etapách ověřeny a výsledky vedly k vědecky zajímavým a hospodářsky významným poznatkům.

Je to například zjištěná nezávislost GFE proudů i elektrických potenciálů na vzdálenosti zemnění, a to až do vzdálenosti asi 40 m od hodnocené rostliny. Toto důležité zjištění svědčí o elektroosmotickém čerpání živin rostlinami ze vzdáleností mnohem větších, než jakých dosahuje délka jejich kořenů. Geofyzikálně známý přirozený pohyb elektricky nabitých částic (iontů) v půdě může tak být elektrickým nábojem živých rostlin značně ovlivňován a urychlován.

K významným důsledkům elektrických vlastností rostlin se řadí i vznik fotoelektrických jevů na negativně nabitém povrchu rostlin. Vyzařování fotonů a elektronů z povrchu živých rostlin bylo potvrzeno několika technickými metodami a souvisí přímo i s dálkovým průzkumem stavu lesů a rostlinných porostů metodami fotografického zobrazení.

K očekávaným fyzikálně-chemickým účinkům elektrického proudu u rostlin se dále řadí elektrolytický rozklad živných vodných roztoků, protože tyto roztoky vykonávají funkci elektrolytu v elektrickém poli mezi zemí a rostlinou. Přesahuje-li GFE napětí určitou minimální prahovou hranici, dochází nezbytně k elektrolytickému rozkladu vody v kořenech a pletivech rostlin na vodík a kyslík, tedy na prvky, které bezprostředně po vzniku vynikají silnou chemickou slučivostí. Využití takto vzniklého plynného kyslíku v navazujících fyziologických procesech, stejně jako vodíku, který se na povrchu kořenů může slučovat s půdním kyslíkem na krátkodobé, ale chemicky silné sloučeniny, jimiž je minerální podloží rozleptáváno a připravováno do vhodných forem k příjmu do živných roztoků, čeká ještě na rozsáhlejší, avšak rovněž velmi významná šetření.

Ve svých odborných publikacích se zmiňujete také o zjištěném vlivu elektromagnetických signálů z umělých technických zdrojů (např. rozhlasových a televizních frekvencí, radarů apod.) na rostliny. Zdá se to neuvěřitelné, ale v čem spočívá toto působení? Také se často mluví o vyzařování energie rostlinami, pozorovaném při dotyku se stromy. Mohou být tyto jevy fyzikálně nějak vysvětleny?

Schopnost rostlin přijímat elektromagnetické signály z vnějších energetických zdrojů a reagovat na ně změnami v GFE proudech se výrazněji projeví při nasazení výkonných měřicích přístrojů s jemnou rozlišovací schopností, např. oscilografů, ale i moderních digitálních multimetrů. Tato energetická působení dosahují rozsahu kolem 6 GFE potenciálů i proudů a byla měřena jak u stromů, tak u okrasných a jiných rostlinných druhů.

Vnější plochy rostlin, zejména listů a jehličí, tedy vykazují vlastnosti antén přijímajících z atmosférického okolí frekvence v široké spektrální oblasti.

Citlivými elektrickými měřicími přístroji lze přímo měřit také vnější dosah rostlinného elektrického pole (v řádu pikoampérů) již ve vzdálenosti asi 80 cm od rostoucích stromů. Projevy elektrické energie jsou tedy fyzikálně měřitelné v napětí I v proudech nejen přímo v rostlinných pletivech (jako GF elektřina), ale i v blízkém prostoru živých rostlin, a mohou proto zcela racionálně postihnout pozorované jevy, jako je například vnímavost některých lidí na elektrické pole při přímém dotyku se stromy.

Elektrické proudy v živých stromech i rostlinách jsou fyzikálně a technicky měřitelnou skutečností a zbývá tedy jen znovu podotknout, že vyšší GFE proudy vykazují listnaté druhy stromů, tj. duby, buky, lípy aj., dále stromy starší, nejvíce v období přelomu července a srpna, a v přízemní rovině na rozhraní půdního povrchu.

Už Albert Schweltzer popsal svá dlouhodobá pozorování blahodárných fyziologických účinků cedrů v africkém Lambarene na sebe sama a od té doby řada lidí potvrdila přesvědčivou existenci tohoto přirozeného přírodního jevu.

jednou z hlavních podmínek subjektivního vnímání elektrické energie procházející mezi zemí a rostlinami je vyhovující vlhkost a elektrická vodivost lidské pokožky.

V jakém rozsahu a kde jste poznatky ověřovali?

Terénní a laboratorní šetření, včetně studia všech těchto pravidel, byla již ověřena asi na dvaceti tisících rostlin a dřevin mnoha druhů; ve všech případech byla potvrzena jejich platnost.

První skromné začátky měření proběhly v blízkých lesích, zahradách a polích a po doporučení několika univerzit a ústavů následovaly průzkumy v širším evropském rozsahu. Když i při nich byla stále potvrzována bezvýjimečná platnost jednotných pravidel GFE proudů, jejich hluboké fyziologické působení i přímé vazby na samotnou vitalitu rostlin, byly na žádost amerických vědeckých a vládních organizací uskutečněny speciální průzkumy i ve středoamerických přírodních podmínkách. Když se pak i tam potvrdila přesnost všech těchto pravidel, byl komplex energetiky rostlinných elektrických proudů typu GF označen za nově zjištěné přírodní zákonitosti. Tak přesné a bezvýjimečné zachovávání jednotných pravidel výskytu, druhových, věkových a ročních variací, patologického útlumu při zdravotním poškození a vymizení GFE proudů při smrti rostlin, totiž vyloučily jakoukoli nahodilost jevu.

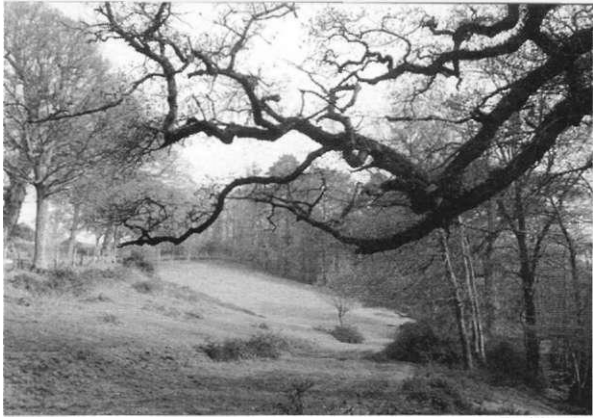

Jak zdravé jsou dle elektrodiagnostických ukazatelů nyní naše rostliny a lesy?

Je obecně již dostatečně známo, že hromadné zdravotní poškození lesů na velikých rozlohách, které nebezpečně ohrožuje základní hospodářské funkce lesů, se stalo v Evropě vysoce závažným pěstebním i ekonomickým problémem současného lesního hospodářství a soustřeďuje intenzivní pozornost zodpovědných pracovišť více zemí.

Hromadné hynutí lesních dřevin bylo pozorováno po více než 100 let a trpí jím více hospodářsky významné druhy dřevin, např. jilmy, které již vyhynuly téměř všude v Evropě, duby, buky, břízy, smrky, borovice, modříny, lípy a nyní i kaštany.

Elektrodiagnostické průzkumy středoevropských lesních dřevin prokazují vitalitu převážně v rozsahu 51-68 %. Některá z míst vykázala vitalitu lesních porostů i nižší, jiná zase výrazně vyšší.

Např. severomoravské porosty dosahují průměrné vitality ***51%, z*** toho duby 50 %, buky 57 %, lípy 49 % a břízy 29 %.

V hessenských lesích dosahují duby, buky a smrky průměrně 54% vitality.

Na monitorovaných plochách evropské sítě ICP Forests v České republice dosahují dřeviny průměrné vitality 68 %, z toho smrky v porostech Želivky a Zhoře 68 %, buky a modříny na Salaši v jihomoravském pohoří Chřibů 82 %, duby u Hodonína a borovice u Vracova 58 %.

Vitalita dubů v některých postiženějších severovýchodních rakouských oblastech Weinviertel je v rozmezí 45-58 % a silně se projevuje i v habitu stromů, a to řídce ollstěnou korunou, šedě až žlutě zbarveným listím, usychajícími větvemi, poškozeným dřevem apod.

V Oderských horách, v místech chráněných směny převládajících větrů od přílivu škodlivin, dosahují lesní dřeviny průměrné vitality 89 %.

Výjimečně vysoce prosperujícími byly zjištěny borovice a modříny na semenné plantáži Vršava, jež náleží lesní správě Buchlovice, které dosahují 95% vitality. Této doposud nejvyšší zjištěné vitality bylo dosaženo především původem použitého kvalitního osiva z dokonale zdravých stromů, trvalou intenzivní pěstební, zdravotní a ochrannou péčí o růst nyní 26letých stromů a vhodnými půdními i vzdušnými podmínkami stanoviště.

Středoamerické lesní dřeviny, ovocné stromy a zemědělské kultury, zejména kukuřice a slunečnice, dosahují rovněž značně vysoké vitality, v průměru 91 %.

Šetření několika diagnostickými metodami naznačují, že ve středoevropských lesích je v dobrém zdravotním stavu asi 25 % stromů, z toho v dokonale zdravém stavu jsou 4 % a ve stavu fyziologické oslabenostl, která vytváří prvotní dispozice pro postupující chorobu, je 21 % stromů.

Podíl stromů ve stupních mírné, střední a silné zdravotní poškozenosti činí asi 66 %.

Bylo by možné dodávat nemocným rostlinám scházející energii?

Hledání zákonitých vztahů mezi fyzikálními, chemickými a biologickými závislostmi nabylo zjištěním účinků GFE proudů značné aktuálnosti a vedlo k uskutečnění důslednějších experimentálních šetření, která přispěla k nalezení nových významných poznatků. Všechny práce provedené v tomto směru potvrdily silné ovlivňování intenzity fyziologické aktivity a vitality rostlin elektrickým polem země, v níž rostliny rostou. Přitom slabě zvýšená intenzita půdního elektrického pole vybudí rostliny k výrazně zvýšené metabolické aktivitě, intenzita zvýšená nad určitou mez oproti tomu působí fyziologicky zcela opačně - způsobuje značná poškození i uhynutí rostlin.

Přínosem zvlášť vysokého významu bylo vystavení sazenic mírně zvýšené intenzitě půdního elektrického pole, na kterou rostliny reagovaly mnohonásobně zvýšenou ujímavostí, 40% zvětšením průměru cév svědčícím o zvýšené transpirad, bohatším růstem asimilačních orgánů, racionálnějším hospodařením s vodou, optimalizací příjmu i využití minerálních živin a všemi znaky zvýšené vitality. Lze proto odůvodněně očekávat značné biologické účinky i přirozených zemských elektrických proudů a variací zemského magnetického pole, jejichž další průzkumy mohou vyústit v nové významné poznatky.

Mohl byste nás seznámit také s vámi vyvinutou měřicí soupravou a technikou jejího zapojení?

Stejnosměrné GFE proudy i elektrická napětí mezi uzemněním a rostoucími rostlinami se měří pomocí výkonných mobilních elektrických měřicích přístrojů v rozsahu do asi 500 uA a 2 V, např. digitálních multimetrů řady FLUKE, FINEST, METRIX aj., zemnicí a snímací sondy a elektrických vodičů.

Zemnicí sonda se umisťuje až do vzdálenosti 40 metrů od vyšetřované rostliny, z jednoho zemnění lze tedy vyšetřit stromy v okruhu 40 i více metrů. Snímací sonda se vpichuje do pletiv lýka v přízemní bázi rostliny a registruje nejvyšší hodnotu proudového nárazu v okamžiku zavedení snímací sondy.

Přestože GFE proudy soustřeďují do jednoho souborného ukazatele působení řady fyzikálních, chemických, biologických, geologických i dalších činitelů zúčastněných na životních procesech rostlin, je jejich měření zcela jednoduché a technicky i ekonomicky nenáročné.

Rozsah poznaných vlivů vlastní elektrické energie rostlin je vskutku značný. Lze předpokládat, že jsou již zjištěny všechny související zákonitosti?

V tomto informativním pracovním soustředění jsme se mohli dotknout jen nejvýznamnějších pravidel, vztahů a účinků elektrické energie působící v energetickém a látkovém okruhu mezi rostoucími rostlinami a zemí. Dosah tohoto přirozeného energetického zdroje využívaného rostlinami je zajisté mnohem hlubší, než zde mohlo být nastíněno.

jako u všech nově zjištěných přírodních zákonitostí zbývá i zde vykonat ještě mnoho práce a jistě nás také čekají mnohé nové nálezy. Nesmírně posilující podporou byly od samých začátků odborné konzultace, doporučující recenze a kladná posouzení významných českých a četných zahraničních akademií, univerzit a výzkumných ústavů k postupně zjišťovaným poznatkům - posílily nejen pocit vědecké i praktické účelnosti plného pracovního nasazení všech zúčastněných, ale i morální a lidskou zodpovědnost autora při rozpracování nalezeného přírodního jevu, který významně rozšiřuje pohled na vlastní život rostlin a jehož využití nabízí i značné přínosy praktické.

Rozhovor vedl Miroslav Černý

Dechm

Během konference o hudbě Asie, a zvláště Číny, kterou v Praze ve dnech 15.—19. září 1999 uspořádala holandská společnost CHIME ve spolupráci s HAMU, jsem se dva dny těšil na přednášku s lákavým názvem »Výzkum šamanských písní ve vnitřním Mongolsku« od jednoho čínského muzikologa, absolventa Pekingské univerzity. Ten se, na rozdíl od všech ostatních, nezúčastňoval pravidelných přednášek a diskusí. Celé dny seděl u stolečku na nádvoří hudební akademie a něco neustále pilně sepisoval.

Úroveň konference byla vcelku dobrá. Slyšeli jsme několik přednášek o změnách v čínské buddhistické hudbě a v rituálech ve městech i na vesnicích (kláštery dnes pilně natáčejí a prodávají CD a videa svých rituálů), a hlavně západní muzikologové (USA, Anglie, Německo) otevřeně popisovali hudební současnost na pozadí politických (nebo ekonomických a technologických) změn. Například jeden Číňan, který ale žije v Kalifornii, srovnával násilné zneužití hudby (klasické čínské opery i populárních písní) v padesátých a šedesátých letech k ideologickým účelům se současným využíváním hudby a lidových písniček za účelem co nejvyšších zisků (totéž probíhá i ve Vietnamu: tam podle zákona i turista, který si něco natočí svou videokamerou, musí zaplatit daň). V rámci konference zahráli někteří exotičtí hudebníci, v paláci Akropolis se uskutečnil koncert Orchestru buddhistické hudby z Pekingu a slyšeli jsme i tisíce let starou dvorskou hudbu nanguan.

Jaké bylo ale mé zklamání, když můj »šamanský« Číňan velmi špatnou a málo srozumitelnou angličtinou začal: »Šamanismus je forma primitivního náboženství..." a pokračoval téměř jako podle komunistické učebnice dějepisu. Hovořil o tom, že dvě velká náboženství, buddhismus a šamanismus, spolu bojovala a buddhismus zvítězil. To, že buddhismus ani šamanismus nejsou náboženství, mu zcela uteklo, právě tak jako smysl šamanských »nápěvů«. Chvíli jsem nevěřícně naslouchal a pak jsem raději odešel.

Ze závanu minulosti mne až zamrazilo. Jako kluk jsem koncem padesátých let téměř nábožně poslouchal rozhlasové hry o sovětských lékařkách, které penicilinem úspěšně vyléčili malého Eskymáka a vesničané pak společně vyhnali zpátečnického šamana. I tohle patřilo do katalogu nadšeně sbíraných informací o úspěších socialismu (znal jsem nazpaměť nejen hlavní města všech republik Sovětského svazu, ale také názvy prvních dvou set družic) a nezadržitelném pokroku vědeckého marxismu-leninismu.

Po letech, v období glasnosti a perestrojky, jsem se od jednoho Rusa, který žil delší dobu na Čukotce, dozvěděl, že Eskymáci a Čukčové nikdy nepřestali využívat služeb svých šamanů, protože antibiotika na ně jaksi nezabírají.

Když mi počátkem sedmdesátých let Němky z východního Berlína, které se mezitím provdaly do západního Německa a se svými bývalými přáteli se mohly setkat jen v Praze, přivezly prvního Castanedu, pozval jsem je jednak na pivo, jednak na opečeného buřta ze stánku na Václavském náměstí. Co jiného typicky pražského jsem jim taky tehdy mohl nabídnout, že? Při konzumaci šťavnatého buřta jsem pozoroval, že zatímco přátelé z východu si pochutnávají, ti ze západu odhalili

kusy špeku uvnitř a buřta odmítli. Nechápal jsem to, jejich řečem o vegetariánství, cholesterolu a zdravotní škodlivosti uzenin jsem vůbec nerozuměl. Po letech mi to pomalu docházelo a dnes nechápu, jak to, že se konzumenti buřtů po jejich požití rovnou neskácejí k zemi.

Závan minulosti z řeči ideologicky pevného muzikologa z Pekingu mne donutil vzpomenout si na svou minulost a uvažovat, jak se asi mí přátelé tehdy cítili. Bylo mi toho Číňana líto, ale zároveň jsem měl sto chutí vstát a začít o šamanismu úplně jinak. Samozřejmě, že by vůbec nic nepochopil a cítil by se nespravedlivě osočen. Vždyť on, představitel vědeckého pokroku, přece tak svědomitě zaznamenal nápěvy melodií oněch primitivních šamanů...

Později jsem se od svých českých přátel dozvěděl, že se tento muzikolog intenzivně zajímal o možnost udělat si doktorát na Karlově univerzitě. Připomněl mi jednak onoho svazáckého hrdinu z Kunderova Žertu (který aktivně zpíval častušky, aby o dekádu později ještě aktivněji vítal demokracii osmašedesátého), jednak komunisty, kteří hned po sametovém převratu zprivatizovali továrny a dnes si užívají svobody utrácení. Muzikolog z Pekingu možná zneužil šamany a jejich písně k dosažení titulu na Pekingské univerzitě (přesně v duchu toho, co chtěli jeho nadřízení slyšet) a teď chce využít možnosti získat titul i na »západní« univerzitě — samozřejmě ne kvůli hudbě nebo šamanům, ale kvůli svému vlastnímu prospěchu. Jak jsem ho totiž celé tři dny sledoval, usmíval se, jen když konzumoval řízek s bramborem.

Špatná zpráva: dech minulosti vane i z nás a mezi námi neustále. Pesimistický realista nemůže nekonstatovat, že v duchu parafrázovaného rčení »dokud dýchám, doufám« by se dokonce dalo říci: dokud budou bývalí nomenklaturní komunisté a kariéristé v jakékoli pozici (a malí čeští vyžírkové a podvádějící tuneláři a taxikáři a jen o svůj akademický postup se zajímající muzikologové a jen svým ziskem motivovaní manažeři lesních a jiných institucí) dýchat, dotud z nich pované dech minulosti.

Kolik let zpoždění bylo mezi čínským muzikologem a ostatními muzikology, kteří už vědí, nebo alespoň tuší, že šamanismus je cennou lidskou zkušeností, na které vyrostla naše společnost?

Dobrá zpráva: i dech minulosti je »dobrý« nebo »špatný« podle toho, jestli je dobrý nebo špatný úmysl. Jestli chce člověk urvat, co se dá, jen pro sebe, nebo jestli mu jde o (lidskou, muzikologickou či politickou) pravdu a její zprostředkování. Jestli svůj svět poměřuje jen ve smyslu »buď já, nebo nikdo« — win or lose — (jen jeden může vyhrát, silnější vyhrává atd.), nebo odmalička ví, že lze (a stále více bdí bude muset) žít podle hesla win/win — obě strany vyhrávají — tvůj prospěch je i mým prospěchem.

Poslední přednáška konference byla v tomto ohledu příznačná. Mladý český sinolog, který v rámci povinného ročního pobytu studoval archeologické vykopávky v Číně, přednesl krátkou, stručnou a fakty oplývající zprávu o tom, že už v době před 6000 lety tehdejší Číňané uctívali hudbu a nejvyšší společenské postavení měli právě ti z nich, kteří dokázali pomocí bubnů potažených krokodýlí kůži a kamenných znějících bloků vést rituály. Tedy šamani. Počtěte si.

· vm

ČÍNSKÁ

Čínská hudba je pro nás, Evropany, symbolem záhady, jakýmsi souhrnem prapodivných zvuků a rituálů. Mnohým z nás zní »jako když kočku tahá za ocas«. Maoistické pochodové písně a naivní cesty svazáků v 50. letech, boření všeho tradičně kulturního v období »kulturní revoluce« a několik dekád dlouhá politická a lidská izolace pak způsobily, že dnes toho o Číně, zvláště pak o její kultuře a hudbě, víme jen velmi málo, a to, co víme, jsou většinou jen jakési mytické předsudky.

V Číně se zvukové předměty používají odedávna. Například jen čínští císařové (první z nich vládli už 2000 let př. Kr.) měli právo vlastnit ty nejkrásnější »zvučící« kameny - velké kameny, např. z jadeitu, které při úderu vyluzovaly krásné znělé zvuky. Z vykopávek víme, že bronz se v Číně používal už 1600 let př. Kr. a nejnovější archeologické vykopávky dokazují, že šamanské bubny se používaly už 6000 let př. Kr. V Číně uměli již 600 let př. Kr. vyrobit velmi dokonalé bronzové výrobky a také dokonale vyladěné zvony. Je jasné, že žádná kultura nedokáže ze dne na den vyrobit dokonale vyladěný mnohatunový zvon, který po úderu zní ve dvou rozdílných tónech. Vývoj musel být dostatečně dlouhý.

Již 1500 let př. Kr. měla Čína ucelený, vědecky rozpracovaný systém stupnice o dvanácti stupních, založený na kvintové souslednosti, a doložena je existence více jak sedmdesáti hudebních nástrojů. Pověst vypráví, že akustickým základem čínské hudby byly bambusové rourky, vyrobené čínským učencem Ling Lůnem. Pečlivými matematickými výpočty, vycházejícími ze zákonů akustiky, nalezli Číňané dvanáctistupňovou chromatickou tónovou řadu. Pomocí dvanácti píšťal, původně bambusových, později měděných nebo kamenných (ale ve vykopávkách z období dynastie Chan byly nalezeny i flétny z bílého nefritu a jsou známy také systémy dvanácti přesně naladěných zvonků), dokázali Číňané vytvořit teoretický základ veškeré své hudby, založený na pentatonice. Číňané znalí matematické vztahy mezi tóny dávno před Pythagorem. Věděli, že poměr délky struny nebo vzduchového sloupce 1:2 tvoří oktávu, že poměr 2:3 tvoří čistou kvintu. Podle čínské teorie každý tón vyvolává tón, tj. čistou kvintu a každá kvinta vytváří zase další kvintu atd. Na tomto principu je založen systém dvanácti rourek. Každá další musí být k předcházející v poměru 2:3. Tyto poměry se však střídají, aby nevznikl příliš velký rozsah.

Hudební umění bylo v Číně úzce spojeno s filozofií a náboženskými představami. I podle Číňanů je hudba darem nebes, své principy bere z harmonie vesmíru a na člověka má neobyčejně silný vliv. Odtud pramení i složitá symbolika, spojující každý hudební tón s určitými představami. Každý z dvanácti stupňů tónové řady symbolizuje jeden z dvanácti měsíců, jednu z dvanácti hodin dne. Stupně tónové řady vyjadřují postavem Slunce a Měsíce na nebi, různé živočichy a ptáky. Každému tónu odpovídá určitá barva, která má opět důležitý symbolický a léčebný význam. Šest lichých tónů představuje aktivní mužský prvek jang, šest sudých tónů představuje pasivní ženský prvek jin.

Tato hudební soustava vznikla v dávné minulosti a byla pak celými generacemi čínských hudebníků, akustiku a filozofů zdokonalována a zpřesňována. Výpočty stupnice se zabývali astrologové i čínští císaři, hudebníci i kněží. Otázkám stanovení přesného ladění byl každoročně přikládán státní význam a reformy v této oblasti byly prováděny císařskými dekrety. Například v letech 141 až 87 př. Kr. fungoval při Ministerstvu měr a vah Císařský úřad hudby, který měl na starost dodržování a kontrolu správného provádění rituálů a především hudby. Archivoval všechny melodie a kontroloval správné ladění. Tehdejší úředníci, hudebníci a posluchači by to vše určitě nedělali, kdyby jim to nepřinášelo něco velmi podstatného.

Není náhoda, že Čuang C, žák slavného zakladatele taoismu Lao C\ napsal skoro ve stejné době něco téměř totožného jako Pythagoras: »Možná jsi slyšel lidskou hudbu, ale neslyšel jsi ještě hudbu Země. Možná jsi slyšel hudbu Země, ale neslyšel jsi ještě hudbu Nebes...«

Čínská hudba samozřejmě velmi úzce souvisí s hovorovou řečí. Intonace, melodie řeči a jednotlivých slov, je nejdůležitější složkou mluvené čínštiny. Číňané pomocí intonace rozlišují slova se stejným složením hlásek. Právě intonace, se kterou se vyslovuje ta či ona slabika, rozmnožuje prostředky čínštiny a její schopnosti vyjadřovat veškerou mnohotvárnost pojmů. Číňané mají tedy téměř vrozenou intonační bystrost a schopnost přesně zachycovat tónové odstíny, pro ucho Evropana téměř nepostižitelné.

O provázanosti všeho a důležitosti hudby pro každodenní život svědčí i to, že podle tradiční čínské medicíny je třeba nemoci léčit jídlem pěti chutí, pěti obilovinami a pěti druhy léků a že se dá stav nemoci zjistit zkoumáním pěti orgánů, pěti zvuků a pěti barev. Když k tomu přidáme učení o pěti základních prvcích - ohni, zemi, kovu, vodě a dřevu - a uvědomíme si, že v pentatonice všechny tóny ladí, pak asi začneme zvažovat správnost našeho evropského tolik komplikovaného ladění.

Čínská hudební teorie nezná pojem dur a moll. Používá akordy, ale ty jsou většinou složeny jen ze tří tónů, a dává přednost melodii a rytmu. Čínský orchestr obsahuje velké množství různých bicích nástrojů. V tomto smyslu souvisí rytmus čínské hudby s rytmy klasické čínské poezie. Čínský verš bývá čtyřstopý, pětistopý, sedmistopý atd. A zrovna tak nelze oddělovat hudbu od tance.

Čínské hudební nástroje se třídí podle materiálů, z nichž jsou vyrobeny. Z kamene, kovu, hedvábí, kůže, dřeva, tykve a hlíny.

Kniha písní, základní dílo z oboru filozofie hudby pocházející nejméně ze 2. stol. př. Kr., píše o tom, jak hudba působí na celý vesmír, na nebesa i na Ze-

HUDBA

mi. Hudba prý obsahuje dvě základní síly celého vesmíru. Jang, nebeskou sílu světla a aktivního mužského prvku a jin, sílu Země, tmy a pasivního ženského prvku. V čínské hudbě jsou tedy obsaženy prvky symbolizující střídání ročních období, směr osmi větrů (což odpovídá osmi základním třídám hudebních nástrojů), prvky hmoty a odstíny pěti barev (což odpovídá pěti základním stupňům stupnice). Hudba působí na lidskou duši a je nadána kouzelnou magickou silou. Vyjadřuje harmonii přírody a mravních základů lidské společnosti. Konfucius prohlásil: »Chceš-li poznat politickou situaci státu, poslechni si, jaké písně se tam zpívají.« Věřil, že hudba má být používána k pozitivnímu ovlivnění lidí a že její základní funkcí je uctívat bohy a řád vesmíru.

Podle Číňanů působí hudba velmi silně na lidskou duši a harmonizuje city a rozum. Může nabádat lidi k dobru, ale protože je jazykem citů a city závisí na příčinách, které leží mimo nás, může také rozvracet mravy a odvádět lidi od vysokých idejí. Základem čínské lidové hudby je příběh - každá melodie, každá píseň by měla vyprávět příběh.

Další klasik čínské historie Lao C spojil všeprostupující energii čchi s hudbou a zákony rezonance, výšky a barvy tónu. Číňané nečinili rozdílu mezi energií a hmotou. Dokonce i své armády poměřovali množstvím čchi. Dá se měřit tak, že šaman hraje určité tóny, aby zjistil sílu protitlaku.

Taoismus a láska Číňanů k přírodě se projevily nejen tím, že se na hudební nástroje hrálo venku, ale také náměty a melodiemi, které vyjadřovaly přírodní jevy a situace.

Zvláštní kapitolou čínské kultury jsou buddhistické rituály, recitace súter apod., přímo spojené s duchovnosti a cestou k ní.

Historik a hudební vědec S'-Ma Čhien (žil ve 2. stol. př. Kr.) vypráví ve svých Historických zápiscích o císaři, který rozkázal snížit počet strun na loutně čchinu, neboť, když slyšel hrát tento nástroj, prožíval příliš hluboké city... »Slova mohou klamat, lidé se mohou přetvařovat, jen hudba není schopna lži,« píše S'-Ma Čhien. Ve své Ódě na hudbu veliké jednoty napsal básník Wang (10. stol.), že zákony vesmíru a zákony hudební harmonie tvoří jednotu. Poznání všech tajů tónů vede k poznání zákonů bytí.

Zároveň s dvorskou praxí stále větších souborů se stále větším počtem nástrojů provází celou historii i jakási esoterní znalost využití zvuku v téměř šamanské tradici některých verzí taoismu. Na venkově a v horských klášterech se dodnes používají šamanské bubny, lidoví léčitelé používají určité tóny a rytmy k léčení konkrétních zdravotních potíží. V obchodech si můžete koupit nahrávky určené pro léčbu nemoci jater, žaludku, plic atd.

O hloubce a pro nás nepochopitelné citlivosti k tónům a zákonům hudby svědčí i historka, jak se jeden hráč chlubil svému učiteli. »Mistře, už vím, co je tao. Když zahraji v zimě, roztaje led a když zahraji v létě, ochladím celou místnost.« Mistr ale řekl: »To není to pravé tao.« Pak vzal loutnu, udeřil do strun a jiná loutna se rozezněla. Potom povolil jednu strunu, zahrál na ni a všech dvacet pět strun loutny se rozeznělo, zatímco původní tón udeřené struny zmizel...

Hudební i archeologickou událostí (nejen roku 1978) byl nález sestavy šedesáti čtyř zvonů, o celkové váze dvě a půl tuny, z doby před dvaceti čtyřmi staletími. Zvony, z nichž každý vydává dva různé tóny, byly vyladěny tak přesně (např. C na jednom zvonu má 256,4 Hz, zatímco my, Evropané, používáme 256 Hz), že se dodnes nepodařilo vyrobit podobný zvon s tak přesným laděním. A pokud se to přece podařilo, zvon neměl tak krásný a bohatý zvuk, jako ten původní. Zkusme to naplno pochopit: v době, kdy žil Lao C už existovali hudebníci, teoretici, slévaři a řemeslníci, schopní vyrobit naprosto přesně vyladěný soubor zvonů v rozsahu pěti oktáv.

Dvacáté století vneslo do Číny evropský systém výuky hudby se všemi jeho nedostatky. Mladí Číňané se na konzervatořích učí skládat a hrát »evropskou klasickou hudbu« právě tak, jako mladí Evropané a Američané. Hrát na tradiční nástroje se kromě amatérů a některých venkovanů učí stále především ti, kteří se hudbou chtějí živit (například v pořád ještě populárních operních souborech). Pokud se chce nějaký nadšenec věnovat hře či studiu hry na nějaký tradiční hudební nástroj, musí (po absolvování západního typu školy, kde se učí západní hudební teorii, západnímu systému notace, dějinám západní hudby...) ještě dále svůj specializovaný nástroj studovat jako něco navíc - v Číně, zemí s tak bohatou a hlavně dlouhou hudební tradicí!

Opravdu byla hudba pro Číňany tak důležitá, jak se dočítáme ve starých knihách a jak »vidíme« na starých obrazech? Opravdu léčila? Dokázali staří hudebníci používat zvuky a vibrace terapeuticky? Dokáže to někdo ještě i dnes? Přežili, někde v ústraní, v taoistických klášterech, mistři, kterým se podařilo tajemství staré čínské hudby uchovat ve svých rituálech?

Tchajwanská společnost Wind Records vydává a s relativním úspěchem i prodává desítky a stovky titulů čínské hudby, rozdělené do moderních kategorií - soudobá hudba, ukolébavky, etnická hudba, čínská new age music, čínská náboženská hudba, čínská tradiční instrumentální hudba, hudba léčivá (např. hudba pro tai-či, hudba pro lepší spánek, pro relaxaci, ale k dostání jsou i tituly s hudbou pro odstranění konkrétní nemoci, např. žaludku, ledvin, bolestí páteře atd.). Funguje to?

Když dnes Evropan vyzkouší čínské masážní kuličky, když ví, že akupunktura funguje právě tak jako I-ťing, tai-či nebo feng-šuej, pak logicky předpokládá, že také čínská hudba, rovněž založená na filozofických základech zmíněných disciplín, v sobě má něco, co by stálo za bližší seznámení. Co všechno tedy čínská hudba skrývá (možná i pro současné Číňany)?

Vyňato z rukopisu knihy Vl. Marka » Tajné dějiny hudby«, kterou na pod/im vydává nakladatelství Eminent. Další kapitoly mapují kořeny hudby Tibetu, Bali, Japonska, Persie, Afriky...

PÁTRÁNÍ PO DOK

DISKUSE MEZI XUN XUEM A LIE HEEM O STANDARDNÍM LADĚNÍ V ROCE 274

Již od nejstarších dob hraje v čínské hudbě velice důležitou roli otázka chromatického ladění dvanácti jangových a jinových typů ladicích fléten. Staří Číňané věřili, že jsou v absolutní harmonii, že se odvozují od kosmických zákonů a dokáží tedy zůstat nezměněné. Dvanáct ladění se stalo jakýmsi standardem a bylo dupliko váno v různých dalších nástrojích důležitých pro provozování kosmogeneticky založené hudby. Základní ladění fléten lu hrálo také velmi důležitou roli v teorii vztahového myšlení. Sloužily jako indikátor různých hustot "konfigurované energie* (qi) a vztahovaly se ke dvanácti a čtyřiadvaeetidílnému rozdělení lunárního roku. Numerologicky se vztahovaly k pěti tónům (wuyin) a různým hudebním nástrojům. V symbolickém přesahu byly tyto bambusové ladičky vzájemně propojeny s pěti prvky (wuxing), větry (feng), a co se týče sociálních a politických aspektů, korespondovaly se státem (guo), vládci (di), stylem vlády (ženg), částmi těla (ti), smyslovými orgány (guan), stavy mysli (ži) a lidskou podstatou (xing). Bambusové ladičky byly ne náhodou propojeny s osmi trigramy a šedesáti čtyřmi hexagramy Knihy proměn (I-t'ing), a tedy i s neustále se měnícími proudy času. Na jedné straně to byla jejich důležitost, jež měla jak symbolický význam, tak praktické použití, a která pramenila z jejich kapacity harmonicky vztahovat »tisíc věcí« (wanwu) mezi sebou. Na druhé straně byly ladičky indikátory kosmické harmonie a muselo se na ně pohlížet jako na garanty řádu a spravedlivé vlády. Co se týče kontroly vládců a dohledu nad správným vládnutím, odvozovaly se od správné výroby a ladění ladiček dvě věci:

1) Hlavním účelem dobře organizovaného státu bylo ustanovení harmonie mezi sociálními a politickými vrstvami.

2) Byli to právě vládci nebes, kteří aplikovali harmonii, jež byla jakousi vrozenou kvalitou těchto ladiček. Pokud vládce důvěřoval a aplikoval správné ladění, mohl docílit všeobecné harmonie. Žlutý zvon, který figuroval jako tradiční zdroj nejnižšího tónu standardního ladění, od kterého se odvozovala všechna ostatní, byl pak nástrojem takové harmonie. Rané legendy a historické zdroje prokazují, že vyladit žlutý zvon bylo úkolem nejslavnějších hudebních mistrů a že právě Žlutý císař jako první nařídil svému ministru Ling Lunovi zhotovit ladičky, od kterých by se odvozovalo standardní ladění.

> Dokonalá vláda je jako dokonalá hudba (radost): hudba (radost) stojí na harmonii, harmonie stojí na rovnováze. K harmonizaci hudby se používají noty, k rovnováze mezi notami se používají standardní ladění. Jsou-li noty harmonické a vyvážené, pak země prospívá. Nechť jsou (lidé) vedeni ke ctnostem a nechť zpívají patřičné noty. Avšak jen pokud not a ctností není příliš, lze spojit lid a duchovnost.
> Jsou-li duše v pokoji, lidé (vám) budou naslouchat.
>
> Guoyu (Rozpravy o státech)

Ačkoli legendy ukazují do ještě vzdálenějších mytických časů, pro svou studii jsem využila právě kontextu této události. Požadavek vlády na přesné ladění, metody ladění a nakonec i časté spory mezi různými formami hudebního vědění mi poskytly dostatek materiálu.

V roce 274, v posledním roce období Jin Tajši, skončily po deseti letech sporů diskuse o standardním ladění a ladičkách mezi státním tajemníkem Xun Xuem a dvorským hudebníkem a předsedou sboru ctihodných harmonizátorů ladiček Lie Heem. Práce "Ustanovení ladicích fléten a kalendáře« tuto diskusi poprvé v čínské historii ve velkém rozsahu zaznamenává, a my se tak můžeme hodně dozvědět o rozporech v oblasti hudebního ladění, a to jak v teoretickém, tak v praktickém slova smyslu. Pokusím se stručně představit dva hlavní protagonisty této diskuse — oba byli hudebními experty, ale měli velmi rozdílný intelektuální a hudební původ.

Xun Xu byl potomek jedné z nejprestižnějších aristokratických linií dynastií Han, Wei a Jin. Jeho oficiální kariéra začala ve službách regenta Kao Žuanga (zemřel roku 249). Měl velmi dobré vztahy s generálem Sima Yanem, zakladatelem dynastie Jin. Xun Xu se poté stal vrchním sekretářem (Žong Žu Jian) a získal mno-

ONALÉ HARMONII

ULRIKE MIDDENDORFOVÁ

hé tituly. Byl jedním z tehdy nejuznávanějších právníků. Později byl obviněn, že zneužil své moci a přispěl k rozmachu rodiny Ji, a uspíšil tak zánik dynastie. Když Xun Xu v listopadu roku 289 zemřel, bylo na jeho synovi Xun Fanovi, aby pokračoval v hudebních reformách svého otce v rámci rodinné tradice, která začala už za jeho pradědečka Xun Ji. Co se týče komunity vzdělanců a kulturní a hudební historie tehdejší Číny, byly Xun Xuovy aktivity značné. Byl nejen uznávaným spisovatelem, knihovníkem a vzdělaným hudebním teoretikem, ale také nadaným malířem a kaligrafem a velmi oblíbeným ochráncem tehdy značně rozšířeného buddhismu.

Xun Xuovým protivníkem ve sporu o standardní ladění a bambusové ladičky byl dvorní hudebník Lie He. Na rozdíl od Xun Xua nebyl Lie He nijak politicky nebo učenecky znám. Byl však jedním z největších hráčů na flétny 3. století. Flétna di byla příčnou bambusovou flétnou s pěti vrchními dírkami a jednou spodní palcovou dírkou. Lie Heovo brilantní hudební mistrovství bylo oslavováno Fu Xuanem, který tvrdil, že zvuk Lie Heovy flétny překonává i krásu nejkrásnějšího lidského zpěvu. O Lie Heově rodině, vzdělání a hudební praxi je známo velmi málo. Jeho dědeček i otec byli taktéž dvorními hudebníky. Uvádí se, že Lie Hea objevil generál Kao Kao na hudební akademii v Jingžou a najal ho do svého orchestru, který se pak stal základem orchestru císařského. Spolu s jinými hudebníky hrál Lie He důležitou roli v přearanžování základního repertoáru pro prvního vladaře dynastie Wei.

Ulrike Middendorfová

Můj zájem o čínskou hudbu, tradiční i současnou, pramení z jejích filozofických a psychologických aspektů. Hudba vždy hrála a stále hraje v životě Číňanů velmi důležitou roli. Účelem mých prací je zařadit určitou hudbu do konkrétních sociálních struktur a aktivit. Samozřejmě ji mám velmi ráda.

Ulrike Middendorfová,
Institut pro čínská studia, Heidelberg

OBJEV BAMBUSOVÝCH LADIČEK A POŽADAVEK OBNOVENÍ CÍSAŘSKÉ HUDBY

Měli bychom poznamenat, že fixace a ustanovení kánonu způsobu ladění, tónových řad a souboru klasických hudebních textů byly při zakládání dynastické hudby tím nejdůležitějším principem. Panovníci obvykle podporovali a sponzorovali činnost několika význačných hudebníků a znalců. V našem případě tyto pokusy začaly na jaře roku 266 a trvaly několik let. Podle oficiální historie dynastie Jin byl důležitým momentem i nález více než dvaceti bronzových a bambusových ladiček v císařském skladu v roce 274. Právě Xun Xu a slavný učenec a básník Žang Hua je v rámci pátrání po nejlepším ladění našli a nařídili jejich výzkum.

Ukázalo se, že téměř vždy šlo o tzv. ladičky di. Pak byl zkoumán původ ladiček a jejich funkce.

Rozhovor, o který nám jde, se odehrál v prvním roce období Jingchu. Lie He byl požádán, aby ustanovil základní ladění pomocí fléten di. Důvodem byl úmysl císaře rozdělit císařský orchestr na dvě nebo více částí a umístit je v různých částech paláce. S novou organizační strukturou a nároky na nové nástroje samozřejmě vy-

vstal požadavek přesného standardního ladění jak pro nácvik, tak pro koncerty "hedvábného a bambusového« orchestru při oficiálních slavnostech i neformálních dvorských setkáních, při nichž nebyly jako ladičky používány zvony.

Již od konce období Válčících států (481-221 př. Kr.) byly kromě zvonů používány jako nejdůležitější nástroje pro ladění bambusové ladicí flétny. Jak zvony, tak tyto ladičky produkovaly jediný tón v přesném ladění. Pokud ale srovnáme bambusové ladičky a bambusové flétny, nalezneme jisté odlišnosti. Ladičky dokáží na rozdíl od fléten produkovat pouze jeden jediný tón, nehraje se na ně melodie a nejsou tedy v pravém slova smyslu hudebními nástroji. Na druhé straně nebyly flétny nezbytnými ladičkami. Je nutné mít na mysli, že od doby Taiši měly flétny di dvojí účel: jednak měly sloužit jako nástroje pro ladění, jednak se na ně mělo hrát.

V roce 1986 bylo při archeologických nálezech v Jutaišanu objeveno několik fragmentů těchto ladiček a nápisy, které definovaly jejich tóny jako »nota X ladičky Y«, což naznačuje, že výsledný tón byl notou s určitým vztahem k určitému výškovému standardu. Nápisy na zvonech, znějících kamenech a ladičkách byly důležitou součástí nástrojů na ladění a běžně se užívaly ještě ve středověké Číně, i když metoda definování tónů se v průběhu doby měnila. Během pozdní doby Han pravděpodobně došlo k velké změně stylu těchto popisů. Ladičky nalezené ve skladu císaře Jin byly popsány nápisy, které vyznačovaly jejich název a délku ve stopách a palcích. Někdy bylo přidáno i jméno výrobce ladičky. K nahrazení zvonů jako standardních ladicích nástrojů v době Válčících států došlo jak z hudebních, tak z ekonomických důvodů. Triumfální nástup bambusových ladiček nastal v době, kdy ve východním Žou začala upadat výroba zvonů a kdy prudce rostl zájem o komornější druh hudby a sólový zpěv.

V oblasti fyzických i hudebních vlastností prošly flétny di značným vylepšením. Podle některých zdrojů pracovali na vylepšení i specialisté z oblasti numerologie, kosmologie a kalendáře a také známý experimentátor s mikrotóny Jing Pang, který přidal pátou, palcovou dírku na spodku flétny. Bylo tak zkompletováno Pět not

pentatonieké škály. Můžeme předpokládat, že flétny di v období dynastie Han byly bambusové, cylindrické a na konci otevřené, se čtyřmi dírkami; později se k nim přidala pátá a na konci 2. stol. po Kr. i šestá dírka. Je velmi pravděpodobné, že zmíněný Jin Fang, vynálezce přesné strunné ladičky nazývané žun (standard) také experimentoval s bambusovými flétnami a že jeho pokusy přispěly k vylepšení fléten di. Jing Fang byl autorem slavného výroku: »Zvuk bambusu nemůže být použit k laděnk Měl na mysli především to, že nepřesnost zvuku, který vychází z geometricky přesně nařezaných bambusových rourek, tzv. koncový efekt, je vždy větší než přesnost vibrující struny. Zvuk vibrujícího sloupce vzduchu, který diky otevřenému konci flétny není nikterak přesně ukončen, má vždy tendenci být o něco nižším, a to činí při výrobě přesných bambusových ladiček velké problémy. Právě obtížnost výpočtu správných zakončení (a dalších vlivů ovlivňujících bambusové flétny, např. teplota a vlhkost vzduchu, nepravidelnost tvaru a síly dechu hráče) byla jistě jedním z hlavních problémů při konstrukci fléten di v období Tajši, přestože oficiální literatura o tom mlčí.

V rozhovoru Lie He tvrdí, že během pozdního období Han a Wej byly v dvorské hudbě běžně používány dva druhy fléten di různých délek. Kratší flétny sloužily k ladění sboru apod. Měli bychom také zmínit, že praxe hudebníků a teoretiků z období Wan a Wej pojmenovávat tyto flétny pomocí jejich délky vyústila v název současné japonské flétny šakuhači, což znamená jedna celá a osm desetin stopy. Při vlastní práci s orchestrem bylo např. oznámeno, že se bude zpívat v ladění 2,9 nebo 3,2 stopy a podle toho byly nástroje a hlasy při zkouškách i vystoupeních vyladěny.

Tento způsob, popsaný dvorním hudebníkem Lie He, patřil později k tzv. »male tradici« hudební praxe a teorie. Jinak naprosto postrádáme jakýkoli psaný materiál. Kanonické systematizující texty tyto procedury nikdy nezmiňují.

V našem rozhovoru je jedním z námětů určitý Vulgarismus, který v té době začal dominovat dvorské hudbě. Šlo o to, že výroba ladění a pojmenovávání fléten di nebrala ohled na jakékoliv standardy. V období Jin Taiši reforem šlo tedy o to, standardizovat nějakou modelovou flétnu di pomocí vzorů odvozených od učení nejstarších mystických králů. Důvodů bylo několik. Hudba v Číně byla jako základní prvek tradičního vzdělám jakýmsi synonymem pojmu radost, základem harmonie, neustále diskutovaným v kanonických spisech a řadě filozofických děl. Vždy měla dalekosáhlé sociálně-politické, morální a etické důsledky. Její vliv na lidské srdce a lidskou mysl i její uklidňující schopnost komunikovat s duší byly značné. Věřilo se, že vznikla právě proto, aby umožnila změnit zvyky a způsoby lidí, potěšila duchy a pobavila moudré. Aby její nástroje, tedy hudební nástroje a hlasy zpěváků, přinesly sociálně i politicky harmonizující efekt, musely být definovány, upravovány a nařizovány v závislosti na významu a efektivitě hudby v čase a prostoru. V teorii byla harmonie manifestována přesným laděním, takže modulace a přesné a úspěšné vyluzování tónů bylo úzce svázáno s problémem výroby a přesného měření ladicích fléten. Tyto ladičky byly klíčové pro vzájemné vztahy mezi různými hudebními styly a jejich propojením v oblasti mikro a makrokosmologického řádu, na nichž je také ustanoven stát.

Proto Xun Xu tak naléhavě vyžadoval změnu dosavadní praxe, pocházející z období Han a Wej. Měly být odstraněny posměšné názvy fléten di a základní druhy ladění měly být změněny tak, aby tvar a ladicí metody fléten souhlasily s dobou a kosmickými zákony. Pomocí citátů z klasických děl Xun Xu ostře kritizoval stávající stav, navrhoval zničit všechny ladičky, jež byly nalezeny v císařském skladu, a hodlal vyrobit nový soubor dvanácti ladicích fléten di metodou »odečtení či přidání třetí části". Nové ladičky měly pak sloužit jako klasické standardní nástroje.

UMĚNÍ LADĚNÍ Z HISTORICKÉ PERSPEKTIVY

Úspěch hudebních reforem v posledních letech éry Taiši, zaměřený především na vylepšení ladiček jako nástrojů pro dosažení standardního ladění i pro možnost hry, byl krátkodobý. Okamžitě po jejich zavedení se ozvaly polemizující hlasy. Například podle hudebníka Ruan Xiana byly příliš vysoké. Skutečně, již v roce 305 byla zavedena bronzová flétna, která byla o čtyři feny delší.

Přesto se ale zdá, že Xun Xuovy flétnové ladičky přežily chaos éry Jongjía, po které se dvůr přestěhoval na jih a založil město Nanking. Historické záznamy z té doby referují o tom, že se ztratil celý dvorský orchestr, že katastrofický čas nepřežili hudebníci ani hudební nástroje a že staré písně a melodie upadly v zapomnění. Císařská hudba se pak vzpamatovávala jen velmi pomalu. Ladičky i standardní ladění pozdější hudby už byly ale jiné.

Zájem o Xun Xuovy ladičky vzrostl až za posledních 200 let. Rozhovor, který jsme zkoumali, upoutal i takové učence, jakým byli Kang Youwej (1858-1927) a muzikolog Yang Yinliu (1899-1984), kteří se pokusili nástroje rekonstruovat. Prozkoumat podstatu ladiček di a problém jejich konstrukce a ladění se docela nedávno podařilo Wang Zichuovi. Pomocí svých laboratorních experimentů přitom vyřešil mnoho dosud jen diskutovaných problémů. Prokázal, že největším Xuan Xuovým přínosem byla pozornost, kterou věnoval problému »koncového efektu« ladiček, a metoda výpočtu vzdálenosti dírek.

POČÁTKY ČÍNSKÉ

Všeobecně je uznáváno, že hudba hrála ve staré čínské kultuře velmi významnou roli. Textové a archeologické důkazy, datující se do období prvního tisíciletí před Kristem, naznačují, že hudební vystoupení byla organickou součástí různých rituálů. Hudba se používala zvláště při uctívání předků, aby pobavila a potěšila zemřelé příbuzné a vytvořila atmosféru, ve které by spolu mohla komunikovat božstva a lidé. Měla také důležité sociální a politické funkce. Rituální uctívání předků, stejně jako rituální hudba, bylo privilegiem aristokratických vrstev obyvatelstva. Vlastnictví nějakého hudebního nástroje – zvláště bronzového zvonu – bylo vyjádřením sociálního postavení majitele nástroje.

Původ této hudby je neznámý. Existují však archeologické důkazy, které nám umožňují pátrat po původních zdrojích hudby moderní Číny, stejně jako po jejích rituálních a sociálních aspektech.

Nejstarším známým hudebním nástrojem je kostěná flétna nalezená v hrobu M282 u města Jiahu, v okrese Wuyang. Hřbitov patří kultuře Pejligang, která se datuje přibližně do období 6000 let př. Kr. Hrob sám je zajímavý také proto, že obsahuje želví krunýře. Rituální využití želvích krunýřů známe až z pozdější kultury Šang (2000 př. Kr.). Někteří učenci naznačují, že by mohlo jít o hrob šamana. Tato interpretace dodává nálezu kostěné flétny rituální kontext. Je zajisté možná, ale bylo by nemoudré vyvozovat z jednoho nálezu další souvislosti, které by vedly přímo k pozdější čínské rituální hudbě.

Z následného období 5. a 4. tisíciletí před Kristem existuje řada nálezů hudebních nástrojů z různých oblastí Číny. Většinou se jedná o malé rytmické nebo dechové nástroje vyrobené z hlíny nebo kostí. Nejběžnějšími jsou keramické okaríny a bubny.

Období 3. tisíciletí př. Kr., kdy Čína zažívala prudký sociální a politický vývoj a v jehož 2. polovině vznikaly vysoce organizované společnosti, pak můžeme považovat, co se týče počátků čínské rituální hudby, za nejdůležitější. Nejstarší důkaz existence typické čínské rituální hudby pochází z několika velkých náhrobků hřbitova Taosi longšanské kultury. Hřbitov je umístěn na severu Šangsi. Datuje se do poloviny 2. nebo do 3. tisíciletí př. Kr. Z výjimečné velikosti náhrobků a bohatosti vybavení můžeme usuzovat, že patřily osobám požívajícím vysoké sociální postavení. Kromě jiných uměleckých předmětů obsahovaly hroby páry keramických bubnů, dřevěných bubnů potažených aligátoří kůží a zvučících kamenů. Tyto nálezy jasně prokazují spojení rituální hudby s lidmi nejvyššího sociálního postavení. Lze se domnívat, že toto propojení nebylo omezeno pouze na oblast Šangsi, ale týkalo se i oblasti Šangdong, kde právě v tomto období vrcholila kultura pozdní Dawenkou.

To, že byly bubny potaženy aligátoří kůží, má svůj zvláštní význam. Existuje důkaz, který umisťuje použití tohoto druhu bubnu hluboko do minulosti. Takový buben byl nalezen i ve velkém královském hrobu M1217 z období pozdního Šangu, podobné bubny jsou zmíněny v básni Lingtai v Šijingu a v popisu Luijongšonga z pozdního období Chunqiu. Všechny důkazy naznačují, že právě tyto bubny měly v období vzniku čínské rituální hudby velký význam.

Bubny potažené aligátoří kůží se mohly původně objevit v oblasti Šangdong. Byly tam totiž nalezeny tři hřbitovy a ve všech byly aligátoří kůže. Je pravděpodobné, že tyto kůže jsou zbytky bubnů podobných těm, které byly objeveny v Taosi. Je-li naše domněnka správná, naznačuje velký význam bubnů potažených aligátoří kůží již v kulturách Dawenkou a Šadonglongšan.

Ve všech výše zmíněných případech jsou odkryté hroby těmi největšími v celé oblasti. Hrob M10 v Dawenkou byl 4,2 m dlouhý a 3,2 m široký a obsahoval 82 keramických předmětů. Byl to největší hrob hřbitova. Hrob M15 hřbitova Yjinjiacheng měl rozměry 5,8 x 4,36 m a obsahoval dvě vnější a jednu vnitřní rakev a 23 kusů keramiky. Hrob M202 v Žufengu, okrese Linqu je ještě zajímavější. Patří do skupiny tří hrobů, které jsou největšími a nejbohatšími z dosud nalezených, z období Šandonglongšan. Hrob M202 byl 6,68 m dlouhý a 3,15 m široký a obsahoval vnitřní a vnější rakev. Bylo v něm nalezeno 20 nádherných keramických nádob, a co je nejzajímavější, velký jadeitový nůž, dvě jadeitové sekery a bohatě zdobená jadeitová čelenka. Z výše uvedeného vyplývá, že bubny byly majetkem velmi úzké skupiny Udí majících vysoké společenské postavení. Pro následnou argumentaci je zvláště důležitý nález v Žufengu. Mezi třemi hroby existuje mnoho podobností, které se týkají konstrukce hrobů, sestavení vybavení i umístění funerálních předmětů. To ukazuje na vysoký stupeň standardizace rituálů spojených s vysoce postavenými lidmi. Existují zde ale také některé rozdílnosti, zvláště pokud srovnáváme hroby M202 a M1. Nejzajímavější je přítomnost jadeitových zbraní a kostěných šípových hrotů v hrobě M202 (který obsahoval také aligátoří kůže) a jejich absence v hrobu M1. Rád bych naznačil, že tyto rozdíly lze pravděpodobně přičítat na vrub rozdílnosti pohlaví pochovaných osob. Osoba pochovaná bez zbraní v hrobu M1 byla i antropologieky označená za ženu. Pohlavi osoby pochované v hrobu M202 nebylo určeno, ale přítomnost zbraní přesvědčivě naznačuje, že šlo o muže. Domněnka je podložena zvláště přítomností jadeitových seker, které se běžně nalézají v mužských hrobech kultury Dawenkou. Jestliže je moje domněnka správná, je možné rozdě-

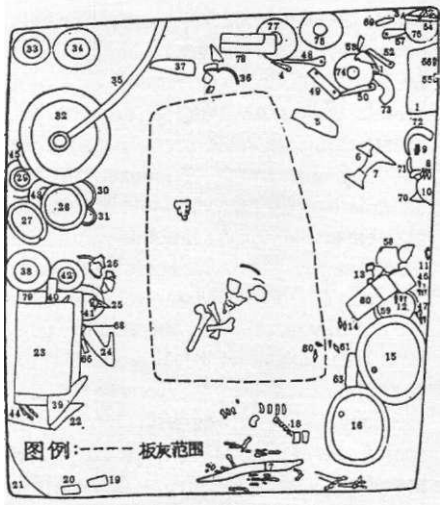

Zákres hrobu na hřbitově Taosi: č. 15 a 16 představují bubny potažené aligátoří kůží.

JAKUB MARŠÁLEK

RITUÁLNÍ HUDBY

lit vybavení hrobů do dvou základních skupin. V první skupině nalézáme keramiku, která je sexuálně indiferentní, jak bylo také potvrzeno z nálezů na jiných hřbitovech Longšan. Druhá skupina hrobů obsahuje speciální předměty, zvláště zbraně, a omezuje se pouze na hroby mužů. Nálezy bubnů přináleží právě této druhé skupině. Snad lze spekulovat o tom, že předměty nalezené v této druhé skupině hrobů sloužily jako vyjádření spíše politické moci nebo autority než sociálního postavení v užším slova smyslu. Moje domněnka je podpořena i tím, že jadeitové sekery sloužily jako symbol politické moci (což bylo dostatečné prokázáno i v pozdějších obdobích). Právě tak mohly bubny sloužit jako vyjádření politické síly nebo síly, která je úzce spojena s rituály.

Na již zmíněném hřbitově Taosi se jedná o podobnou situaci. I zde nálezy naznačují, že hudba byla úzce spjata s lidmi majícími vysoké postavem a pravděpodobně také politickou moc. Ve srovnání s Šandongem se v Taosi objevuje už skutečný soubor nástrojů užívaný k hudebním vystoupením. V hrobu M3015 byl kromě dvou aligátořích, pravděpodobně bubnových, kůží a jednoho keramického bubnu nalezen také zvučící kámen. Podobné kameny byly pravděpodobně lokální inovací obdobných kamenů známých z horní a střední Huanghe. A podobné kameny se objevují také v jiných pozdně neolitických nalezištích. Sestava bubnů a znějících kamenů naznačuje již zcela komplexní hudební vystoupení, vyžadující účast několika hudebníků. Je zajímavé, že mezi obvykle malými funerálními předměty bývají nacházeny rytmické nástroje vždy spíše větších rozměrů. Malé dechové nástroje, například okaríny, se zde neobjevují, přestože na jiných nalezištích se vyskytují. Je to pravděpodobně tím, že velké rytmické hudební nástroje byly skutečně používány k provozování rituální hudby. Tento závěr potvrzují i pozdější literární důkazy z období 1. tisíciletí př. Kr. Dokonce i ve známém hrobě markýze Yi ze Zengu z roku 433 př. Kr. byly rituální hudební nástroje, jako bronzové zvony a znějící kameny, uloženy odděleně od obvyklejších nástrojů, například fléten, citer atd. Zdá se tedy, že první zmínky o čínské rituální hudbě se objevují již v pozdním neolitu.

Rituální hudba byla úzce spojena s malou skupinou osob v nejvyšším sociálním postavení a s nejvyšší politickou mocí. Tato situace se překvapivě podobá situaci v mnohem pozdějším období pozdního Šang a západního Žou, kdy přístup k důležitým hudebním nástrojům byl omezen jen na malý počet těch nejvyšších aristokratických domácností bezprostředně obklopujících krále a kdy jsou nálezy těchto nástrojů soustředěny na malou oblast královských hlavních měst. Bylo by nemoudré tvrdit, že výše zmíněné nálezy posouvají celou situaci až do 3. tisíciletí př. Kr. Ale relativní podobnosti nálezů naznačují značnou kontinuitu sociálních a politických funkcí naplňovaných hudbou.

Následná raná doba bronzová byla dědičkou tradic pozdního neolitu. Není tedy překvapující, že nálezy hudebních nástrojů jsou soustředěny v místech komplexního osídlení. Je to Brlitou v provincii Yangši v centrálním Henanu z doby mezi roky 2100 a 1550 př. Kr., která je mnoha učenci nazírána jako doba raných států. Souvislost mezi hudbou a vysoce postavenými osobami je v Erlitou prokazatelná. V bohatém hrobu 80YLVIM4 byly nalezeny bronzové zvony zdobené tyrkysem i dřevěný buben se zbytky červeného laku. Jiný bohatý hrob 75YLVIK3 obsahoval znějící kámen. V tomto hrobu, považovaném za největší v oblasti, byl také nalezen bronzový pohár a bronzové a jadeitové zbraně.

Důležitost hudby v Erlitou nedokládají jen archeologické nálezy. Byla objevena velká nádoba, která obsahovala jadeitový znějící kámen, velkou jadeitovou sekeru a tři lidské lebky pokryté rumělkou; nález má tedy pravděpodobně rituální kontext. Zvláště důležitý je nález jadeitového znějícího kamene zároveň s jadeitovou sekerou, která byla, jak jsme zmínili, již od pozdního neolitu důležitým symbolem politické moci. Navíc je tento jadeitový kámen nej větším a pravděpodobně také nejvzácnějším jadeitovým předmětem celého naleziště. I to podporuje domněnku o velkém rituálním, sociálním a politickém významu hudebních nástrojů.

Nemůžeme samozřejmě vyloučit, že i v období 3. tisíciletí př. Kr. lidé provozovali rituální hudbu. Bylo to ale období, ve kterém bylo provozování rituální hudby monopolizováno nejvýše postavenými lidmi a stalo se vyjádřením jejich postavení a politické moci. Právě v tomto období získala rituální hudba značnou komplexnost v podobě velkých rytmických nástrojů. Tyto nástroje pak zaujímaly význačnou pozici v rituálních představeních nejméně do období 1. tisíciletí př. Kr. Archeologické nálezy pokrývající celé toto období naznačují, že hudební nástroje, vyjadřujíce moc a sociální postavení majitele, se těšily neobvykle vysoké úctě a že přístup k nim byl omezen na velmi úzkou skupinu těch nejvýše postavených lidí.

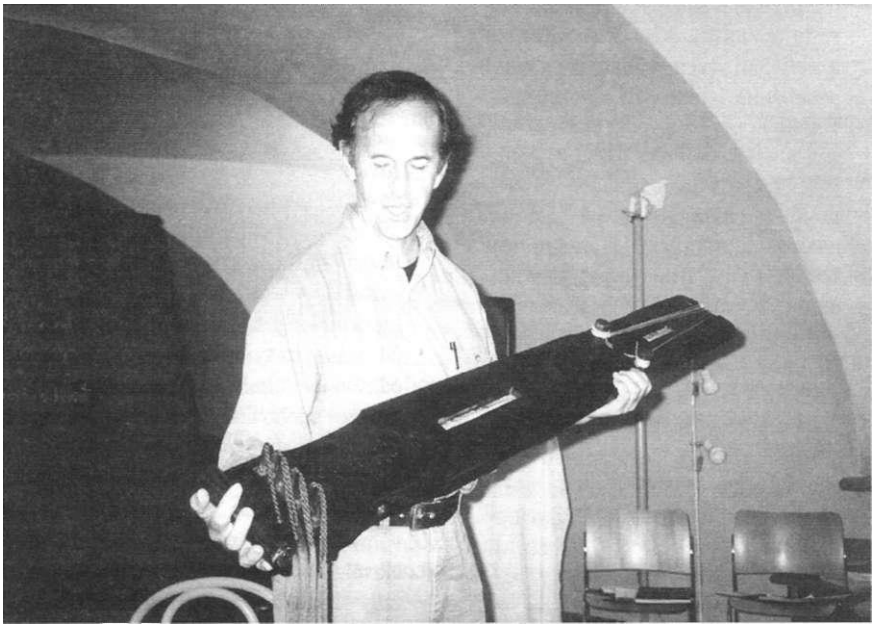

PĚT PRVKŮ
(dřevo, oheň, země, kov, voda)

SPECIFICKÉ R

BERTA

Jedním z projevů postupného osamostatnování lidského ducha jsou pokusy o zachycení a utřídění světa, který člověka obklopuje, odhalování zásadních principů jeho existence a dynamiky. V různých oblastech Země nabyly tyto pokusy 1 jejich formulace různých podob podle toho, jak se utvářelo filozofické myšlení, zvolna opouštějící mytologii.

V Číně se jeden z nejstarších popisů a výkladů světa nachází ve starověké Knize proměn (I-tĭng) z 11. až 10. století před n. L, původně zřejmě vcštebné příručce. Pomoci dvou čar - plné a přerušované - jež jsou znakem dvou základních principů dualistické přírodní filozofie, a to ženského principu JIN a mužského principu JANG, jsou v osmi tri gramech zpodobeny nejen jevy hmotného světa chápané jako základní, tedy Nebesa/jang, Země/jín, oheň, voda, hory, propasti, vítr a hrom, ale 1 jejich proměny. Vynález osmi trigramů (pa kua) připisuje tradice ještě mytickému prapředku Fu-hsimu. avšak jejich další rozvoj (zdvojení trigramů na hexagramy a jejich kombinace na počet 64, Jíž lze graficky vyjádřit všechny základní jevy světa), a zejména pak výklad významu trigramů (hexagratnů) a bádání byly záležitosti stále jemnějšího a hlubšího rozvíjení čínského filozofického myšlení.

V období Jara a Podzimu v 8.-8. století před n. 1. se čínská přírodní filozofie obohatila o další teorii, a to o teorii pěti prvků, jejichž vzájemným působením vzniká celý hmotný svět. Těmito prvky jsou voda, oheň, dřevo, kov a země. Šířením učení o těchto prvcích byly v následujících staletích položeny základy různých filozofických škol (pro nás nejznámější jsou konfuciánství a taolsmus). Jimi kladené otázky i odpovědi se pochopitelně různily, ale všemi procházelo, jako poznaná konstanta, učení o principech jin a jang a pětl prvcích.

Zrod všeho hmotného byl tedy ve starověké čínské filozofií přisuzován vzájemnému působení pěti prvků a jejich neustálému koloběhu, ve kterém jeden prvek přechází v druhý. Jsou popsány dva různé principy, kterými se tento koloběh řídí. Podle prvního se z jednoho prvku rodí druhý:

Podle taoismu je prapůvodem všeho »stejnost«, »totožnost«, »Jedno«. Neexistuje tu tedy »člověk a příroda«, ale ani »bůh a příroda« nebo »bůh čili příroda«. Pojem boha jako tvůrce, demiurga, je taoismu (ale i ostatním čínským naukám) cizí. Tao je »vše a nic«, zároveň je samo »bez původu« a přece »kořenem« všeho, je trvale »bez činnosti« a přece »zdrojem« veškerého bytí a dění. Tím, že je tao jen sebou samým, nevzniká problém »subjektu a objektu«, tím méně otázka »hmoty a ducha« a z toho plynoucího rozlišování materialistického a idealistického pojetí světa. Zatížení dualismem, s nímž v našem západním myšlení po staletí zápasíme (původní »stejnost« jsme uměle rozdělili na dvě nejen vedle sebe, ale proti sobě stojící, osamostatněné a zabsolutizované entity), v taoismu neexistuje. Pojetí nadřazenosti ducha nad hmotou v nás vypěstovalo spekulativně abstraktní myšlení, přepjatý racionalismus, který - jak praví existencialisté - napáchal v našem myšlení největší škody právě tím, že rozdělil svět na subjekt a objekt. Konečně, taoistický názor na »strukturní a látkovou totožnost světa« dnes dokládá i řada nejnovějších vědeckých výzkumů.

PRINCIP STEJNOSTI

Ontologický princip »stejnosti«, v němž příroda a člověk tvoří jedno, určuje i vztah člověka k přírodě. Základním principem je tu ztotožnění, shoda s přírodou. Proto si z taoistického hlediska těžko představíme člověka jako »pána přírody«. To je názor, který se u nás traduje od dob antické filozofie. Podle tohoto názoru se člověk stává »mírou všeho«. Ve své pyšné suverénnosti se nespokojuje s harmonickým používáním přírody, ale chce ji přetvářet, ovládat, zotročovat. Opojen výplody svého umu a rozumu pokládá se nejen za pána vesmíru, ale i za »podobna bohu«, hledá v sobě odraz podoby Boží, on jediný ze všech tvorů má specifický rozum, případně i odlišnou »nesmrtelnou« duši. Pod tlakem těchto názorů se vyvíjela i mentalita západního člověka, jeho myšlení, jeho filozofie. V přesvědčení o správnosti svého způsobu uvažování dívala se tato filozofie - a dosud převážně dívá - spatra na vše, co se od tohoto jejího pojetí liší. V důsledku toho nemáme ani přílišný zájem dovědět se o něčem jiném než »svém«, a připustíme-li již z »vědecké objektivity« možnost informovat se o světonázorových koncepcích jiných, činíme tak většinou z hlediska apriorního zaujetí, jehož logický, kritický, racionalistický přístup a způsob myšlení je pro nás jediný správný.

ČÍNSKÉ MYŠLENÍ

Podívejme se proto alespoň v hlavních rysech, jak se vyvíjelo myšlení v oblasti od nás značně odlišné, v Číně. Omezím se přitom pouze na jeden okruh problémů, jenž je nakonec základem všeho lidského uvažování vůbec, na otázku člověka a jeho postavení a funkce ve světě. Sledovat ji budeme především ve dvou, pro Čínu nejvýznamnějších systémech, jež na ni odpovídají ze zcela odlišných pozic. Jde o konfuciánství a taoismus. Konfuciánství je ve své podstatě a výsledné formě uzavřenou, přesně vymezenou doktrínou. Chce pořádat a uspořádat svět a vztahy lidí podle určité hierarchie, jež je odrazem odvěkého, nebesy daného řádu. Má snahu vše přesně určit, stanovit, vymezit, tíhne k reglementaci, k institucionalizaci. Taoismus naproti tomu odmítá jakoukoli uzavřenost, petrifikovanost, pevný, kodifikovaný systém. Uznává pouze »tao« s jeho ustavičným tokem, nepřetržitou proměnou. Ač stojí filozoficky tyto systémy proti sobě, eticky se shodují: oba se soustřeďují na člověka a cílem obou je jeho maximální rozvinutí, dokonalost. Způsob, kterým k tomu ale docházejí, se již podstatně různí. Konfuciánský »ušlechtilý muž«, tun-c', je model člověka. Stává se jím především racionálním úsilím, rozšiřováním vědomostí, sebevzděláváním. Neboť čím více člověk poznává, tím dokonaleji chápe a jedná, tím ctnostněji žije. Sebezdokonalení je tedy přímo závislé na hloubce a šíři vědomostí, vzdělanosti. Čím větší má člověk rozumovou potenci, tím lépe může rozvíjet i ostatní vlohy a schopnosti, řídit svou vůli a cit, být »harmonickým člověkem«. Také v taoismu je cílem člověk - ideál. K maximálnímu

/SY TAOISMU

KREBSOVÁ

rozvinutí, dokonalosti, však dochází právě naopak: čím méně je formován zvenčí, čím méně přijímá z věcí tohoto světa, čím více se od nich dovede oprostit a zachovat si původní prostotu, neporušenost, tím plněji a dokonaleji žije.

Zde nás jistě napadá řada analogií i s naším myšlením. Nejen Rousseau, který klade otázku, zda věda a civilizace skutečně přispívá k zušlechtění lidských mravů, a vyhlašuje »návrat k přírodě«, ale stejné i čínský ideál »harmonického člověka* připomínají řeckou »sófrosyné« nebo stoickou »ataraxii«. Podobně nám v oblasti ontologie připomenou pojmy »tao« (pralátka) a »te« (virtuální síla čili individuální přirozenost věcí) Aristotelovu »látku a formu«, Spinozovu »substanci a atribut*, Bergsonovo »durée« trvání a »élan vital«. Srovnáním čínských nauk s řeckou filozofií se objeví cosi příznačného: jejich zkoumání jsou zaměřena výhradně na život zde na Zemi, na člověka a jeho maximální naplnění. To taoismus viděl ve splynutí s tao - přírodou, konfuciánství ve shodě s odvěkým vesmírným řádem, antická filozofie v harmonii krásy a dobra. Je zajímavé, že pojem »kalokagathiá«, jak se vyvinul u Řeků, kteří v něm viděli i ideál tělesné krásy, je Číňanům cizí, stejně jako je Řekům cizí pojem »skrytého mudrce«, jak jej chápali Číňané, přestože i Řekové měli svého Diogena. Ten je ale poněkud jiným typem; stoikové sice též viděli ideál v životě shodném s přírodou, avšak na rozdíl od taoistů, pro něž bylo vrcholem splynout spontánně s přírodou, pro stoiky »žít v souhlase s přírodou« znamenalo »žít v souhlase s rozumem*, přičemž rozum jednotlivce byl u meh totožný s rozumem světovým (logos spermatikos), zahrnujícím účelnost a kauzálnost věcí. V důsledku toho je pro ně žít racionální povinností, uloženou člověku Rozumem. Proto je stoicismus prostoupen vědomím nutnosti a podrobenosti. Na rozdíl od spontánního odevzdání taoistů dedukují z rozumové úvahy požadavek přizpůsobit se dané nutnosti, které se nelze vzpírat, neboť »chtějícího osud vede, vzpírajícího se vleče«. V podrobení se osudu spočívá jediná cesta ke svobodě. Pocitu vrcholné svobody dosahuje člověk naprostou lhostejností ke všem věcem vnějším i k vlastnímu nitru, tedy v emocionální prázdnotě, bezcitnosti. Jen tak může udržet vnitřní klid, ataraxii, a to je vrchol ctnosti.

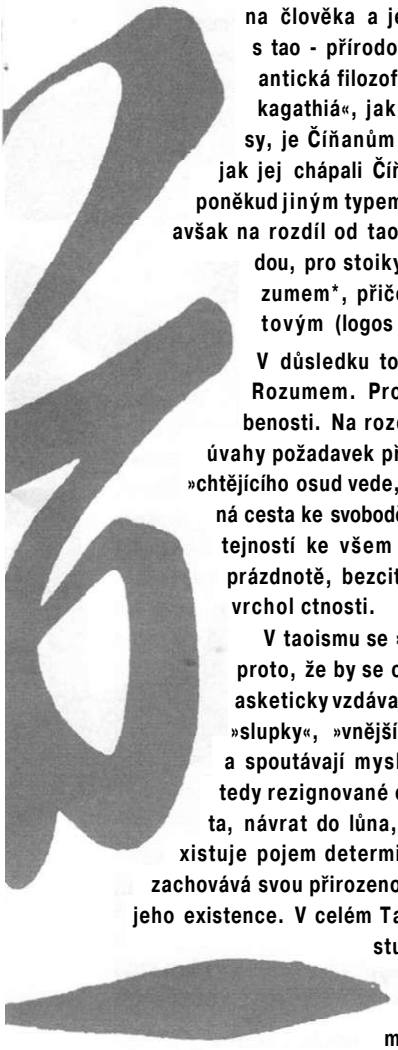

V taoismu se »moudrý« rovněž oprošťuje od věcí tohoto světa, nikoli však proto, že by se od nich odvracel na základě rozumové úvahy, že by se jich asketicky vzdával, ale proto, že v nich nevidí žádnou hodnotu. Jsou to pouhé »slupky«, »vnější tvářnost věcí«, pomíjivé jevy, akcidencie, jež zatěžují a spoutávají mysl člověka a brání mu dostat se k »jádru« života. Není to tedy rezignované odevzdání, vyděděnost ze života, ale plnost, naplnění života, návrat do lůna, návrat k jediné pravé a trvalé existenci. V taoismu neexistuje pojem determinismus; člověk má vlastní osud ve svých rukou, pakliže zachovává svou přirozenost, jež je jedinou »daností«, »určením«, formou a způsobem jeho existence. V celém Tao te ťingu také nenalezneme slovo »svoboda« (c'-ju), zastupují je obraty »být jako příroda«, »žít podle přírody«, »sám od sebe se rozvíjet«, »zachovat si původní jednoduchost*, »prostotu«, tedy: »nesvázat a neomezit se« věcmi tohoto světa, ale »osvobodit« se od nich, »učinit v sobě prázdno od žádostí a vášní*, »nechtít nic víc«, »nic příliš«, »umět se spokojit* a »neuchýlit se od své přirozenosti*, od toho, co komu přísluší. Jediná pravá, skutečná svoboda je proto v naprostém splynutí s přírodou, s přirozenou mírou věcí. V taoismu je důsledně zachováno prvenství práva morálního před legálním, neboť všechna světská zařízení a ustanovení jsou výmyslem člověka, nikoli přírody; proto taoismus odmítá instituce s jejich »příkazy a zákazy«, odmítá moc a násilí, jakoukoli přehnanost a překotnost, jakékoli »zasahování«, neboť to vše narušuje přirozený běh, přirozenou míru věcí. Pravým smyslem zásady »ne-jednání« (»wu-wej«) a »míry věcí« je »vyrovnanost«, jež tvoří jádro taoistické etiky. Neboť »není většího neštěstí, než neznát míru«, proto »vše, co je přes míru, předčasně zaniká«. Taoismus domýšlí tyto zásady tak důsledně, že odmítá nejen přílišné úsilí o vědomosti, učenosti, ale i přehnaně dřevo rodí oheň, oheň zemi, země kov, kov vodu a voda dřevo... Druhá teorie je naopak -bojovná- a vychází z představy vítězství jednoho prvku nad druhým: oheň vítězí nad kovem, kov nad dřevem, dřevo nad zemí, země nad vodou, a voda vítězi nad ohněm...

Učení o pěti prvcích uznávaly všechny čínské filozofické školy a tvořilo i základ přírodovědného bádání, astronomie a zejména čínské tradiční medicíny. My však svou pozornost obrátíme na úlohu učeni O pěti prvcích a jin/jang ve společnosti, zejména pak ve výtvarném uměni.

Starověká Čína byla zemí se složité propracovanými rituály, kterými panovník zprostředkovával kosmlc kou rovnováhu světa v jeho proměnách. Základem obřadů byly kosmologické představy, předcházející filozofickému myšlení a poznání jednot hvých škol. Byly však úzce spojeny s poznatky tzv. předfilozofického stadia přírodní filozofie. Vycházely z výrazného vědomí situovanosti člověka v konkrétním prostoru a čase. Proto, kromě nebe a země, byly v centru pozornosti i světové strany a roční období, provázená mimo jiné i symbolikou barev. V přesně určeném oděvu s předepsanou symbolikou a barevností vykonával panovník obřady zahajující jednotlivá roční období, a to v chrámech rozložených v předměs tich podle světových stran, neboť jednotlivé světové strany byly zároveň 1 symboly těchto ročních období.

Na rozdíl od nás měli Číňané světových stran i ročních období pět, protože střed uznávali jako samostatný bod orientace; rovněž zemědělsky významné období sklizně umisťovali jako samostatný úsek mezi léto a podzim. Nepochybně se tu odráží vliv rozvinuté zemědělské společnosti, jakou starověká Čína bezesporu byla.

Pět ročních období, pět světových stran bylo spojeno s pěti barvami: světlezelenou, bílou, červenou, černou a žlutou, a aby se celý kruh uzavřel, i s pěti prvky starověké přírodní filozofie. Byt byla symbolika světových stran, ročních období, barev a prvků na staletí zakonzervována (v podstatě až do pádu císařství v roce 1911) v obřadech a obřadních oděvech panovníka a jeho dvora a všechny domácí i cizí dynastie se jí přizpůsobovaly, dávno tyto hranice

překročila. Pronikla do života celého národa vytvářejíc v něm společnou, často i neuvědomělou citlivost k bar vám apod. Nejvýrazněji se uplatňovala a uplatňuje ve výtvarném proje vu - zejména v lidovém umění.

Shrňme si tedy. k jakému obrazu dospěla v Číně na konci starověku symbolika zobrazení světa v jeho hmotném základě, prostorové sltuo vanosti a časové dynamice. Dřevo je spojeno s představou východu, jara a se světlezelenou barvou. Kov představuje západ, podzim a bílou barvu. Oheň je spojen s jihem, létem, červenou barvou: voda se severem, zimou a černou barvou; země s představou středu, s obdobím sklizně a žlutou barvou.

Jaro je obdobím sílícího principu jang, obdobím růstu. Podzim obdobím sílícího principu jin, obdobím zániku. Léto představuje vrcholný jang, období plné života, které však již v sobě obsahuje blížící se zánik. Zima je obdobím tmy a nicoty, v níž vrcholí princip jin, a zároveň začíná nový život, jenž se projeví v následujícím období růstu jang, Jaru. Období sklizně - mezi létem a podzimem - je obdobím, kdy jang postupně přechází v jin, obdobím prvku země, a je spojeno s vlastním světem lidským.

Vycházime-li z učení o zrodu jednoho prvku druhým, tedy z učení zřejmě staršího, neboť se o ně opírá starověká obřadní symbolika, pak dostáváme tento sled: Dřevo rodí oheň (jaro přechází v léto), oheň rodí zemi (na konci léta nastává období sklizně), země rodí kov (začíná podzim), kov rodí vodu (podzim střídá zima), voda rodí dřevo {zima se mění v jaro) - a celý cyklus se opakuje.

Jen pro úplnost se zmiňme o mnohem starší mytické představě: o posvátných zvířatech jako symbolech světových stran. Jsou to představy velice, velice staré - doloženy jsou už v neolitu - spojené s magickými kulty rozmnožování totemických předka. Tyto symboly byly pak v historickýeh obdobích starověku propojeny do jednoho systému s výše popsanou pěticí.

V prvé řadě je to dvojice drak-tygr. Jejich zpodobení je staré už nejméně šest tisíc let (v neolitickém pohřbu byla nalezena ztvárnění z mušliček). Drak umístěný na východní straně je symbolem vzniku života, východu [illegible]ng. Tygr umístě-

nou touhu po »svatosti«, dokonalosti, neboť za ní se skrývá snaha vyniknout, »zářit«, odlišit se, což vše je oddálením od původní »stejnosti«, jednoty, celku. Zde bychom opět mohli vzpomenout na Aristotela, podle něhož odlišnost věcí vzniká vzpurností látky vůči formě, dávající látce její konkrétnost. Proto i naši středověcí mystici, navazujíce na tuto filozofii, snažili se potlačit své »já« a splynout s Bohem, »rozpustit se v něm jako kapka v kádi vína«. I taoistický myslitel dochází vrcholné seberealizace oproštěním od svého já, nikoli však tím, že by je »potlačoval«, což by bylo proti přirozenosti, ale tím, že je »nepřeceňuje«, »neuplatňuje«, »neprosazuje se - a tím se zachovává«. Taoismus také nechce nikoho formovat, zlepšovat, vnucovat mu svůj pojem dobra, svůj pojem pravdy, neboť »snaha napravovat lidi vede k pokrytectví, snaha řídit lidi vede k pohromám ve společnosti«. Proto »poučovat beze slov, jednat bez zasahování« je vrcholem taoistické moudrosti.

MOUDROST PROTI UČENOSTI

Proti konfuciánské »uěenosti« klade taoismus »moudrost«, které lze dosáhnout daleko spíš vnitřní kontemplací, meditací než zvenčí nabytými poznatky. Proti výjimečnosti, okázalosti a vzorné příkladnosti konfuciánského učence stojí zde skromnost, skrytost, bezejmennost mudrce taoistického. Ovšem i u konfuciánského "dokonalého muže« je základním předpokladem mravní ušlechtilost, vyjádřená slovem »žen«, jež znamená opravdovou »lidskost«, »vzájemnost«, »nesobeckost«, »dobrotu«, čili »humanitu«, jak se tento termín obvykle překládá. Ideálem »lidství« jsou »svatí vládci* dávnověku, kteří - jsouce investováni »nebesy« - jsou dokonalými »odlitky«, imitátory vůle nebes, personifikací vesmírného řádu. Proto »velikost« konfuciánského mudrce závisí na tom, nakolik se dovede přizpůsobit, konformovat s těmito vzory, a tím i s odvěkým řádem. Tedy ani zde se člověk nepovyšuje nad veškerenstvo, nejde o zdokonalení sebe pro sebe, ale o zdokonalení sebe ve vztahu k ostatnímu celku, jehož je součástí, osobně sice nepatrnou, ale jako složka tohoto celku, s ním ztotožněná a totožná, nesmírně silnou. Toto zaměření se odráží v pojetí jednotlivce, ale především v pojetí vztahu jednotlivců mezi sebou. Protiklad člověka a přírody je v Číně neznámý a zdá se, že jde o jeden ze základních rozdílů mezi východem a západem v pojetí člověka, osobnosti. Suverénnost rozumu, typická pro náš způsob myšlení, zatlačuje poněkud na vedlejší kolej složku volní, etickou, která má naopak v čínských naukách preferované postavení. Z toho plynou i určité důsledky. Dalo by se říci, že řecká filozofie, a evropská vůbec, je převážně racionalisticko spekulativní, zatímco čínská je převážně praktická a možno říci intuitivní. Zde bychom mohli opět vzpomenout Bergsona, podle něhož »intelekt je poznáním formy, intuice poznáním látky«. Proto v Číně neexistují žádné filozofie ve smyslu kantovské metafyzicko-spekulativní koncepce, daleko spíše zde můžeme mluvit o návodech k správnému žití, »životní moudrosti«, o etických systémech, tj. o praktické filozofii v evropském smyslu.

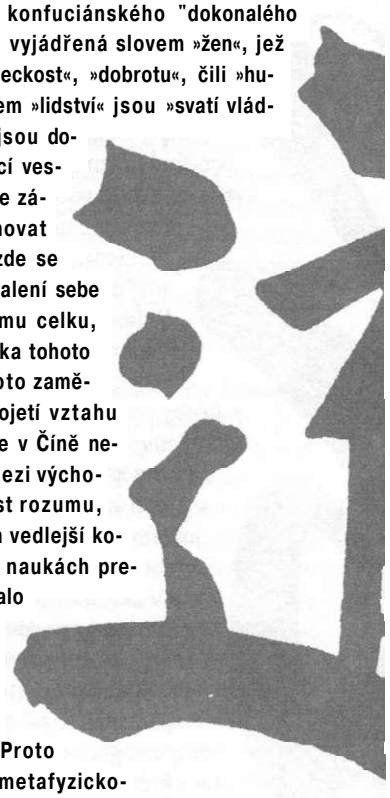

FILOZOFIE MÍSTO NÁBOŽENSTVÍ

Eticko-společenské zaměření čínských nauk je podle mého soudu i jednou z příčin, proč se Čína tak snadno obešla bez náboženství. Konfuciánství dalo člověku kult předků a s ním i příslušný záhrobní aparát, taoismus v nej starších dobách dal možnost vyžít se v magii a kouzelnictví, později, pod vlivem buddhismu, se přiblížil i určité formě náboženství (s chrámy, kultem světců apod.). Podstatné však je, že tu není transcendentního boha a transcendentních sankcí. Číňané si nikdy nevytvořili pojem personifikovaného boha. »Nejvyšší bytost« jim nahrazovala »nebesa«, čili příroda a její řád (tao). Samozřejmě, že i zde byli bozi a duchové, víly a géniové, ale ti byli jen o něco málo lepší než lidé a mohli také velmi snadno mezi lidi »poklesnout«, a naopak lidé velmi snadno přecházeli do kategorie géniů. Existovalo dokonalé prolínání tohoto a onoho světa a důsledkem bylo celkem familiární obcování mezi bohy a lidmi, kdy praxe styku s bohy se zcela podobala praxi v životě: zlé bohy (démony) bylo nutno dary chlá-

oholit, dobré udržovat v jejich laskavosti. Tento ryze utilitární a formální postoj je příznačný jak pro prostý lid, tak pro vzdělance, pokud nebyli v těchto otázkách naprostými skeptiky nebo dokonce cyniky, a je to opětným dokladem zásadního zaměření čínského člověka na tento svět. Etika zde nikdy nebyla závislá na nadpřirozenu, ale na přirozenosti člověka. Kritériem, normou mravnosti, byla shoda s nebeským řádem, s přírodou. Mravní normy byly odvěké jako příroda sama, šlo tedy v podstatě o přirozenou morálku. Nebylo třeba žádné zvenčí dané konstrukce, náboženské ideologie. Ideálem mravnosti je žít ve shodě s přirozeností, mravní zákony jsou tedy člověku inherentní a jejich závaznost vyplývá z nich samých. Zde si lze opět připomenout například Kanta a jeho autonomní pojetí mravnosti, podle kterého je mravnost závislá na sobě samé. Kantův (kategorický imperativ« nepochází z racionálního uvažování, ale z oblastí rozumu nedostupných. Je to »vnitřní hlas v člověku«, onen »mravni zákon ve mně«, jímž se - podle Kanta - dostáváme do kontaktu s absolutnem bez účasti rozumu. »Vedecke přesvědčena zde musí ustoupit "přesvědčení mravnimu«, to zvedá nekonečně hodnotu lidské osobnosti, spojujíc ji s nekonečnem. Tím se ocitáme nápadně blízko taoismu a jeho »splynuti s tao«.

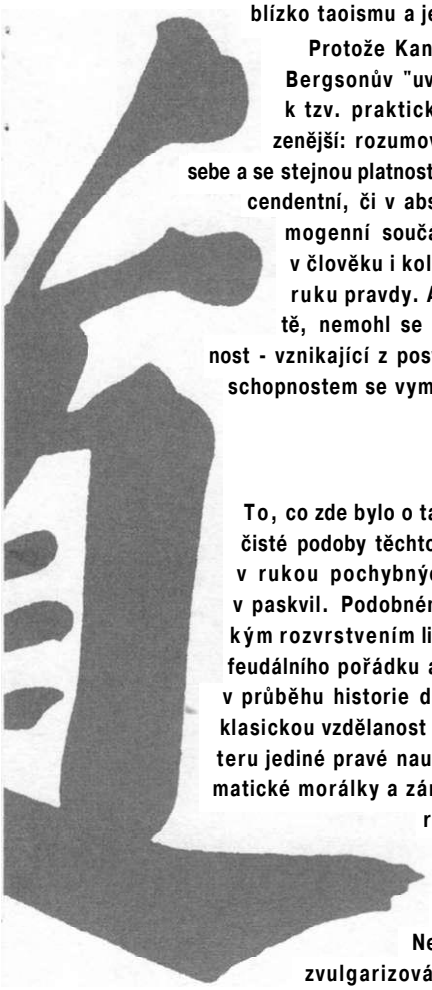

Protože Kant nemohl brát v úvahu intuitivní složku člověka, onen Bergsonův "uvědomělý instinkt«, musel se nakonec uchýlit k »víře«, k tzv. praktickému rozumu. Čína to měla daleko jednodušší a přirozenější: rozumová spekulace a intuitivní »osviceni« jsou postaveny vedle sebe a se stejnou platností. Proto zde nebylo třeba žádné »spasne víry«, ať v transcendentní, či v absolutní bytost. Příroda a její řád, jejichž je člověk homogenní součástí, stačily dát uspokojivou odpověď na vše, co je v člověku i kolem něho. Syntéza rozumu a intuice dávala nejlepší záruku pravdy. A protože zdroj a cíl všech hodnot byl zde, v tomto světě, nemohl se vyvinout ani základní předpoklad náboženství - zbožnost - vznikající z posvátné úcty k nadrozumové, nadsmyslné a poznávacím schopnostem se vymykající realitě.

DALŠÍ VÝVOJ

To, co zde bylo o taoismu a konfuciánství řečeno, se ovšem týká původní, čisté podoby těchto nauk, nikoli jejich pozdější formy. Neboť, jak víme, v rukou pochybných interpretů se dá každá idea zneužít a proměnit v paskvil. Podobnému osudu neušly ani čínské nauky. Svým hierarchickým rozvrstvením lidí a striktním ritualismem se konfuciánství stalo bází feudálního pořádku a státně politickou doktrínou, v oblasti filozofické pak v průběhu historie doménou učeného světa, když povýšilo na první místo klasickou vzdělanost a úctu k minulosti. Kanonizací klasiků nabylo charakteru jediné pravé nauky, jež v širších vrstvách fungovala jako systém dogmatické morálky a zároveň jako účinný prostředek k omezování svobodného rozvoje lidské osobnosti a trvalá brzda pokroku. Taoismus vedl na jedné straně k magii, alchymii a ke hledání elixíru života (jak ve svém mnohasvazkovém díle Historie vědy a civilizace v Číně soudí Needham, dal tím podnět k vědeckému bádání v Číně), zvulgarizováním zásady »nezasahovani« na straně druhé však také k pasivitě, lhostejnosti a rezignaci. Zásada »míry věcí« se časem zvrhla v prostřednost, kompromisnictví a oportunismus, tolerance v pohodlný únik, zbabělost a falešnou dobrotu. Tak se potvrdila slova autora Tao te ťingu: "Lidská pobloudilost trvá od nepameti.«

Je pochopitelné, že konfuciánství bylo svým zdůrazňováním učenosti blízké většině vzdělanců, a to i předtím, než se stalo státně uznávanou doktrínou. Avšak velké duchy, zejména básníky a umělce, lákal stejnou měrou, nebo i silněji, taoismus. Konfuciánství, které svou dogmatickou rigidností otevřelo cestu věcně střízlivému, neosobnímu stylu, totiž postupem doby nutně vyústilo v myšlenkovou i uměleckou sterilitu, zatímco taoismus byl svými anarchickými prvky uvolňující hybnou silou, inspirátorem a nositelem změny ve sféře myšlenkové a umělecké i v oblasti společenské. Tak oba tyto systémy prolínaly a utvářely život čínského člověka od nej starších dob až do doby moderní; jejich stopy nacházíme v celé čínské kultuře. Přes všechny proměny, jimiž taoismus prošel, se naštěstí slova »stareho mistra« dochovala neporušena a jsou zde, aby mluvila sama za sebe.

ný na západní straně je symbolem zániku, smrti. Osa východ-západ, jaro-podzim byla od nejstarších dob v Číně chápána jako základní symetrála času i prostoru. Mimochodem, výraz »jaro a podzim* znamenal běh. Oba tyto nej starší symboly prodělaly v následujících obdobích rozličný vývoj: ze dvojice drak-tygr si drak podržel symboliku jang a stal se reprezentantem nebes, světla a panovníka, zatímco tygr, symbol zániku, světa mrtvých, a tudíž i duchů a démonů, se změnil zejména v lidových představách a v umění v ochránce před démony, nemocemi a zlem vůbec. Spojení se starodávnou symbolikou barev a s celou vícevrstevnou pětici dokládá i tradiční pojmenování - zelený drak a bílý tygr.

Jih symbolizuje červený pták. I jeho vývoj byl složitý; nakonec se postupně změnil v představu ptáka-fénixe, jenž se jako představitel principu jin, země a císařovny stal partnerem, respektive partnerkou draka. Dvojice drak-fénix se v pozd nich staletích stala mimo jiné 1 symbolem manželství.

Sever byl zobrazen černým bojovníkem suan-wu, želvou obtočenou hadem, symbolem rozmnožování a plodivé síly života a zároveň symbolem spojení s vodou, tmou a chladem, v nichž se ještě nepostřehnutelný život rodí. I černá barva »černého bojovníka« má v sobě červený nádech, upomínající na tajemný zrod života; jin obsahující v sobě jang.

Posledním posvátným zvířetem je mytické zvíře čchi-lin, jednorožec - kopytnatec s tělem pokrytým šupinami a s měkkým rohem je symbolem humanity, světa Udí, středu. Do pětice se zřejmě dostal jako poslední, protože jeho výtvarnou podobu zná me až z konce 1. tisíciletí př. n. 1.

Co tedy podle předchozího výkladu tvoří mnohovrstevné pětice?

Dřevo, jaro, zelený drak - kov, pod zim, bílý tygr - oheň, léto, červený pták - voda, zima, černý bojovník (želva s hadem) - země, období sklizně, žlutá barva, jednorožec čchi-lin.

Na konci starověku se tento systém propojoval s hrdiny mýtů a bájí - to bychom však začali jinou kapitolu z mnohadílného vyprávění o čínské kultuře.

Zlata Černá in: Čtení k čaji - zvláštní vydání k výstavě »Téma: Pět prvků. Pocta čaji. Svět japonských zahrad«, Orlická galerie. Rychnov nad Kněžnou, červenec/říjen 1992

tao biologie

Přednáška
z Mezinárodní
transpersonální
konference
v Praze 1992,
zveřejněná
ve sborníku
Na vlnách změn
(Radost, 1992)

Zdeněk Neubauer

Můj příspěvek je pokusem o přenos toho, co popsal Fritjof Capra ve své knize Tao fyziky, do říše biologie. Zaměřuji se přitom výhradně na taoistický způsob myšlení a ponechávám stranou ostatní mytické představy a náboženské postoje Dálného východu. Chci ukázat, že v rámci nového paradigmatu má biologie ke kvantové fyzice mnohem blíže, než se obecně myslí.

Navrhovaný přístup nesleduje systémovou teorii v biologii, doporučovanou v Caprově knize Bod obratu (The Turning Point). Jakkoli se často liší od Sheldrakeovy teorie morfogenetických polí, pohybuje se paralelně s jeho myšlením a je otevřen syntézi. Jak pro můj, tak pro Sheldrakeův přístup vytváří vhodné filozofické pozadí Bohmova ontologie implikátního řádu. Taoistické paradigma biologie lze vyjádřit v bohmovských pojmech.

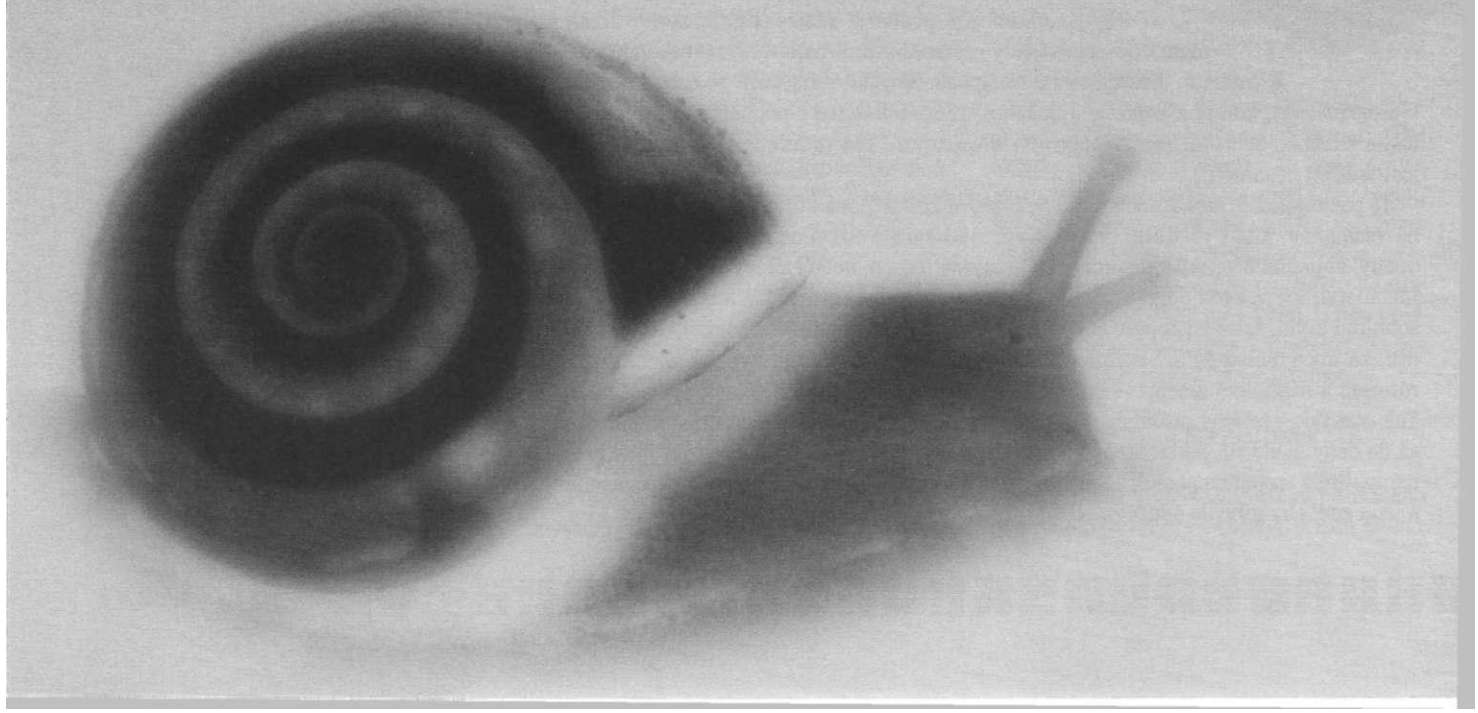

TAO VEDY

Nejsem ani sinolog, ani orientalista, mé - v tomto ohledu laické - chápání taoismu vychází z intuice, že čínský výraz Tao může být chápán jako prostor: ve spojeních typu »Tao něčeho« (fyziky, biologie, psychologie, vědy atp.) chápu Tao jako princip »prostoreni«, tj. otevírání prostoru pro toto »něco«, prostoru poskytujícího místo pro daný způsob existence. Tao jako takové, bez dalšího určení, chápu jako předpoklad vyvstávání do existence, jako uskutečňující se děj.

Abych to blíže vysvětlil, použiji nejprve geometrické metafory prostoru na vědu obecně - metafory »epistemologicky prostor«. Pomůže nám rozlišit nové paradigma vědy od vědy tradiční. Uvidíme, že rozdíl tkví především v tom, o co oběma poznávacím přístupům ve skutečnosti jde.

Tradiční vědecké poznání spočívá v promítání všech zkoumaných jevů do společného mechanického prostoru - prostoru fungování a existence mechanismů (tj. jsoucen podobných zařízením či strojům vyrobeným člověkem). Uvidíme, že mechanický prostor není prostorem v pravém slova smyslu, slouží spíše jako trojrozměrná obrazovka, na kterou se promítá veškerá skutečnost. Výsledný průmět či mapa předstírá úplnost, tváří se, že vše bez výjimky na ní nachází své místo, přestože nabízí prostor vhodný jen pro mechanomorfní věci. Proto nakonec každá otázka tradiční vědy zní: » Jaký je mechanismus toho nebo onoho?« Úspěšné mapování se považuje za vědecké vysvětlení.

Jak mapa, tak mapovací postup jsou bytostnou součástí obecného paradigmatu tradiční vědy. Zvláštní odvětví se mohou v mapovacích postupech lišit, ale nakonec všechny průměty musí zapadnout do jediného obecného schématu - na projekční plátno mechanomorfní skutečnosti.

Vědci mají navíc sklon zaměňovat mapu za území a vydávat území za všechno, co existuje. Čas od času je nutné celý průmět přemapovat, buď proto, že něco nesedí a postupně to začne být příliš nápadné, takže to nelze »retusovat«, nebo proto, že se mapa skutečnosti vědeckého výkladu světa stává postupně - právě díky různým retuším - příliš nepřehlednou. Někdy si to vynutí dokonce i změnu vlastní projekční metody. Takovou událost označujeme spolu s T. S. Kühnem za » změnu paradigmata neboli za »kopernikovsky obrat« či »vědeckou revoluci". Metaparadigma, tj. paradigma tradiční vědy, určující styl vědeckosti a kritéria jsoucnosti, obvykle zůstává nezměněno, byť ne nedotčeno.

Metaparadigma nevzniká díky omylům vědeckého poznání, ale proto, že je zakořeněno v samotné povaze skutečnosti. Tento názor se postupně prosazuje nejen mezi filozofy, ale i mezi samotnými vědci. Opuštění ideálu jediného a výlučného paradigmatu, které nepřipouští alternativní chápání a přístupy, otřásá i samotným základem metaparadigmatu - paradigmatu tradiční vědy jako takové.

Nové metaparadigma, tj. nový styl vědeckého poznání, bude zřejmě vypadat odlišně. Odpoutá se od požadavku jednotného přístupu, kam musí vše zapadat, tj. zřekne se jednotné poznávací metody, která nebere v potaz svébytnost toho, co poznává. Tím překoná předpoklad univerzálního mechanického prostoru, tzv. objektivní reality, v níž se musí vyskytovat vše jsoucí, a to bez ohledu na svou povahu - ať jde o částice, organismy, hvězdy, čísla či algoritmy, nebo o myšlenky. Nový vědecký přístup by měl především hledat pro každý způsob existence vhodný epistemologicky prostor. Z perspektivy takového prostoru se studovaný fenomén nejeví ochuzený či přímo zmrzačený, nýbrž vystupuje v ní jako celistvý. Odpovídající epistemologický prostor umožňuje takový průmět, při kterém poznatelnost dané věci nebyla vykoupena ztrátou jejích bytostných rysů. A to jsou ty, na jejichž základě dané věci přirozeně rozumíme, jimiž nás zaujala jako předmět hodný vědeckého zkoumání.

V rámci metaparadigmatu nové vědy proto neexistuje něco takového jako postulát "materiální jednota světa*, ale ani žádný vědecký světový názor, byť jakkoli módní, moderní, neřku-li postmoderni. Každá přiměřená epistemologická perspektiva (poznávací výhled) totiž otevírá jiné rozměry skutečnosti. Tím zjednává přístup k přirozenému prostoru, rozumí se přirozenému pro daný typ poznávané skutečnosti. Jeho povaha, které v rámci naší metafory budeme říkat geometrie (případně topologie, metrika či gramatika), představuje teoretický základ paradigmatu toho kterého vědeckého zaměření.

Nové metaparadigma vyzývá vědu k pluralitě, k hledání stále nového epistemologického prostoru vyžadujícího specifické teorie čili způsoby mapování. Objev takového prostoru a vypracování jeho geometrie bychom mohli nazvat pochopením. Pochopení se liší od pouhého výkladu, který je cílem tradiční vědy, přesvědčené, že její výklad jsoucno vyčerpává. (Až v naší době znejistěla natolik, že mluví spíše o modelech než o výkladech a vysvětleních!) Pochopení, tedy otevření příslušného epistemologického prostoru, zároveň otevírá našemu poznání cestu ke skutečnému vědění, které se nezastaví u průmětů, ale proniká s jejich pomocí přímo do světa, v němž jsou studovaná jsoucna doma, do míst jejich vlastního pobytu.

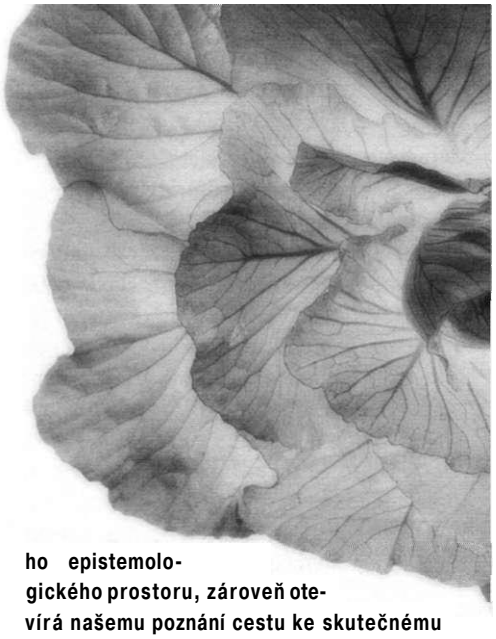

To nazývám »Tao vědy«. Poznání zaměřené na Tao hledá a otevírá přirozené prostory, které však nejsou cílem, nýbrž cestou k věci samé, cestou na zkušenou do světů obydlených jsoucny či bytostmi, které jsme si zamilovali: do světa geometrie, čísel, hvězd, virů, hudby, jazyka, symbolů, Řeků, islámu atp. Poznání cestou pochopení už není vázáno objektivním odstupem a omezeno na pouhé jevy, je spojeno s chápajícím přístupem, vyzývajícím k podílu na existenci toho, co poznáváme. Zde se nám věci už nejen jeví, ale přímo zjevují: sdílíme jejich svět a stýkáme se přímo s jeho obyvateli.

Takový vstup do světa je jakýmsi zasvěcením. (Věda pěstovaná taoisticky není sama mystikou, ale k mystice přirozeně vede, protože je duchovní cestou lásky, nikoli zvědavosti. Za mystické prvky svého zájmu se vědec tedy nemusí stydět - ani před sebou, ani před druhými.)

Zasvěcení je vyšším stupněm vědění než pochopení: je předpokladem a prvním krokem k ekologii (oio-logia, domácí řád) příslušného světa. Ekologie není zkoumavým zevním poznáním, ale partnerským soubytím zevnitř. Je účastí na příslušném způsobu existence (biologické, matematické, ideální...), jež nezkoumá věci, nýbrž svět, v němž tyto věci existují. Se jsoucny samotnými se setkává v úctě a respektu, ve snaze rozumět si s nimi. Taoisticky poznávací vztah směřuje k otevření se vůči prostoru určitého světa jakožto svébytnému rozměru či řádu reality.

V tomto smyslu existuje Tao biologie stejně jako Tao fyziky a Tao jakékoli jiné oblasti skutečnosti. Taoisticky přístup ukazuje ke vzdáleným světům, rozprostírajícím se s jejich vlastní prostorovostí.

Vzdálenost, nezvyklost, neslýchanost, nezařaditelnost do naší vlastní zkušenosti či nenahlédnutelnost jejich vztahu k jiným světům nejsou argumentem. Nová vědeckost se již nepotřebuje ohrazovat ignorováním či popíráním nadpřirozeného nebo nevysvětlitelného, hájit svou vědeckost tabuismem, strachem a nedůvěrou vůči jiným oblastem zkušenosti. Rozlišování mezi mapami a teritorii i mezi různými způsoby bytí nepopírá racionalitu, nýbrž zušlechťuje ji a prohlubuje směrem k moudrosti. Respektování hranic světů a ctění odlišností zároveň pěstují respekt a úctu k tajemství.

OBECNÉ POJETÍ PROSTORU

Klíčovým slovem je nám »prostor«. Abychom pochopili, co to prostor je, musíme překročit obvyklé vnímání tohoto pojmu. Je třeba zbavit se návyku redukovat přirozenou zkušenost prostoru na jeho jistou formalizující abstrakci, totiž na absolutní prostor klasické geometrie a její mechanistickou odvozeninu - metrický prostor newtonovské fyziky, chápaný jako prázdná nádrž na hmotné objekty.

Původní zkušenost prostoru však absolutní prostor - prostor netečný ke svému obsahu - nezná. Přirozený prostor je bytostně relativní. Je to prostor vztažený k něčemu, prostor pro něco. Svět přírody byl prvotně pojímán jako možnost, potencialita, příležitost a spontaneita, jeho prostor, respektive místo zakládalo možnost svobody, nezávislosti a tvořivosti.

Pokusme se tedy o definici: prostor je to, co poskytuje místo, tj. dává příležitost ke vzniku a k existenci. (»Transpersonální konference mi poskytla vhodný prostor, abych předložil své myšlenky světovému publiku.«)

Jakákoli činnost vyžaduje prostor spontaneity a svobody při rozhodování. Tento prostor zároveň zužuje alternativy a možnosti, klade činnosti jistá omezení. Meze, určující pravidla hry, jsou projevem geo-

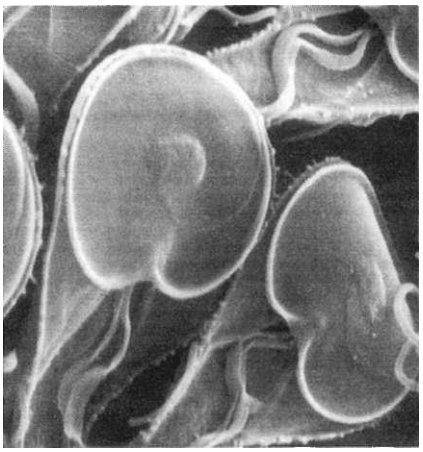

metrie daného prostoru. Představují nejen omezení, ale zakládají přitom i spolehlivost: zajišťují, že učiním-li to a to, způsobím také to a ono, aniž bych to musel zvlášť ověřit. Taoistické umění spočívá ve schopnosti správně používat obého: svobody i spolehlivosti.

Přesně na to poukazují všechna ta známá taoistická přirovnání k prázdnu a k nicotě. Základní význam čínského slova Tao je sice »cesta«, ale hned na počátku kanonické knihy Tao te-ťing se nám dostává varování, že Tao neznamená určitou cestu: Tao je spíše tím, co cestu otevírá, tj. dává průchod všemu konání, které je v souladu s jeho pohybem. Činnost, jež je zcela přirozená, se děje »po proudu«, zapadá do prostoru dění, kterým je Tao. Taková činnost se nesetkává s odporem, nemusí vynakládat žádnou sílu - není »úsilím«, konání v řádu Taa je oním »ne-konáním« (čínsky wu-wei), o němž se v Tao te-ting hovoří (a zřejmě odpovídá not-doig, jemuž učil Carlose Castanedu Don Juan).

Uvědomme si v této souvislosti, že mechanický prostor klasické fyziky je spíše parodií opravdového prostoru, neboť doslova trpí nedostatkem prostoru! To platí hned v dvojím smyslu. Za prvé: determinismus mechanistického pojetí neposkytuje místo pro výběr, a za druhé: cokoli, co se v tomto prostoru děje, zabírá místo a musí o ně soupeřit, dokud není samo mechanicky vytlačeno něčím jiným (přemístěno).

V prostoru, kam klasická věda chtěla umístit úplně všechno, co existuje, není dost místa! Nejde totiž o skutečný prostor, nýbrž o jakési trojrozměrné projekční plátno či obrazovku na speciální druh projekce - mechanickou explikaci. Odpovídá přesně stěně v Platonově jeskyni stínů, jejímž zajatcům se zjevují pouhé plošné stíny. (Ne nadarmo se obrazovce říká "Stínítko*.)

Politováníhodně chudý je také jiný prostor klasické vědy: svět darwinistické evoluce druhů přirozeným výběrem. Je příznačné, že pro Darwina byl nedostatek příležitosti k existenci, tedy místa k bytí, vlastní hnací silou evoluce. Z důvodu této doslovně bytostné nepřítomnosti Taa ústí Darwinova teorie příznačně v násilnickou představu boje o život.

A tak jsou obě určující paradigmata tradiční vědy - newtonovská mechanika ve fyzice a darwinistický evolucionismus v biologii, přestože jsou na první pohled o něčem jiném - v zásadě plodem téže ontologické ubohosti novověkého vědeckého pohledu na skutečnost jako na svět uzavřený do svěrací kazajky deterministického pseudoprostoru. Jestliže pro Newtona je kruhová dráha Země kolem Slunce výslednicí dvou soupeřících sil (momentu hybnosti a sluneční přitažlivosti), pak zde zdánlivě objektivním matematickým popisem prosvítá opět násilnický podtext. Tuto mentalitu, na hony vzdálenou spiritualitě taoistické, vyjadřuje už sám ústřední pojem síly: »Těleso setrvává v klidu nebo rovnoměrném přímočarém pohybu, dokud není vnějšími silami přinuceno tento stav změnit.« (První Newtonův zákon.)

Obrazu Taa se svým způsobem přibližuje teorie Einsteinova. Podle ní není Země přitahována, ale pohybuje se po tzv. geodetické křivce, tj. nejpřirozenější dráze časoprostorovým kontinuem, zakřivené samotnými tělesy. Ani zde už není absolutní prostor, lhostejný ke svému obsahu. Relativistický prostor je měkčí, ústupnější, protože mění svou geometrii ve vztahu k tomu, co obsahuje. A to, co se v něm vyskytuje či odehrává, je výrazem vlastního »prostoření«: hmotná tělesa jsou sama zakřiveninami prostoru, jejich vzájemná působení jsou zprostředkována gravitačními vlnami - chvěním samotného prostoru, tj. šířícími se změnami lokální geometrie. To vše je jistě taoismu blízké. Ale ani Einsteinovo časoprostorové kontinuum nepředstavuje plnohodnotný prostor, neboť dějům, které se v něm odehrávají, nenabízí alternativy: Einsteinův svět je stejně deterministický jako svět klasický - celá budoucnost společně s minulostí je už dána.

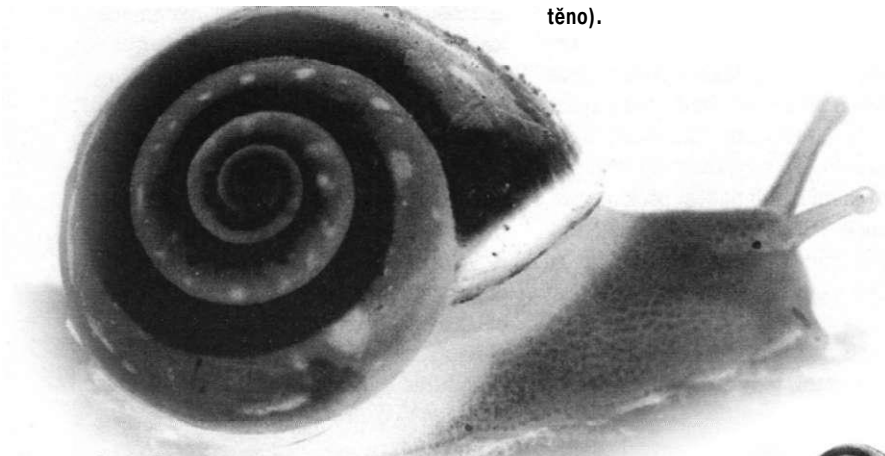

Na relativistickou fyziku lze tudíž pohlížet jako na překlad tradiční fyziky do taoistického jazyka. Zmizely pojmy navozující násilnické představy, ontologická bída trvá.

Novověká násilnická mentalita západu a jeho hokynářský vztah ke skutečnosti se projevily i v oblasti sociálních věd. Darwinistieké představě boje o život jako hybné síly biologického vývoje odpovídá marxistické pojetí třídního boje jako hybné síly dějinného pokroku. A to nejen metaforicky: Darwin sám převzal svou myšlenku z Malthusovy sociální teorie, rovněž založené na představě zásadního nedostatku existenčních příležitostí - v tomto případě jídla a místa. To byla ovšem jen jiná projekce ontologické bídy tradičního vědeckého metaparadigmatu. Ostatně nedlouho předtím, než se taková ontologie zabydlela ve fyzice, objevuje se Hobbesovo pojetí lidské společnosti jako bellům omnium contra omneš (války všech proti všem).

Nejnovějším výhonkem tohoto pojetí skutečnosti je pojem »sobeckého genu«: dědičný potenciál organismu je líčen jako gang banditů pragmaticky spojený v křehké rovnováze závislé na bezprostředním zisku. Nejde o žádné výstřelky: z těchto kvazimytických představ vycházejí dnes vážně míněné a hluboce vypracované sociobiologické a neodarwinistické teorie, které poskytují základní rámec téměř veškerému současnému biologickému myšlení.

Je příznačné, že tyto teorie trpí dvěma zásadními a nepřekonatelnými problémy; z pohledu na evoluci jako na soutěž sobeckých genů zůstává vznik těla a sexuality stejnou záhadou. Viděno z duchovní perspektivy to zřejmě není náhoda. Uvidíme, že tělesnost je přímo projevem Taa biologie.

V nepřítomnosti Taa se na mapě objektivní reality jeví skutečnost jako pustá země artušovských legend: království vydané napospas slepé náhodě a slepé nutnosti, svět, ve kterém platí jen hrubá síla

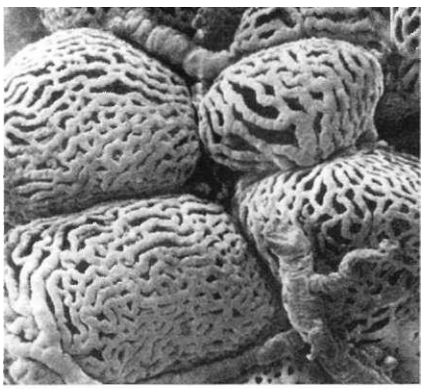

a účinné je toliko násilí, království temnot pod vládou bezohledného sobectví, kde jedinou mírou bytí je množství. Svět, kde život spočívá v pouhém rozmnožování sebe sama, přesněji v replikaci a šíření informace o sobě samém, neboť tělesnost a láska jsou nepochopitelnými, nemístnými, okrajovými jevy. Život, jehož smyslem je

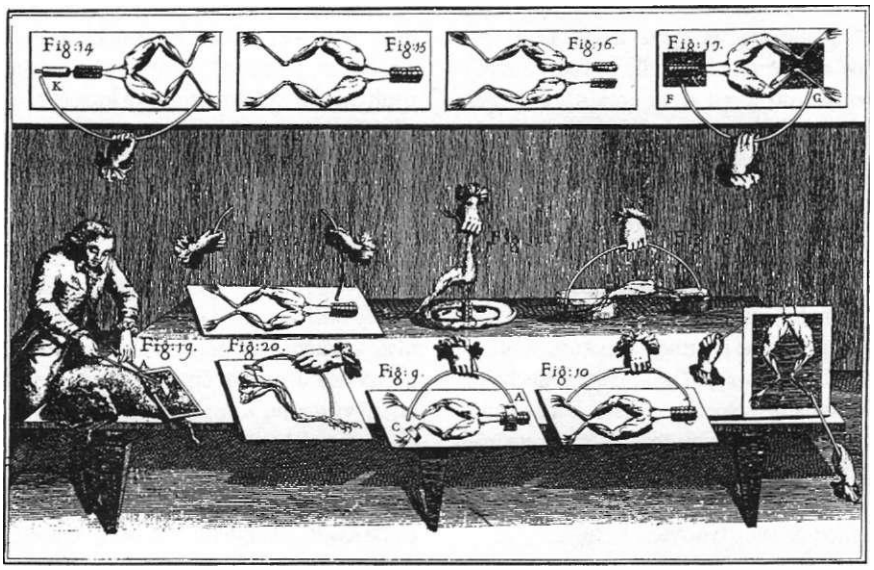

boj o holou existenci a soutěž o přežití na úkor druhých, je však jen vegetováním. Ve světě tradiční vědy pro nic jiného místo nezbývá.

Mechanistické výklady ortodoxní neodarwinistické biologie jsou samozřejmě částečně platné a oprávněné, ale jen do té míry, v jaké se život podílí na mechanickém řádu skutečnosti jako na své okrajové podmínce. Ztotožníme-li však život samotný s tímto průmětem do mechanického prostoru, tedy s jeho banální, bezvýznamnou stránkou, dostáváme siluety podobné duchům, kterým chybí všechny rysy a vlastnosti životních projevů. Jako vědci musíme přehlížet všechny rozměry krásy, významu, smyslu, tvořivosti atp., vše, co dělá z živého živé. Život máme vysvětlovat tak, že jej od-vysvětlíme: zbudou molekulární interakce, regulační oběhy, nukleové kyseliny a diferenční replikace genů. Ve vědeckém obraze světa zkrátka není místo pro život, natož pro ducha, protože postrádají Tao, tj. přirozený prostor.

V přirozeném prostoru je naproti tomu místa dost. Prostor, jak jsme řekli, je původně tím, co místo dává: to, co se v něm děje, místo zaujímá, ale nezabírá. Přirozený prostor není proto svým obsahem omezován, nýbrž otevírán. Právě v tom spočívá jeho přirozenost! Vždyť přirozenost, nátura, znamená doslova »to, co se zrodí«. Vše, co se na nějakém místě vyskytuje, zároveň něčemu místo dává: každá existence je příležitostí ke vzniku něčeho dalšího. A tak každá událost vzniku jako uskutečnění některé z virtuálních možností prostoru je nejen skutečná, nýbrž je sama skutečností, a tedy svébytným prostorem, jakýmsi nad-prostorem či metaprostorem.

Jsem přesvědčen, že Tao je označením právě pro toto tajemství přirozenosti, pro schopnost přírody neustále přesahovat a překračovat samu sebe (transcendovat). V tom je sama příroda »nad-přirozená« (metafyzická). Tato její zázračná povaha však přitom odpovídá přirozené, každodenní, běžné vnitřní zkušenosti.

Transcendující povahu přirozeného prostoru je možné popsat na názorných příkladech i zevně. Dejme tomu, odborný jazyk chemie je nepochybně zcela okrajovou složkou řeči. Z celého lingvistického prostoru přirozeného jazyka zaujímá jen velmi chudou a zubožencou oblast, zcela zbavenou tvárnosti, bohatství a květnatosti přirozené mluvy a tvůrčí mohutnosti básnického a literárního stylu. A přece nepředstavuje pouhý jazykový podprostor, který je nutně chudší než celý jazyk. Omezení výrazových možností totiž poskytlo chemickému jazyku neomezenou tvůrčí názvoslovnou kombinatoriku. Rozevřel se zcela nový prostor, přirozenému jazyku jako takovému naprosto nepřístupný: prostor chemické terminologie. Říká se, že dnešní angličtina obsahuje asi sto tisíc slov, z nichž deset tisíc tvoří vlastní thesaurus - a zbylých devadesát tišíc je chemické názvosloví. Totéž ovšem platí i pro jiné odborné subjazyky, užívané v matematice, v právech atd. Tyto zdánlivě nenápadné subjazyky představují ve skutečnosti lingvistické hyperprostory!

Podobný příklad poskytuje organická chemie: ježto je de facto založena na chemismu jediného prvku - uhlíku, předsta-

vuje stěží jedno procento z celkového chemismu. Organická chemie je nesrovnatelně bohatší než chemie anorganická. A přesně totéž se opakuje na nové úrovni: biochemie, pouhá část organochemického prostoru, má tolik možností, že vytvořila tak bohatý prostor, aby jej mohl osídlit život.

Do rigidního a hotového pseudoprostoru objektivní reality, do něhož se tradiční metaparadigma rozhodlo všechno umístit, se naproti tomu život nevejde. Je v něm místo nanejvýš pro umělá, druhotná jsoucna, a to ještě v omezeném množství. Pro přirozená jsoucna - tj. taková, jejichž bytí spočívá v tvůrčí sebeproměně - tady není místo vůbec. Pokusíme-li se přesto do této ploché mapy vtěsnat něco skutečně smysluplného, nutně se to rozpadne. Dojde k nepřirozené fragmentaci skutečnosti, na kterou poukazuje David Bohm. Mechanický prostor - včetně svých mnoharozměrných formálních reprezentací, takzvaných fázových prostorů - prostě nezná Tao. Je to prostor pouhých statických projekcí, nikoli prostor tvořivého vývoje.

TAO JAKO ROZVÍJENÍ VÝZNAMU

V rámci Bohmova myšlení lze Tao chápat jako prostor rozvíjejícího se významu. Proces přirozeného rozvíjení je relevantní - tedy smysluplný a soudržný nebo souvislý (koherentní). Toto přirozené rozvíjení odpovídá přirozenosti živých bytostí. Je zjevováním, nikoli fragmentací, jež odpovídá explikaci umělé a svévolné.

Tak například Caprovo »Tao fyziky« je rozvíjením implikátního řádu v prostoru, který lze označit jako kvantový řád skutečnosti. Hlavním posláním našich nynějších úvah je poukázat na to, že vedle kvantového řádu je zde ještě jiný řád skutečnosti, řád biologický, řád rozvíjejícího se bioprostoru - Tao biologie, odlišné od Taa fyziky. V úvahách o jejich vzájemném vztahu narazíme ještě na jakýsi třetí druh: Tao chaosu.

Tao života rozvíjí význam zvláštním způsobem - skrze ztělesnění (inkarnace). Prostorem inkarnačního rozvíjení významu je živá hmota. Tady leží hlavní rozdíl mezi naším chápáním života a systémovou teorií, k níž se hlásí Capra. Ve světle našeho pohledu nelze život redukovat na vztahy mezi hmotnými součástmi soustav, kde by hmotné části byly myšleny jako kusy obyčejné, neorganizované látky. Živá hmota, na rozdíl od hmoty neživé, není pouhým materiálem, tíhne ke konečnosti, vytváří individualizovanou tělesnost, a představuje tak autonomní prostor vyznačující se zvláštní organickou geometrií.

Je omyl ztotožňovat otázku vztahu mysli a těla s problémem duch versus hmota. Živé útvary nejsou komplexními systémy hmoty neživé, nedají se tudíž pochopit pomocí tradiční fragmentující newtonovské geometrie. Jsou jednotným způsobem rozvíjení významu z implikátního řádu hmoty - »organickou cestou explikace«, kterou zde nazýváme Tao biologie. Živé útvary lze pak považovat za svého druhu makroskopické kvantové objekty. Kvantový řád skutečnosti tu není »zašuměn« jako v neuspořádané hmotě neživé: živá hmota není shlukem svých součástí, je to hmota organizovaná a její struktura je budovaná řízené, doslova atom po atomu. Pokud je takový atomistický způsob vyjadřování vůbec na místě; ve skutečnosti se totiž živé útvary vynořují z mračen pravděpodobnostních rozložení výskytu elektronů. V tělesných strukturách jsou takové kvantové děje obrovsky, ale řízené zesíleny natolik, že jsou s to zasahovat do dějů na makroskopické úrovni. Činí tak na vnímaných místech a v rozhodujících okamžicích. Tak určují vývoj chaotických procesů v živém těle (difúzi, gradienty, krystalizaci, polymeraci, kontrakci apod.). Principy kvantové mechaniky nejsou v živých soustavách věcí statistického chaosu, jako je tomu v anorganické hmotě, ani nejsou trpně unášeny turbulencí. Díky své kvantové povaze - pole a kvantový potenciál apod. - se vyznačují globalitou, vztahem k možnostem a okolnostem a nespojitostí

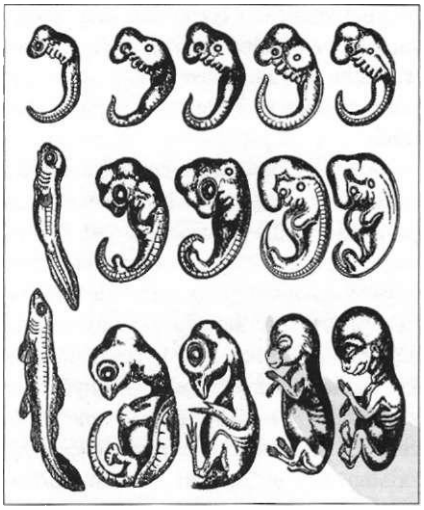

svých projevů. Tyto magické vlastnosti přenášejí na vyšší úroveň. Chaotické procesy jsou rafinovaně regulovány, modulovány a vzájemně uváděny v soulad.

CHAOTICKÝ ŘÁD SKUTEČNOSTI: TAO = CHAO

Chaos tak umožňuje zesílení kvantových dějů do viditelného a konkrétního světa. Vedle řádu kvantového je chaos dalším nemechanickým řádem skutečnosti.

Požáry, povodně, vichřice nebo laviny jsou typickými elementárními příklady chaotického chování. Chaotické chování však mohou vykazovat i tak jednoduché události, jako je kapající vodovodní kohoutek či dokonce pohyb kulečníkové koule - obligátní model klasické mechaniky - vezmeme-li v úvahu tření. Jejich chování nelze předvídat, protože jsou nekonečně citlivé k počátečním podmínkám a v určitých stadiích ke všem dalším vnějším vlivům. V takovém systému může i sebenepatrnější odchylka vést k nedozírným následkům. Pro chaotický řád skutečnosti neplatí klasický princip »příčina = následek«.

Vedle kvantové neurčitosti otřásl deterministickými představami o skutečnosti také objev nevypočitatelnosti chaotického řádu. Sen tradiční vědy o předpovídání a řízení budoucnosti se s konečnou platností rozplynul. To názorně vyjadřuje známý příměr efektu »motýlího křídla«, jehož mávnutí - v pravý okamžik na pravém místě v Evropě - může mít za řadu měsíců rozhodující dopad na vývoj hurikánů nad střední Amerikou.

Přesně takto nám bývá líčena cesta Taa - jako ne-konání (wu-wei). Chaotické chování dává průchod uplatnění taoistické ctnosti - te. Te je usměrňována žádoucím směrem - bez nátlaku, bez viditelné námahy, jen díky jemným dotekům. Je příznačné, že taoistické představy, na jejichž

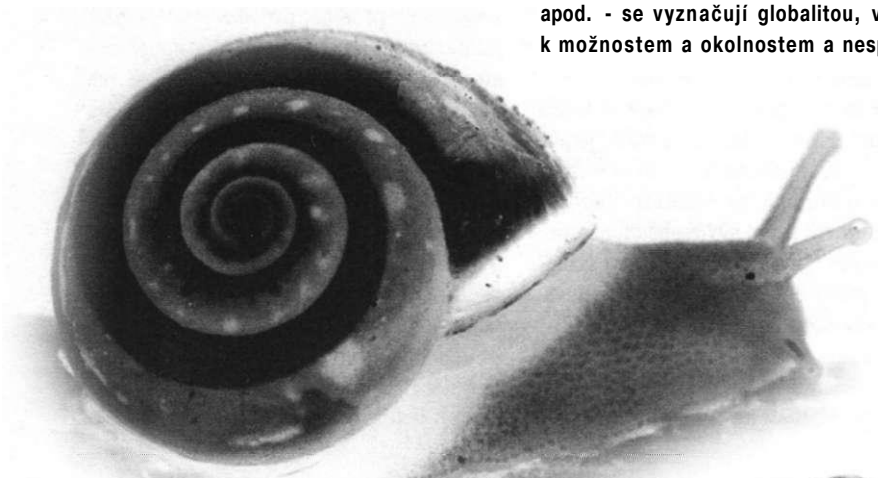

plodnost pro kvantový řád poukázal Fritjof Capra, se nabízejí jako stejně přiměřené řádu chaotickému. Vřele doporučuji knihu Griggse a Peatse Turbulentní zrcadlo (The Turbulent Mirror, Harper & Row, N. Y. 1990) jako doplňující protějšek ke Caprově Tau fyziky.

A tak nejen v mikrostrukture hmoty, nýbrž i v jejím makroskopickém chování se zračí povaha Taa, jehož cestu sleduje příroda, kdykoli není sevřena do svěrací kazajky definovaných experimentálních podmínek. Přírodní procesy se vůbec pramálo podobají svým mechanickým modelům. Nejnápadnější je tato odlišnost právě u biologických jevů, které nejsou ani elementární, ani živelné, nýbrž živé.

Současné vědecké pojetí chaosu míní ovšem něco zcela jiného než naprostý nepořádek a zmatek. Moderní věda hovoří přímo o »řádu chaosu«. Tento zdánlivý protimluv je základem teorie deterministického chaosu. Tím nemá být řečeno, že chaos ve vědeckém slova smyslu nemá nic společného s tím, co obyčejně slovy »chaos« nebo »chaoticky« myslíme. I v dnešní vědě zůstává chaos něčím bytostně nevypočitatelným: vyznačuje se neuspořádaností ve smyslu vzájemné polohy a pohybu jednotlivých částí - částí v klasickém, fyzickém systému. Rozvoj chaotických procesů má sklon opakovaně zaujímat jisté vzorce chování či strukturovanosti, které sice nejsou nikdy stejné, jejich celková podoba je však charakteristická a dobře rozpoznatelná: příkladem jsou Prigoginovy disipativní struktury (plamen) nebo výsledek difúzních procesů (sněhová vločka). Není to řád přičinnosti na úrovni drah a interakcí, ale řád podobnosti na úrovni forem a tvarů.

Analogicky ke světu Taa fyziky, obydlenému podivnými vlno-částicemi a poli, ve kterých se odehrávají nepředvídatelné kvantové události, existuje tudíž také Tao chaosu: jeho pohyb otevírá (rozvíjí, explikuje, vytváří) svět turbulentních proudů a zmatených pohybů a jeho prostor je plný atraktorů, zpětných vazeb apod. Geometrie takového prostoru zahrnuje větvící se geodetické křivky: dráhy ve fázovém prostoru přirozených chaotických systémů (nezaměňovat s jejich matematickými modely!) obsahují totiž množství tzv. bifurkačních bodů - rozcestí, na nichž i zcela nepatrné, zanedbatelně malé odchylky rozhodují mezi dvěma směry dalšího vývoje, jež se mohou zásadně lišit. (Vzpomeňme Borgesovy »zahrady, v nichž se cestičky rozvětvují«!) Přitom - a to je třeba zdůraznit - jsou obě alternativy přirozeným pokračováním v původním směru. K ovlivnění toho, kterým směrem se systém bude vyvíjet, není zapotřebí žádného konečně velikého fyzikálního působení. Takovým vlivem není totiž žádná fyzická, měřitelná síla, protože její intenzita se může blížit nule. Jde spíše o sílu duchovní, spirituální. (Spiritus znamená dech: jemné dechnutí či nepatrný závan - vzpomeňme motýlí křídlo - stačí k rozhodnutí, působení, vládnutí. Víme-li ovšem, kdy, kde a jak.)

V tomto řídícím vánku rozpoznáme ovšem opět Tao, na které je tak možno pohlížet jako na duchovní rozměr skutečnosti. Chaotické chování poskytuje prostor pro taoistické jednání: dává místo pro skutečná rozhodnutí. Stavový prostor chaotického chování dynamických soustav představuje pravý prostor Taa chaosu.

Ve středověké latině nacházíme vedle běžného *chaos* rovněž jeho latinizovanou

podobu: *chao.* Naše postřehy lze pak shrnout do jednoduché formule: CHAO = TAO.

Filologa nepřekvapí, že má chaos něco společného s prostorem. Řecké chaos totiž původně znamenalo »propast«. Chaos pochází ze slovesa chaskó - »široce rozevírat ústa, zívat«. Existují další dvě příbuzná řecká slova: chóra - »místo, území, země«, a sloveso chóreuein - »ustupovat, dávat průchod, pohybovat se ve vzájemném souladu, tančit« (odtud »choreografie«).

Řecká mytologie, odvozující vše z chaosu, chápala svět v jádru podobně jako taoismus. Ale ani křesťanská víra, že na počátku bylo tvůrčí Boží Slovo - logos, si nemusí nutně protiřečit s řeckou mytickou kosmogonií, která klade na počátek světa prvotní zmatení, tedy chaotický stav (odpovídající i biblickému tohu-va-bohu - »pusto a prázdno«, »houšť a spoušť«). Prolog Janova evangelia pouze zdůrazňuje, že každé stvoření má svůj počátek v aktu tvůrčího, odpovědného rozlišení a rozhodnutí. Ostatně logos, kromě jiného, znamená také smysluplnou volbu, jež zakládá řád. V nejstarším významu znamenal logos prostě »sběr«: předpokládá to schopnost shromáždit, co k sobě patří, a oddělit to od ostatního. Tuto schopnost rozlišení dává, jak jsme řekli, te: odpovídá tak tomu, co v Bibli vystupuje jako Chokma, šechina - Boží Moudrost.

ŽIVOT A TROJÍ CESTA TAA

Ukázali jsme si, jak chaos dovoluje životu čerpat z magické povahy kvantového řádu, jež nepodléhá zákonům tradiční fyziky, jako jsou princip kauzality či princip lokality, a je spíše geometrické než fyzikální povahy. Proto se v projevech života uplatňují celistvost a vzájemnost prostorových souvztažností (zdánlivé působení na dálku). Holonomní řád skutečnosti, který se na elementární, kvantové úrovni v zárodku rýsuje v chování Cooperových párů elektronů, v Pauliho principu vzájemného vylučování fermionů, v Bose-Einsteinově teorii nerozlišitelnosti bosonů nebo v Bohm-Hileyově představě řídící informační vlny - tzv. kvantového potenciálu při průchodu částice dvěma skulinami, se ve světle biologie projevuje v harmonii, kráse a tvořivé spontánnosti utváření vlastností a chování živých bytostí, pro něž pak trapně a zbytečně hledáme "fyziologickou podstatu« a »molekulární mechanismy*.

Nejde přitom o žádnou spekulaci, nýbrž o konstatování obecně známých, leč urputně přehlížených skutečností. Právě na molekulární úrovni existuje nepochybně intimní spojení mezi biologickými a kvantovými jevy. Všichni vědí, avšak skoro nikdo nedocenil, že molekulárně biologické procesy se odehrávají uprostřed kvantového rojení a hemžení částic mikrosvěta a že odpovídající molekulární mechanismy fungují právě díky této jeho povaze. Tyto molekulární mechanismy, oslavované redukcionisty jako dlouho hledané elementární stroje, rozhodně náležejí spíše ke kvantovému řádu skutečnosti než k mechanickému. Tao fyziky odpovídá rovněž za tvary makromolekul. Také to, co mechanisticky popisujeme jako jejich zapadání do sebe (princip ozubených kol či klíče a zámku),

je výsledkem vzájemně orientovaného a vstřícného tance elementárních částic. Současný biologický redukcionismus trvá na tom, že všechny vlastnosti živých těl na všech měřítkových úrovních jsou odvoditelné z dějů probíhajících na úrovni živé hmoty. Toto tvrzení je zcela neopodstatněné a na podporu mechanistického paradigmatu je vlastně ani nelze uvádět. To, k čemu ukazuje, je ve skutečnosti jeho pravým opakem: živý organismus by podle redukcionistického postulátu rostl ze srdce kvantového řádu, a to bezprostředně! Složky oněch údajných molekulárních strojů (např. enzymů) nejsou totiž statistickou výslednicí astronomického počtu nezávislých kvantových dějů jako v hmotě neživé.

Jak jsme řekli, živá hmota je výsledkem spolupráce spřažených kvantových událostí zakládajících vnitřní jednotu jejích tělesných projevů, celistvost jejího tělesného vzhledu, souhru proměn a individualitu chování. David Bohm kdysi v mládí ukázal, že k takovému vzájemnému spřažení obrovského množství elektronů dochází za určitých okolností u tzv. elektronového plynu. Tyto útvary, dosahující makroskopických rozměrů, nazval plasmony. Vzpomíná, jak v něm celistvé chování těchto elektronových rojů vyvolávalo neodolatelný pocit, že jsou živé. Bohm dokázal, že pohyb každého z oněch miliard elektronů, které tvoří plasmon, odráží pohyb všech ostatních. Jeho celistvost nespočívá v lokálních interakcích blízkých částic, ale v jejich globální, informované vzájemnosti. Každá částice »ví« o všech dalších, každou z nich »vnímá«. Lze také říci, že stav jednoho každého elektronu tkví v této informovanosti, zakládá jeho vnitřní strukturu či nastavení, a to bez ohledu na to, že elektron sám o sobě je bodovou částí bez struktury. V informačním obsahu celku, tedy v souhrnu vzájemné informovanosti částic, lze spatřovat geometrii jejich společného prostoru - vnitřní povahu plasmonu jako jedince.

Zcela obdobně lze popsat chování součástí jakéhokoli zdravého biologického systému, ať už se jedná o makromolekuly a jejich podjednotky (aktivní místa enzymů nebo smyčky DNA), o buněčné membrány a jejich struktury (složky jejich dynamického chování), kolonie bakterií, roje

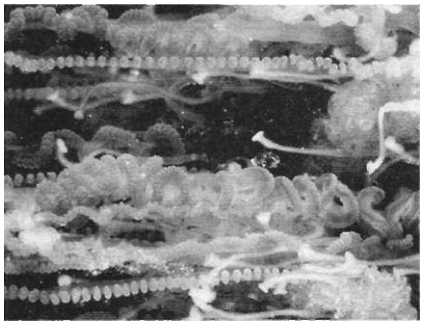

hmyzu, hejna ryb, mozek (mozková kůra a její vrstvy na straně jedné a hierarchie oblastí na straně druhé), o sloupce neuronů (tzv. moduly) nebo konečně o jednotlivé mozkové buňky. Všechno, co zevně vystupuje jako součást či složka, se chová podle svého vnitřního nastavení jako jedinečná reprezentace celku: každý jedinec je místem, v němž je přítomna celá aktuální geometrie. Součinné chování plasmonů lze považovat za primitivní projev biologické dimenze veškeré skutečnosti. Čeština pro ni má krásný výraz: nikoli »živost« (being alive), jak to označil Bohm, nýbrž »živelnost«.

Živelnost souvisí s implikátní, tj. holonomní povahou přirozeného bytí: jsoucna nejsou vedle sebe (námi promítána do prostoru), nýbrž skrze sebe - jako různé možnosti manifestace celku. Takto jsou myšlenky, znalosti, dovednosti přítomny v naší mysli. Na jejich vyvstávání se vždy podílí celá mysl a v podobě tohoto vyvstání se zrcadlí veškerá zkušenost, celek osobnosti. I myšlení je proto pohybem Taa: vědomí je projevem Taa, jehož te je rozumnost, tj. logos řízený moudrostí (sófrosyné).

Analogicky si lze představit, že v implikátním řádu skutečnosti je přítomen život. Zrcadlí se v tradičních živlech - ohni, vzduchu, vodě i zemi (vzpomeňme na krystaly, geologické útvary, kontinenty). Ale jak jsme právě viděli, také v povaze kovů. V Číně, vlasti taoismu, je kov jedním z živlů, zároveň se dřevem, zástupcem organična. Živelným chováním prosakuje kvantový řád skutečnosti. Plně se však projevuje v řádu života - jako Tao biologie. Zde je náchylnost elementárních částic ke korelovanému chování usměrněna, diferencována a individualizována.

Průběh tohoto zjevení hlubin skutečnosti se opírá o deterministickou povahu procesů, které spouští a udržuje, a o mechanickou povahu klasických struktur, které buduje. Proto biologická potencialita, implikátně přítomná ve veškeré hmotě, se nemůže tělesně manifestovat »jen tak«, ale jedině skrze živé organismy - struktury, v nichž je uložena zkušenost věků. (Podobně se elementární částice mohou projevovat jako částice jedině díky příslušným fyzikálním přístrojům, v nichž je ztělesněno paradigma atomové fyziky.)

Živelnost se jako projev životni dimenze bytí ovšem zrcadlí především v chaosu - v něm byla již v pradávných dobách vypozorována a rozlišena: oheň, voda, vzduch a země jsou názvy pro různé druhy chaotických dynamických procesů vyznačujících se jak svébytností, tak bytostnou nevypočitatelností, a tedy nebezpečím. Všude, kde dochází k vířivému proudění, kde existují zpětné vazby s časovým zpožděním a jiné příčinné nexy v propletené hierarchii vzájemných vlivů, všude tam ustupuje deterministický charakter přírodních procesů do pozadí. Z vnější uspořádanosti přechází soustava do režimu sebeuspořádávání. Výsledkem jsou disipativní struktury - víry a rytmy, jejichž autonomní chování a tendence k růstu (díky zesilujícím autokatalytickým mechanismům), diferenciaci a ke zvyšování komplexity (»řád skrze fluktuace«) rovněž připomínají životní procesy a sebeorganizací také organismy.

TAO BIOLOGIE

Tao biologie, jímž se řídí svět organismů, je však něčím kvalitativně vyšším. Živelná spontánnost rozvoje chaotického prostoru se u živých bytostí děje v rámci tělesnosti: je podřízena informovanému, tvůrčímu rozlišování a rozhodování, ve kterém se zrcadlí i existence nenaplněných alternativ. Životní procesy jsou procesy nejen spontánní, tj. nevypočitatelně, nýbrž také dovnitř i vně otevřené, vztažené k vlastním stavům a možnostem i k nabídkám okolí. Za jejich schopnost smysluplné soudržné sebetransformace není odpovědná nějaká další, zvláštní fyzikální síla, jak předpokládali vitalisté, ale je výsled-

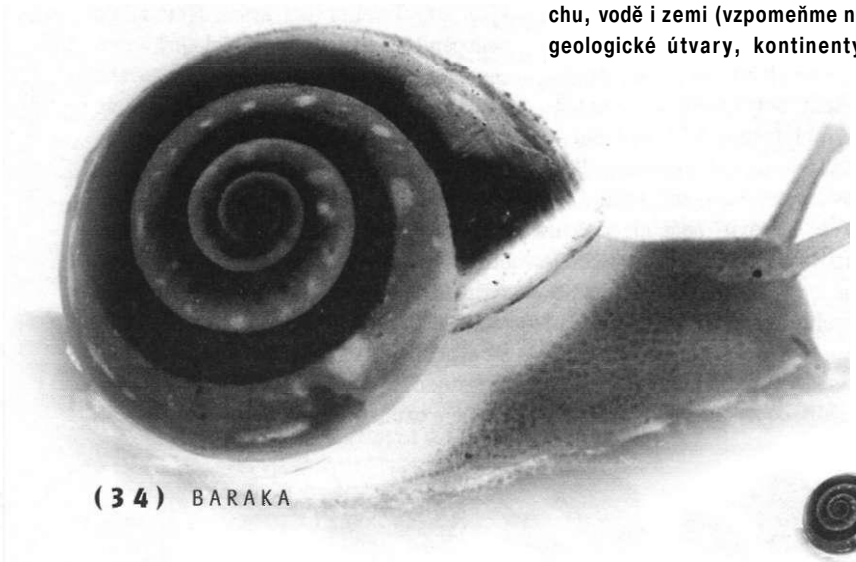

kem te, kterou Aristoteles a podobně i Dreisch označili jako entelechii. Dnes vystupuje pod jmény informace, morfogenetické pole, či formující příčina.

Bioprostor je hyperprostorem prostoru chaosu. Otevírá se na jeho deterministické a mechanické hranici. Jeho geometrie je organizována za přispění te života. Te je mohutnost disponující jakoby mimoděk znalostí, schopností, dovedností či mocí působit bez úsilí, na fyzikálně chemickou a mechanickou kauzalitu, a tak ji usměrňovat a řídit. Víme už, že za podmínek chaotického chování je vzájemnost klasických kauzálních vztahů nesmírně citlivá na jemné dotyky a něžné náznaky. Stačí dovednost, ono »know how«.

Odkud se však tato zázračná dovednost bere? Chaotická dynamika jí sice poskytuje příležitost k působení, ale nevysvětluje ji. Podle naší hypotézy vyvěrá tajemné te života ze samotných hlubin kvantového řádu a využívá přitom jeho holonomické vlastnosti. Tao života, využívající deterministických a mechanických krajnic, pochází z této implementace řádu kvantového do řádu chaotického.

TAO EPISTEMOLOGIE

Capra, Bohm, Peat a mnozí další autoři živě popsali, jak kvantový řád skutečnosti omezuje platnost řádu mechanického. Z tohoto hlediska se směrem k mikrosvětu mechanická zákonitost postupně hroutí.

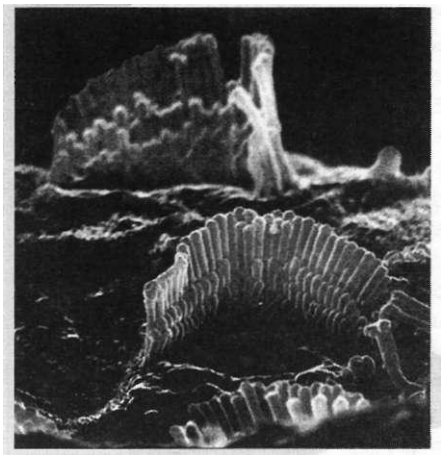

Zastávám přesvědčení, že z hlediska Taa se to jeví přesně opačně: jeho holonomní řád platí všude a mechanistický řád představuje jen krajní případ - pouhou hranici, obal kvantového řádu skutečnosti.

Podobně i chaotické chování bývá považováno za výjimku v deterministickém řádu, jež odhaluje slabiny a meze platnosti klasické mechaniky. Avšak i zde lze uplatnit opačnou, taoistickou perspektivu a považovat deterministické procesy za pouhé hranice chaosu, za mezní případ bytostné spontánnosti přirozené skutečnosti. Z tohoto hlediska lze říci, že věda se omezila na zkoumání těchto hranic svými teoriemi a laboratorními podmínkami, a tak omezila skutečnost pouze na její mezní případy. To, co považovala za vlastní podstatu, byl jen povrch. Prostor života se nalézá tam, kde se svět kvantového řádu a chaosu setkávají a plodně obohacují - na hraniční čáře s klasickými procesy a strukturami.

Z hlediska Taa se tedy klasická věda zabývá výhradně tím, co leží mimo prostor taoistické trojice. Tu tvoří Tao fyziky, což je prostor povstávání, Tao chaosu, které určuje proces tvoření, a konečně Tao biologie, jež otevírá prostor vývoje.

Nechceme tradiční vědecký obraz světa vinit z nepravdy. To by byl odsuzující, násilnický přístup. Tradiční pojetí skutečnosti je třeba přijímat s obdivem a úctou a pod vedením te, ctnosti, která u nás na západě vystupuje pod názvem fenomenologického »principu všech principů«: přijímat jevy tak, jak se stávají, a v mezích, v nichž se stávají. Z pohledu Taa má být koperníkovská revoluce, provázející změnu metaparadigmatu z vědy mechanistické na vědu taoistickou, revolucí sametovou. Nechce tradiční vědu vyvracet a překonávat: chce poukazovat na její vlastní slabiny, dovádět je do důsledků, a tak vědu přivést k pádu její vlastní silou - tj. na základě přísné logiky a přesné empirie (pečlivě odlišené od pouhých vědeckých dogmat a předsudků).

EXPLIKÁTNÍ A IMPLIKÁTNÍ ŘÁD ŽIVOTA

Bioprostor je skutečným prostorem rozvíjejícím se do tělesné existence, která je ve vnějším světě jevů individualizovaná. Jevové rozdělení není výsledkem fragmentace, vzniká přirozenými organickými procesy, jako jsou růst, diferenciace, utváření, dělení. Živé bytosti nejsou fragmenty ani artefakty našich myšlenkových schémat, pojmů, kulturních nebo teoretických předpokladů. Jak individualita, tak specifičnost každého organismu jsou nezávislé na paradigmatech. Jsou to výrazy jejich vlastní existence.

Proto se bez potíží shodneme na "objektivní existenci« rostlinných či živočišných druhů nezávisle na kulturní vzdálenosti. Z původních nářečí si dokonce půjčujeme jejich jména - žirafa, baobab, šimpanz, okapi - a rozeznáváme je na desítkách tisíc starých vyobrazení.

Jakkoli jsou organismy na pohled individualizované a diferencované, organismy a jejich části patří k sobě. »Celostnost a implikátní řád« jsou typickými rysy nejen kvantového, ale i organického světa. Neviditelná propojenost všeho živého se projevuje mnoha způsoby (ekologická vzájemnost, výměna informací, komunikace). Tyto vnitřní vazby mohou zahrnovat podobnosti, analogie a tvarovou blízkost. Zde

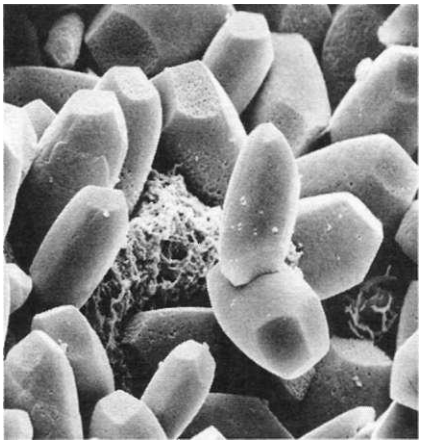

se Tao biologie setkává s teorií R. Sheldrakea: geometrie bioprostoru jistě zahrnuje topologické vztahy typu morfických rezonancí. Osobně jsem přesvědčen, že jak jedinci rozdělení do těl, tak i různé části těl jsou vzájemně spojeni stejným typem korelací jako vzdálené částice v singletovém stavu v pokusu, který navrhli Einstein, Rosen a Podolski.

TAO BIOLOGIE - TAO ŽIVOTA

Tao života je Tau mistra Lao C a jeho následovníků obzvláště blízké: čínští mudrci se zabývali spíše Cestou života než podstatou hmoty či vědou vůbec.

Biologie je jedinečná právě proto, že my sami jsme obyvateli světa, který zkoumá. Naší existenci intuitivně rozumíme z hlediska vnitřní zkušenosti života, takže bytí chápeme především biocentricky: »být« pro nás především znamená »být naživu«.

Nová věda by mohla tuto intuitivní zkušenost proměnit ve vědění a pochopení. Biologický prostor, který ještě čeká na své objevení, by měl zahrnovat nejen odpovídající perspektivu, ale měl by zahrnovat také naši vnitřní žitou zkušenost. V Tau biologie k sobě patří jak pozorovaná, tak prožívaná zkušenost. Jako živé bytosti, které rozvíjejí životní dimenze do tělesné existence, jsme spolu se všemi ostatními živými bytostmi stálou součástí tohoto Taa.

Jako lidské bytosti jsme samozřejmě daleko víc - je zde ještě transcendence, globální vědomí, kosmická zodpovědnost a podobně. Toho všeho se týká transpersonální myšlení. Jako biolog jsem se omezil na životní rozměr naší existence.

ČÍNSKÉ KOULE

ZÁZRAK PŘÍRODNÍHO LÉČITELSTVÍ

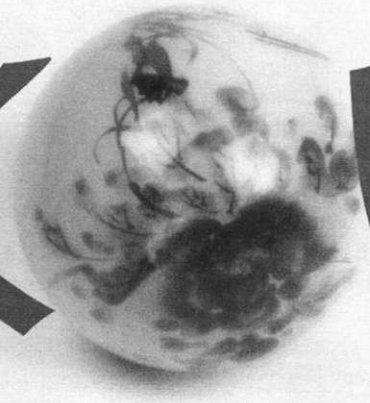

Jako bubeník, a zároveň nadšený sběratel čehokoli, co je čínské nebo japonské, jsem v polovině 70. let vymetal obchody označované jednotným názvem Klenoty - občas tam totiž bylo k dostání i zboží »z Orientu«. Většinou šlo o j adeltové sošky a různé kýčovité vějíře a lampiony, ale občas i o jídelní hůlky nebo o čínskou čajovou keramiku. Jednou jsem tam objevil, pro mne tehdy velmi tajemné, čínské koule, okamžitě jsem je zakoupil a zkoušel s nimi »cvičit«. V té době jsem cvičil i na bicí soupravu a věděl jsem velmi dobře, jak nevyrovnaná jsou naše těla (přinejmenším celá jedna, většinou levá, polovina těla je daleko méně šikovná) a jak je sice obtížné, ale docela zvládnutelné, hrát jednou rukou jeden a druhou druhý rytmus. V 80. letech jsem pak kuličky bral na všechny své semináře a doporučoval jsem je mnoha známým. Například jeden pan učitel ve Znojmě i se svými žáky od té doby celá léta pilně s kuličkami cvičí.

Teprve později, při shromažďování informací o rozdílnosti činností levé a pravé mozkové hemisf éry (a o docela snadných způsobech stimulace té nešikovné, pravé) mi došlo, jak mnoho vrstevnaté a hlubinné je cvičení s kuličkami a jak hluboká pravda je ukryta ve tvrzení, že kuličky jsou »druhý dar Číny světu». (Mimochodem, nikdy jsem nezjistil, co je tím "prvním« darem - snad papír, snad střelný prach, snad akupunktura, snad kniha I-ťing?)

Čínské kuličky jsou dnes i u nás k dostání téměř na každém tržišti, v každém bazaru a jen doufám, že jsou tam právě proto, že je o ně zájem. Dokonce si myslím, že na tvrzení - pět minut válení kuliček v dlaních denně přidá člověku pět let života - je hodně pravdy, a tak pokud stále více Čechů koulí kuličkami, klidně i u sledování televize, není to s nimi ještě tak špatné, jak se z novin zdá. • vm

KULIČKOVÁ TERAPIE JE ZVLÁŠTNÍM DRUHEM AKUPRESURY

Přírodní léčebné postupy se dnes už ve světě - jak na východě, tak na západě - staly součástí oficiální lékařské vědy. Přírodní léčitelství zpopularizovalo spoustu léčebných postupů, jejichž původ sahá až do dávných dob. Nejuznávanější z nich pocházejí ze staré Číny. V této zemi mají dodnes stejnou váhu jako moderní medicína. Mnozí již jistě znáte léčení pomocí jehel - akupunkturu, čili dráždění aktivních bodů kovovými jehlami. Stejně důležitá je i akupresura, tedy stimulace aktivních bodů tlakem.

Akupunktura se u nás začala uznávat už počátkem 60. let. Oficiální vědecké kruhy ji do té doby nebraly na vědomí, protože západní medicína nedokázala vysvětlit mechanismus jejího působení. Postupem doby se však odborníci i laici přesvědčili, že tato prastará metoda je velmi účinnou prevencí a slouží i ke zmírňování a léčbě nemocí. Obzvlášť efektivní je při zmírňování bolesti a při anestézii.

Akupresura nepoužívá jehly - na potřebné body tlačíme prsty či nějakými pomůckami. Tento postup je velmi výhodný, protože si ho může osvojit téměř každý. Pacient nemusí pokaždé vyhledávat lékaře, může si zmírnit bolest i sám.

Kromě těchto postupů existují ještě další varianty orientálních způsobů léčby, například připalování, zahřívám aktivních bodů hořícími bylinkami, přikládání rukou (přenos energie z léčitele na pacienta), přisávání baněk, akupunktura boltců a dva svérázné druhy akupresury: masáž chodidel a dlaní nebo působení na aktivní zóny dlaně prostřednictvím léčivých kuliček óchi-kung. Tyto postupy vycházejí z poznatku, že povrchem dlaně a chodidla procha-

zejí v určitých oblastech dráhy energie (tzv. meridiány), které působí na určité části organismu. Jejich drážděním lze ovlivňovat činnost jednotlivých orgánů.

PŘÍRODNÍ ZPŮSOBY LÉČBY ČERPAJÍ ZE STARÉ ČÍNSKÉ FILOZOFIE

Podle jedné z čínských filozofií, taoismu. spočívá nejen pozemský život, ale i existence vesmíru na dualistickém principu. Začátek stojí proti konci, světlo proti tmě. Den je produktem noci. Bilou vnímáme jen proto, že existuje černá. Podmínkou zvuku je ticho. Po jarním vzkříšení a teple léta nastupuje chlad zimy a smrt přírody. Smutek je měřitelný veselím.

Tyto protiklady tvoří nedělitelný celek, který vznikl zásluhou vzájemné se doplňujícího pohybu. V čínské filozofii se tyto protichůdné pohyby nazývají jin a jang. Jin je prvkem ženským, charakterizuje tmu, vlhko, pasivitu, jang je naopak světlý, teplý, mužný, aktivní. Aby organismus mohl fungovat harmonicky, musí být jin a jang v rovnováze. Když převládá jin, jang slábne a naopak. Jang nemůže existovat bez jin, oba prvky se vzájemně regulují. I když jsou protichůdné, tvoří jeden nedělitelný celek.

KULIČKOVÁ TERAPIE AKTIVIZUJE ŽIVOTNÍ SÍLU ČCHI

Čchi je životní síla, kterou vytvořila existence jin a jang, reguluje všechny životní pochody. Čchi je to, co vše uvádí do pohybu, co řídí a vede. Bez čchi neexistuje život a naopak, bez života není čchi.

Čchi však není výlučně filozofickou kategorií - je jednou z forem energie. Podle čínského pojetí existuje v kosmu jako prášila (pra-čchi), která řídí celý vesmír a hýbe jím. Z ní vzniklo všechno ostatní.

Přeloženo do jazyka čínské medicíny to znamená, že každá činnost v lidském organismu má svoji čchi. Dechová čchi pomáhá při dýchání, čchi výživy řídí přeměnu přijaté stravy na zásobu energie. Ať organismus z této zásoby při své činnosti nebo v boji s chorobou odčerpá jakékoli množství, čchi tento zásobník pokaždé doplní.

Čchi, čili životní energie proudí ve zdravém organismu volně, bez překážek v uzavřených dráhách - meridiánech. V obou polovinách lidského těla se v párech táhne šest meridiánů jin a šest jang. Jsou to meridiány srdce, osrdečníku, žaludku, tlustého střeva, sleziny a slinivky, tenkého střeva, močového měchýře, ledvin, trojitého ohřívače, žluóníku a jater.

Jestliže při proudění energie dojde k jakékoli poruše, naruší se harmonická rovnováha a člověk onemocní. Poruchy rovnováhy může způsobit změna počasí, zranění, nesprávná výživa, stálé přetížení, zkrátka mnoho různých faktorů. V tom případě je třeba obnovit rovnováhu energií, odstranit překážku, která zabraňuje jejímu proudění, a správně energii nasměrovat. Akupunktura, akupresura, právě tak jako masážní terapie pomocí kuliček čching působí tedy na tok energie, na životní sílu čchi.

KDYŽ POCHOPÍME FILOZOFII ČÍŇANŮ, UVĚŘÍME I TÉTO LÉČBĚ

Tradiční východoasijská medicína, využívající přírodní způsoby léčby a přírodní léky, si klade stejné cíle jako klasická medicína: zachovám nebo obnovu tělesného a duševního zdraví.

Tělesné zdraví je svázáno se zdravím duševním a duchovním. Jsme takoví, jak přemýšlíme. Jsou-li naše myšlenky zmatené a zlé, má to vliv na celé naše tělo. Po-

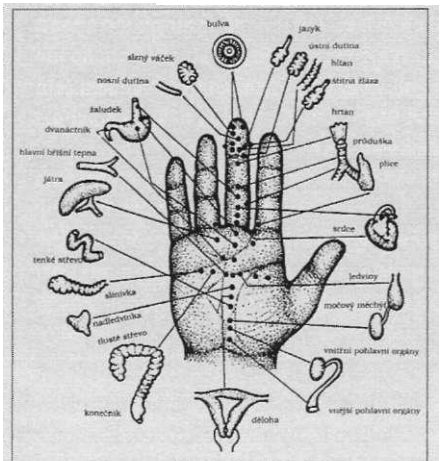

Akupresurní body dlaně lidské ruky.

citujeme nejen následky svých činů, ale i následky myšlení. Dobré myšlenky mají obrovskou sílu.

Zvířata se řídí pouze instinktem. Síla, moc myšlení je výlučně doménou člověka. Ať si ale nikdo nemyslí, že je tato moc nekonečná jenom proto, že je neviditelná. Pravdou je, že blesk, který rozetne buk, zemětřesení, které zjizví planetu, je hračkou v porovnám se silou lidských myšlenek. Proto mívají zlé myšlenky zdrcující následky, zatímco dobré podněcují k dalším pozitivním činům. Světlo pravdy a lásky vyzařuje i z očí.

Před použitím kuliček je nezbytně nutná i duševní příprava: terapie bude úspěšná jen tehdy, jste-li o její užitečnosti přesvědčeni. Proto je tak důležité pochopit čínskou životní filozofii.

Základem kuličkové terapie je filozofie životní síly čchi. Slovo kung znamená kromě jiného i práci. Čchi-kung je tedy technika, která probouzí čchi, upevňuje tělo i ducha, mobilizuje celý organismus. Pojem čchi není vůbec abstraktní, protože je velice zachytitelný.

Na vyhlášených čínských klinikách používají k aktivizaci čchi různé techniky. Už dávno je aplikují u léčby chronických chorob. Statistiky dokazují, že tímto způsobem prodlužují životy svých pacientů a zmírňují i vedlejší účinky chemoterapie.

Kuličkovou terapií se doplňuje i běžná léčba následujících onemocnění:

- Onemocnění dýchacího ústrojí.
- Onemocnění trávicího traktu.
- Žaludeční vředy, gastritida, zánět jater, žlučové kameny, zácpa, diabetes, chronické průjmy.
- Onemocnění krevního oběhu, vysoký tlak, revmatické choroby, poruchy srdečního rytmu, úbytek bílých krvinek.
- Choroby močových a pohlavních orgánů, zánět ledvin, patologická poluce, bolestivá menstruace, neplodnost žen, neplodnost mužů, nefunkčnost dělohy.
- Nemoci nervové soustavy, neurózy, nespavost, ztráta citlivosti, bolesti hlavy, bolesti sedacího nervu, nervová slabost
- Zranění (vnější, vnitřní).
- Poruchy hormonálního systému, zánět mléčných a slinných žláz.
- Nemoci kloubů, zánět ramenných kloubů, bolesti kříže a páteře, jiné záněty kloubů.
- Kožní nemoci, bradavice.
- Nemoci smyslových orgánů, poruchy zraku, chuti, čichu, zánět nosních dutin, polypy.
- Maligní nádory v počátečním stadiu.

KULIČKY OTÁČENÉ V DLANI STIMULUJÍ ZÓNY KŮŽE

Lékařská věda už ví dávno o vztahu, který mezi kůží a vnitřními orgány zprostředkovává nervová soustava. Člověk prostřednictvím smyslových orgánů - a k nim patří i kůže - stále přijímá podněty přicházející z okolního světa a reaguje na ně. Lidský organismus je jednotným systémem, jehož všechny části navzájem souvisí, a proto impuls, zasahující některý z orgánů, ovlivňuje i ostatní orgány. Na tomto poznatku je postavena zásada: »Léčím člověka, nikoli nemoc.«

Anglický neurolog Henry Head (*1861, tl940) zjistil, že se na povrchu těla nacházejí přesně ohraničené zóny, které reagují na určité vnitřní orgány. Byly nazvány Headovými zónami.

Juan Xiang: Naučme se předcházet onemocněním

Najít v češtině adekvátní názvy pro uvedené pomůcky není vůbec jednoduché. Ani samotní Číňané nemají jednoznačný výraz pro léčebné kuličky. Říkají jim buď »železné kuličky«, jsou-li zhotovené z kamene, pak »kamenné«, nebo »léčebné« kuličky. V Evropě zdomácněl název používaný v Německu: »kuličky čchi-kung«.

»Čchi-kung« je jedním z mnoha staročínských cvičení. Slovo »čchi« znamená vzduch, dech, ale i životní sílu — podobnou té, kterou je v indické józe »prána«, ve středověké evropské terapii ji známe pod názvem »fluidum«. Tato síla, podle teorie tradiční čínské medicíny, proudí v lidském těle po drahách akupunktury. »Kung« znamená cvik, tělocvik, rituální pohyb. Obě slova najdeme i v jiných druzích čínské tradiční pohybové kultury, například kung fu, tai čchi. Všechny mají společný cíl: zvýšit odolnost člověka jako celku, tedy ne pouze těla, ale i ducha, vůči agresi. Rozdíl v nich je pouze v případech, kdy je agresorem příroda, nepřítel, nebo jedinec sám sobě.

Pokládáme za nutné upozornit na rozdíl v chápání zdraví a nemoci člověkem moderního západu a jihovýchodní Asie, kde mají tradice dodnes mocné kořeny. Nemoc na Dálném východě je chápána jako důsledek nesprávného jednání, pokládá se za projev nedisciplinovanosti a lehkomyslnosti postiženého, který se zachoval nesprávně a nerespektoval předpisy zdravé životosprávy, nevěnoval se dostatečně sám sobě, dokud byl zdravý. Pravdivost východoasijských představ potvrzují naše statistiky posledních let, které dokazují, že ze čtyř pětin je za své zdraví zodpovědný jedinec, pouze z pětiny zdravotnictví. Mohu potvrdit z vlastních zkušeností, že v Číně jsou každé ráno parky přeplněné cvičícími lidmi. Na každém kroku potkáte lidi, kteří v dlani žmoulají a otáčejí dvě cinkající kovové nebo cvakající kamenné kuličky. Ti lidé si sice hrají, ale vědí, že si tímto hraním upevňují zdraví.

Většina Číňanů si uvědomuje, že dýcháním a potravou dostává do svého těla »životní sílu čchi«. I to, že čchi proudí v tělesných dráhách v přesně vymezeném směru a optimální rychlosti. Pokud proudění čchi (a krve) z různých příčin stagnuje nebo jde nesprávným směrem, onemocní buď pouze orgán, nebo celý organismus. Proudění čchi v drahách lze ovlivňovat drážděním aktivních bodů, z nichž se jich několik nachází v dlani. K tlakové stimulaci slouží i terapeutické kuličky.

Cílem každého lékaře by mělo být využití všech dostupných pomůcek k prevenci chorob a k upevňování zdraví svých pacientů. Totéž však platí i pro každého člověka. Používání čchi-kungových kuliček je zaručeně neškodné, teoreticky odůvodněné a úspěšným užíváním v Číně i prakticky doložené. Jako odborník na akupunkturu a tradiční čínskou medicínu doporučuji používání čchi-kungových terapeutických kuliček každému.

Jakmile některý orgán onemocní, nervová soustava tuto nemoc reflexivně promítne do příslušné Headovy zóny - povrch kůže se na určitém místě stane přecitlivělým. Tento vztah však funguje i obráceně: drážděním povrchu těla lze působit na vnitřní orgány. Čím je dráždění cílenější a přesnější, tím bude účinek na odpovídající vnitřní orgán silnější. Dnešní přírodní léčitelství používá už dávno známé metody přikládání baněk s o mnoho větším účinkem, protože zná přesné rozložení aktivních bodů. Těchto poznatků úspěšně využívají i maséři a staví na nich i terapie kuličkami čchi-kung.

Neobyčejná důležitost zón na kůži dlaní se vysvětluje tím, že tyto zóny odpovídají jectaotlivým úsekům krční páteře, které jsou zase v kontaktu s aortou, hypofýzou, srdcem, plícemi a průdušnicemi. Dráždíme-li tedy reflexní zóny dlaně, například kuhókami, reflexivně ovlivňujeme činnost orgánů, od dlaně vzdálených.

Takové působení na vzdálená místa je základem léčby akupunkturou. Napichování některých bodů na boltci má například překvapující účinek na zmírňování bolestí určitých částí těla.

Reflexní zóny ruky jsou ve vztahu téměř s každým orgánem a při otáčení kuliček se všechny zóny dobře promasírují. Zejména intenzivní tlak a hnětení vnější strany zápěstí, bříška palce a celé plochy ukazováčku působí na vnitřní orgány velmi intenzivně. Masírování článků prstů má vliv na oběh lymfy. Na dlani se soustřeďují aktivní akupunkturní body, které zasahují meridiány srdce, osrdečníku, jakož i meridiány plic, otáčením kuliček lze tedy i tyto orgány aktivizovat.

Dráždění reflexních zón na ruce účinně působí na hormonální soustavu, na srdce, krevní oběh a trávicí trakt, na svaly a klouby. Důležitost ruky dokazuje i to, že vyobrazení jejích aktivních zón na závitech mozkové kůry čelního laloku zabírá v porovnání s ostatními orgány nepoměrně větší plochu.

ÚČINEK JE PŘEKVAPIVĚ VŠESTRANNÝ

Otáčení kuliček je příjemným, zábavným léčením. Masážní efekt pohybujících se kuliček stimuluje lokální nervový systém, krevní oběh, aktivizuje pohyb lymfy, napíná šlachy, podporuje tvorbu kloubního mazu, urychluje metabolismus tkání a tím napomáhá vylučování zplodin látkové výměny. Vytrvalý pohyb zápěstí a prstů rozhýbe i svaly předloktí a ramene. Pohyb svalů působí na žíly jako pumpa, tím napomáhá proudění krve směrem k srdci a zpět a vylepšuje tak celý krevní oběh.

Víme, že svalstvo těla tvoří jeden uzavřený celek. Přírodní léčitelé berou tento fakt v úvahu a patologické změny na krční páteři léčí masáží a rozhýbáváním svalstva kotníků, stehen a nakonec i křížovými svaly. Vápenatění krční páteře má totiž vliv na veškeré zádové svalstvo a směrem dolů až na slabiny.

Pravidelné cvičení s kuličkami aktivizuje celou nervovou soustavu, zlepšuje a udržuje v kondici mozkovou činnost, napomáhá zachování duševní svěžesti. Při cvičení se upevňuje svalstvo horních končetin a zjemňuje se motorika rukou, protože převracením kuliček se svaly a klouby rukou neustále namáhají. Zásluhou tohoto izometrického působení se neprohlubuje pouze zručnost, ale zpevňují se i všechny svaly hornich končetin. Proto je otáčení kuliček velmi vhodné nejen pro nemocné, dlouhodobě upoutané na lůžko.

Ocelové kuličky mají ještě dva zajímavé vlivy: vibrační a zvukový. V dutině kuličky se totiž nachází ještě jedna, menší kulička a spirálovitá pružina ve tvaru kužele, které při pohybu vibrují a vydávají melodický zvuk.

Kuličky rezonují na různé frekvenci - jedna vydává hlubší zvuk jin, druhá vyšší zvuk jang. Tyto zvuky mají fyziologický účinek. Už dávno je potvrzeno, že ucho je prostřednictvím nervového systému ve spojem se všemi částmi těla. Tím se vysvětluje, proč zvuk kuliček působí na člověka vitálně, aktivizuje a harmonizuje. Od pravěku až dodnes neexistuje žádná kultovní činnost, která by nevyužívala příznivých účinků zpěvu, instrumentální hudby.

Ucho jako orgán rovnováhy nemá důležitý úkol pouze při pohybu v prostoru. Zvuky jin a jang se dostanou do hlemýždě, odkud se podnět rozšíří do všech částí těla. Náhodné, na alikvótní tóny bohaté zvuky kuliček povzbudivě působí na celé tělo, proto jsou nejen velmi příjemné, ale i léčí.

Vibrace vznikající při pohybu kuliček uvolňují hlouběji uložené tkáně, zlepšují pohyb krve v cévách, uklidňují nervy a podporují oběh lymfy.

Shrňme si dosavadní poznatky:

- Na Headovy zóny na povrchu těla se promítají funkční poruchy jednotlivých orgánů.
- Tyto zóny jsou většinou anatomicky vzdálené od nemocného orgánu.
- Dráždením zón lze příznivě působit na vnitřní orgány.
- Dráždením reflexních zón dlaně lze léčit vnitřní orgány, které jsou s nimi spojené.
- Kuličky čchi-kung při otáčení dráždí všechny reflexní zóny dlaně a tak působí na příslušné vnitřní orgány.
- Masáž uvolňuje tkáně, zlepšuje periferní krevní oběh.
- Vibrace uvolňují i tkáně uložené ve větší hloubce. Zlepšuje se průtok krve v žilách, uklidňují se nervová zakončení a podněcuje se oběh lymfy.
- Působením pohybové energie vzniká teplo. Tepelná energie se tkáněmi odvádí zpátky do organismu, kde reaktivizuje vnitřní orgány, zahřívá žíly a tím upravuje proudění krve. TJkhdňuje nervy. Teplo je faktorem jang, je to energie. Pod vlivem jang a jin se aktivizuje čchi.
- Melodické zvuky ukhdňuji, zlepšují náladu.
- Izometrický vliv upevňuje svalstvo rukou a ramen.

Vezmeme-li v úvahu vše uvedené, zjistíme, že zdánlivá jednoduchost je jako obvykle velmi přesvědčivá a geniální. Potřebujete si jen obstarat kuličky čchi-kung a začít s nimi pravidelně cvičit.

LECIVE UCINKY OBJEVILI V OBDOBÍ DYNASTIE MING

V Číně - ale už čím dál častěji i v Evropě - se na každém kroku můžete setkat s lidmi, kteří na procházce nebo při oddechu v parku otáčejí v dlani dvě kuličky. Pro Číňana to není vůbec bezcílná zábava k ukrácení dlouhé chvíle, ale vědomé využívání starobylé tradiční čínské medicíny, snaha o udržení a vylepšení kondice. Kuličková terapie pochází ze 14. století našeho letopočtu, kdy se v Číně dostala k moci dynastie Ming. Jeden z členů císařské rodiny používal kuličky čchi-kung, aby si zachoval zdraví a prodloužil život. Vzpomínaný císař zemřel ve věku 89 let a jeho dvorní lékař, který mu terapii doporučil, se dožil 84 let, což bylo na tehdejší průměrný věk víc než úctyhodné.

Kuličky, jaké používali čínští císaři, se určitě dost lišily od těch dnešních, nemluvě už o kuličkách pro obyčejné Udí. Původně se zhotovovaly ze dřeva a používaly se výhradně pro zábavu.

Když však byla ve 13. století objevena jejich léčivá moc, začaly se vyrábět z jadeitu a později z ocele. Po čase se do ocelových kuliček začala vkládat ještě další, menší kulička, která vydává příjemný zvuk a způsobuje vibrace, blahodárně stimulující hlouběji uložené tkáně.

NĚKOLIK NÁVODŮ KE CVIČENÍ

Zpočátku nám při otáčení kuliček bude chybět jistota, koordinovaný pohyb rukou. Proto je lépe začínat s menšími kuličkami, které dobře »sedí« v dlani, nejsou příliš těžké, lépe se dají ovládat. Kdo už se naučil dobře otáčet menší, měl by přejít na

kuličky o větších rozměrech, protože ty mají i větší léčebný účinek. Snáze se v dlani otáčejí, lépe se tedy uplatní i jejich zvukový a vibrační efekt. Oč je kulička těžší, o to větší je i její izometrický vliv na svalstvo rukou a ramen.

Už víme, že podle čínské filozofie reprezentují kuličky jin a jang. Souvisí s tím fakt, že jedna kulička vydává hlubší zvuk jin, zatímco druhá vyšší jang. Obracíme-li kuličky rovnoměrně, je působení jin a jang v rovnováze. Příslušnou technikou však můžete libovolně umocňovat jeden nebo druhý vliv. Jestliže kuličkami otáčíte rychle doleva, čili proti směru hodinových ručiček, posilníte jang. Při pomalém otáčení doprava, po směru hodinových ručiček, posilňujete jin. Jin má převahu i během krátkého cvičení, protože kuličky jsou ještě studené. U déle trvajícího otáčení se posilňuje jang - kuličky se zahřejí a akumulované teplo odevzdávají zpět tělu. Můžete si to hned i vyzkoušet. Je vám zima? Cítíte se slabí?

Vezměte do dlaní kuličky a rychle s nimi otáčejte doleva, proti směru hodinových ručiček. Dělejte to tak dlouho, dokud rychlým, dlouhodobým pohybem neposilníte jang a vzápětí neucítíte příjemné teplo.

Při používání kuliček je důležitá vaše samostatnost - využívání vlastní fantazie a vytvoření vlastní techniky. Nemusíte se pouze křečovitě držet našich návodů. Vymyslete si vlastní, osobité cviky.

Působeni kuliček se násobí, pokud je v dlani otáčíte tak, aby se vzájemně nedotýkaly. Vzniká tak zvláštní napětí, jako by vám kuličky roztahovaly prsty. Vždyť se musíte snažit držet je od sebe, a zároveň dávat pozor, aby vám nevypadly z dlaně. Tím vyvíjíte na akupunkturní body tlak a současné rukou a celým ramenem vydatně pracujete.

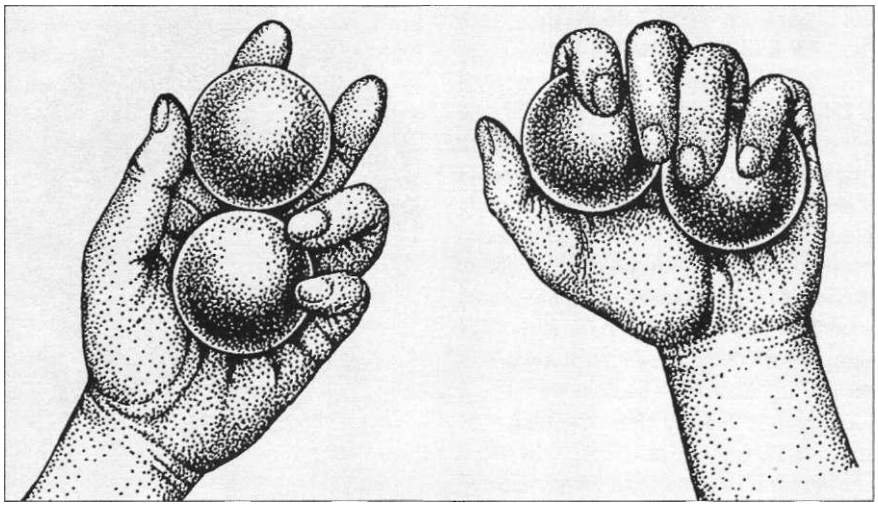

I zvuk je krásnější, když jej neruší náraz kuliček o sebe.

Není snadné kuličkami otáčet, aniž by se vzájemně dotýkaly. Při otáčení se většinou koulejí jedna po druhé. Dbejte na to, aby se tak dělo bez nárazů. Kuličky si občas přeložte do druhé dlaně a střídavě cvičte oběma rukama. Máte-li dva páry kuliček, použijte současně obou rukou.

Kuličkami se dá otáčet v nejrůznějších polohách ruky, dokonce i v zapažení. Fantazie nabízí neomezené možnosti a vaše radost bude o to větší, čím více způsobů si nacvičíte. Čchi-kung si brzy začnete brát všude s sebou, abyste je na procházce, ve volném čase, na besedě nebo při čtení mohli stále využívat.

Dávejte však pozor na to, abyste se nestali jejich otroky. Nepředpisujte si, jak často a jak dlouho budete cvičit; cvičení musí zůstat hrou. Kuličky berte do rukou, jen máte-li na ně chuť. Příliš dlouhé cvičení vás nejen unaví, ale může vám i uškodit.

Zpočátku vám budou kuličky asi padat z rukou, nenechte se tím ale odradit. Kulička by neměla spadnout na tvrdou plochu nebo na kámen, protože by se mohla poškodit. Zpočátku se vám nebude dařit otáčet kuličkami rovnoměrně a udržet je déle v dlani. Neztrácejte však elán, den po dni to půjde lépe.

Můžete si zkusit i hru pouze s jednou kuličkou. Koulejte ji mezi dvěma dlaněmi. Když získáte dostatečnou zručnost, můžete trénovat i se třemi kuličkami, nebo při otáčení tří, balancovat nad nimi čtvrtou.

Kuličky se dají využít i k masáži chodidel. Chodidla masírujte vsedě, kuličky položte na koberec (nikdy ne na tvrdý podklad) a nahoru a dolů je koulejte chodidly. Cvičte s kuličkami i při koupeli nohou, zlepší se vám krevní oběh a koupel bude účinnější. Kuličky však nikdy nedávejte do vody, ve které je rozpuštěná koupelová sůl, mohla by je poškodit.

Váš partner vám kuličkami může masírovat záda podél páteře. Je potřeba dbát na to, aby se kulička pod rukama nesmekala, ale koulela. Masáž je vhodná pro zmírnění bolestí páteře, uvolňuje svaly a zlepšuje oběh krve. Tato technika napomáhá při zmírňování bolestí ramenou a zátylku. Při bolestech v břišní krajině uvolňuje koulení kuliček svaly břišní stěny.

KULIČKY JE TŘEBA PRAVIDELNĚ OŠETŘOVAT

Na kuličky buďte opatrní, jejich cena není měřitelná pouze penězi. Po každém použití je otřete měkkou látkou a uložte do krabičky. Nikdy je nenechávejte ležet volně, mohou se snadno skutálet nebo se o sebe vzájemně potlouci a poškodit. Občas je potřete dětským olejem a otřete do sucha. Aspoň jednou měsíčně z nich pomocí neagresivního mycího prostředku smyjte nalepený prach a pot. Po umytí je důkladně osušte, ošetřete dětským olejem a opět do sucha otřete. Dodržíte-li tyto rady, je životnost kuliček prakticky neomezená.

KULIČKOVÁ TERAPIE POSILUJE DUŠI I TĚLO ZÁROVEŇ

Efekt působení léčivých kuliček čchi-kung se nedá mechanicky změřit, určitě ho však pocítíte. Cviky jsou velice jemným podnětem, proto je třeba léčbu provádět dlouhodobě. Její účinek spočívá právě v jemném dávkování: malé podněty léčí, střední blokují a silné škodí. Jemné podněty aktivizují samoregulaci organismu, která časem vypudí škodlivé vlivy a pomůže přemoci chorobu. Proto má terapie kuličkami čchi-kung vliv na celého člověka, nejen na stránku tělesnou, ale i duševní. Z netrpělivosti a neklidu vzniká mnoho psychovegetativních poruch. Musíme se naučit sebrat vnitřní sílu k tomu, abychom prožili i klidný harmonický život. Učme se cílevědomě poznávat své tělo. Kuličky čchi-kung upevňují i toto vědomí, vždyť cvičení s nimi je vědomý trénink.

Během cvičení s kuličkami se mezi námi a vnějším světem vytvoří skutečný vztah. Podmínkou ale je, abychom hru s kuličkami necítili jako unavující nutnost, ale jako tělesný a duševní trénink, jehož výsledkem je dobré zdrávi a duševní pohoda.

DOSLOV

Využijte toho, že je tento zázrak přírodního léčitelství k dostání už i u nás. Pomozte si sami! Máte ve svých rukou šanci upevnit si zdraví. Začít mohou i starší. Když si v dlani otáčíte dvě ocelové nebo kamenné kuličky, zlepšujete si krevní oběh, a zároveň dráždíte akupunkturní body a reflexní zóny. Je to nejjednodušší způsob masáže dlaní a akupresury. Nemusíte si zvlášť vymezovat čas, protože cvičit se dá prakticky všude - v čekání ve frontě, při sledování televize, dokonce i na procházce. Je to vynikající náhradní činnost pro lidi se sklonem přibývat na váze a pro kuřáky.

Dvě půlhodinky, které denně věnujete cvičení, zmírní vaši únavu, uklidní vás a nastolí celkovou duševní pohodu. Zlepší i paměť, příznivě ovlivní činnost všech vnitřních orgánů, vrátí nebo udrží dobré zdraví. Přitom zpevní svaly rukou a horních končetin, zlepší pohyblivost kloubů. Doporučujeme je každému (písařkám, hudebníkům), kdo potřebuje pro svou práci uvolnění rukou nebo kdo potřebuje odstranit křeč.

Výsledky většího počtu čínských nemocnic dokazují 80% úspěšnost léčby hypertenze, akutní gastritidy, zánětu kloubů, neurastenie, anginy pectoris. Osvojit si léčbu je velice jednoduché: obě kuličky si vložíme do dlaně a rytmicky střídáme prsty, kterými je vystrčíme a znovu sevřeme do dlaně tak, aby se otáčely po směru nebo proti směru hodinových ručiček.

Začátečníkům doporučujeme používat menší a lacinější jadeitové kuličky, pokročilejším udělají radost ocelové zvonkové, které vyvolávají větší vibraci. Můžete střídat cvičení levou a pravou rukou a obměňovat je se třemi i čtyřmi kuličkami. Několik párů kuliček je jednorázovou investicí s a rodina je může používat celý život. Když je ochráníte před pádem či silným úderem, jsou prakticky nezničitelné.

MUDr. Ondrej Bangha, Ph.D.M.A., přednosta oddělení akupunktury
ÚTRCH Bratislava–Podunajské Biskupice,
vědecký sekretář Společnosti akupunktury a A.M.
při Slovenské lékařské společnosti

ČÍNA (za pár desetiletí) na špici pelotonu?

Rozhovor s Vladimírem Andem, autorem a překladatelem knih o tradiční čínské medicíně

Fotografie Lída Bendová

Mgr. Vladimír Ando (1955) vystudoval obor sinologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a je vědeckým pracovníkem Orientálního ústavu. V letech 1985-86 absolvoval desetiměsíční postgraduální stáž na Futanské univerzitě v Šanghaji (obor klasická čínská filozofie) a v roce 1993 dvouměsíční studijní pobyt na Čínské akademii společenských věd, zaměřený na studium zdravotního čchi-kungu. Specializuje se na základní teorii tradiční čínské medicíny a na otázky teorie a praxe čchi-kungu a taoistické vnitřní alchymie.

Pu

jak se v dnešním běžném životě Číňana projevuje staročínská filozofická, taoistická či konfuciánská tradice? jak přežívala za socialismu či kulturní revoluce? jak přežívala tradiční čínská medicína?

Obávám se, že ne o moc více než ta sokratovská nebo platónská v Evropě. Což znamená, že ji mají v úctě, věnují se jejímu studiu, píší o ní knihy atd., ale do života jedinců příliš nezasahuje. I Čína se nachází v roce 2000. S přežíváním těchto tradic to bylo v různých etapách ČLR různé. Socialismus jako společenské zřízení je v Číně dodnes, takže o něm nemůžeme mluvit v minulém čase. V současné době je však přístup poměrně liberální. Vyjadřování názorů na tradici a jejich publikování je vcelku svobodné. Za kulturní revoluce to ovšem bylo kruté. Téměř vše tradiční bylo zahrnuto mezi »jedovaté býlí«, které je nutné odstranit - a nejednou to bylo doslova, vždyť počet obětí se odhaduje na miliony. Takovéto pogromy zažila Čína ve své dlouhé historii už mnohokrát, ale tradice všechno přežily. Zvláště se to týká čínské medicíny. Ta je dnes oficiální součástí zdravotního systému, studuje se jako vysokoškolský obor, praktikuje v nemocnicích atd.

jak jste se k ní dostal a co vás lákalo nejvíc? Co vás poprvé v Číně nejvíce překvapilo? Stalo se něco, co jste nečekal?

jak jsem se k tomu dostal, ani sám dost dobře nevím. Buď to byla náhoda, nebo osud. |e fakt, že mě východní myšlení zajímalo už dávno předtím, než jsem se dostal na školu. Vždy jsem obdivoval způsob, jakým se hutně, trefně a přitom jednoduše a srozumitelně dokázali staří čínští filozofové vyjadřovat k podstatným otázkám našeho bytí. Možnost číst v originále jejich díla a později i díla další - taoistickou vnitřní alchymii, čchi-kung, čínskou medicínu - tento obdiv ještě prohloubila. V Číně mě pak překvapilo, jak málo jsou staré moudrosti vidět v běžném životě, a také to, že jsem nejenom nikde neviděl bujné bambusové pralesy, jak jsem očekával, ale ani lesy či přírodu vůbec. Moje původní knižní představy se prostě nekryly se skutečným životem. Na druhé straně si ovšem stejně dobře pamatuji, jak přechod z pustých ruských a mongolských plání do Číny - poprvé jsem do Číny cestoval transsibiřskou magistrálou - byl jakoby přechodem z 19. do 20. století. Na hranici nás přivítala řízná muzika z amplionů, neonová světla, celníci v bílých uniformách. A ihned za hranicí zcela jiný vzhled geograficky stejné země - všude pole a políčka, pečlivě obdělávaná, spíše zahrady než pole. Vztah k půdě a proměna přírody v úrodné lány všude, kde to jenom trochu jde, historicky charakterizuje Číňany jako národ více než dumání nad tajemstvími světa.

Jaká je hovorová čínština z hlediska hudby - čtyř tónů a podobně? Rozumí si Peking s Kantonem? A co psané znaky - jak se dnes skládají moderní slova? Jak se řekne třeba motorka, satelit, počítač nebo software?

Z hlediska hudby se čínština nedá posuzovat, stejně jako z tohoto hlediska nelze posuzovat češtinu či jiný jazyk. U nás dost rozšířená mylná představa, že se totiž čínština zpívá a pro její studium je tudíž nutný hudební sluch, vznikla použitím slova tón pro něco, co tónem ve smyslu určitého zvukového kmitočtu vůbec není. Číňané nemluví ani v C-dur, ani v E-mol, ale normálně. Takzvané čtyři tóny standardní čínštiny jsou jisté zvukové průběhy slov či slabik, které používáme i my, jenomže s jiným účelem. Čeština dává těmito »tóny« slovům různá citová zabarvení. Ukažme si to na příkladu záporky »ne«. Když se nám přihodí něco nemilého a způsobili jsem si to sami, třeba když po příjezdu na chatu zjistíme, že jsme zapomněli klíče, a »zazpíváme« ve vysoké poloze »neeee!«, je to první tón čínštiny. Divíme-li se, že je něco jinak, než jsme předpokládali, a vyslovíme »ne?« se stoupavým průběhem, vyslovili jsme druhý tón čínštiny. Pokud reagujeme výhružně na to, že nám někdo odmlouvá a odmítá splnit náš požadavek pak naše »ne?!« vyslovené nejprve poklesem a posléze strmým vzestupem hlasu je třetím tónem čínštiny. Rázné, odmítavé a krátké odseknutí »ne!« je tónem čtvrtým.

V čínštině jsou ovšem tyto čtyři »tóny« integrální součástí prakticky každé slabiky, resp. jednoslabičného slova, kterých má tento jazyk požehnaně, neboť původně byl jednoslabičným, a délka slova se tedy rovnala jedné slabice. Zjednodušeně řečeno to znamená, že každou slabiku slova je nutné vyslovit v tónu, který k ní v daném slově patří. Zaměnit je nemůžeme, protože změnou tónu měníme význam příslušné slabiky či slova. To je do jisté míry podobné zmiňovanému příkladu z češtiny - úsečně vyslovené »ne« má vlastně jiný význam než »ne« zazpívané. V čínštině je to však mnohem složitější, protože významy příslušného slova se mohou rozcházet zcela diametrálně. Uveďme si to na obvykle citovaném příkladu slabiky-slova »ma«: Vyslovena v prvním tónu znamená »máma«, ve druhém »konopí«, ve třetím »kůň« a ve čtvrtém »nadávat«. Ani tam ovšem problém nekončí. Ono totiž i slovo-slabika, jež vyslovíme ve stejném tónu, může mít mnoho, klidně i desítky významů. V písmu se rozlišují různé významy stejně znějících slov poměrně snadno, protože pro každý význam existuje odlišný znak. Říkám úmyslně »snadno«, protože situace se dále komplikuje tím, že tentýž znak stejně vyslovený, může mít rovněž desítky různých významů. Čínština prostě není snadným jazykem.

Ona ovšem není snadná ani pro Číňany. Z toho vyplývá I odpověď na druhou otázku: Ne, Pekiňan se s Kantoňanem nedomluví, respektive, porozumějí si jen za jistých podmínek. Úředním jazykem v Číně je standardní čínština, která je založena na severních nářečích. Tu se učí děti po celé Číně, vysílá v ní televize i rozhlas. Vzdělaní a mladí lidé si tedy porozumějí bez větších obtíží. Ovšem i Kantoňan, tedy Číňan, se musí onen standardní jazyk učit - stejně jako my a téměř jako jazyk cizí. Výhoda je ovšem ve znalosti písma; to je totiž stejné. Pokud tedy Číňan ze severní Číny napíše něco kolegovi na jih, oba tomu budou rozumět stejně. Pokud si to ovšem řeknou - každý svým jazykem - rozumět si nebudou. V Číně existují desítky dialektů a rozdíly mezi nimi jsou tak velké, že se navzájem podobají asi jako čeština s maďarštinou, jednotícím elementem tak zůstává jen písmo, a jak bylo řečeno, dnes již i jednotná výuka.

Čínské písmo se liší od našeho zcela zásadně. Předně tím, že není fonetické, nýbrž tzv. ideografické. To znamená, že jejich písmo nezachytává jako naše abecedy výslovnost slov, nýbrž svým způsobem zapisuje jejich významy. Vyvinulo se z písma původně obrázkového. Ač dnes už takovým není, v mnoha znacích ještě můžeme onen původní obrázek vysledovat. Například znak pro strom vypadá takto: y|C; znak pro úsvit je takovýto: **J3** slunko nad obzorem. Později se nové znaky tvořily skládáním znaků již existujících tak, že významy původních znaků naznačovaly význam nového znaku. Například ve znaku odpočívat i/K je na jeho levé straně složka s významem »člověk«, na pravé složka s významem »strom«; člověk opírající se o strom je tedy symbolem odpo-

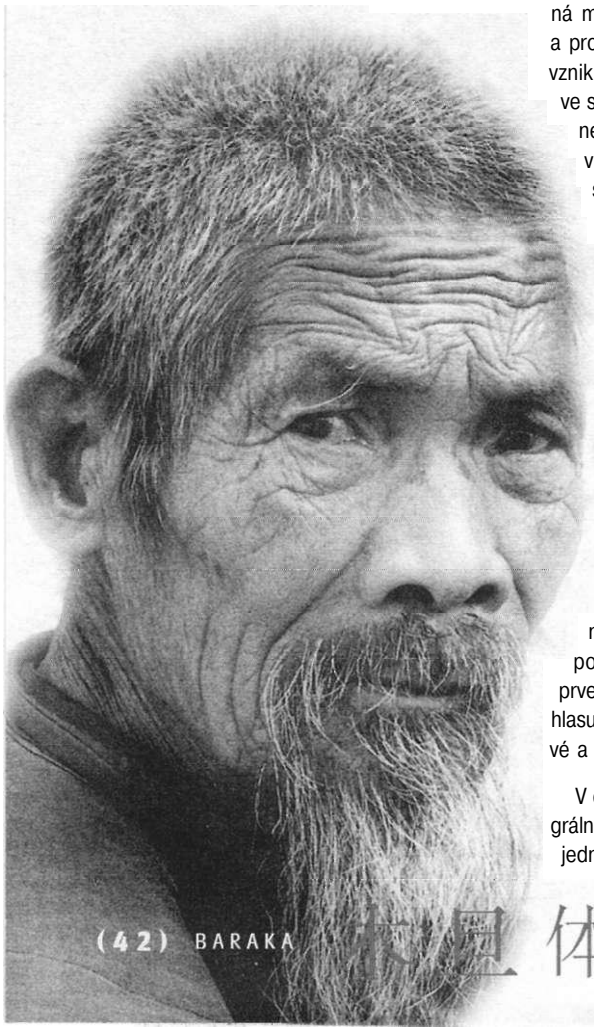

体體木旦体體木旦体

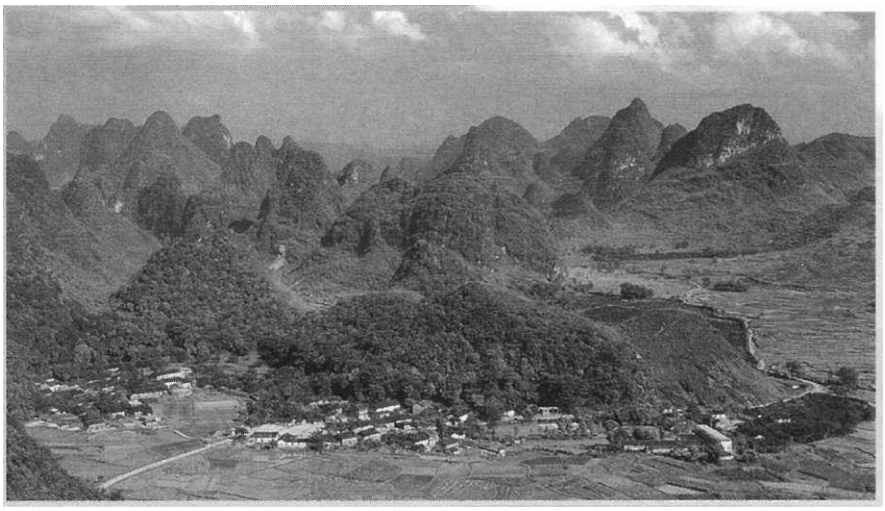

činku. Takto jasnou souvislost však dnes už najdeme jen u části znaků. Navíc se znakům postupem času přidávaly i jiné významy, než jaké měly původně. Pro jejich výuku v principu platí, že je musíme memorovat A to hned na třikrát: jak se znak píše, jaké různé významy má a jak se vyslovuje, protože - jak bylo řečeno - ve znacích je »zapsán« jejich význam, nikoli jejich výslovnost.

Celkový počet znaků se odhaduje na 70 000, ovšem asi 80 % slovní zásoby moderní čínštiny je tvořeno pomocí asi 2000 nejčastěji používaných znaků. Znamená to, že k velice slušné gramotnosti je jich třeba zvládnout 3000 až 5000.

Slova se v čínštině vytvářejí skládáním, jelikož byla slova zpočátku jednoslabičná, jsou i nově vzniklá slova docela krátká. Většinou se skládají z 1-3 slabik. Obdobně jako při skládání znaků, i při skládání nových slov naznačují významy původních slov význam nového celku. Např. hezký se čínsky řekne chao-kchan. »Chao« původně znamená »dobrý«, zatímco »kchan« má význam »dívat sec »Hezký« je tedy »dobrý na koukánfc Na tomto principu přebírá čínština i moderní pojmy z cizích jazyků. Týká se to zejména odborných pojmů z různých vědních oborů; jinak se čínština přejímání cizích slov brání a jejich počet je v běžném jazyce zatím zanedbatelný. »Družice« se řekne žen-cao-sing, čili »člověkem udělaná (tj. umělá) hvězda«, »počítač« je tien-nao, »elektronický mozek«, »software« je žuan-ťien, »měkká součástka*. Přejímání slov na fonetickém principu je ještě zřídkavější. Příkladem je třeba právě motorka - mo-tchuo-čche. »Mo-tchuo« je foneticky odvozeno z anglického »motor«, »čche« všeobecně znamená vozidlo.

jak proběhlo zjednodušení čínštiny pro potřeby tisku? Dokáží mladí přečíst staré knihy? jak vypadal čínský psací stroj a jak vypadá klávesnice počítače? Existuje čínský software? jak se vyvíjí Internet?

Čínské písmo je skutečně složité, a proto v dějinách vícekrát prošlo reformami, které je zjednodušovaly - dokonce už v době před naším letopočtem. Zjednodušování znamená, že se hledal způsob, jak napsat znak menším počtem tahů se současným zachováním jeho srozumitelnosti. Čínské znaky se totiž skládají z určitých základních tahů, které se seskupují do složek nesoucích význam - toto písmo nezachytává zvukovou stránku řeči jako naše abecedy, nýbrž jako by bylo zákresem významu slova, jeho obrázkem. Nejkomplikovanější znaky se přitom píší i několika desítkami tahů. Představte si například, že naše kratičké slovo »bič«, které je v čínštině téměř stejně krátké - vyslovuje se »pien« - se musí napsat znakem o osmnácti tazích. Tato komplikovanost samozřejmě ztěžuje i přístup ke vzdělání, jelikož je nutné naučit se nazpaměť tisíce znaků. Proto se v 50. letech rozhodli v Číně přistoupit k reformě. Podle určitých logických postupů bylo zjednodušeno kolem 2500 znaků, ostatní zůstaly v původní podobě. Na příkladu znaku s významem »tělo« můžeme vidět, jak výrazné někdy toto zjednodušení bylo *{tyf* f§).

Problém čtení starých textů ovšem nesouvisí s tvarem znaků. Ač se dnes učí a píše zjednodušenými znaky, všichni alespoň »od oka« znají i ty nezjednodušené. Problém spočívá v gramatické struktuře klasické čínštiny, je to jazyk velice specifický a složitý. |e úplně odtržen od jazyka hovorového, takže například na poslech je prakticky nesrozumitelný, jeho zvládnutí předpokládá zvláštní studium, bez něhož mu nelze rozumět. Proto ani Číňan, pokud se nevěnuje studiu klasické čínštiny, nebude těmto textům rozumět, v nejlepším případě jen sem tam něco málo.

Čínský psací stroj jsem viděl jen v rozloženém stavu. Měli jsme ho kdysi v ústavu a bylo to docela velké monstrum. Skládá se z velké tabule, v níž jsou jedna vedle druhé napěchovány malé kovové matrice s vyraženými znaky. Podobné, jako kdysi bývala naše písmenka v tiskárnách. Z podkladové tabule se potřebné znaky vybíraly speciálním ramínkem a »vrážely« na papír, je jasné, že takový stroj se v domácnostech nepoužíval. Sloužil jen k tiskařským účelům. Dnes se běžně používají počítače. Klávesnice je stejná jako naše, protože znaky se vkládají jiným způsobem. |e jasné, že nemůže existovat klávesnice s - řekněme - třiceti tisíci kláves. Znaky se vkládají tak, že se na obrazovce vyvolá lišta, která znaky zobrazí, a z ní se pak znaky vkládají několika způsoby. Nejjednodušší je ten, že napíšeme v latince slabiku zachycující výslovnost hledaného znaku. Na liště se ukáže prvních deset znaků se stejnou výslovností indexovaných čísly 1-10. Pokud mezi nimi náš znak je, ťukneme na příslušné číslo na klávesnici a máme ho v textu. Pokud není, listujeme lištou dále s tím, že se vždy objeví deset dalších znaků.

Čínský software samozřejmě existuje také. Kromě lokalizovaných Windows je lokalizována i většina velkých programů jako MS Office, PageMaker atd. A Číňané vyvíjejí i své vlastní programy, je to národ technicky velice zdatný. Není to ostatně tak dávno, kdy mezi USA a Čínou panovala dosti napjatá situace právě kvůli masivní pirátské výrobě Windows v Číně. Internet se rovněž utěšeně vyvíjí. Nevím, jak je tomu v soukromé sféře - volné šíření informací některé režimy přece jenom nevidí rády. Ale v institucích už dávno funguje. Například z tianjinské univerzity jsem komunikoval e-mailem, což bylo velmi příjemné, rychlé a levné. Bibliografické záznamy tamní knihovny pro studenty už byly také přístupné přes počítač.

|ak to, že jsou Číňani tak odlišní? Dělá to podnebí, krajina či psané písmo? Je ostatně známo, že když si levý čelní mozkový lalok poraní Evropan, zapomene psát nebo číst, zatímco Číňan ne... Znamená to, že jsou znaky »jaksi uloženy« zároveň v levé, ale také v pravé hemisféře?

Na první otázku neumím odpovědět jinak než protiotázkou: jak to, že my jsme jiní než oni? Svět je prostě plný »jiných« věcí a lidí a zaplaťpánbůh za to. Podle jakého kriteria můžeme soudit, že je něco »jiné«? A jiné vůči čemu? Historicky se čínský národ ubíral jinými cestami, vznikly tam mnohé odlišné představy a společenské normy. Nicméně, pokud odhlédneme od národních jinakostí, jako lidé máme v základě všichni cosi společného. Proč by nás ostatně natolik přitahoval tak »jiný« taoismus?

Podnebí a krajina jsou dosti jiné než u nás - z geografických i sociohistorických důvodů. Celkově leží Čína jižněji než naše země. Například Peking, který se nachází v severní Číně, leží na stejné rovnoběžce jako Neapol. Celkově je tedy podnebí v Číně teplejší než u nás; našemu se blíží podmínky v severovýchodní Číně, někdejším Mandžusku. Ve střední a jižní Číně je v létě značné horko a dusno. Lepší je to v zimě - alespoň na jihu. Když jsem byl na ostrově Chaj-nan-tao koncem ledna, bylo tam 28 ℃. Moc příjemné. Ale například v Šanghaji je zima velice nepříjemná. Přichází doslova ze dne na den, a to kolem Vánoc. Pak jsou teploty mezi nulou a deseti stupni, do toho permanentně fouká vítr a prší. Déšť je velice jemný

a hustý - místní jej nazývají »chlupatý déšť« - a žádný deštník vás před ním nezachrání, protože vítr jej rozfukuje do všech stran. A takové počasí trvá až do začátku května. Podobná zima je vlastně v celém pásu střední Číny. Na severu jsou naopak zimy dost chladné, Mandžusko je v tomto ohledu vlastně jen pokračováním Sibiře.

Z hlediska krajinného byla v průběhu tisíciletí velká část Číny proměněna v pole. Nížin se to týká téměř absolutně, ale i hory, kam až mohli, seřezávali Číňané do terasovitých, umělé zavlažovaných políček, ledinou zelení bývají pěstované plodiny a větrolamy podél cest. Naše běžné, šťavnatě zelené louky byste tam stěží našli. Trochu zeleně bývá ještě v městských parcích. Za přírodou se tudíž musí v Číně cestovat hodně daleko. Zachovala se v jednotlivých horských lokalitách a potom v oblastech, kde žijí nečínské národnostní menšiny - na pomezí západní Číny a Tibetu, v jihozápadní Číně. Souvislé lesní porosty jsou ještě na severovýchodě v Mandžusku.

Zda se čínské znaky ukládají do pravé nebo levé hemisféry, to skutečně nevím, jedno ale vím jistě: Pokud si je permanentně neopakujete, vypadnou vám z obou natotata.

Kde žili a jak žijí dnes taoisté? Existuje klasický literát, vzdělanec, básník, taoista v horách? Existují horské kláštery a čchanový buddhismus? Hledají dnešní mladí nějakou formu duchovnosti, jógu, tchaj-tičchiian?

V minulosti žili taoisté jednak v klášterech, v případě organizovaných sekt, ale I v poustevnách, to ti více individualističtí. Dnes už to asi budou jen kláštery, ale nelze vyloučit, že v nějakých odlehlých končinách hledači Cesty meditují i nyní. Kláštery se stavěly nejenom v horách, ale i ve městech. Samozřejmě, že ty

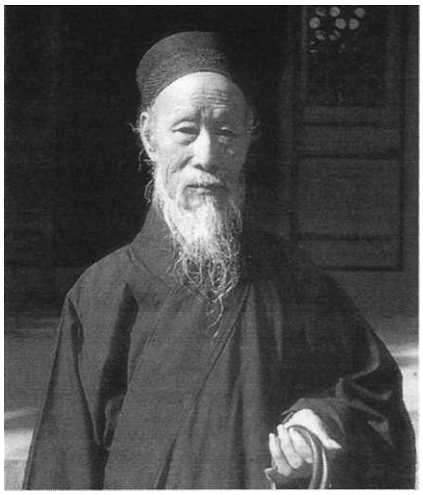

horské poskytují pro praxi příznivější podmínky. Bývají na krásných místech, v souladu s naukami feng-šuej a géomancie. Taoistické kláštery jsou většinou postaveny ze dřeva nebo jsou kombinací dřeva a zdiva, ve městech bývají i z pouhých cihel. Většinou je tvoří kom-

plexy budov postavené na obdélníkovém pozemku ohrazeném ze všech stran zdí. Podél zdí jsou ubikace a hospodářské budovy, uvnitř jsou příčně postavené chrámy, většinou tmavočervené barvy, členící obdélníkový prostor na jednotlivá nádvoří. Na rozdíl od našich kamenných kostelů, z nichž obvykle čiší vlhkost, plíseň a zatuchlina, jsou tyto chrámy vzdušné a suché, je to dáno jejich architekturou otevřenou prostředí. V čelní i zadní stěně chrámu bývají široká vrata až ke stropu, která jsou stále otevřena. Ale i kdyby byla zavřena, vzduch má vždy kudy proudit. Uprostřed chrámu stojí velký oltář nebo sochy světců, před nimiž se pálí vonné tyčinky. Na těchto místech, zejména jde-li o horské kláštery, se člověk cítí velmi příjemně.

Klasický literát, máme-li na mysli člověka vzdělaného a znalého minulosti svého národa, žije, a troufám si říct, že žít i bude. Nenosí už samozřejmě suknici ani dlouhé rukávy či drdol z dlouhých vlasů. Dost možná má na sobě modrou uniformu nebo západní oblek, takže jej snadno přehlédneme. Vzdělanost je však v Číně věčná. Vždyť už před dvěma tisíci let studovali stejná díla jako dnes, psaná stejnými znaky, jaké se používají i dnes. Málokterý národ má takovou historickou kontinuitu a paměť.

Co se týče duchovnosti mladých, většinu spíše zajímá možnost vydělat si, někam se dostat a podobně a pro mnohé z nich jsou tradice něčím směšným. To je ostatně přirozené… Pokud ovšem někoho duchovnost láká, nemusí nic hledat. V tom mají Číňané velkou výhodu. Vše totiž naleznou doma. Taoismus, resp. buddhismus zde mají tisíciletou nepřetržitou tradici, včetně nesmírně propracovaných metodik, jak na složité cestě za vysvobozením postupovat. Lidé, kteří po ní kráčejí, se navíc odjakživa těšili úctě prostých lidí - Číňané své vědoucí neupalovali na hranicích jako jejich západní »kolegové«, proto je tato tradice dodnes živá. jóga je zde známá, občas zahlédnu nějaký článek, ovšem moc lidí ji necvičí. Proč také? V těžké konkurenci tisíců domácích praktik a směrů moc velkou šanci nemá. Tchaj-tičchůan je naopak jedním z nejrozšířenějších cvičení. Stačí vyjít ráno kolem čtvrté páté hodiny na ulici a můžete se přesvědčit. Stovky Číňanů - kupodivu většinou starších - se v parcích či na chodnících plavně pohybují ve cvičebních sestavách starých celá staletí. Myslím si, že pro své zdraví dělají Číňané více než my.

Řídí se obyčejní Číňané čínským horoskopem? Vybírají stále rodiče životní partnery?

Podle mne se obyčejní Číňané řídí horoskopem asi stejně jako Češi - obracejí se k němu jen ti, kteří věří, že by jim to mohlo pomoci. Nemám za to, že by v Číně šlo o nějaký masový jev. já jsem se s tím osobně nikdy nesetkal - leda v podobě vykladačů na ulici, kteří se ale nemohli chlubit nadměrným zájmem kolemjdoucích. Co se týče výběru budoucích manželů bez ohledu na jejich názor, tato tradice přežívala v Číně celá staletí z praktických a ekonomických důvodů. V dnešní době se už jistě neuplatňuje tak jako předtím, ale myslím si, že zejména na venkově ještě zcela nevymřela. Toto téma bylo ostatně námětem jednoho celovečerního čínského filmu, který dávali i u nás.

Existují na venkově konkubíny? Mají veřejné domy? Existuje čínský feminismus? jakou roli mají ženy ve společnosti - jsou dnes manažerkami, ředitelkami?

Institut konkubín, tj. vedlejších manželek, už samozřejmě dávno neexistuje. Od r. 1911 je Čína republikou, od r. 1949 je zde socialistické zřízení s komunistickou stranou v čele. Žádné mnohoženství, natožpak veřejné domy, není povoleno. To přirozeně neznamená, že by si nejstarší živnost nenašla své cestičky. Čínský feminismus nesleduji, takže neumím říci, je-li na vzestupu. Číňanky však v žádném případě nepůsobí dojmem ustrašených gejší, které cupitají deset kroků za svým mužem; nejednou to vypadá spíše naopak Na nejvyšších politických postech převládají muži (ale kde tomu tak není?), ovšem úspěšné a průrazné manažerky, ředitelky apod. nejsou žádnou vzácností - i rektorkou tianjinské univerzity tradiční čínské medicíny, kde jsem pobýval, byla například žena. A respekt věru měla! Rovněž personálnímu a studijnímu oddělení šéfovaly ženy. Emancipace tudíž asi úspěšně pokračuje. Tradičně na tom bývaly v minulosti nejhůře mladé manžel-

ky. Ty se totiž musely ve všem podřizovat manželově matce. Na oplátku ovšem, když se samy staly matkami, rozhodovaly o budoucí snaše i o rodině stejným způsobem. I v Číně je asi za vším žena.

Archeologické vykopávky prokázaly, že nejváženější osobnosti v pradávné společnosti Číny byl šaman - kdo byl »šaman« za Mingů, kdo za Mandžuů, před nástupem komunismu? jak přežívali za komunismu a kulturní revoluce? Měla každá vesnice svého taoistu, doktora, bylinkářku? jak byli placeni - za to, že byli všichni zdraví?

Doby, kdy byli šamani-věštci váženými osobami a patřili ke společenské špičce, jsou skutečně pradávné, řekl bych, že končí někde za dynastie Šang, což je zhruba 1000 až 1500 let před naším letopočtem. Mingové či Mandžuové jsou posunuti v čase o zhruba 3000 let směrem k nám. Pokud tehdy nějací šamani ještě vůbec působili, zcela jistě ne na vrcholu společenské hierarchie. Mluvit o nich za komunismu či kulturní revoluce nemá smysl. |á si vlastně ani nejsem vědom nějaké rozšířené živé tradice šamanismu v Číně. Už od Konfuciových dob měla Čína zcela jiný ideál - byl jím ťun-ť, ušlechtilý muž, tj. vzdělaný muž, který dbá tradic, ctí svého panovníka, zušlechťuje svůj charakter, jde příkladem jiným a ze všech sil pracuje pro blaho společnosti. Tím se má blížit ideálu, který byl uctíván ještě dříve - mytickým panovníkům, jako byli Žlutý císař, |ao, Šun a další, jejichž nejvyšším cílem byla péče o svůj lid. Spíše než šaman byl v Číně posledních 2000 let hledaným ideálem literát, učenec onoho konfuciánského typu.

Taoistu »měla« vesnice jen za předpokladu, že někde poblíž byl taoistický klášter. Taoističtí, ale stejně tak i buddhističtí mniši byli zváni k vykonávání různých obřadů - při pohřbech, svatbách - nebo proto, aby určili vhodnou polohu pro stavbu domu či správný čas ke sňatku. Za to byli odměňováni a místní obyvatelé podporovali finančně nebo naturáliemi kláštery v jejich chodu. Doktoři, ač je to vzhledem k naopak živé tradici čínské medicíny divné, byli sice potřební a vyhledávaní, ale ani v té době už nepatřili k dobře placeným »státním zaměstnancům^ Představa tehdejšího »obvoďáka« se pojí spíše s chudým ranhojičem, který ze svého léčení rozhodně nezbohatl. Další u nás rozšířená představa - jak čínský lékař udržoval své klienty v dokonalém zdraví a předcházel u nich vzniku nemocí - je podle mne z kategorie nereálných. Skutečnost byla asi prozaičtější. |e sice pravdou, že ideál takovéhoto lékaře vystupuje už v nejstarších textech čínského lékařství a že hlavní poučkou je »léčit nemoc ještě před tím, než vznikla«, ale tyto texty velice zdůrazňovaly i jinou věc - že totiž hlavní okolností rozhodující o našem zdraví je náš celkový způsob života, jak uvažujeme, co jíme, jak dokážeme udržet na uzdě své vášně atd. jinak řečeno, že si o svém zdraví rozhoduje každý především sám. Pokud nenaslouchá zákonitostem přírody - čili jinjangu v čínském kontextu -, a naopak koná proti nim, žádný lékař mu nemůže udržet zdraví.

Číňané byli nesmírně vyvinutou společností: papír, hedvábí, akupunktura, cvičení, literáti, písmo… Kde se zastavil pokrok v západním slova smyslu? Souviselo to s ideálem ne-činění (wu-wej)? jak by asi vypadal svět, kdyby jej Čína kolonizovala dříve než Španělé a Portugalci?

Nevím, zda můžeme mluvit o zastavení pokroku v západním smyslu slova, když se čínská společnost tímto směrem nevyvíjela. Západ »udělaly« výboje, obchod, průmyslová revoluce a osvobození se jedince. Číňané, myslím, nikdy nebyli výbojnými bojovníky, raději obdělávali půdu nebo hloubali nad moudrostí předků. Nepletu-li se, poslední období čínské expanze patří k dynastii Tchangů v 8.-9. století. Ačkoli jsou Číňané nejpočetnějším národem, po staletí byli sami podrobováni okolními, mnohem méně lidnatými národy. Posledních tři sta let jim například vládli Mandžuové, kterých nebyly ani dva miliony. Možná to souvisí s tím, že povolání obchodníka patřilo v Číně k těm společensky nejnižším. Nedělejme si iluze, i Číňané měli rádi peníze a hezké věci, i zde bujela korupce atd., a obchodník prostě nebyl ideálem společensky ctěného občana: vzorem byl, šlechetný a nezištný vzdělanec, zatímco obchodník se zabýval něčím tak nešlechetným, jako je zisk. Průmyslová revoluce byla do Číny importována ze západu, ačkoli mnohé věci zde znali dávno před námi; stačí vzpomenout knihtisk, ten v Číně znali tisíc let před Guttenbergem. Vývoj tímto směrem možná brzdil právě onen odpor k představě dravého a ziskuchtivého obchodníka. A co se týče postavení jedince, tisíciletým vlivem konfuciánství, které Čínu ovládalo, byl člověk vychováván k tomu, aby byl jen součástí soukolí. Považovalo se za morální plnit své závazky vůči nadřízeným, rodičům, starším sourozencům… Odlišný vývoj s ideálem nezasahování asi příliš nesouvisel, protože tento nebyl hybnou silou společenských procesů; jím se odjakživa inspirovali spíše jedinci, kterým naopak společenský ruch a různé z něho vyplývající závazky nevyhovovali a kteří proto raději hledali naplnění v ústraní, blíže k přírodě. Málokdo by ostatně byl schopen se tímto ideálem důsledně řídit, je jaksi proti lidské povaze. Lidé mají obecně neodbytné nutkání měnit, zasahovat, přizpůsobovat svým představám, nutit, poučovat - bohužel téměř vždy své okolí, nikoli sebe. To jsou spíše síly, které hýbou dějinami. Ani v Číně tomu nebylo jinak.

Nad otázkou, co by bylo, kdyby bylo, lze jenom spekulovat. Asi bychom všichni uměli čínsky a jedli bychom hůlkami.

Zdá se, jako by tady všechno čínské vědění bylo už kdysi dávno a posledních tisíc let jako by vše jen upadalo, jak se dnes uplatňuje jin a jang - ve světle posledních kvantových a kosmologických teorií?

V některých oblastech poznání to skutečně vypadá, jako by námi »objevované« věci byly známy již dávno, je tomu tak např. v čínské medicíně - její schopnosti komplexního pohledu na člověka a její detailní znalosti fyziologických i patologických procesů již v době před naším letopočtem jsou obdivuhodné. Rovněž starověké kosmologické názory se až neuvěřitelně blíží těm, ke kterým se dopracovala dnešní věda pomocí nejmodernějších přístrojů a složitých teorií - samozřejmě pokud odhlédneme od odborné terminologie a bereme v úvahu jen základní charakteristiku věcí. Číňané se dnes vracejí k poznatkům svých předků a hledají paralely mezi nimi a soudobými znalostmi. Trochu mám pocit, že je to pro ně někdy i kompenzací jistého pocitu zaostávání za vyspělým světem v oblasti ekonomického vývoje. Tak mohou alespoň ukázat, že jejich předkové už dávno věděli to, co moderní věda zjišťuje až nyní. Tím ovšem rozhodně nechci říci, že by zde skutečně nemohlo existovat společné jádro. V časopisech s touto tematikou vychází spousta článků hemžících se složitými matematickými rovnicemi, v nichž se analyzují starobylé zákresy jin-jangu nebo osmi, resp. čtyřiašedesáti diagramů a vysvětlují se soudobým jazykem vědy. Možná z toho jednou vyplynou zajímavé paralely.

jak to vidí dnešní mladí? Pragmatický kapitalismus? Průmyslové zóny? Techno a coca cola? jak se v Pekingu dívají na Hong Kong, Macao či Tchaj-wan, co se týče technologické vyspělosti a životní úrovně?

Mladí Číňané se rovněž chtějí mít dobře, bavit se, hezky se oblékat, chodit na diskotéky, dostat se do světa a mít dost peněz. Řekl bych, že se otázkami budování socialismu pří-

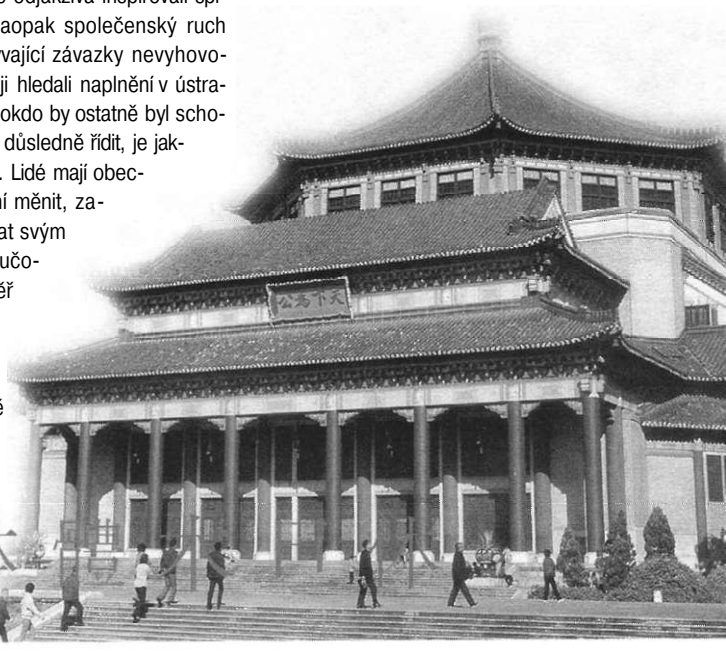

豐 木旦体體木旦体

liš nezabývají. Běžná je coca cola i McDonald's. Také pivo si už Číňané dávají, a rozhodně není špatné - ale nečepují je, koupíte jenom lahvové. Čínské obchody jsou nacpány zbožím. To ostatně byly už koncem 80. let, kdy jsem tam byl poprvé a - zvyklý na naše poloprázdné obchody - žasnul. Když chodíte po ulicích měst, máte dojem, že prodávajících je snad více než kupujících. Čína se ekonomicky rozvíjí velmi rychle - přes všechny potíže, které má. Když například sledujete, jak se staví domy, včetně mrakodrapů, můžete bez jakéhokoli přehánění konstatovat, že rostou jako z vody: během několika dnů se okolí změní k nepoznání. Má to ovšem i své stinné stránky - často se necitlivě bourá stará zástavba a na jejím místě vyrůstají paneláky a dálnice. Takový šok jsem zažil v Pekingu. V centru města je stará obchodní třída, která se nazývá Wang-fu-ťing. Rád jsem tam chodíval, zejména do jednoho velkého knihkupectví, kde měli obrovský výběr knih o čínské medicíně. Ta ulice byla úplně stejná jako o osm let dříve, kdy jsem v ní byl poprvé - až na McDonald's na jejím konci. Asi už ten byl předzvěstí nových, pro mne zlých časů. Skoro obden jsem navštěvoval »své« knihkupectví.

Když jsem jednou přišel asi po třech dnech, ztuhnul jsem - třípatrové knihkupectví zmizelo, půlka ulice byla pryč, stál tam jen plechový plot, za ním buldozery a bagry a středem ulice se táhl několik metrů hluboký výkop. Dnes stojí na Wang-fu-ťing ohromné budovy moderních hotelů, bank a bůhví čeho ještě. Trend dnešní čínské výstavby mi připomíná nabubřelé plýtvání, ne modernizaci. Takových budov je Peking plný, a přitom nezahlédnete zahraniční návštěvníky, kteří by v nich bydleli, pracovali a přinášeli do nich peníze.

Číňané mají dost informací na to, aby si uvědomovali rozdíly v životní úrovni či technologické vyspělosti, ale nechybí jim sebevědomí, pile a pracovitost. Už v 80. letech mi jeden inženýr, který pobýval v japonsku, suverénně tvrdil, že do dvaceti let se jeho země na japonsko dotáhne.

V odhadu se sice hodně sekl, ale já věřím, že v průběhu několika desetiletí bude Čína na čele pelotonu. Skrývá v sobě ohromný potenciál.

A co čínská klasická medicína a její metody, zejména poslouchání hlasu, dodávání frekvencí, písně a stupnice, které léčily? Přežilo umění léčebně pracovat s hudbou a zvukem? jsou Číňané hrdí na vykopávky 24 zvonů?

Čínská medicína má velice propracovanou a komplexní metodiku vyšetřování, stanovení diagnózy a následné metody léčby na základě diferenciální diagnostiky. Znamená to, že se sledují komplexy příznaků a podle jejich charakteristik se určuje základní příčina a povaha onemocnění. Čínská medicína neklasifikuje jednotlivé konkrétní nemoci, spíše příznaky odchylek od normálního zdravotního stavu, vychází přitom z celostního pojímání člověka, z poučky, že vše, co je uvnitř, odráží se i navenek Proto signály, které se projevují na povrchu těla - např. lokální změny barvy kůže, vzhled jazyka a povlaku na něm, charakteristiky hlasu, pulsu apod. - vysílají informace o charakteru změny, která se stala uvnitř organismu. Používají se čtyři metodiky vyšetřování - pozorování, naslouchání, dotazování a pohmat. Naslouchání je v porovnání s ostatními využíváno spíše méně. Sleduje se celkový charakter hlasu a jiných vydávaných zvuků - kašle, kýchání apod. Něco jako frekvence ovšem znali i starověcí lékaři. V kosmologickém systému tzv. pěti hybatelů či prvků, tedy dřeva, ohně, země, kovu a vody, odpovídá každému z nich jeden z pěti hlavních orgánů těla - játra, srdce, slezina, plíce a ledviny, a současně i jeden z pěti základních tónů pentatonické stupnice. Takto tudíž existuje i vztah mezi zmíněnými orgány a příslušnými tóny. Poznání zmíněného vztahu má i jisté léčebné uplatnění. V moderní podobě existují např. CD s muzikou přednostně založenou na jednotlivých tónech a působící tudíž na jednotlivé orgány. Tento způsob léčby je ovšem zcela okrajový, v běžné praxi ordinací či nemocnic se neuplatňuje vůbec. Já jsem se s ním alespoň nikde, a to ani v náznacích nesetkal. Působení hudby je asi příliš jemné na to, aby mohlo být používáno jako účinný terapeutický postup v každodenní praxi.

Nejenom na vykopávky zvonů, ale na veškeré archeologické nálezy dokládající historii národa jsou dnes Číňané patřičně hrdí. jsou pro ně důkazem, že jejich civilizace byla vyspělá již v dobách, kdy okolní svět ještě »žil v jeskyních«. Tato archeologická tradice je dosud poměrně mladá - ještě počátkem století se Číňané chovali k obdobným nálezům dost macešsky a o existenci nějakého centrálního systému ochrany památek si mohli nechat leda zdát Vždyť i Velká zeď se mnohdy rozebírala na stavební materiál a nalezené kosti či želví krunýře s nápisy starými pres 3000 let byly rozemílaný jako dračí kosti-: na léčebné prasky Rovněž nalezené antikvity se rozprodávaly za babku V posledních desetiletích se ovsem na péči o památky vynakládán nemalé prostředky, nálezy jsou pod dohledem a za babku si už dnes nic nekoupíte. Naopak, oficiálně prodávané starožitnosti dosahují astronomických cen. A nejenom starožitnosti - v jedné lékárně jsem viděl prodávat velký rozvětvený kořen ženšenu za asi 500 000 Juanů, tedy asi 2 miliony korun.

Existují spory mezi západní a klasickou medicínou? Používají nejmodemější nemocnice i prvky TČM? Jak se liší situace ve městech a na vesnicích? jak probíhaly »ideologické spory mezi maoismem a tradiční medicínou, učením pěti prvků, jin a jang a jak to oficiálně vysvětlovala materialistická marxistická a maoistická ideologie?

V dnešní Číně spory mezi západní a domácí medicínou, zaplaťpánbůh, neexistují. Právě naopak, spolupráce je čím dál lepší. Navíc, obě medicíny jsou v rovnocenném postavení. To znamená, že vedle sebe existují nemocnice západní i nemocnice tradiční medicíny a také nemocnice kombinované. Stejně tak existují vysoké školy pro medicínu západní i pro výuku klasické čínské medicíny. Např. Institut TČM v Tianjinu, kde jsem pobýval, má 2000 studentů. |e to univerzitní městečko s budovami pro výuku, kolejemi, knihovnou vybavenou počítači, studovnami, sportovním areálem, přilehlou poliklinikou, kam chodí studenti na praxi, atd. Součástí komplexu je i moderní šestnáctipatrová budova s učebnami a ubytovnou pro postgraduanty a zahraniční studenty. Studenti kromě tradičních předmětů absolvují i předměty západní medicíny, například anatomii a fyziologii.

Kromě vysokých škol, kterých má každá provincie i několik, existuje v Pekingu i Akademie TČM, vědecké pracoviště s mnoha ústavy, kde se zabývají výzkumem základní teorie, akupunktury, masáží, čchi-kungu, fytoterapie a dalších oborů. Specializace pokročila už tak daleko, že si jednotlivé instituty v zemi rozdělily oblasti výzkumu, takže v jednom se z hlediska TČM zabývají, řekněme, více nemocemi jater, v jiném nemocemi sleziny... Každoročně vycházejí po celé zemi stovky, ba tisíce titulů zabývajících se všemi možnými i nemožnými aspekty tradiční medicíny. Když tam tak člověk chodí po knihkupectvích, na jedné straně je nadšen, co všechno vychází, na druhé ovšem zcela deprimován, protože to všechno už nejde ani sledovat, natožpak číst.

Co se týče léčebné praxe, jako pacient máte zcela svobodnou možnost vybrat si, zda chcete být léčen západní nebo tradiční medicínou,

木旦体體木旦体體木旦体

případně í kombinací obou. Nemocnice TČM jsou rovněž vybaveny - samozřejmě v závislosti na finančních možnostech - moderními diagnostickými přístroji. Pokud pacient pobývá v nemocnici, vstupní i výstupní vyšetření se udělá pomocí přístrojů - rentgen, EKG atd. Léčba - a v jejím rámci i stanovení diagnózy - je tradiční: byliny, jehličky, masáže, někde i čchikung. Rozdíly mezi venkovem a městem spočívají spíše v možnostech a vybavení. Systém je trochu podobný tomu našemu: lehčí onemocnění obstarává místní lékař, a pokud si neví rady, může pacienta poslat do okresní, případně provinční nemocnice.

Léčení je záležitostí nanejvýš praktickou, je proto poněkud z dosahu ideologie. To ostatně známe i z naší zkušenosti. Komunistickým pohlavárům taky nevadilo využívat služeb léčitelů, ač ti oficiálně neexistovali a jejich metody byly »pavědecké«. Čínská medicína má za sebou několik tisíc let nepřetržitých zkušeností a praxe. Vždyť i dnes vám například lékař na totéž onemocnění předepíše navlas stejný recept, jaký doporučuje jeho »kolega« ze 2. století našeho letopočtu. A účinkuje stejně dobře. Takové zkušenosti nelze prostě jen tak odsunout do zapomnění. Proto též čínská medicína bez úhony přežila těch - v porovnání s její historií - několik málo let, kdy měla být vyhozena spolu s ostatními »feudálními přežitky«.

Řekněte čtenářům Baráky něco o čínské duchovnosti - dodržují dnešní Číňané například rituály? A jak je to dnes s pěti svatými horami - berou to jen jako turistiku nebo začíná revival skutečné, praktické duchovnosti? Existují opět kláštery?

I ve starších cestopisech už bývají Číňané popisováni jako lidé mnohem více pragmatičtí nežli duchovní. Lpění na nějakých rituálech ve vzájemných vztazích je už rovněž záležitostí více literární než skutečnou. Naopak, běžní Číňané jsou značně bezprostřední a na nějaké zdvořilosti si příliš nepotrpí, jsou družní a hluční, někdy až připomínají děti. Vzpomínám si, jak jim například připadalo směšné naše věčné »děkuji«. Duchovní cesta bývala i dříve spíše záležitostí jedinců, byť ti se celkově těšívali úctě prostých lidí. jak jsem zažil atmosféru na některých posvátných horách, je dnes velice turistická a konzumní. Z klášterů, pokud vůbec přežily, se zhusta staly prázdné a chátrající budovy, někdy prodejny suvenýrů, restaurace. Ty významnější a lépe zachovalé byly změněny v kulturní památky a muzea. Nejznámější ovšem bývají přecpány turisty, kteří pobíhají, fotí se, lezou po sochách a podobně. Paralelně s tím v některých probíhá i klášterní život. No, a existují i takové, které nejsou přístupné veřejnosti nebo nejsou natolik atraktivní. V těch mají mniši více klidu.

Kdo křtil, vedl pohřby, slavnosti? Pokud byl za vesnicí čchanový klášter, byla pak celá vesnice buddhistická? jak vychovávají taoistický dorost? Liší se Tchaj-wan či Hong Kong hodně od běžné Číny za to půl století oddělenosti? V čem?

V Číně se samozřejmě nekřtilo. Ledaže by dotyčná rodina patřila k nepatrné komunitě křesťanů - což připadá v úvahu až v posledních zhruba 150 letech, jinak zmíněné události mohly být vykonány buď civilně, nebo je obstarávali mniši - a bylo zcela jedno, zda taoističtí nebo buddhističtí. Ne, že by se byly Číně nábožensky motivované nepokoje vyhnuly, nicméně v tomto ohledu se zde vyvinula vzácně tolerantní atmosféra. Příslušnost kláštera ničím neomezovala příslušnost obyvatel okolí. Klidně mohli vyznávat i obojí náboženství a zvát si mnichy takové i onaké. Existovala i tradice, podle níž má správný muž žít jako konfuciánec, tj. být plně zapojen do společenských povinností a pracovat pro blaho svého panovníka, potažmo lidu, a na stará kolena pak odcházet meditovat do kláštera a připravit se na odchod jako taoista či buddhista.

Taoistický i buddhistický dorost se v současnosti už může znovu vychovávat, ačkoli limity stále existují. Situace v náboženské oblasti je podobná, jako byla u nás za vlády jedné strany. Kláštery se znovu otevírají, poničené se renovují, ale dozor nad chodem kláštera ze strany státu samozřejmě existuje.

já jsem na Tchaj-wanu ani v Hong Kongu nebyl, takže mohu soudit jenom zprostředkovaně. Řekl bych, že rozdíl je asi takový, jak se rozdílně rozvíjely, řekněme, Československo a Belgie či jiné srovnatelné západní země po nástupu komunistické moci u nás. Zatímco jedni zahnívali v ideologickém bahnu kolektivismu a budování nevybudovatelného, druzí se potýkali s radostmi i starostmi, které přináší režim tíhnoucí k zachovávání svobody jedince. I když, první svobodné volby se na Tchaj-wanu konaly až počátkem 90. let. Rozdíly jsou asi ponejvíce psychologické a ekonomické. Na druhé straně jsou to ale všechno Číňané, takže jejich kořeny jsou společné.

|ak sleduje Čech zaměstnaný v Orientálním ústavu současnou Čínu? Noviny? Internet? Video? Jaké jsou vzájemné styky?

Možnosti jsou naštěstí velmi dobré. Naše Akademie věd má podepsanou dohodu s Čínskou akademií společenských věd, na jejímž základě se každoročně mohou uskutečňovat výměnné studijní pobyty. Teoreticky to znamená, že každý z nás má možnost vyjet každoročně na krátkodobý pobyt do Číny. V praxi to má samozřejmě své limity, např. v tom, zda bude mít ústav finance na zaplacení letenky apod. Čínská strana je však velmi vstřícná, dohodu pravidelně prodlužuje, ač je z její strany využívána méně než z naší. Tyto pobyty jsou pro nás k nezaplacení. Poskytují možnost živého kontaktu se zemí našeho zájmu, zvyšování kvalifikace, konzultací s tamními odborníky, nákupu odborné literatury. Další kanály informací - kromě internetu - jsou limitovány hlavně po finanční stránce. Museli jsme silně zredukovat odběr časopisů a téměř nulový je nákup literatury do naší Lu Súnovy knihovny, která přitom už od svého založení patřila k největším v Evropě. To se snad ale do budoucna zlepší.

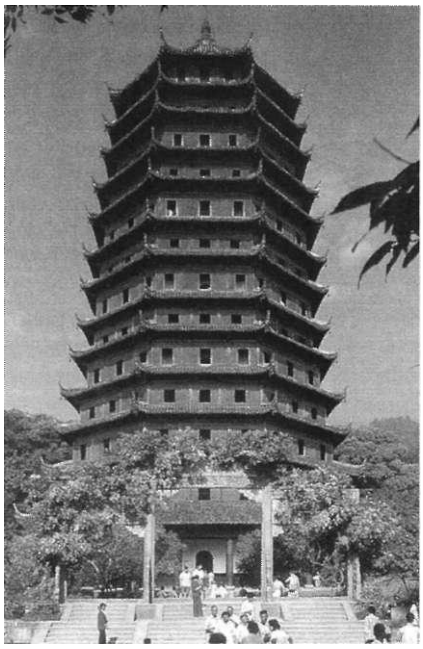

ČÍNSKÁ »SEKTA« FALUN KUNG

V 80. letech (zní to možná divně, ale skutečně minulého století) zažila Čína bezprecedentní vzrůst zájmu o čchi-kung, staré umění podobné známějšímu cvičení tai-čičuan. S uvolněním politické atmosféry v zemi přišly v roce 1980 první soukromé obchody a podniky. Výsledkem, kromě jiného, byla záplava mistrů či-kungu, kteří se objevili jakoby přes noc, a každý z nich přinášel jinou, vlastní a atraktivnější verzi. Mistr Li Zhongzhi tento vývoj pozoroval a dělal si poznámky. V květnu roku 1992 založil své hnutí, nazvané Falun Kung, jehož techniky přinášely i to, o čem si Li myslel, že chybí většině ostatních forem. Falun přináší techniky soustředěné na podporu hlubšího propojení mezi myslí a světem přírodních zákonů. Kritikové tvrdí, že Falun je náboženskou a politickou verzí směsi či-kungu, tai-či, buddhismu, taoismu a konfuciánství s charismatickým vůdcem navrch.

Mistr Li Zhongzhi se narodil 13. května 1951 v provincii jilin, jeho rodina patřila vždy mezi velmi vzdělané rodiny a i svému synovi poskytla správné osobní instrukce od mistrů mnoha různých duchovních škol buddhismu i taoismu. Prošel prý obdobími velmi intenzivních cvičení a dodržoval přísnou disciplínu. Poté, co bylo jeho vzdělání úplné, byl vysoce motivován ideou, že jedinou možností, jak se zbavit utrpení, je pokusit se své duchovní porozumění vrátit společnosti pomocí dlouhodobé kultivace a praxe. To také vysvětluje jeho rozhodnutí stát se duchovním učitelem.

Ve své knize The revolving Wheel of Dharma píše Mistr Li o tom, že i on své znalosti převzal od svých mistrů, tak jako oni je přebírali od svých učitelů po celá staletí už od nejstarších dob. Falun se ale zdá být, mezi mnoha jinými způsoby současné asijské duchovnosti, přeci jen v něčem unikátní. Daří se mu transformovat lidské životy. Zahrnuje program tělesného cvičení, ale také mentálního rozvoje a rozvoje duchovnosti. Součástí je rovněž kultivace »falunu«, jakési inteligentní a miniaturizované podstaty kosmu, jakmile je zformován, falun přebývá v dolní části břicha cvičence a dál se vyvíjí částečně automaticky. Jinak řečeno, člověk nemusí cvičit 24 hodiny denně, a přesto se falun zkvalitňuje. Falun Kung může být praktikován kýmkoli bez ohledu na náboženskou příslušnost a způsob víry. Byl stvořen proto, aby podpořil již existující druhy duchovnosti a praxe, ne aby s nimi byl v konfliktu. V knize stojí: »je již prokázáno, že kultivace falunu člověka nejen uzdravuje, činí více inteligentním a moudrým, ale také čistí jeho mysl a pozvedá jeho morální standardy. Naplňuje jeho touhu nalézt cestu vedoucí k osvícení a postupovat po ní vzhůru k vyšším dimenzím.«

Falun kung je založen na práci se staročínskými univerzálními hodnotami (pravda, soucit a kultivace). Právě kultivace těla, mysli a duše je významným aspektem čínské kultury, jímž se mnoho různých systémů zabývá již celá tisíciletí. Kultivace je asi tím nejlepším slovem pro vyjádření postupného vylepšování a pozvedávání kvalit těla, mysli a duše, protože tento proces vyžaduje také pravidelné a soustředěné úsilí samotného cvičence. Člověk doslova »kultivuje« své kvality; jako na zahradě, sází semena dobra a snaží se rostliny ochránit před vnějšími okolnostmi či vlivy.

Čínské slovo pro kultivaci je Xunjan a je používáno k popisu těch starých cvičení, které mají většinou i své náboženské názvy. Po období kulturní revoluce však lidé nahradili toto slovo, které by mohlo dráždit vládu, slovem novým. Začali používat výraz či-kung: Či je univerzální životní energie, Kung znamená kultivaci energie, která je pak kvalitativně vyšší součástí či.

Falun Kung se řídí jedinou knihou Zhuan Falun, napsanou mistrem Li Zhongzhi, a pěti sestavami cvičení. Ta jsou velmi náročná, ale instrukce jsou v co nejjednodušším jazyce. Poskytují praktické rady každému, kdo chce povznést kvality své osobnosti blíž univerzálním zákonům. Sama cvičení jsou jednoduchá, pomalá a přirozená, bez jakéhokoli napětí. Hodí se pro lidi kteréhokoli věku. Dnes se cvičí i ve skupinách, protože tak cvičenci snadněji dosahují vnitřního klidu, míru a vyrovnanosti.

Proč má toto duchovní hnutí, jakási sestava různých učení, konflikt se současným vedením komunistické Číny? Problémy se datují od roku 1992, kdy se Falun Kung začal neuvěřitelně rychle Čínou šířit. Představitelé Falun Kungu odhadují, že v roce 1999 měli přibližně sto milionů následovníků. Dokonce i čínská vláda, jež má mnoho důvodů k bagatelizaci popularity Falun Kungu, přiznává, že hnutí má víc jak dva miliony příznivců. V létě 1999 prohlásila čínská vláda hnutí Falun Kung za nelegální. Mistr Li, který to předpokládal, žije od roku 1997 v New Yorku.

»Lidé, kteří nedosahují vysokých morálních kvalit, žijí v tomto světě plném korupce pouze pro peníze, umírají pro moc a mají radost nebo lítost jen podle toho, zda vydělají nebo prodělají. Bojují jeden proti druhému. Když tito lidé slyší o Zákonu (Falun kungu), většinou se smějí nebo o něm mluví jako o něčem podezřelém, čemu nerozumějí a nikdy neuvěří. Takové lidi je obtížné zachránit. Nashromáždili tolik negativní karmy, že jejich těla jsou jí přímo prosycena, jejich moudrost je uzavřena a původní harmonie ztracena,« říká Falun kung o kapitalismu.

Žáci Falun kungu mají zakázáno přijímat nebo dávat peníze, pokud je to spojeno s šířením učení nebo s praktickým cvičením. Pokud někdo toto nařízení poruší, prokáže tím, že není skutečným žákem Falun kungu.

Od července 1999 členové Falun kungu, právě tak jako členové Amnesty International, opakovaně podstupují policejní akce, bití, ilegální věznění v pracovních táborech a tresty bez řádného procesu. Jejich odvolání k OSN bere čínská vláda jako kriminální činy »sekty, která skrývá, ale zahrnuje kriminální aktivity«. Čínská vláda bere Falun kung jako hrozbu pro společnost a režim. Přímý zákaz však nic neřeší. Příslušníci Falun kungu odmítli vzdát se své praxe. Mnozí opustili svá místa i domovy a cestují mezi velkými městy a obhajují činnost Falun Kungu.

Mistr Li je mezitím přijímán v mnoha velkých městech (Washington D. C, Baltimore, Filadelfie, Atlanta) s nejvyššími poctami.

Analogie hnutí raných křesťanů a reakce římského impéria se sama nabízí. Tak jako křesťanství, které přineslo novou formu duchovnosti spojenou s charismatickým vůdcem, i Falun Kung se svými cíli a metodami představuje pro současnou vládu Číny nebezpečí. Dnes ale mají lidé na celém světě možnost dozvědět se o všem, co se děje, a nespravedlivě utiskované podpořit. Mistr Li Zhongzhi ukazuje Číňanům novou, velmi efektivní duchovní cestu.

Členové hnutí se začínají více stýkat mezi sebou, obnovují se normální vztahy mezi rodinami a příbuznými. Semináře, školy a aktivity Falun Kungu jsou zdarma. Přednášky jsou koordinovány sítí dobrovolníků, kteří přispívají svým časem a svými dovednostmi k šíření učení. Existují stovky příruček a instruktážních videokazet. I v USA lze ve veřejných knihovnách a knihkupectvích mnohé z nich sehnat. Internetoví fanoušci se mohou podívat na adresu *http://falundafa.ca*.

Československá SinoBiologická společnost, Revoluční 20, 110 00 Praha 1
(založena v roce 1990)

I. škola tradiční čínské medicíny
I. centrum tradiční čínské medicíny

Pro naše studenty přednášejí profesoři z čínské univerzity Guangming v Pekingu. V našem konzultačním centru praktikují čeští a čínští odborníci. V současné době vám můžeme především nabídnout komplexní studium tradiční čínské medicíny (zahrnující teoretické základy tradiční čínské medicíny, teorii i praxi čínské fytoterapie, zevní onemocnění z chladu a horka, vnitřní lékařství – Nei ke, výuku gynekologie a pediatrie, základy akupunktury a moxibusce, klinickou akupunkturu…), praktické týdenní letní semináře, studijní pobyty v Číně pro pokročilé studenty, výuka cvičení qigong, zdravotní konzultace v našem centru, odborné studijní konzultace.

Kromě základních kurzů tradiční čínské medicíny organizujeme pro zájemce další semináře na téma: feng shui, I-ťing, čínská astrologie, úvod do čínské filozofie.

Vždy nás najdete ve Zlatých stránkách a na internetu www.tcm.cz, csbs@tcm.cz.

Adresa našeho konzultačního I. centra tradiční čínské medicíny:
Československá SinoBiologická společnost, Revoluční 20, Praha 1.
Tel. pro přihlášení ke studiu 02/24252141, pro obj. zdravotní konzultace 02/2312614.

Konfucius prohlásil,
že pokud by měl
padesát let života navíc,
věnoval by je
J-ťingu.

I ŤING

TERENCE MCKENNA O I-ŤINGU

Neuvažujeme o čase, protože je pro nás stejně samozřejmý jako dýchání. Co když je ale čas právě takovým fenoménem jako jiné fyzikální zákony a má vlnovou podstatu? Co když struktura, která byla objevena králem Wenem v době, kdy sestavil 64 hexagramy čínské Knihy proměn, platí i pro náš svět a náš čas? Zabývám se těmito jevy od roku 1971.

Systém 64 hexagramů je patrně nejstarším pokusem o abstrakci určité struktury. O jeho původu nevíme téměř nic. Kniha proměn je jakýmsi matematickým orákulem s pravděpodobným původem někde u šamanů asijských hor a taoistů. Zabývá se dynamickými vztahy a transformacemi, jimiž procházejí základní archetypy, a prvkem času jako nezbytnou podmínkou manifestace těchto archetypů jako kategorií lidské zkušenosti. Možná, že Kniha proměn nabízí klíč k modelování časových dimenzí a metabolismů (vytvářejících organismy, bez nichž by mysl tak, jak ji známe, nemohla být manifestována) tím, že se zabývá detailizováním dynamiky procesů změn.

To, co mě přivedlo ke studiu I-ťingu, byl zprvu intelektuální problém, jednoduché přání pochopit řídící princip, který je podstatou sestavy krále Wena. Zkoušel jsem ji zkoumat jako určitý matematický objekt s určitou symetrií. Pokoušel jsem se objevit, jak je to vše sestaveno. Nešlo jen o 64 hexagramy sestavené v jakémsi náhodném pořadí, protože hexagramy se vyskytují v párech. Zdálo se, že jde pouze o nalezení určitých algoritmů pro 32 prvky. Ukázalo se ale, že problém je daleko složitější. Chtěl jsem se pokusit tento, v zásadě mystický diagram nějak zracionalizovat pomocí standardní terminologie. Výsledek, ke kterému jsem během roku 1975 a 1976 dospěl, jsem zveřejnil ve své knize Neviditelná krajina.

Později jsem se pokusil vytvořit určitý počítačový program, který jsem nazval Timewave zero — Časová vlna nula. Software byl založen na teoriích a objevech, které jsem učinil v rámci studia I-ťingu. Jeho pomocí se dají vytvářet určité časové mapy, které ukazují vlnový charakter lidských a historických jevů, od délky trvání několika dnů až k tisícům let.

Naučil jsem se pracovat s I-ťingem způsobem, který do té doby pravděpo-

V rámci hledání způsobu, jak uživit sebe a rodinu, a přitom se nenechat utlouct všednodenností a establishmentem, jsem po pěti letech práce ve skladu potřeb pro výtvarníky (celé dny jsme malovali, přepisovali různé nedostupné knihy a poslouchali z kotoučového magnetofonu oblíbené Jethro Tull, Pink Floydy, King Crimsony, Zappu a další a další) nastoupil v roce 1976 jako hlídač do Národní galerie. Každý druhý den jsem jen obešel sbírky, vše pak zamkl, spustil elektronické zařízení a měl jsem celou noc jen pro sebe. Začal jsem překládat zenovou a jinou literaturu. Od počátku 70. let, a zvláště v době, kdy jsem hrával v různých rockových kapelách, jsem ťukal na psacím stroji a vytvářel v deseti kopiích jakési amatérské napodobeniny časopisů o několika stránkách, dnes bychom řekli fanziny. V galerii jsem měl dost času i materiálu na přepisování a hlavně překládání. Rozhodl jsem se, že se naučím japonsky. Původně jsem sice pokukoval po čínštině, ale věděl jsem, že navštívit Čínu je naprosto nemožné. Velmi mne lákaly různé atributy »orientu« (denně jsem navštívil několik antikvariátů a sháněl cokoliv o Japonsku a Číně), hlavně znaky. Japonština totiž používá čínské znaky a doplňuje je dvěma variantami své slabičné »abecedy« (hiragana, katakana). Jednou z prvních věcí, které jsem v galerii přeložil a přepsal v deseti kopiích, kromě čínského horoskopu, byl stručný výtah z anonymního překladu knihy I-ťing z roku 1940.

Fascinovalo mne tajemství tohoto »orákula«: úplně jiný svět v jakémsi věštebném shrnutí! Když jsem si začal házet mincemi a číst ve výrocích a komentářích, byl jsem právě tak intuitivně vzrušen a nadšen, jako když jsem ve zkušebně za bicí soupravou zapomněl na svět a »ono to hrálo samo«. Cítil jsem, že se tu dotýkám něčeho daleko hlubinnějšího, než o čem jsem do té doby slyšel nebo o čem jsem četl v evropské literatuře. Po celých dnech a rocích, strávených počátkem 70. let vášnivými diskusemi v hospodách s přáteli z Karlova mostu (později z a mnou přicházeli do skladu a ještě později do galerie) - o smyslu života, politice, budoucnosti, zdraví, štěstí, o roli jedince ve společnosti, o pivu, hladu, spánku, o ženských i o náhodě či předurčenosti - jsem tu měl hru, v jejíchž vrstvách byl nějakým tajemným způsobem zašifrován život sám.

Při putování antikvariáty jsem jednou, jako obvykle náhodou, sáhl do regálu a vytáhl obrazovou knihu o Číně. »Náhodou« jsem ji otevřel někde uprostřed a uviděl krajinu, o které jsem věděl, že ji znám. »Tady bych chtěl žít,« říkával jsem pak všem, kterým jsem tu krajinu ukazoval. Tak trochu to vysvětlovalo můj silný zájem o Čínu a Japonsko. Překvapí pak někoho, že o deset let později, když jsem tlumočil přednášku dvou anglických léčitelů, mi jeden z nich »četl« v minulých životech a řekl mi, že prý jsem kdysi býval čínským buddhistickým mnichem..?

Léta jsem pak virtuálně putoval se starým chromcem, pobýval mezi literáty a mandaríny, házel mincemi. Nikdy jsem toho nezneužíval a vždy jsem se znovu a znovu ujišťoval, že to funguje. Jednu dobu jsem měl tři anglické verze I-ťingu a několik populárních knih vysvětlení a komentářů a mezi přátele jsem šířil opis slavné Jungovy předmluvy (vše jsem kdysi »někomu« půjčil, a právě tak jako knihy o hudbě, ani tyto mi »někdo« nevrátil). Nemyslím, že by za to mohla jen Kniha proměn, ale i ona byla určitě jednou z několika příčin, proč jsem se proměňoval.

V roce 1977 jsem tedy pro přátele z anglického překladu německého originálu přeložil a samizdatově na stroji přepsal a vydal staročínskou Knihu proměn (I-ťing), jakousi knihu životní moudrosti, která vám poradí, jak se správně rozhodnout v kterékoli životní situaci. Bral jsem to tehdy jako hold velmi propracovanému a exotickému systému, který je zcela jiný než ten náš, a přesto funguje. Vyzkoušel jsem si totiž mnohokrát, že umí-li se člověk zeptat, vždy mu je ukázán směr naznačující odpověď. Léta jsem listoval ve slavném překladu R. Wilhelma, dokud mi ho kdosi neukradl. Jungovu předmluvu jsem přeložil, opsal a distribuoval samostatně.

Od té doby to, vždy, když cítím potřebu, zkouším. Vyberu tři stejné mince, tak pět minut je žmoulám v dlani, zatímco vědomí cele vyladím na atmosféru otázky, pak šestkrát mince vrhnu, odečtu výsledky, vyhledám výsledný hexagram, jednu z čtyřiašedesáti možností, a přečtu si obvykle jen název a určující výrok.

Protože časopis, který připravuji, měl v době, kdy jsem psal recenzi kapesního vydání I-ťingu, finanční - a tedy i existenční - potíže, zkusil jsem se »zeptat«. Vyšel mi hexagram číslo 16 - Nadšení. Výrok: Před bouří se třese zem. Ze země zaznívá hrom, jako hudba. Ta utlumí napětí a vyvolá radost. Je to nadšení. Význam: Vášeň, kterou jste ovládáni, sdílíte s ostatními. Všichni vás s nadšením sledují. Nikdo vás nezradí. Nemusíte se bát rozdat pravomoci pomocníkům a táhnout do boje.

Pro informaci těch, kteří mne až tolik neznají: Jsem nadšenec. Přednáším o hudbě. Hrával jsem na gongy, dnes hraji na bubny a tibetské mísy. Našel jsem nového vydavatele a poprvé jsem za své překlady dostal i včas zaplaceno! V mém původním překladu z onoho roku 1977 zní výrok takto: Je prospěšné přibrat pomocníky a vytáhnout s vojskem do pole.

Skeptiky hned zarazím: pokud člověk hází mincemi jen tehdy, když prožívá skutečně přelomová období a musí se rozhodnout, nezneužívá-li toho, vždy to ťunguje. Neznám člověka, kterému by to nefungovalo.

I-ťing je fenomén. Zabýval se jím Jung, surrealisté, magici, filozofové a matematici všech věků. Osobně jsem se v Kalifornii setkal s profesorem matematiky a kybernetiky, který jako svou nejprestižnější vědeckou práci připravuje knihu o I-ťingu. Na konferencích transpersonálních psy-

chologů nenajdete člověka, který by I-ťing nepoužíval. Inspiraci I-ťingem přiznávají fyzikové, umělci, hudebníci, ale i politici.

Kapesní I-ťing je tak trochu protimluv. Kniha proměn vyžaduje čas a prostor. Přesto i tuhle verzi, přeloženou do moderního jazyka současného člověka, vřele doporučuji všem hledačům, pochybovačům, nadšencům i váhavcům. Pokud budete s knihou zacházet jako s moudřejším partnerem, naleznete v ní hory moudrosti, tisícileté odpozorované lidské zkušenosti, křižovatky smysluplných náhod, gejzír bublin jiskřivého vtipu a tuny konejšivě laskavé lidskosti. Samozřejmě, brzy se naučíte také správně se zeptat. Pokud se zeptáte mlžně, bázlivě, nejasně, dostanete tomu odpovídající odpověď.

Zkuste jednou, dvakrát, třikrát a zjistíte, že původní pochybnosti nebo úvahy o náhodě blednou každým dalším pokusem. A navíc — každý pokus je trénink spojení pravé a levé mozkové hemisféry, intuice a racionality, duše a rozumu. Mimochodem, jedna rada - můžete-li, nepoužívejte překlad O. Krále. Je to asi dobrý překlad, doslovný, ale mně osobně nikdy nefungoval.

Japonci, kteří milují mnohahodinová představení svých tradičních divadel (nó, bunraku, kabuki), znají těch pár desítek nejznámějších her nazpaměť. Vždy, když se blíží jejich oblíbené místo, zbystří a když ono místo (monolog, souboj, gesto, árie) přijde, hlasitě volají: »Matemašte!«, což znamená »Na to jsem čekal!«

Matemašte, chtělo se mi zvolat hned dvakrát. Při čtení svých internetových novin jsem loni narazil na adresu I-ťingu. Vážení přírodovědci, matematikové, přírodozpytci, vědátoři a vynálezci věcí patentních a latentních, jistě víte z vlastní zkušenosti, že věda je věda (a logika je logika), ale někdy se dějí věci. Všechny velké vynálezy a objevy, tvrdí ti kacířští z vás, nebyly vymyšleny racionálně, ale přišly jako blesk z čistého nebe, intuitivně, ve snu, logicky nezdůvodnitelně. Série šesti přerušovaných nebo plných čar, tzv. hexagram, dá jednu ze šedesáti čtyř možných kombinací, výroků, znamení. Jejich vysvětlení je jen zdánlivě záhadné a jejich interpretace, když se to umí, přinese odpovědi na spoustu, byť i nejasně položených otázek. Zkuste tedy to, na co jsem čekal, zkuste adresu zrcadlo.bv.anet.cz/asps/zrcadlo/iting/asp a »hoďte« si šestkrát, v tomto virtuálním případě pomyslnými, jinak běžnými mincemi (které ovšem, s otázkou v mysli, nějakou chvíli držte v levé ruce) a přečtěte si, co vám vyšlo. Důvěřujte si. Ono to totiž funguje i takto počítačově, internetové. Pokud si někdo předem řekne, no co to je za blbost, vyjdou mu neinterpretovatelné blbosti - a má co chtěl! Pokud se ale na pár minut skutečně soustředíte na to, nač se chcete zeptat, a pak soustředěně »hodíte« mincemi (v tomto případě šestkrát kliknete na tlačítko a tím spustíte generátorem náhodných čísel řízenou kombinaci jedné nebo druhé strany tří mincí), zajisté vám vyjde to, co zasloužíte, matemašte, a na co jste čekali. »Náhoda« při vrhu mincemi (mimo běžné kategorie prostoru a času stejně jako »náhoda« v internetové knize I-ťing) je stejně málo náhodou, pokud se vědomě zúčastníte procesu házení mincí a divinace pomocí kyberprostorové Knihy proměn, jako není náhodou, že jste běloch či běloška, žijete v ČR a právě teď čtete tento článek. Pozorovatel a pozorovaný objekt jsou totiž, jak tvrdí i naše věda, spojeni. Bellův teorém a podivnosti v kvantovém světě a ve vakuu (a zenové koany a metafory guruů a logická salta mortale moudrých a šamanů všech věků) naznačují, že cokoli je možné a náhoda neexistuje. Vřele doporučuji, dotkněte se občas pomocí I-ťingu něčeho nedotknutelného, a přece takto téměř hmatatelného. Záhady. Tajemství. Vesmíru i myslí.

Když jsem se rozhodl napsat tento článek o Knize proměn, samozřejmě jsem si hodil mincemi (v mysli s otázkou, zda právě tato kombinace článků o I-ťingu a toto číslo BARÁKY je vhodné pro tento čas, tuto společnost a její stav a pro mé aktivity). Vyšel mi hexagram č. 31: Atraktivita, působení. Výrok: Důležité je vytrvat. Každý vztah má kořeny ve vzájemné atraktivitě, působení. Při námluvách se odebere chlapec k dívce a bere na ni ohledy. Tím se liší námluvy od svádění. Tato přitažlivost vyvoleného je vesmírným zákonem. Moudrý člověk takto přitažlivostí působí na lidi a svět nachází míru. Zůstaňme vnitřně skromní a svobodní a bude nám umožněno přijímat dobré rady. Kdo se ale pokládá za nejmoudřejšího, toho si lidé za chvíli přestanou vážit.

Nádhera, že? Dvě »slabé« linie v druhém horním trigramu ale naznačují, že dojde ke změně, a následný hexagram č. 15 zní: Skromnost. Výrok: Skromnost je základem úspěchu. Tak moudrý zmenšuje to, čeho je moc, a umocňuje to, čeho je málo. Váží věci a staví je na roven. Je v rukou člověka, aby si utvářel svůj osud podle toho, zda se svým chováním podrobí působení sil žehnajících nebo ničících. Stojí-li člověk skromně a vysoko, pak září ve světle moudrosti. Je-li nízký a skromný, může být zapomenut. Nadutost vyvolává odpor, skromnost lásku. Tak žije ten, kdo jde za svým cílem a nevychloubá se tím, že ho dosáhl. Vyrovnává tak protiklady, které jsou jablkem sváru.

Dokonalá odpověď na mou otázku. Skeptik by mohl opět namítnout, že to je náhoda, ale když tuhle »náhodu« zažijete při každém hodu mincí, při každé konzultaci s I-ťingem, přestanete pochybovat. Každý hexagram, každá jeho linie vyzařuje jinou energii a není chybou I-ťingu, že jsme (zatím?) tak neotesaní, hrubí a povrchní, že nám tohle všechno uniká. Přesto ale stojí zato pokusit se zpomalit, vyladit, ponořit třeba do Knihy proměn a vychutnat si zcela jiný způsob vnímání nepřetržité proměny světa kolem nás.

Vlastimil Marek

dobně nikdo neznal. Možná, že to kdysi věděli Číňané, ale tuto znalost ztratili už před tisíci lety. To, co mne přinutilo nahlédnout do I-ťingu byl onen zvláštní způsob, jímž moje začátečnická idea čtyřiašedesátidenního cyklu fungovala v mém vlastním životě.

Smrt mé matky byla prvním z těch bodů v čase, které jsem izoloval. Poté jsem si všiml, že můj náhodný vztah s Ev začal o 64 dny později a že ke kulminaci experimentů s houbami v La Chorrera došlo po dalších 64 dnech. Pojetí lunárního roku založeného na hexagramech vyrůstalo z ideje šesti cyklů tvořených 64 dny. Rok tvořilo šest takových období, stejně jako každý hexagram I-ťingu má šest řádků. Dopad této myšlenky se mi osobně potvrdil. Uvědomil jsem si, že tento systém je tvořen cykly a cykly těchto cyklů. Mapy, které jsem na toto téma sestavil, jsou k dispozici v mé knize.

Co si počít s oceánem rezonancí, které, jak se zdá, časová vlna zobrazuje a které propojují každý zlomek času se všemi ostatními okamžiky způsobem, jenž nepřipomíná ani nahodilost, ani kauzalitu? A co si počít s faktem, že určité detaily výpočtů časové vlny naznačují, že doba, ve které žijeme, je vyvrcholením po věky trvajícího a neuvěřitelně důležitého úsilí?

Časová vlna se zdá být obrazem kolektivního nevědomí, který působí jako dobře vykonstruovaný důkaz toho, že k vyvrcholení všech procesů ve vesmíru dojde ještě za našeho života.

Není na tom nic magického a ani nám to snad nějak záhadně nepřipadá: vítr, tlakový proud, který se proměňuje v čase, vytváří vrstevnatou dunu, jež je pravidelně se v prostoru opakující strukturou. Podle mého názoru jsou geny živých organismů jako zrnka písku, uspořádávána poryvy větrů času. Logicky tedy v sobě organismy nesou otisk vnitřních proměnných hodnot časového média, v němž vznikaly. DNA je prázdnou tabulkou, do níž se zaznamenávají sekvence a relativní rozdíly změn časově proměnných hodnot. Jakákoli technika, která pracuje s energetickými poměry uvnitř živého organismu, jako je třeba jóga nebo požívání psychedelických rostlin, poskytuje zároveň hluboký vhled do proměnné podstaty času. Sestava hexagramů krále Wena v I-ťingu je produktem přesně takového vhledu.

KNIHA

GARY LACHMAN

Každý, kdo se poprvé pokusí více věnovat I-ťingu, Knize proměn, prastaré čínské knize moudrých předpovědí, bude určitě zmaten. Původ knihy je zahalen v mlhách mýtů. Říká se, že rané verze existovaly už 2000 let př. Kr., ale je velmi pravděpodobné, že byla známá již dříve. Její učení bylo zdrojem znalosti a učenosti největších čínských myslitelů, Konfucia a Lao-ťe. I za dob Maovy vlády s ní čínští intelektuálové tajně neustále pracovali.

Na západ se kniha dostala poněkud obskurními cestami. Pokud navštívíte běžný obchod s knihami, Knihu proměn většinou naleznete mezi různým čarodějným a mastičkářským brakem. Počítačový katalog britské knihovny nabízí jedenapadesát titulů věnovaných Knize proměn. Můžete studovat »obchod a I-ťing, manažerský I-ťing, I-ťing pro každý den nebo I-ťing jako cesta k úspěchu«. Stejně jako meditaci, tantru, akupunkturu a jógu, západní konzumenství si staré čínské texty přizpůsobilo svým účelům.

Totéž se ovšem přihodilo i knihám o kvantové fyzice nebo teorii chaosu. Tyto a podobné ideje jsou nakladateli a autory brány jako možnost rychlého výdělku. Nepříjemné na tom je jen to, že podobná laciná vydání poškozují jinak seriózní bádání a snahy přiblížit se jádru věci.

Kniha proměn je snadno přizpůsobitelná duchovnímu konzumenství především proto, že vypravuje o budoucnosti. Tak jako pop tantra slibuje lepší sex, akupunktura lepší zdraví a meditace hlubší relaxaci, Kniha proměn slibuje pozitivní výsledky. Ale zatímco jiné praktiky se soustřeďují na určitou část našich životů, Kniha proměn má přeci jenom jiný záběr. Podobně jako tarot nám umožňuje poodhalit závoj, oddělující dnešek od zítřka, a odpovědět na mnohdy tíživou otázku, co se stane.

Důkazy o možnosti takto odpovědět jsou mnohé a přesvědčivé. Téměř každá kniha o I-ťingu je zmiňuje. Každý, kdo se s knihou blíže seznámí a začne ji používat, brzy pocítí, že má co dělat s jakousi živou a rozumnou entitou. Nikdo ovšem neví, proč tomu tak je.

Číst o Knize proměn a pracovat s ní, zažívat ji - to jsou ovšem dvě rozdílné věci. Jakmile se do ní člověk ponoří a začne s ní pracovat, musí přehodnotit všechny své dosavadní představy o skutečnosti. Většina západních intelektuálů je pak neschopná nebo příliš bázlivá, než aby takto položenou výzvu akceptovala, a proto Knihu proměn označí za nehodnou pozornosti.

KNIHA PROMĚN A ZÁPAD

Počet západních myslitelů a umělců, kteří byli ovlivněni I-ťingem, je však přesto značný. Už Leibnitz v dopise jednomu jezuitovi, žijícímu v Pekingu napsal, že Kniha proměn zaměstnává nejlepší evropské mozky. Richard Wilhelm, sinolog, jehož německý překlad nahradil Leggeovu neúplnou anglickou verzi a stal se základním západním zdrojem, knize věnoval celý život, právě tak jako jeho syn Helmut. Ústřední symbol poslední knihy Hermana Hesse Hra se skleněnými perlami je také vymodelován pomocí Knihy proměn.

Skladatel John Cage založil většinu své hudby právě na I-ťingu. Podle jednoho životopisce byl John v rámci jedné skladby nucen 18 000× hodit mincemi. John Lennon na svém prvním sólovém albu zmínil, že kromě Elvise, Boba Dylana a Beatles už nevěří ani I-ťingu. Knihu proměn používalo i mnoho dalších umělců, spisovatelů a myslitelů.

Nejznámějším západním myslitelem, spojovaným s touto knihou, je ovšem C. G. Jung. Jung viděl v I-ťingu přesvědčivý důkaz synchronicity. V rámci synchronicit jsou podle něho události ve světě a lidské psychice propojeny, ne lineárně a příčinně v rámci standardního náhodného západního světonázoru, ale velmi smysluplně. Podle Junga je právě toto základním rozdílem mezi východním a západním myšlením.

Západ vidí jevy jako součást příčinných sekvencí. A způsobuje B, které vede k C. Východ se ptá, proč se různé jevy dějí ve stejném místě a ve stejnou dobu a co to znamená. Právě rozdíl mezi západním a východním vnímáním reality znemožňuje mnohým západánům ocenit a vychutnat I-ťing. Nemohou pochopit, jak se mohou náhodné vrhy mincí tak či onak vztahovat buď k otázce, kterou položili, nebo k odpovědi, kterou následně z knihy získali.

I když řekneme, že I-ťing a jiné formy předpovídání prostě pracují se synchronicitou, stejně nedostaneme odpověď na otázku, jak skutečně pracují. Jung se velmi intenzivně snažil dokázat, že obvyklý výklad slova náhoda nic nevysvětluje, že je spíše cestou, jak se vyhnout problému, budeme-li tvrdit, že neexistuje. Ačkoli nebyl první, byl Jung nejhlasitějším a nejvíc respektovaným západním intelektuálem, který tvrdil, že západní způsob pokusu o pochopení I-ťingu prostě nebude fungovat. Své tvrzení zakládal na vlastních zkušenostech, tedy na tom, co získá každý člověk s otevřenou myslí, pokud začne s I-ťingem pracovat.

PROMĚN

GNOSIS MAGAZINE, ZIMA 1998

VĚŠTĚNÍ

Podle legendy lze hledat původ konceptu hexagraraů Knihy proměn v rozpraskaných želvích krunýřích v době mytického čínského vládce Fu-chsi. Říká se, že žil 3000 let př. Kr., ale toto datum obvykle znamená »před dávnými časy«. Fu-chsi viděl v liniích želvího krunýře odraz zákonů vesmíru. Po celá další staletí byly základní motivy přerušované a nepřerušované linie neustále zpracovávány a komentovány celými generacemi čínských mudrců. Současná verze se datuje do období dynastie Čou (1150-249 př. Kr.). Původní metoda konzultace s I-ťingem vypadala odlišně, dnes používá většina lidí snadnější způsob. Mysli si nějakou otázku, čím přesnější, tím lépe, například ve smyslu »měl bych« nebo »budu«, hoď třikrát stejnými mincemi a zaznamenej výsledek (všechno hlavy, všechno panny, dvě hlavy-jedna panna nebo dvě panny-jedna hlava). Udělej to 6^x a vyjde ti hexagram šestí linií, začínajících odspodu. Kniha I-ťing pak má pro každý z možných 64 hexagramů několik typů komentářů a vysvětlení, které poskytnou odpovědi na otázku. V této náhodné proceduře viděli svědci, kteří se knihou zabývali, manifestaci struktur kosmu, toho, čemu říkali Tao nebo »Cesta«. I když se Tao nemanifestuje samo o sobě - »Tao o kterém se dá mluvit, není skutečné Tao«, jak říká kniha Tao te ťing - projevuje se ve směru nebo vzoru události našeho světa. Není to věc, ale způsob, cesta věci. Základní ideou Taa je změna.

Věštebné schopnosti Knihy proměn jsou značné a výklad jejích myšlenek osciluje od pouhého vykládání štěstí až po nejhlubší filozofii života. Richard Wilhelm napsal: »Od doby, kdy v Číně poprvé někdo položil otázku a nespokojil se s pouhým zjištěním výsledku, ale zeptal se, co má udělat, se kniha věšteb změnila na knihu moudrosti.«

FILOZOFIE ZMĚNY

Západní dualistická vize často upadá do extrému absolutního determinismu nebo absolutní svobody - zákon příčiny a následku na straně jedné a nicoty existencionalismu na straně druhé. Filozofové Knihy proměn se pokoušeli sjednotit protiklady v nekonečném řetězu lidských osudů a akcí. Podle nich nejsme pouhá těla, závislá na vnějších silách, bez svobodné vůle. Zároveň ale ani vesmír, jehož jsme součástí, nepostrádá smysl. Studiem cesty věcí můžeme odhalit smysl své existence a její možnosti. Stejně, jako když jste dobrým lyžařem a víte, jak se věci mohou měnit, můžete ze svahu vyčíst a vybrat si tu nejlepší dráhu.

Západní filozofie je většinou posedlá dualitou změny a trvalosti, svobody a nezbytnosti. Pro předsokratovské filozofy Parmenida, Herakleita a Empedokla byl základem protiklad změny a trvalosti. Platonova metafyzika s představou času jako pohybujícího se obrazu věčnosti byla pokusem protiklady propojit a o totéž se pokoušela Hegelova fenomenologie mysli o 2000 let později. Ovšem tam, kde logický západ viděl změnu a trvalost v neustálém konfliktu, spatřoval východ intuitivně oba aspekty jako doplňkové.

Někteří západní myslitelé s principem komplementarity pracovali, např. William Blake napsal: »Bez protikladu není pokroku.« Západ ovšem většinou příliš spoléhá na konceptuální myšlení, kterému činí velké potíže přizpůsobit se vzájemně tak odporujícím si termínům. Východ vždy zakládal svou moudrost přednostně na aktuální zkušenosti. Parmenides chtěl prokázat, že změna je nemožná, autoři I-ťingu ji viděli jako samozřejmou.

Jako kniha věnovaná filozofii změny, I-Ťing přežil mnohé procesy a převtělení. V době dynastie Han, tedy ve 3. a 4. století př. Kr., byla živoucí moudrost knihy redukována do mechanického mysticismu čísel, ve 2. stol. př. Kr. byla kniha zakázána a za komunistické éry se používala jen tajně. Jedna věc se na I-ťingu za celá ta tisíciletí nikdy nezměnila - základní učení.

Podle Knihy proměn je svět kosmem, ne chaosem. Má hierarchickou strukturu a pravidelné vzory, jejichž znalost dovoluje osobě, která Knihu proměn zvládne, stát se moudrým, dokonalým člověkem a žít v souladu s Tao. Právě tato schopnost knihu vyděluje ze seznamu prostých předpovědí a věštění budoucnosti. Studium Knihy proměn vybízí k aktivnímu životnímu postoji. Nevědomí a podezíraví akceptují osud. Moudří znají cestu věcí a podle toho i jednají.

JIN A JANG

Většina z nás už něco o čínské filozofii slyšela. Zcela jistě víme o existenci termínů jin a jang, přinejmenším z jejich symbolické monády objevující se na tričkách a plakátech. Jako ve všem, i zde platí, že nadužívání symbolu ubírá na jeho síle. Abychom pochopili důležitost jin a jang, musíme jít daleko hlouběji než k běžné popové inkarnaci.

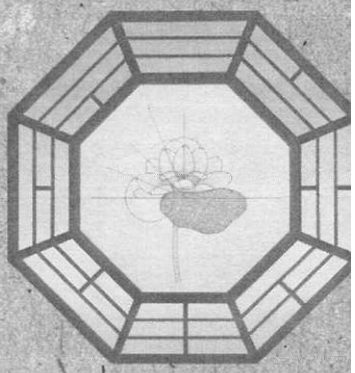

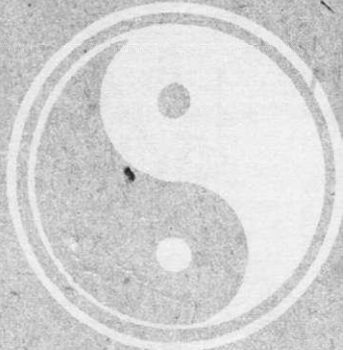

Jin a jang, symboly Taa, představují základní polarity existence. Napětí, konflikty a smír mezi nimi řídí svět »deseti tisíc věcí«, jak staří čínští mudrci označovali nejvyšší konečnost, tai-či, nemanifestované Jedno za manifestovaným Mnohým. Jin, temná strana, reprezentuje ženství, výživu a slabší aspekt reality. Světlejší strana, jang, je mužská, pevná, tvůrčí a silná. (V jungiánské psychologii hovoříme o nevědomé a vědomé mysli, která musí nastolit dynamickou rovnováhu procesem individuace.)

V hexagramech Knihy proměn jsou přerušované linie jinové, ženské, a nepřerušované jangové, mužské. Sexuální analogie pak pokračuje v osmi základních trigramech. Čínané hovoří o tvořivém otci, přijímající matce, jejich třech dcerách a třech synech.

Tento, téměř samozřejmý symbolismus vedl některé psychology k domněnce, že původem nepřerušovaných a přerušovaných linií jsou mužské a ženské sexuální orgány. Tradiční výklady jsou však daleko jemnější. Mudrci, kteří s knihou pracovali a kteří ji staletími transformovali, byli metafyzičtí krajináři. Pozorovali nebeské síly v prvcích a přírodních formách a projektovali je do osmi základních trigramů složených z jinových a jangových linií. Jang přichází z jihu, z hory, kde je dost slunečního světla, a ze severní strany řeky, ve které se světlo odráží. Jin vytváří protiklady. V různých perspektivách pak stejné přírodní a základní formy ztělesňují různé aspekty Taa. Vše se přitom neustále mění.

Tak jako v případě Knihy proměn, i původ symbolů jin a jang se ztrácí v mýtech. Filozof Jean Gebser to popisuje jako »předtvaré a primární paradigma bytí... nejen v tom, co je předlidské a co se vynořilo z času, kdy Země ještě neexistovala." Názvy základních osmi trigramů knihy proměn nemají v čínštině žádný kontext. Vypadá to, že jejich původ leží mimo oblast Číny a dodává I-ťingu ještě více záhadnosti. Náš každodenní život ve všech svých událostech - ať už se jedná o lásku a nenávist, nebo o muže a ženu, krizi a úspěch - dokazuje, že koncept jin a jang v zásadě odpovídá. Jak napsal Richard Wilhelm, »většina našich zkušeností se točí okolo neustálého obnovování stavu napětí mezi dvěma polaritamk »Moudrý muž« to ví a umí tuto tenzi mezi rozpouštějícím se jin nebo utužujícím jang spojit. Jinak každý sám o sobě vede k duchovní smrti. Tvůrčí život se vyvíjí novými a novými syntézami - tedy nikoli ve statické dokonalosti nebo naivní homogenitě, ale rozvojem nových forem, spontánního řádu. Podobný problém komplexity a chaosu zaměstnává i dnes pozornost mnohých současných filozofů a vědců. Ve skutečnosti, jakmile rozeznáme, že I-ťing a jeho filozofie je v zásadě jakási opakovaná struktura v rámci sebeorganizujícího světa smysluplných vzorů, uvědomíme si, že naši čínští předkové, na rozdíl od toho, co jsme si o nich donedávna mysleli, věděli o teorii chaosu tisíce let před západem.

TŘI SVĚTY

Kniha proměn reprezentuje multidimenzionální svět, tři úrovně proměn, zrcadlící se ve třech světech - v nebi, na zemi a ve světě lidí. Základní krédo hermetismu »jak nahoře, tak dole« platí i pro I-ťing. Změna na zemi je odrazem změny v nebi, taoistickém ekvivalentu našeho platónského světa idejí. Studiem základních struktur a zákonů nebe mohou lidé rozeznat určité vzory změn jejich vlastního světa. Samozřejmě platí, že pokud je svět zrcadlovým odrazem nebe, pak vzory nebe formují vše v našem světě a nástrojem věštění může být prakticky cokoliv. Pohyb oblak, dopravní chaos - to vše, pokud bychom to dokázali správně interpretovat, by mohlo odhalit pohybující se vzory změn nebe a nám budoucnost.

V průběhu času se zákony nebe manifestují ve všech pozemských věcech, jsou pozorovány a spojovány s jevy, které pomáhají utvářet. Házení mincí bylo tak jakousi zkratkou poznání božského, dírou v zemské hmotě, skrze kterou jsme mohli přímo zahlédnout zákony nebes. Staří Číňané tvrdili, že za to, jestli padne hlava nebo orel, je odpovědná andělská inteligence. Tento všezahrnující vzor v sobě obsahuje samozřejmě i inovace a spontánní změny.

Je pozoruhodné, že autoři Knihy proměn zpracovali v průběhu staletí mnohovrstevné životní zkušenosti, nebeské vzory proměn a variace přerušovaných a nepřerušovaných linií do neuvěřitelně komplexní a efektivní pomůcky, která pomáhá jednat (nebo nejednat) nejen občanům v tradičních čínských dynastiích, ale i postmoderním západánům. Ačkoli některé výrazy základních osmi trigramů možná dnes vyžadují určité vysvětlení, Kniha proměn funguje v daleko hlubších archetypálních úrovních. Mudrci, kteří pochopili permutace jin a jang, neutíkali ani před základními otázkami lidské existence a intuitivně oba světy propojili.

Nepředpokládám, že by byl dnes kdo schopen vymyslet podobný systém archetypální moudrosti. Proto si myslím, že I-ťing poskytuje dobrý argument názoru, společnému mnohým esoterickým tradicím, že naši předkové byli v jistém smyslu daleko blíž vesmíru a jeho principům, než jsme my. Na druhé straně, toto ohlédnutí za moudrostí našich předků nemá nic společného s nostalgií. Každá generace musí nalézt svůj vlastní smysl.

POLARITA A PERIODICITA

Podle raného modelu vesmíru, připisovaného legendárnímu císaři Fu-chsimu, je osm základ-

nich trigramů uspořádáno do kruhu podle světových stran. Trigram nebe je tak umístěn proti trigramu země, trigram vody je proti trigramů ohně atd. Jsou tak symbolizovány základní síly manifestující svět ve tvořivém napětí.

Při práci s I-ťingem jsou zvláště důležité dvě linie. Když padnou všechny tři mince stejnou stranou, výsledkem jsou tzv. pohyblivé linie (plná čára má tendenci se přerušit, přerušovaná zase zaplnit). Tyto linie naznačují možnou změnu. V kritickém bodě napětí se změní a předchází tomu, co Jung nazval enanciodromie, stávání se protikladem. Vesmír I-ťingu je v neustálém pohybu. Vše se neustále mění. Všechny síly nepřetržitě působí. Toto napětí mezi archetypálními protiklady pohání svět, ve kterém se zjevují různé vzory nepřetržitých periodických změn.

Základní neměnná polarita existence je reprezentována jin a jang, přerušovanou a nepřerušovanou linií, zemí a nebem. Později mudrci systém doplnili variacemi a zdvojením linií, takže dostali čtyři skupiny po dvou liniích. Jang na jangu, jin na jangu, jang na jinu a jin na jinu. Tyto skupiny reprezentovaly roční období a pohyb slunce zodiakem.

Král Wen, jehož verze Knihy proměn je základem i pro její současnou podobu, vytvořil druhý model trigramů, reprezentující jejich pohyb od jednoho k druhému v průběhu roku. Zatímco Fu-chsiho model představuje fixní podmínky vesmíru — věčné napětí mezi protiklady - verze krále Wena ukazuje cykly zrození, růstu, smrti a zániku v neustále se měnícím světě jevů.

Jiný systém, známý jako diagram pozdějšího nebe, symbolizuje myšlenku cyklického pohybu sil (ústřední ideje taoistické alchymie, jak o tom psal Wilhelm v knize Tajemství zlatého květu). Na rozdíl od Newtonovské vize času jako neutrálního prázdna, Kniha proměn pojímá čas jako jakousi krajinu s horami, řekami a údolími. Cyklus ročních období pak vždy obsahuje důsledky minulosti, následky akcí a rozhodnutí, které se již odehrály a o kterých už nic nevíme. To jsou cesty a stezky, které jsme v krajině již použili. Studiem Knihy proměn se moudrý muž nebo žena mohou naučit vnímat všechny vnější síly a předjímat tvarování budoucnosti tak, jak nás čeká.

PRÁCE NA ZMĚNĚ

Budoucnost skutečně leží před námi, stejně jako minulost za námi. Ne však nezbytně ve všech detailech. Výhled z hory nám odhalí krajinu, ale ne již stezku, kterou bychom se měli dát. To už záleží na nás samotných. Samozřejmě, pokud jsme již krajinu zahlédli z ptačí perspektivy, máme daleko větší šanci vybrat tu nejlepší. Když jsme na zemi, vidíme jen to, co je před našima očima. Jsme-li si vědomi sil, které tvarují náš svět, je to asi takové, jako když máme v neznámém území dobrou mapu. Pokud mapu nemáme, putujeme krajinou náhodně a doufáme, že se neztratíme. Pochopením sil, které formují náš svět, dokáže moudrý člověk rozeznat začátky změn a rozhodnout se, kdy jednat a kdy nejednat, což je základní tajemství žití podle principu Tao.

Tak, jako v západním hermetismu, jsou lidé součástí nebe i země. Nejsme pasivní stvoření, ovládaná vesmírnými silami. Každý člověk je jakýmsi mikrokosmem, malým vesmírem. Jsme součástí přírody, ale dokážeme se také dívat dopředu, činit rozhodnutí, volit své akce. Řeka nemá možnost vybrat si, kudy poteče, my se rozhodujeme, zda tuto cestu sledovat, nebo ne. Zpopularizované učení taoismu je zjednodušeně prezentováno jako jakási střední cesta po proudu. Učení Knihy proměn ale není tak jednoduché. Jít s proudem, to znamená něco víc, než pouze vzdát se zodpovědnosti za své akce a vmísit se do davu jiných. Následovat Tao neznamená totéž jako dělat to, co je nejjednodušší - často vyžaduje umění rozhodnout se, nasadit všechny své síly a odvahu, zůstat sám. Trpělivý a vytrvalý jde dál, říká Kniha proměn.

Práce na změně vyžaduje znalost toho, čemu Richard Wilhelm říkal fáze klíčení: »Pokud jsou věci ještě na začátku, mohou být kontrolovány, jakmile však narostou do svých plných důsledků, jejich změna by vyžadovala tak ohromné síly, jaké člověk nikdy schopen nebude.« I tohle se překvapivě podobá teorii chaosu. Cit pro počátek akcí je základním principem zvládnutí chaosu a umění rozeznat ty nejnepatrnější, zdánlivě bezvýznamné změny vzoru věcí a může přinést netušené výsledky. Všichni víme, že mávnutí motýlích křídel kdesi v Kansasu může způsobit vichřici třeba na Sibiři. Wilhelmův slovník, uvažující o principech Knihy proměn, se velmi podobá slovníku teorie chaosu: »Změny jsou téměř nepostřehnutelné tendence, které se v určitém bodě zviditelní a přinesou transformaci."

Změna, která je v případě Knihy proměn tou nejdůležitější, je změna světa lidí: výchovou k moudrosti, výchovou muže nebo ženy, kteří vědí a jednají jak podle své přirozenosti, tak podle potřeb komunity. Žít podle Taa znamená manifestovat a transformovat nebeské síly v lidských činech - to je naše zodpovědnost. V tomto smyslu je předpovídání budoucnosti bezvýznamnou hříčkou. Co se stane nám samotným je nicotné, pokud si dokážeme uvědomit, co vše závisí na našich činech, jestliže je vykonáváme v souladu s nebeskými principy. Víme-li jak, nemusíme zůstávat pasivními pozorovateli, ale naopak, můžeme tyto síly tvůrčím způsobem nasměrovat. Možná nevíme nic o smyslu Taa, ale můžeme se stát jeho vykonavateli.

JÍDLO JE NÁŠ M

ROZHOVOR S OTOU CHOCHOLOU, ARCHITEKTEM A ZNALCEM FENG-ŠUE

Co tě přivedlo k hlubšímu zájmu o výživu?

Pokud si vzpomínám, první dotek nastal někdy před osmi lety na meditačním soustředění v Bělém. Dobře tam vařili, pro mě tehdy naprosto neuvěřitelně, ale hlavně jsem se tam spřátelil s Karlem. Cvičil už pár let aikido a mně se zdálo, že má přede mnou solidní náskok. Zeptal se mě tehdy, jestli jím maso. Divil jsem se, proč se vůbec ptá. On se jen zasmál a řekl: „Jsi blázen?" Tak jsem o tom začal přemýšlet v širších souvislostech.

Měl jsem tehdy značné zdravotní problémy a lákala mě představa umět je vyřešit bez léků a lékařů, kterým moc nedůvěřuji. Věděl jsem od počátku, že vegetariánství je jen fragment a občas i ideologie, a postupně jsem se prokousal až k makrobiotice. Fascinovala mě svoboda a odlehčení, které jsem pociťoval, když jsem v jídle přestal konzumovat cukr, a líbilo se mi, že moje kondice a pracovní potenciál se zvýšily. Moje hlavní zdravotní problémy se však nevyřešily. Tak jsem se »náhodou« setkal s kanadským dietologem a absolvoval jsem tříměsíční ozdravný dietní program, při kterém jsem sice zhubnul o 20 kg, ale vyléčil jsem si nedostatek inzulínu doprovázený epilepsií. Celou tu dobu jsem byl lékařsky kontrolován a moje kondice byla fantastická, srovnatelná s vrcholovými sportovci.

Zůstala mi zkušenost a spousta vnitřních poznatků. Uvědomil jsem si, že jsme se naučili dělat si z těla odpadkový koš a pohlížet na jídlo jako na hmotu...

Myslím, že spojení profese architekta s čínským uměním Feng-šuej, o kterém už Baráka přinesla rozsáhlý materiál, je dnes naprosto dokonalou kombinací. Jak to cítíš?

Feng-šuej umožňuje pochopit systém doplňování a vyrovnávání polarit a přitahování protikladů. Zabývá se prostředím, ve kterém žijeme a kde prací v prostoru můžeme kultivovat vlastní mysl. Je to „vzájemná interakce a pozornost k vlastní činnosti a stopám, které po sobě zanechávám".

Líbí se mi nezaujatost a ideologická neuchopitelnost starých moudrostí, které vycházejí z přírodních zákonů. Když s někým konzultuji Feng-šuej a on zvolá: „No jasně, takhle jsem to chtěl, vždyť jsem to věděl," vím, že je to správně. Ostatně moudrost našich předků, vtisknutá do přísloví a tradic, plynule předávaná z generace na generaci, je nejlepším odkazem Feng-šuej v nás. Feng-šuej není žádná nová móda, ale nazývání věcí pravými jmény. Znalost je samozřejmě důležitá, je to studium na celý život. Moderní architektura, ve shodě s moderním způsobem života, je z pohledu Feng-šuej občas fatální chybou.

Jak oblast výživy zapadá do koncepce Feng-šuej jako harmonie prostoru?

To je otázka, která mě vzrušuje. A je široká. Cituji: *Čtyři roční období a jin a jang jsou podstatou všech věcí. Rozumní udržují energii jin a jang v rovnováze s ročními obdobími. Vědí, že při takovém způsobu života pěstují zdraví a kořeny života. Každá hmota má období, kdy se rodí, roste a mizí. Pokud se poškodí kořen života, životní energie čchi se oslabuje. Být v harmonii s energiemi jin a jang znamená žít. Moudrý člověk nečeká, až lidé onemocní, aby je pak léčil. Dává jim rady, dokud se těší dobrému zdraví, a nabádá je, aby dodržovali pravidla přirozené cesty. Tímto způsobem je udržuje ve zdraví a vitalitě.*

Ve Feng- šuej jako v přírodě je všechno propojeno. Neexistuje žádný jev bez příčiny. *Odstraňme příčinu a jev nenastane,* praví další moudrost. Je nezbytné uvědomit si, kde žijeme a jaká je definice prostoru. Prostor je prostředí, které obýváme. Nalézá se ve styčném bodě dvou polárních sil — nebeské a zemské, hmotné a duchovní, materiální a metafyzické. Nazývá se prostředím člověka - Ren čchi, lidstvím. Propojením všech tri sil, získáváme harmonii: žití v souladu s vesmírnými zákony, zemskými cykly a tvorbou prostředí.

Základem života je neustálý pohyb, vzájemné doplňování a proměna prvků jin a jang. A proměnou energie je strava. Mys-

SOUČASNY CCHAN V USA

V USA právě vychází kniha básníka George Cranea o čínském zenovém Mistru Tsung Tsaiovi. Ten jako mladý mnich utekl před vojáky čínské armády ze stepí vnitřního Mongolská na Tchaj-wan a rozhodl se, že se pokusí předat světu učení čínského buddhismu. 0 třicet let později se potkal s Cranem a za dalších dvacet let vznikla výše zmíněná kniha o jejich přátelství. Oba poskytli časopisu Tricycle krátký a, myslím, velmi výstižný rozhovor.

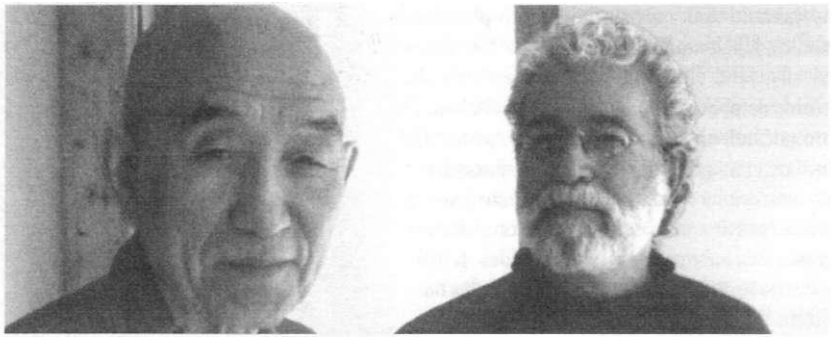

Georgi, změnily se, díky vašemu vzájemnému přátelství, tvé zvyky?

• G. Crane: Můj život byl dosti divokej, když jsem ho potkal...

• Tsung Tsai: Pardon. Ptá se, jestli jsi poté, cos mě potkal, změnil své návyky.

• G. Crane: Nějak jsem se zlegalizoval. Pořídil jsem si řidičák, začal jsem platit daně.

• Tsung Tsai: Bylo toho mnohem víc! Zaplatil rodinné dluhy, splatil dluhy přátelům, sousedům. Má teď jen jednu ženu a žádné další přítelkyně, jí mnohem zdravěji, téměř jen zeleninu!

Co doufáte, že přinese vaše společná kniha?

- Tsung Tsai: je to zvláštní kniha, George do ní vložil hodně energie. Můžete s její pomocí začít chápat čínskou kulturu. A pak třeba začnete chápat i buddhovství. Čínská mysl je buddhovské mysli dosti podobná.

• G. Crane: Chtěl jsem, aby čtenáři poznali víc Tsung Tsaie a čchanový buddhismus v jeho velmi autentickém podání. |e velmi vznešený, bez jakékoli doktríny. A navíc, chtěl jsem také ukázat, že zde existuje nejen vztah učitel - žák, ale také vztah mezi přáteli. Ze je možné vnímat zenového mistra zcela jinak.

Pane Tsung Tsai, jak vidíte budoucnost mnišského života na západě?

- Tsung Tsai: Mnich nebo laik, o to tu nejde. Lidé by měli zvládnout soucit, nejprve k sobě, pak k sousedům, pak k jiným zemím. Možná, že až Američané víc poznají buddhismus, bude tu mnohem víc mnichů a mnišek. Protože buddhismus je tak laskavý... Tak svobodný. .. Tak zvláštní. Vždy říká jen a jen pravdu. |e tak přirozený... Každý člověk na světě by měl poznat, co to je buddhovství.

NEJLEPŠÍ PŘÍTEL

ZA BARAKU SE TÁŽE TAMARA MARKOVÁ

lim tím průchod potravin, vody, vzduchu, sluneční a dalších forem energie metabolickým procesem. Kde končí strava a kde začíná tvorba, jaká je hranice mezi naším vědomím a naplněným nebo prázdným žaludkem? Já tvrdím, že žádná hranice neexistuje, je pouze v naší mysli. Všechno je jediným principem proměny. A myslet si, že vyzraji na vlastní tělo, že na mě platí jiné zákony, je spekulativní omyl. Je to totéž, jako vyzrát na přírodu nebo na vesmír. Je lepší být s nimi zajedno.

Má to však jeden háček, a tím je pevná vůle. Indiáni říkali: *Vždycky si můžeš vybrat, jestli dáš přednost posilování ducha nebo zvířete (hada).* A tak stále volíme a zapomínáme na svou primární moudrost — spojitost (jednotu). Proto nemohu plně souhlasit s těmi, kdo tvrdí, že tělo si řekne, na co má chuť. To platí pouze pro vyčištěný organismus.

Tělo průměrného občana nedisponuje primární moudrostí, protože je přetíženo gigabajty informací z »bohaté« stravy plné chemie, antibiotik, pesticidů a toxinů. Jedná bezhlavě na základě zlozvyků, většinou vytlouká klín klínem — a kdo se v tom má potom vyznat? Asi chirurgové na operačním stole.

Většina lidí dnes nepřikládá své výživě téměř žádný význam a chová se tak nejen vůči svému tělu, ale i duši zcela nezodpovědně. Co si o tom myslíš?

Domnívám se, že hlavním důvodem je pocit vlastnictví. Přesvědčení, že strava je fenomén, který nám neoddiskutovatelně patří, protože nás »živí«. Ale to není zcela pravdivé. Mnoho lidí má zdravotní problémy, je ochotno polykat kila prášků, ale stravu nezmění. Chovají se jako psi, když jim bereš misku od huby, štěkají, vrčí a koušou. Problém doby už dávno netkví v nedostatku jídla, živin, minerálů atd., ale v neschopnosti zpracovat je a zbavit se odpadu bez toxikace organismu. Jde především o změnu přístupu k jídlu, která tkví v uvědomění, že jídlo je především energie, resp. nosič, skrze který energii přijímáme. A zkus si přivlastnit energii! To už jde hůř. Známý český mystik Fráňa Drtikol tvrdil: *Hovnoje produchovnělá strava.* V tom je velké *porozumění. Jídlo je most k nekonečnu.* Opravdu se občas musím smát nad rozepřemi, které dodnes vyvolává vegetariánství.

Nemám nic proti masu jako doplňku stravy (zvláště v zimě), ale uvažujme o energii. Nemyslím ani tak stresové hormony, antibiotika, růstové preparáty atd., ale úvaha, jaké množství energie člověk přijme, kolik může využít a kolik musí investovat ke zpracování a využití energetického potenciálu masa. Jak vypadá stolice, jak je cítit a co zůstane uvnitř. Pro ortodoxní zastánce: je dobré si uvědomit, odkud se všechna energie a výživa v mase vzala. Největším paradoxem je propagovaná konzumace mléka a mléčných výrobků. Nesmírně zahleňují organismus, tvoří tchán - hlen, který je příčinou mnoha chorob, od ledvinových kamenů po bronchitidy, alergie a ekzémy. A zopakuji všem, kteří si dělají starosti o množství vápníku v těle: Co myslíte, odkud se v mléku vzal? Minimální dávka ořechů, luštěnin nebo trocha máku potřebu vápníku plně pokryjí. Mléko je určeno ke krmení potomků svého vlastního druhu. Když nabídnete mléko dospělé krávě, jistě odmítne a dá přednost své stravě. Kravské mléko má jiné složení než lidské. Tyto živočišné proteiny vytvářejí samy o sobě kyselé prostředí, které organismu znemožňuje aktivní příjem minerálů a živin. Mezi obezitou a zvýšeným příjmem mléčných výrobků, byť v částečné periodě života, existuje přímá souvislost. Je-li organismus přetížen hleny, je redukce váhy téměř nemožná. My ale věříme našim lékařům, vždyť přeci šest let studovali! Při vší úctě, v Číně má akupunktura tradici tisíckrát delší, a dokonce snad existuje nález akupunkturních kostěných jehel starých 9000 let. A již v prvním tisíciletí našeho letopočtu zde fungovaly výzkumné laboratoře, které se systematicky věnovaly prohlubování moudrosti předků a medicíně jako vědnímu oboru. Z hlediska čínské medicíny mléko organismus ochlazuje a zahleňuje. Chcete-li se proto vyhnout extrému, pijte mléko raději teplé a s medem. Takto organismus zahřeje, zvýší vlhkost a umožní příjem vápníku. Hlen se tvoří méně a neusazuje se. Mluvím o nápoji v době onemocnění, tedy jako o léku, ne o běžné stravě. Zde je vidět, že vše pracuje v protikladech a je třeba udržovat rovnováhu.

Výživa z pohledu čínského umění Feng-šuej vychází z principů tradiční čínské medicíny. Jaké jsou její základy?

Na čínské medicíně oceňuji především tradici, kontinuitu a sepětí s přírodou. Čínská medicína je hluboce spjata s duchovní filozofií a přirozeným pohledem na věc. Filozofická duchovnost je pojata jako čistý vhled, respektive čistý pohled. Vychází z pradávných, asi šest tisíc let starých kořenů a po celou dobu se předává a prohlubuje. Samozřejmě s výjimkou totalitních režimů a jiných krizových období. Tak hlubokou a dlouhodobou kontinuitu si můžeme těžko představit. Původní čínská medicína se dělila do dvou větví. První vycházela z diagnózy na základě pozorování bez jakékoli intervence; ta druhá, pozdější, vycházela z anatomických rozborů - a právě ona se stala základem západní medicíny, jak ji známe dnes. Hlavním principem čínské filozofie je vědomí, že vše je propojeno a nic tedy neexistuje odděleně. Hmota je projevem energie a energie je základem hmoty. Základní vlastností energie je pohyb. Na počátku není nic. Vznikem úmyslu, výchozího

ZEN V SOUČASNÉ ČÍNĚ

Zatímco např. v USA dnes funguje přes 400 meditačních center a zájem o praktické formy duchovnosti, reprezentované zenovým buddhismem, zde neustále roste, v Číně je situace jiná. Andy Ferguson nedávno navštívil kdysi slavný a legendární a dnes opět funkční klášter Don Shan v provincii Jiagxi, jenž založil jeden z nejznámějších zenových mistrů Dógen (807-869). Mniši vstávají ve 4 hodiny ráno a hodinu a půl zpívají sútry, po snídani v 6 hodin pokračují další dvě hodiny meditací v duchovní praxi. Pak pracují a některé skupinky mnichů opět meditují. Po obědě (zelenina, tofu, často i čili papričky) opět dvě hodiny meditace, kombinované s meditací v chůzi. Mnich Chun Shan si s Andy Fergusonem povídal o úrovni současného zenu a stěžoval si, že čchan, zenový buddhismus, je opět v Číně možno provozovat ale že mnoho klášterů je velmi formálních. Když hovořil o západním přístupu k zenu, varoval před »literárním« zeném. Mnoho lidí prý o zenu rádo čte, řeší kóany, ale skutečná transformativní praxe je už neláká. Podobně tomu bylo před příchodem Bodhidharmy do Číny, tehdy prý mniši většinou jen studovali posvátné spisky. Co se týče budoucnosti zenu, nevidí to příliš optimisticky: „Zen v Americe bude muset nalézt svou americkou formu, jinak to bude jen jeho imitace."
A Ferguson žije v Kalifornii a právě mu vychází kniha Zen's Chinese *Heritage.* Vydává i jakýsi sborník prací *Map of the Zen Ancestors,* jehož internetová verze je na www.zenacestors.com.

zdroje, nastává napětí, polarita a pohyb. To znamená, *že každý pohyb se rodí z klidu, a nikdy naopak.* Vysvětlím to na příkladu dělohy. Děloha je lůno a čeká na impuls. Jako taková nic netvoří. Při početí vzniká v lůně bod - energie a je definován vztah. V prostoru vymezeném dělohou se rodí embryo. Vzniklý vztah má svoji polaritu, definovanou v prostoru. Určujícími faktory pro vývoj embrya jsou tvar, teplota, zvuk, barva, elasticita, kondice atd. - tedy prostředí. Tady se vlastně dostáváme k základní formulaci Feng-šuej, a to je vliv prostoru na vývoj embrya - člověka. Tedy: *vše existuje pouze ve vztahu h něčemu jinému.*

Základem pohybu-energie je dualita, která definuje příčinu a jev, časový průběh a kvalitu. Základem fungování lidského organismu je plynulý koloběh předávání energie - čchi. Tato je rozváděna po těle energetickými drahami - meridiány. Meridiány jsou propojeny s energií jednotlivých orgánů, máme tedy meridián žaludku, plic, jater, žlučníku atd. Na meridiánech se nacházejí uzlové body, jimž říkáme akupunkturní. Jejich aktivací, harmonizací apod. je možno pomocí akupunkturních jehel, tlaku či masáže regulovat energetické napětí v jednotlivých orgánech. Práce s meridiány i akupunkturními body jsou využívány i v bojových uměních, kde i jemný úder v dobře zvoleném místě může způsobit třeba ochrnutí protivníka. Tato znalost jistě nepatří do nepovolaných rukou, a proto je předávána jen osobně a skutečnými mistry. Základem všeho je působení jin a jang, světla a tmy, tepla a chladu, aktivního a pasivního, sladkého a slaného, radosti a smutku, vydávání a přijímání, výdechu a nádechu. Ke vztahu jin a jang se přiřazuje vztah čtyř ročních období a pěti elementů. To jest vody, dřeva, ohně, země a kovu.

Jakou vidíš souvislost mezi stavem současného světa a způsobem stravování jeho obyvatel?

Vidím zásadní souvislost mezi stavem vědomí jednotlivce, stavem vědomí společnosti, státu, kontinentu a rovnováhou stravovacího režimu. V této otázce se přikláním k názoru Michia Kushi, že změna stavu společnosti a Země je závislá na změně a optimalizaci potravinového klíče. Cestu ukazuje už samotný pojem potravinový klíč. Původní obyvatelé Země stravu hledali a nacházeli v souladu se skutečnými potřebami a možnostmi, které jim okolí nabízelo. Bohužel, tato harmonie je pro nás dávno jen ideálem, ale já si myslím, že každé srovnání s ideálem je přínosné, pokud je zpracováno do progresivních výsledků. Domnívám se, že právě náš vlastnický a poživačný postoj k jídlu nás »opravňuje« k drancování planety, k hubení živočišných druhů a manipulaci se svým okolím.

Co říkáš »amerikanizaci« a »macdonaldizaci« nejen zemí bývalého východního bloku, ale i asijské oblasti? Je to možné vysvětlit energeticky, třeba jako obapolné přelévání znalostí a zvyklostí? Připadá mi, že ti lidé ze západu, kteří prahnou po jisté duchovnosti, se velmi často obracejí k filozofiím východu, zatímco velká část tamního obyvatelstva lační po materiálních výdobytcích západní civilizace.

Tato otázka má více rovin: za prvé to je *kolonizace,* která neustále pokračuje, a chceš-li vidět její jasný výsledek, můžeš se jet podívat na Floridu, kde mají tři čtvrtiny obyvatel váhu přes **100** kg a předčasně umírají na civilizační choroby. Proč k tomu dochází? Myslím, že důvodem je pohodlí a lačnost - a zároveň neschopnost nebo ztráta schopnosti odepřít si potěšení. Tady se znovu vracím k citátu amerických indiánů, protože člověk má vždycky možnost vybrat si, čemu dá přednost. Nechci diskriminovat naše obézní spoluobčany, chci jen varovat před extrémy. McDonald funguje na základě jasné strategie, má zdánlivě silný sociální aspekt a přehledný program s příjemnou obsluhou. Nabízí odpočinek formou kolektivní unifikace...

Druhou část otázky bych vysvětlil jako *vyrovnávání protikladů.* Myslím, že východní i západní svět dosáhl určitých limitů a při cestě dál nezbytně přibírají chybějící součásti. Možná, že to je projevem globalizace, ale protože jde o mocný přesun energie, rozhodně jej doprovázejí průvodní jevy.

Dají se vůbec zobecnit nějaké zásady stravování současného člověka, nebo je to zcela individuální záležitostí? Co jsi zjistil? Záleží na typu osobnosti, na prostředí, ve kterém žije, na ročním období?

Jedinou individuální záležitostí je tzv. boží dar či osudová předurčenost, související s dědictvím a vývojem každé osobnosti; to ostatní představuje formování okolím, klimatem a stravou. Člověk se svému okolí přizpůsobuje. Tak třeba na Srí Lance, v Thajsku či v Indii papají už miminka jídla tak pálivá, že by je dospělý našinec nedokázal ani ochutnat — a myslíš, že jsou z jiného masa? Nejsou, ale vyrostou z nich jinak emočně, mentálně a kondičně vybavení jedinci. Jedna z hypotéz dokonce praví, že neexistují rasy - pouze druh stravy a klima modulují fyziognomii a určují stav vědomí. Jak potom vypadá rasismus - jako odpor k jinému způsobu stravování či k jinému podnebí?

Je to směšné, všechny separace, všechna prohlášení a dělení na *my a oni.* Nic takového neexistuje; jenom v *malé* mysli, odtržené od zdroje.

Co říkáš na fenomén mikrovlnné trouby? Je skutečně princip jejího fungování člověku škodlivý?

Mikrovlnná trouba - no, to je otázka směru a účinku energie. Ohříváním, vařením, pečením, grilováním dodáváme potravinám aktivní energii tepla - jang. Dostáváme tak vyváženou potravu z hlediska přeměny energií na základě *obohacení* a doplnění energie zvenku dovnitř. Při ohřevu potravin v mikrovlnce dochází k zahřátí potravin zvýšením kmitočtu vlastních buněk stravy, čímž vzniká teplo. Energie tedy vzniká uvnitř a směřuje ven. Jangová složka energie stravy není v tomto případě dodána, je doslova *vytřesena.* Funguje to jako ždímačka na prádlo; ta také ždíme vodu, v tomto případě energii, směrem ven. Vlastní buňky ze 75 % popraskají a explodují. To je energie stravy z mikrovlnky. Je to odpad po úniku tepla, *deenergizace* stravy. Všimni si, jak potrava takto ohřívaná stydne: vydrží dlouho teplá, pak náhle zchladne, ztuhne a většinou už vůbec není k jídlu. Největší legrace z hlediska energií nastává při ohřevu mražené stravy.

Moje odpověď tedy zní: je to totální destrukce hmoty a energetický cirkus — základ rakoviny. Až na to lidi přijdou a přestanou věřit bosům výrobních společností, pak bude hodně kovového odpadu. Závěrem - *teplo je jedna energie, ale může mít různý směr a účinek působení.*

Předpokládám, že existují nějaká pravidla výživy, např. pro člověka, který chce stravou podpořit svou intenzivní duchovní práci...

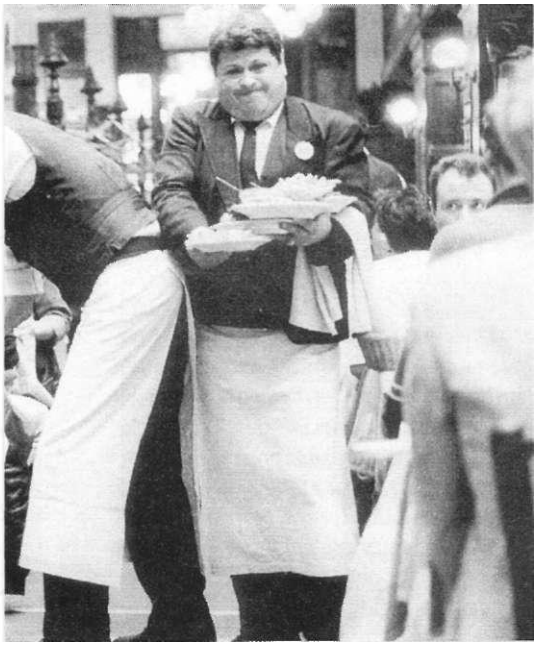

Zajisté. Především se nelze spoléhat na to, že mysl zvládne všechno. Lépe řečeno, mysl bude pracovat podle výživy, kterou dostane. Proč myslíš, že mnozí z řad duchovních mistrů a učitelů zemřeli na civilizační choroby včetně rakoviny? Opomněli starost o své tělo. Dalším pravidlem je pozorovat a přemýšlet samostatně, učit se od předků. Používat primitivní mysl. Znáš ptačí typy lidí s prsty ve stáří zkroucenými jako paňáty zmrazené slepice? Víš, že předválečná generace se dožívá vyššího věku než generace vychovaná v letech budování »bohaté« společnosti, živené masem, mlékem a vejci? Výživáři už to vědí, biochemici občas také.

Pro mnohé lidi je nezbytná konzumace masa. Doporučuji ale jen poměr **7:1,** tedy na sedm dílů zeleniny a obilovin jeden díl masa. Ve stejném poměru jako jsou naše zuby: 4 řezáky na maso, ostatní na rostlinnou stravu. Ostatně, vzpomínám-li si dobře, dříve se maso jedlo jen jednou týdně.

Zásadní doporučení zní: nepřetěžujte svůj organismus více než je nutné, vyhýbejte se extrémům, omezte příjem živočišných proteinů, zařaďte konzumaci obilovin, zeleniny a ovoce, v zimě vařené, v létě čerstvé. Omezte mléčné výrobky na minimum a vyhýbejte se konzumaci všeho, co obsahuje rafinovaný cukr, zejména džusů a coca coly. Chléb jezte raději žitný nebo z kvásku. Když si přečtu složení takového »moderního« celozrnného chleba obohaceného různými deriváty, kypřidly a emulgátory a obarveného meltou dohněda, ptám se, zda vůbec máme rozum. Co ale tedy máme jíst, řeknou mnozí. Všechno z přírody, z co možná nejpřirozenějšího zdroje. Jezte pomaleji, lépe žvýkejte (omlouvám se těm, kteří mě znají a vědí, že jídlo přímo »luxuji«). A přestaňte být pohodlní. Jídlo je fajn! Dalším důležitým faktorem je pravidelnost, rytmus. Není to obecná nutnost, spíše nezbytnost doby. Eliminovat uspěchanost a přestat se chovat na světě jako v bufetu. Dalším faktorem je nastolení rovnováhy, a to nejen ve stravě. Rovnováha mezi materiálním a duchovním, rovnováha mezi výdejem a příjmem, přímočarý způsob uvažování, rovnováha mezi tělesnou a duševní prací, přirozený způsob stravování, nedělat to, nač nestačím — nepřeskakovat, budovat od základů.

Výživa je určitě jedním z nejdůležitějších faktorů, které člověka ovlivňují — dokonce ještě před narozením. Co strava nastávajících maminek? Nebo ještě lépe: partnerů, kteří se rozhodli mít miminko?

Embryo je vyživováno krví matky, výživa embrya tedy odpovídá stavu matčiny krve a je základem vývoje jednotlivých orgánů a stavby organismu. Způsob matčiny stravy přímo formuje stav, zdraví, vývoj a kondici novorozeněte. Jinak řečeno: *strava během těhotenství formuje osobnost nového člověka.*

V prvním trimestru se budují nervové buňky, další tři měsíce krevní oběh, a nakonec trávicí systém. Když matky přijímají příliš mléčných pokrmů, mateřské mléko je příliš zásadité a akumuluje hlen. Děti potom trpí zahleněním v oblasti horních cest dýchacích a častými ekzémy. Mnohá náhlá úmrtí novorozenců jsou způsobena vdechnutím hlenu. Ale myslím, že tělo matky v graviditě si skutečně často »samo říká«, čeho jest mu zapotřebí. Znám zapřísáhlé vegetariánky, které se v těhotenství ládují tatarským biftekem, jsou známy případy žen, které pojídají hlínu, chronické kuřačky zase přestávají kouřit... Příkladů je spousta a jsou důkazem vzájemného vztahu zákona rovnováhy a fungující přírody.

U partnerů je dobré harmonizovat stravu, tedy stravovat se společně a ve stejném stravovacím režimu, a to minimálně tři týdny, lépe ale tři měsíce a optimálně půl roku před početím. Tím se nastaví podobná kvalita krve, která ovlivňuje emocionální tělo člověka. Samozřejmě, základem je zvládnutí příjmu tuků; bez toho nemá cenu mluvit o úpravě životosprávy. Dále je potřeba zaměřit se na snížení kyselosti krve: omezit příjem živočišných proteinů, rafinovaného cukru včetně potravin, které ho obsahují, a dalších dráždidel. Nemluvím o extrémech: drogách, alkoholu, cigaretách. (Mimochodem, indiáni tvrdí, že bílé tváře neumějí kouřit, protože nectí ducha kouře, a já s nimi souhlasím.) Zaměřit se na obiloviny, čerstvou a vařenou zeleninu, ovoce. Z masa doplnit do jídelníčku ryby. Udržovat si kondici cvičením a pohybem na čerstvém vzduchu. Zní to jako banální fráze, ale je to moc důležité. Další rada zní: pijte normálně! Znám mnoho lidí, kteří si způsobili problémy, protože se začali prolévat vodou, aby ulevili ledvinám. Všeho moc škodí. Základem je plynulá cirkulace energie. Buněčná voda z ovoce a zeleniny pročistí ledviny nejlépe. Doporučuji také dýňovou polévku.

Súfisté tvrdí, že nejdůležitější nemocnicí na světě je naše vlastní kuchyně, protože tam je extrahována esence z potravy...

V otázce už je obsažena odpověď. A co víc, ve Feng-šuej se zdůrazňuje poloha, tvar a rozměr kuchyně ve vztahu k ostatním parametrům domu, protože je to jediná místnost, která energii přímo produkuje. Je to vlastně taková laboratoř. Dříve byly kuchyně součástí »seknice«, to znamená, že byly v centru dění. Nedoporučuji oddělené malé kuchyňky, kuchyně zastrčené do kouta a kuchyně průchozí. Všechny uvedené pojmy se spolu s atmosférou, pocitem kuchaře atd. den co den vtiskují do jídla. Kuchyně, to je kapitánský můstek. Tolik k prostoru.

Kuchyně jako *způsob stravování* zase moduluje vztahy v rodině, škole, komunitě, firmě, společnosti, státu, národu, ve světě.

Jakou důležitost přikládáš vůni jídla a jejímu vlivu na zdraví?

Podružnou, ale nezastupitelnou. Vůně je vnímána čichem, který souvisí s energií ohně. Je to silný vjem, který našemu organismu signalizuje kvalitu připravovaného jídla. Jde o první nastavení organismu a trávicího systému. Způsob trávení a přeměny energie se odehrává v předstihu čichovým vjemem na éterické, jemně hmotné úrovni podobně jako u procesu konzumace.

Je tedy vaření v podstatě léčením? Jak by se vůbec k přípravě jídla mělo přistupovat? Mám teď na mysli mentální vibrace. Jak nahlížíš na rozdíl účinnosti jídla snědeného o samotě a jídla sdíleného s jinými lidmi?

Jídlo je láska, a je tak možno vysvětlit přísloví *Láska prochází žaludkem.* Za důležitou fázi považuji čas přípravy organismu na konzumaci. To, co kdysi praktikovali naši předci, anebo dodnes praktikují věřící - poděkování, modlitba, zpěv. Úžasnou tradicí je naše popřání dobré chuti. Můžeš poděkovat jídlu samotnému za jeho energii a přijmout ji. Nakonec ji stejně předáváš dál. A jídlo o samotě nebo s lidmi? To je totéž jako žít sám nebo s někým. Ne nadarmo se rodiny vždy scházely ke společnému obědu. Miluji bábovky našich babiček, připravované s láskou a určené k siestě. Nebo podzimní štrúdly. (Vařená jablka udržují vlhkost v plicích, aniž by se zvýšila vlhkost organismu.) To je harmonie a láska.

Jídlo je náš nejlepší přítel. Anebo největší závislost. Jídlo je cesta, po které kráčíme.

John Cage: Pře

VYUŽÍT ŠANCE

Laurie Andersonová se ptá, John Cage odpovídá (převzato ze čtvrtletníku Tricycle).

John Cage je nepřehlédnutelnou postavou poválečné kultury 20. století. Jako filozof-provokatér, multidisciplinární umělec a otec současné hudby spojené s prvkem náhody inspiroval Cage celé generace dalších umělců západu i východu. V letech 1949–51 studoval zenbuddhismus u D. T. Suzukiho (University of Columbia).

Laurie Andersonová (se svým vizuálně hudebním projektem dvakrát vystoupila v Praze) se o buddhismus zajímá od 70. let. Původně historička umění je dnes známa spíše jako hudebnice, houslistka, skladatelka, filmařka, fotografka.

Vzhledem vypadáte jako někdo, kdo ztratil naději. Myslíte si, že jsou na tom lidé stále lépe?

Co jiného můžeme říci, než ano? Jiná odpověď neexistuje.

Je třeba jít dále? Abychom byli schopni jít dále?

Ne být schopni jít dále, ale jít dále. Jak kdysi poznamenal Suzuki: „V lidech je tendence k dobru". Není to nádherné? V lidech existuje tendence k dobru. Nikdy nevysvětlil, co tím myslel. A my se ho nikdy nezeptali.

Co vás vedlo k tomu, že jste u něho studoval?

Měl jsem štěstí. Četl jsem knihu o Ramakrišnovi a začal jsem se zajímat o orientální myšlení. Zaujala mne i kniha A. Huxleyho The Perennial Philosophy a začal jsem tušit, že různá náboženství říkají totéž, jen jinou formou. Ramakrišna například hovoří o Bohu jako o jezeru, ke kterému přicházejí žízniví lidé. A tak jsem hledal, co by se mi líbilo nejvíc, a našel jsem zenbuddhismus a to bylo právě v době, kdy do New Yorku přišel Suzuki. Dva roky jsem každý týden navštěvoval jeho přednášky, které, jestli si dobře pamatuji, začínaly vždycky o půl páté odpoledne.

Suzuki toho moc nenamluvil a vlastně jsme se neměli čeho chytit.

Kladli jste mu otázky?

Nepamatuji se, že bychom to dělali. Jednou na Havaji, na semináři filozofů, uběhlo několik dní a Suzuki stále nic neřekl. Hlavní organizátor už to nevydržel a zeptal se: "Sedíme tiše už několik dní, neřekl byste nám něco o realitě?" A Suzuki zase nic neřekl, jen lehce vzhlédl k tazateli. Ten po chvíli pokračoval: „Třeba tenhle stůl, je reálný?" A Suzuki odpověděl: „Ano." Muž se ptal dále: „V jakém smyslu reálný?" Suzuki řekl: „V každém smyslu."

Když byl v roce 1991 dalajlama v Madison Square Garden při iniciaci mandaly Kalačakra, hodně lidí se neustále ptalo, ale otázky nebyly otázkami, spíše se lidé chlubili, co znají z tibetského buddhismu. Jako by ani

PŘEDMLUVA K AMERICKÉMU VYDÁNÍ

Tato přednáška byla otištěna v Incontri Musical v srpnu 1959. V každé řádce jsou čtyři míry a v každé jednotce rytmické struktury je dvanáct řádek. Těchto jednotek je čtyřicet osm, každá z nich má čtyřicet osm měr. Celek je rozložen do pěti velkých oddílů v proporcích 7,6,14,14,7. Čtyřicet osm měr každé jednotky je rozděleno podobným způsobem. Původní text je vytištěn ve čtyřech sloupcích pro usnadnění rytmického čtení. Každou řádku je třeba číst zleva doprava přes celou stránku, ne dolů po sloupcích. Čtení by nemělo být umělé (k čemuž by mohla vést snaha příliš striktně respektovat pozici slov na stránce), nýbrž rubato, jehož užíváme v normální řeči.

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU PŘEKLADU

Samotná tištěná forma Cageovy přednášky je velmi důležitá, neboť prázdná místa, která zde jsou mezi slovy nebo skupinami slov, symbolizují »tišinu«, či opticky vyjadřují »ono nic«, o které v přednášce jde. Zároveň znázorňují hudební pauzy, patrně celá přednáška je komponována podobně jako hudební skladba. Tato forma je rovněž grafickým záznamem přesné vnitřní struktury promluvy a tak napomáhá čtenáři v pochopení Cageova ozřejmění toho, co struktura a forma je.

Cage při stanovení struktury této přednášky vycházel nejen ze zkušenosti hudebního skladatele, ale rovněž ze struktury mluvené angličtiny. To je hlavním důvodem proč v českém překladu, bohužel, není původní forma přednášky zachována.

Číst Johna Cage je obtížné, ale vzrušující. Doporučuji klid, soustředění a pozornost. Hluboké ponoření do slov, řádků a odstavců. Pak přijde porozumění, souznění a možná i klid. Ticho. A závan toho, čemu se říká NIC a z čeho vznikla nejen tato přednáška, ale i celý vesmír.

Jsem zde a k tomu není co říci. Jsou-li mezi vámi ti, kdo si přejí někam se dostat, nechť nás kdykoliv opustí. Naším stálým požadavkem je ticho, ale požadavkem ticha je, abych já mluvil dále. Udělte jakékoli myšlence pohyb, a propadne snadno, ale hybatel a to, čím je hýbáno, vytvářejí vzájemnost, která se nazývá diskusí. Dostaneme se k ní později?

Nebo se můžeme jednoduše rozhodnout nemít diskusi. Jak si přejete. Ale nyní jsou zde tišiny (odmlky, pauzy, mlčení — pozn. př.). A slova tvoří — pomáhají tvořit ticho. Nemám co říci a říkám to, a to je poezie, jakou potřebuji. Tento rozměr času je uspořádán. Není třeba bát se těchto tišin.

Můžeme je milovat. Tato promluva je uspořádána, neboť ji dělám právě tak, jako dělám hudební skladbu. Je to jako sklenice mléka. Potřebujeme sklenici a potřebujeme mléko. Nebo je to zase jako prázdná sklenice, do které může být v kterékoli chvíli cokoli nalito. A jak pokračujeme (kdo ví?), v této promluvě se může vyskytnout myšlenka. Já sám nemám ponětí, zda se vyskytne, či ne. Jestliže ano, budiž.

Dívejte se na to jako na něco, co zahlédnete na okamžik, jakoby z okna, když kolem projíždíte. Jestliže projíždíte Kansasem, tedy ovšem Kansas. Arizona je zajímavější, téměř příliš zajímavá, zvláště pro Newyorčana, který se sám sobě navzdory zajímá o všechno. Nyní ví, že potřebuje mít v sobě Kansas. Není snad Kansas báječný a pro Newyorčana velmi osvěžující? Je jako prázdná sklenice. Nic než pšenice — nebo je to kukuřice? Záleží na tom? S Kansasem je to tak. Každým okamžikem jej můžeme opustit a kdykoli si přejeme, můžeme se k němu vrátit.

A nebo jej můžeme opustit navždy a nikdy se k němu nevrátit, protože nic nevlastníme. A tak je naše poezie uvědoměním toho, že nic nevlastníme. Proto je všechno radost (jestliže to nevlastníme), a nebojíme se tedy, že to ztratíme. Nepotřebujeme ničit minulost — minula, v kterémkoliv okamžiku se může znovu objevit a pak se zdá být a je přítomností. Bylo by to opakování? Jen tehdy, kdybychom si mysleli, že jsme ji měli, ale protože si to nemyslíme, je svobodná a my také. Téměř každý ví o budoucnosti, a jak nejistá je.

Co nazývám poezií je často nazýváno obsahem. Já sám jsem to nazval formou. Je to kontinuita nějaké hudby. A kontinuita v této chvíli, je-li to nezbytné, je demonstrací nezainteresovanosti. Je to tedy důkaz, že naše radost spočívá v tom, že nic nemáme. Každá chvíle představuje to, co se děje. Jak odlišné je toto vědomí od vědomí spjatého s pamětí: Témata a vedlejší témata, jejich střety, jejich rozvíjení, vyvrcholení, reprízy (což je zaviněno tím, že člověk může vlastnit svůj domov). Ale ve skutečnosti, na rozdíl od šneka, neseme si své domovy v sobě,

a to nám umožňuje létat anebo stát a těšit se z obojího. Ale chraňme se toho, co je závratně krásné, patrně v kterémkoliv okamžiku může zazvonit telefon nebo letadlo může

dnáška o ničem

přistát na opuštěném místě. Kus provázku nebo západ slunce nikomu nepatří, obojí se děje, a nastává kontinuita. Nemůže být řečeno nic víc než nic. Slyšet to anebo dělat to v hudbě není jiné, než žít tímto způsobem, je to pouze jednodušší. Jednodušší, tím myslím pro mě, protože náhodou píši hudbu.

To, že hudbu je snadné dělat, vyplývá z ochoty přijmout limity struktury. Struktura je jednoduchá, protože může být vymyšlena, vyčíslena, vyměřena. Je to disciplína, která, když je přijata, sama zpětně přijímá cokoliv, a to i ony vzácné okamžiky extáze, které nás přitahují k tomu, abychom dělali to, co děláme, jako kostka cukru přitahuje koně. Jak bych mohl jednodušeji vysvětlit, co je to struktura, než prostě něco říci o této promluvě, která v časovém rozměru zaujímá přibližně 40 minut.

Těchto 40 minut je rozděleno do pěti velkých oddílů a každý tento oddíl je rozdělen obdobně. Další dělení včetně odmocňování je jediným možným dělením, které dovoluje tato mikromakrokosmická rytmická struktura, jíž považuji za přijatelnou a přijímající; jak vidíte, mohu říct cokoliv. Je malý rozdíl v tom, co říkám, nebo dokonce, jak to říkám. V tomto zvláštním okamžiku procházíme čtvrtou částí jednotky, která je druhou částí ve druhém velkém oddílu této promluvy. Je to trochu, jako když projíždíme Kansasem.

A toto je nyní konec druhé jednotky.

Nyní začíná třetí jednotka druhého oddílu.

Nyní druhá část této třetí jednotky.

Ted'třetí část. Teďjejí čtvrtá část (která mimochodem je přesně stejně dlouhá jako třetí část).

A nyní pátá a poslední část.

Právě jsme prozkoumali strukturu této promluvy z mikrokosmického hlediska. Z makrokosmického hlediska právě procházíme bodem poloviční cesty ve druhém velkém oddílu. Prvním oddílem byla poněkud těkavá diskuse o ničem — o formě a kontinuitě, pokud to nyní potřebujeme takto chápat. Tento druhý oddíl je o struktuře, o tom, jak je prostá, čím je a proč bychom měli ochotně přijímat její limity. Přednášky jsou většinou plné myšlenek. Tato přednáška nemusí mít žádnou myšlenku. Ale v každém okamžiku se může nějaká myšlenka vyskytnout. Pak z ní můžeme mít radost.

Struktura bez života je mrtvá. Ale život bez struktury je neviditelný. Čistý život vyjadřuje sám sebe uvnitř a skrze strukturu. Každý okamžik je absolutní, živý, významný. Havrani vzlétají z pole a vydávají zvuk nesrovnatelně lahodný. Slyšel jsem jej, protože jsem přijal limity konference o umění na jedné vyšší dívčí škole ve Virginii a tyto limity mi umožnily zcela náhodně slyšet havrany, jak vzlétli a letěli mi nad hlavou. Byl tam rozpis společných závazků a hodin snídaně, ale jednoho dne jsem uviděl kardinála

a téhož dne jsem slyšel datla. Také jsem potkal nejmladší americkou ředitelku střední školy. Avšak vzdala se svého místa a proslýchá se, že se chystá dělat politiku. No budiž, proč by neměla? Také jsem měl potěšení slyšet, jak jeden významný hudební kritik prohlašoval, že bude žít dostatečně dlouho, aby se dožil konce šílení po Bachovi. Jednou mi jeden žák řekl: »Rozumím tomu, co říkáte o Beethovenovi, a domnívám se, že s tím souhlasím, ale mám vážnou otázku: Co si myslíte o Bachovi?«

Nyní jsem dospěl ke konci oddílu věnovaného struktuře.

Nicméně mne o struktuře napadá ještě více. Zvláště toto: Jsme nyní na začátku třetího oddílu, a tento oddíl není věnován struktuře. Je o materiálu. Ale já stále hovořím o struktuře. Z toho je jasné, že struktura nemá žádný smysl, a pak je také patrné, že ani forma ho nemá. Zřejmě se začínáme dostávat nikam. Pokud by se o tom nevynořila nějaká jiná myšlenka.

Je to vše, co mohu říci o struktuře.

Nyní o materiálu. Je to zajímavé? Je a není. Ale jedno je jisté. Jestliže někdo dělá něco, co má být ničím, musí ten někdo milovat materiál, který si vybral, a mít s ním trpělivost. Jinak upoutává pozornost k materiálu, což je právě něco. Ačkoliv to, o co nám jde, je nic. Anebo upoutává pozornost k sobě, ačkoli nic je anonymní. Technika zpracování materiálů v rovině smyslů je totéž, co struktura jako disciplína v racionální rovině. Prostředek prozkoumání něčeho.

Vzpomínám si, že jsem miloval zvuk ještě dříve, než jsem měl první hodinu hudby. A tak tvoříme své životy tím, co milujeme. Vloni, když jsem zde přednášel, přednášel jsem krátce. To proto, že jsem mluvil o něčem, ale letos mluvím o ničem, a proto ovšem budu mluvit dlouho. Poté, co zkusila složit melodii pouze ze tří tónů, řekla nedávno jedna studentka: »Cítila jsem se omezena.« Kdyby se skutečně soustředila na tři tóny — svůj materiál — omezena by se necítila.

A jelikož materiál nic nepociťuje, neměla by tu být žádná omezení. Bylo to všechno v její mysli, ačkoli to patřilo materiálu. Stalo se to něčím, protože to bylo ničím. Kdyby to bylo

nechtěli nic skutečně vědět. Pak přišla poslední otázka. Dalajlama seděl s ostatními lamy před velkou zlatou pagodou. „Co je v té pagodě?" chtěl někdo vědět. A dalajlama vysvětlil, co to ta písková mandala uvnitř pagody je, a to změnilo celou atmosféru. Byla to jediná opravdová otázka toho večera.

Kalačakra… to jejich učení je tak důmyslné. Lidé pak slavnostně přísahali, slibovali a i já jsem slíbil – po zbytek svého života budu vždy a ke všem laskavý. Vyšel jsem pak ven a ptal se sama sebe, co to všechno znamená. Potkal jsem přítelkyni, která se ptala jednoho mnicha: „Neslíbila jsem toho moc nebo naopak příliš málo?" On jí odpověděl: „Víte, mysl je jak divoký bílý kůň, a když pro něj stavíte ohradu, dejte pozor, aby nebyla příliš malá." Byl tak praktický…

Dalajlama se zmínil, jak je vděčný, že v minulých životech konal tolik dobra, že teď může vést úspěšný a radostný život… Myslíte si, že někdo před vámi konal dobro, takže vy dnes můžete tak spokojeně žít, nebo že tím, jak žijete, shromažďujete dobro pro své potomky?

O tom já vůbec nic nevím.

A nejste aspoň zvědavý?

Nejsem zvědavý. Velký rozdíl mezi městem a venkovem je například ve zvucích: zvuk pouličního hluku a ptáků. Ve městě mne ptáci rušili vlastně víc než hluk ulice, ale když jsem začal žít na venkově, byl jsem překvapen, jak ostře a důrazně ptáci zpívají.

Protože mají tak široký repertoár?

Ne. Protože jsou tak hlasití. Vyrovnají se sirénám, když přilétnou blíž…

Když jste pracoval s prvkem náhody, myslel jste na nepřízeň osudu?

Ne. V takových situacích přemýšlím o tom, co ve mně, v mém myšlení, potřebuje změnit. Bylo-li to něco, co se mi nelíbilo, byla pak příležitost změnit to směrem k tomu, co se mi líbí místo toho, abych se nepříjemného pracně zbavoval.

Uvažoval jste o tom jako o nějakém vzoru, nějaké struktuře, jejíž pravidla prostě nechápete?

Vždy jsem raději uvažoval o jednom místo o dvou, takže jsem se nenechal zatahovat do vztahů. A to, co mne právě v tu chvíli obtěžovalo, bylo vždy něco, co vzniklo z nějakého staršího vztahu, o kterém jsem ani netušil. Jakmile jsem ho ale akceptoval, ukázal se být vždy velmi produktivní. Jakýsi druh prázdnoty, který mne zval dovnitř, ne abych něco udělal či ovlivnil, ale spíše abych neovlivňoval své vědomí nebo potěšení.

Soudil jste jaksi sám sebe.

Ano. Místo abych se zbavoval toho, co se mi nelíbí, jsem se pokoušel změnit se tak, abych si byl k užitku.

ROZHOVOR

Extrakt rozhovoru Mortona Feldmana, Johna Cagea a Francesca Pellizziho, vedený 19. listopadu 1983 mezi druhou a třetí hodinou odpolední v bytě Johna Cagea, byl otištěn v americkém časopise »res« a přeložen Giselou Gronemeyerovou.

• **MF:** Zrovna myslím na to, kolik jsi absolvoval rozhovorů a kolik jich již bylo otištěno, aniž by ti položili otázku, která by opravdu byla na místě.
• IC: Tohle bývá až poslední otázka: „Vynechali jsme snad něco, co byste ještě chtěl dodat?"
• **MF:** Můžeme tedy začít otázkou poslední? Můžeme začít od konce a potom jít zpět?
• |**C:** Chtěl bych si s tebou promluvit o svých posledních překvapivých zkušenostech se zvukem. Týkají se šumu, který nás všude obklopuje - ať už doma, nebo v koncertních síních. Celý život jsem přemýšlel o tom, jak se ho zbavit. To ale přirozeně není možné, vždyť přestane-li třeba šumět chladnička, zavoláme někoho, aby ji zase zprovoznil; náš zájem o uchování jídla v dobrém stavu je tedy větší než zájem o akustické vjemy. |á se teď začínám z těchto zvuků těšit - naslouchám jim se zájmem, asi jako poslouchám pouliční dopravu. Dopravu lze snadno posoudit jako libou záležitost, ale se šumem je to horší a sotva o něm mohu říct, že zní líbě. Zatím mu asi tak tři měsíce pozorněji naslouchám.
• **MF:** Když tohle vyprávíš, napadá mě, co jsem kdysi slyšel o Deváté symfonii, kterou hráli - jakpak se jim to teď říká? Divoši už asi ne. jak se říká lovcům lebek z Nové Guineje?
• |**C:** Říkej jim treti svét
• MF: Tak tihle lidé se sesedli a poslouchali Beethovenovu Devátou - potom se ovšem zjistilo, že jim to vůbec nic neříká, že to pro ně v podstatě vůbec neexistuje, protože to je hrozně daleko od jejich přirozeného prostředí. Co když je pro nás šum jejich Devátou symfonií a my to nevíme, protože mu nejsme schopni naslouchat?
• |**C:** Nejenom, že ho neposloucháme, my se ho snažíme ignorovat.
• **MF:** Pomýšlíš na to, vymyslet svůj vlastní šum?
• JC: Mám novou věc, jmenuje se »Ryoandži« podle zahrady v Kjótu, kde leží v uhrabaném písku patnáct kamenů. Píšu k tomu několik různých kousků se stejným názvem. Napsal jsem také jednu skladbu pro bicí nástroje, ve které je »méně« hudby než v tom, co jsem dosud napsal, a zrovna dnes, když jsem se na to podíval a dozvěděl se, že přijdeš, začalo to náhle působit, jako bych tyhle… Ptal ses, zda bych chtěl nějaký ten šum vymyslet, dobrá, zrovna tohle se ktomu blíží, i když to není ten opravdický šum, protože je to zkrátka metrická hudba pro bicí. Neříkám pro jaké bicí nástroje, ale měly by to být alespoň dva nástroje, které hrají unisono, a tak jsem řekl Michaelovi Pugliesovi, který na ně hraje a pro něhož jsem to napsal, že by se mi také líbilo, kdyby použil tak pět šest nástrojů a zachoval přitom stejnoměrné unisono. Nepřipadá ti, že se všechno stává šumem? Že ti lovci lebek z třetího světa slyší Beethovena jako šum?

něčím, stalo by se to ničím. Měl by člověk používat materiál, který je charakteristický pro jeho dobu? To je tedy otázka, která by nás měla někam přivést. Je to intelektuální otázka a odpovím na ni pomalu a autobiograficky.

Vzpomínám si, že jsem jako dítě miloval všechny zvuky, i ty neupravené. Zvláště jsem je měl rád, když byly odděleny. Cvičení pro pět prstů jedné ruky bylo nesmírně krásné. Později jsem si postupně zamiloval všechny intervaly. Vzpomínám si, že nejdříve jsem měl rád oktávu. Přijal jsem zvětšenou a zmenšenou tercii. Snad ze všech intervalů jsem měl tercie nejméně rád. Skrze hudbu Griegovu jsem se vášnivě zamiloval do kvinty.

Snad to můžete nazvat láskou štěněte, kvinta ve mně nevzbudila přání psát hudbu, ale vzbudila ve mně přání zasvětit život hraní Griegových skladeb. Když jsem později slyšel moderní hudbu, propadl jsem všem moderním intervalům — septimám, sekundám, trionu a kvartě. V té době jsem měl také rád Bacha, ale neměl jsem rád zvuk tercií a sext. Na Bachovi jsem obdivoval způsob, jakým mnoho věcí splynulo dohromady. Jak si tak vzpomínám, skutečně jsem nikdy neměl rád tercie, a to vysvětluje, proč jsem nikdy neměl opravdu rád Brahmse.

Moderní hudba mě fascinovala všemi svými moderními intervaly, septimami, sekundami, trionem a kvartou, a vždy a vždy to byla kvinta, která mě potěšila. Někdy to byly jednotlivé tóny, vůbec ne intervaly, a to byla radost. V moderní hudbě bylo tolik intervalů, že mě spíše fascinovala, než abych ji miloval. A fascinován jsem se rozhodl ji psát. Ze začátku je to obtížné. Když na ni začnete myslet, přestanete ji slyšet. Ale když jsem to dělal o samotě, byl jsem schopen slyšet, že se vysoký tón odlišuje od nízkého, i když jsou oba označeny stejnou notou. Po několika letech této osamělé práce jsem se začal cítit osaměle.

Při studiu s učitelem jsem se dozvěděl, že intervaly mají význam, že to nejsou pouhé zvuky, ale že ve svých postupech obsahují tón, který je pro ucho nepřítomen. Tonalita. Nikdy jsem ji neměl rád. Pracoval jsem s ní, studoval jsem ji. Ale nikdy jsem pro ni neměl cit. Jsou například postupy, které se nazývají klamnými kadencemi. Myšlenka je taková: postupujte tak, abyste naznačili přítomnost tónu, který tu ještě není, a pak přiveďte každého do zmatku tím, že na něm neskončíte, ale skončíte někde jinde. Co je mateno? Ne ucho, ale mysl. Celá otázka je dokonale intelektuální. Avšak přesto mě moderní hudba stále fascinovala

všemi svými moderními intervaly. Avšak člověk se musí vyhnout postupům, které by ho nutily myslet na tóny ve skutečnosti neslyšitelné. Toto vyhýbání se mi nelíbilo. Začal jsem chápat, že rozdělení vědomí a sluchu zvuky zkazilo. Je třeba mít čistý stůl. To ze

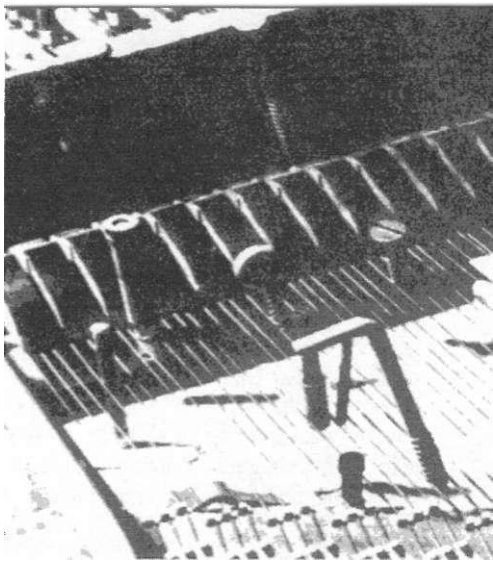

mě udělalo nejenom současného, ale avantgardního umělce. Použil jsem hluků. Nebyly intelektualizovány, ucho je mohlo slyšet přímo a nemuselo z nich abstrahovat. Zjistil jsem, že mám rád hluky ještě více než intervaly. Měl jsem rád hluky stejně jako jednotlivé zvuky.

Také hluky se staly předmětem diskriminace, a jelikož jsem Američan a byl jsem vychován k sentimentálnosti, bil jsem se za hluky. Líbilo se mi být na straně toho, kdo prohrává, diskriminovaného. Získal jsem policejní povolení hrát na sirény. Nejúžasnější hluk, který jsem kdy nalezl, byl hluk, který vzniká pomocí klubka drátů přivázaného k přenosce gramofonu, a pak je zesílen. Bylo to skutečně šokující a ohromující. Když skončila válka, rozhodl jsem se napůl rozumově, napůl sentimentálně používat klidných zvuků. Tenkrát se mi zdálo, že v čemkoli velkém ve společnosti není žádná pravda a nic dobrého.

Ale klidné zvuky byly jako samota, láska nebo přátelství. Trvalé hodnoty, myslel jsem, alespoň přinejmenším nezávislé na životě, času a coca-cole. Musím říci, že tak to cítím stále, ale děje se něco jiného. Začínám slyšet staré zvuky, ty, o nichž jsem si myslel, že jsou obnošené, obnošené intelektualizací. Začínám slyšet staré zvuky, jako by nebyly obnošené. Zřejmě nejsou obnošené. Jsou stejně tak slyšitelné jako nové zvuky. Byly obnošené myšlením, a když se zastaví přemýšlení o nich,

náhle jsou čerstvé a nové. »Když si myslíte, že jste přízrak, stanete se přízrakem.« Zvuky obnosí myšlenka, že jsou obnošené. A tak to vidíte, tato otázka nás vede zpět tam, kde jsme byli. Nikam anebo, chcete-li, tam, kde jsme. Znám příběh: Byl jednou jeden muž a ten stál na vysokém kopci. Několik lidí procházelo po cestě a vidělo ho zdálky. Začali o něm mluvit. Jeden z nich řekl: »Určitě se mu ztratilo jeho oblíbené zvíře.« Druhý řekl: »Ne, ten určitě hledá svého přítele.« A třetí: »Vždyť on jen užívá svěžího vzduchu.« Ti tři se nemohli dohodnout a diskuse (dostaneme se také my později k nějaké?) pokračovala, dokud nedošli na kopec,

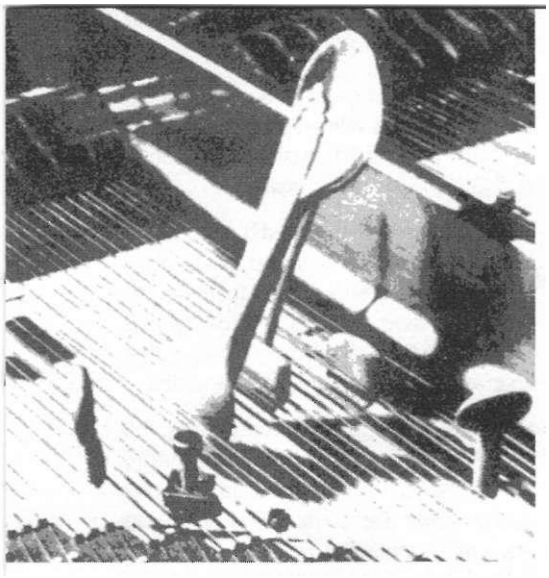

kde ten muž stál. Jeden z těch tří se zeptal: »Příteli, který zde stojíš, neztratil jsi své roztomilé zvíře?« »Ne, pane, žádné jsem neztratil.* Druhý muž se zeptal: »Neztratil jsi přítele?* »Ne, pane, ani přítele jsem neztratil.« Třetí muž se zeptal: »Neraduješ se zde ze svěžího vzduchu?« »Ne, pane.« »Proč tedy tady na hoře stojíš?« A muž na kopci řekl:

»Já jen stojím.« Není-li otázek, nejsou odpovědi. Jestliže jsou otázky, pak samozřejmě jsou odpovědi, ale konečnou odpovědí se všechny otázky stanou absurdní, ačkoli se až dosud zdály otázky inteligentnější než odpovědi. Někdo se ptal Debussyho, jak píše hudbu. Odpověděl: »Vezmu všechny tóny, ty, které nechci, vynechám a použiji ostatních.« Satie řekl: »Když jsem byl mladý, říkali mi: Uvidíš, až ti bude padesát. Teď je mi padesát a nevidím nic.«

A nyní jsme na začátku čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více mám pocit, že se nikam nedostáváme. Pomalu, jak tak řeč běží, se nikam nedostáváme, a to je radost. Není rozčilující být tam, kde jsme. Je jen rozčilující myslet si, že bychom rádi byli někde jinde. A teď jsme malý kousek za začátkem čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více mám pocit, že se nedostáváme nikam. Pomalu, jak tak řeč běží

pomalu, máme pocit, že se nedostáváme nikam. To je radost, která bude pokračovat. Jsme-li rozhněváni, není to radost. Nic není radost, jsme-li rozhněváni, ale náhle to radost je, a pak to stále více přestává rozčilovat (a pak stále více a více a pomalu). Původně jsme nikde nebyli, a teď opět máme radost, že pomalu nejsme nikde. Jestliže je někdo ospalý, ať jde spát.

A nyní jsme na začátku třetí jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více mám pocit, že se nikam nedostáváme. Pomalu, jak řeč běží, se nikam nedostáváme, a to je radost. Není rozčilující být tam, kde jsme. Je jen rozčilující myslet si, že bychom rádi byli jinde. A teď jsme malý kousek za začátkem třetí jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více cítím, že se nikam nedostáváme. Pomalu, jak řeč běží,

pomalu máme pocit, že se nikam nedostáváme. To je radost, která bude pokračovat. Jsme-li rozhněváni, není to radost, nic není radost, jsme-li rozhněváni, ale náhle to radost je, a pak to více a více přestává rozčilovat (a stále více a více a pomalu). Původně jsme nikde nebyli, a teď opět máme radost, že pomalu nejsme nikde. Jestliže je někdo ospalý, ať jde spát.

A nyní jsme na začátku páté jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více mám pocit, že se nikam nedostáváme. Pomalu, jak řeč běží, se nikam nedostáváme a to je radost. Není rozčilující být tam, kde jsme. Je jen rozčilující myslet si, že bychom rádi byli někde jinde. Jsme nyní malý kousek za začátkem páté jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více máme pocit, že se nedostáváme nikam. Pomalu, jak řeč běží

pomalu, máme pocit, že se nikam nedostáváme. To je radost, která bude pokračovat. Jsme-li rozhněváni, není to radost. Nic není radost, jsme-li rozhněváni, ale náhle to radost je, a pak to stále více není rozčilující (a pak stále více a pomalu). Původně jsme nikde nebyli, a nyní opět máme radost, že pomalu nejsme nikde. Jestliže je někdo ospalý, ať jde spát.

Nyní jsme uprostřed čtvrté velké části této promluvy. Stále více a více mám pocit, že se nikam nedostáváme. Pomalu, jak tak řeč běží, se nikam nedostáváme a to je radost. Není rozčilující být tam, kde jsme. Je jen rozčilující myslet si, že bychom rádi byli někde jinde. Nyní jsme malý kousek za středem čtvrté velké části této promluvy. Stále více a více máme pocit, že se nedostáváme nikam. Pomalu, jak řeč běží

pomalu, máme pocit, že se nikam nedostáváme. To je radost, která bude pokračovat. Jsme-li rozhněváni, není to radost. Nic není radost, jsme-li rozhněváni, ale náhle to radost je, a pak to stále více není rozčilující (a pak stále více a pomalu). Původně jsme nikde nebyli, a nyní opět máme radost, že pomalu nejsme nikde. Jestliže je někdo ospalý, ať jde spát.

Nyní jsme na začátku deváté jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více a více mám pocit, že se nikam nedostáváme. Pomalu, jak řeč běží, se nikam nedostáváme a to je radost. Není rozčilující být tam, kde jsme, Je jen rozčilující myšlenka, že bychom rádi byli někde jinde. Nyní jsme malý kousek za začátkem deváté jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více a více máme pocit, že se nedostáváme nikam. Pomalu, jak řeč běží

pomalu, se nedostáváme nikam. To je radost, která bude pokračovat. Jsme-li rozhněváni, není to radost. Nic není radost, jsme-li rozhněváni, ale náhle to radost je, a pak to stále více není rozčilující (a pak stále více

• **MF:** Oni neslyší ani ten šum, oni neslyší vůbec nic. Tím myslím, že - o Beethovenovi nemluvě - nejsou citliví ani na ten šum. Zřejmě se tu jedná o nějaký akustický jev. To mě ale přivádí k jiné otázce, i když vím, že kvůli mé netrpělivosti přichází předčasně. Dovedu chápat jen takový zájem o šum, který je mimo rámec nějaké kulturní podstaty - vyjma té skutečnosti, že se jedná o chladničku nebo něco podobného. Souhlasil bych s tím, že po dvou nebo tříletém výzkumu různých zvuků a jejich notací bys nemluvil o šumu jako takovém - určitě by sis ho rád zaznamenával neboť to, pokud vím, považuješ stále za velmi důležité.

• JC: Začal bych opravdu spíš s notací než s vlastním šumem.

• **MF:** Tak dobrá. Řekněme, že za tisíc let někdo tuto notaci, tento aspekt vyšťourá a šum se stane jednou z period tvého života - šumová perioda Johna Cage. A každého to pak povede k názoru, že na šumu musí něco být. A šum se pak stane jedním z předmětů, a každý šum, který se liší od tvého šumu, bude považován za »naivní«. Tak, jako působí Schonberg ve vztahu k Webernovi ve svých raných adaptacích dvanáctitónové stupnice: „Takhle se šum přece neposlouchá, co blázníš?" Tím nechci přikládat význam něčemu, čím se někdo zabývá, nýbrž jeho zájmu o věc samu. A na základě skutečnosti, že má někdo zájem se touto zvláštní věcí zabývat, začíná mít tato věc určitý význam, jinými slovy: to, co skutečně je, ona skutečnost, se někde vytratila. A co se šumu týče, jsi sice bez předsudků, ale to, že jsi tu a že mu naslouchášs, je faktem, že ho akceptuješ.

• JC: Chtěl bych znovu zdůraznit, že jsem po něm nedychtil, ale že ke mně přišel sám. Sama ta myšlenka není mojí vlastní, ale pochází ze zenbuddhistické literatury. To se mi stává neustále a myslím, že se to stává i ostatním lidem. Mám za to, že nám všem něco podstatného uniká. Zabýváme se aktivně všemi detaily, ale výsledek celek totálně ignorujeme. A tak jsme stále cílevědomější, a přitom jsme veskrze bezcílní.

Poslední týden v červenci a první v srpnu jsem vedl ve Finsku letní kurzy. Když shrnu své zkušenosti, zdá se mi, že se studenti pozoruhodně změnili. Tito studenti už nemají zájem o to, o co se zajímali mí někdejší studenti. Tihle se zajímali třeba o cirkulární dýchání. Byli zbláznění do multifonie. Zabývali se Orientem, jeden pobýval v Indii a studoval s několika tibetskými učiteli; doma mám tlustý typoskript s notacemi z Tibetu, který mi poslal.

• **FP:** Vždycky jsem byl unesen tím, co mi často říkal LaMonte Young: že rozhodujícím zážitkem, který z něho udělal muzikanta, bylo bzučení drátů v Idahu, kde se narodil.

• **JC:** Dobrá, a mohli bychom dodat, že určitá zkušenost se dá zprostředkovat i v několika okamžicích. Podívejme se třeba na kámen - to děláváme všichni. Mnoho našich zkušeností, téměř všechny, je krátkodobých. Málokdo má pocit že by bylo třeba kámen pozorovat pět hodin - člověk se při tom sice nedozví více o kameni, ale o sobě určitě ano.

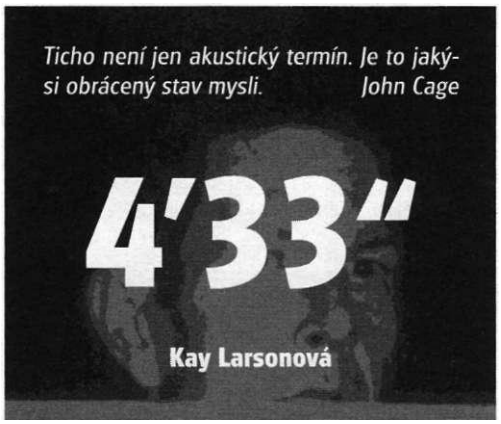

Nejslavnější ticho mělo premiéru 29. srpna 1952 ve Woodstocku, malém, teprve později tak proslaveném městě, dvě hodiny jízdy severně od New Yorku. Pianista David Tudor přišel na jeviště koncertní síně Maverick k velkému pianu, zavřel víko a nástroj tak utišil. Posadil se na stoličku, otevřel partituru, připravil stopky a založil ruce. Skladba Johna Cage 433" právě začala.

Tudor seděl bez hnutí dalších třicet vteřin. Pak vítr otevřel široké okno vzadu v sále, Tudor se postavil, obešel piano z boku, zvedl víko, zavřel ho a znovu se posadil. Další dvě minuty a dvacet tři vteřiny nedělal nic - bylo slyšet jen šumění deště a mumlání překvapených diváků. Potom se znovu postavil, otevřel a zavřel víko a další minutu a čtyřicet vteřin jen seděl. Zvenčí byly v hale slyšet i hlasy lidí a zvuky projíždějících aut Tudor vstal, otevřel víko a odešel z jeviště.

Ať si posluchači a účastníci koncertu mysleli cokoliv - během dalších provedení Cageovy skladby posluchači hvízdali, pokřikovali a houkali - Cage si byl naprosto jist, že jeho skladba není žertem. Byla vyznáním jakési podstaty, návratu k základním principům. „Neminul den, abych ji v životě a v práci nepoužil," napsal o mnoho let později.

Ačkoli se Cage nad konceptem skladby zamýšlel již v roce 1948, nerealizoval ji, dokud o dva roky později nezačal na Columbijské univerzitě studovat zen se slavným mistrem D. T. Suzukim. již od druhé poloviny 40. let se Cage intenzivně zabýval studiem západního mysticismu a především hinduistických a buddhistických textů. Ty sice inciovaly Cageovu fascinaci východním ideami, ale stále to nestačilo. To, co hledal, objevil až po setkání se Suzukim v zenu. Cageův život se změnil; změna však nebyla akustická, jednalo se o transformaci totální.

Zmíněná skladba její komentátory vždy mátla. Podíváme-li se na ni ale z buddhistického hlediska, dává v mnoha úrovních smysl. I podle Suzukiho bylo Buddhovo učení nejadekvátněji předáváno jen tiše a pomalu). Původně jsme nikde nebyli, a nyní opět máme radost, že pomalu nejsme nikde. Jestliže je někdo ospalý, ať jde spát.

Nyní jsme na začátku jedenácté jednotky čtvrté velké části této promluvy. Stále více a více mám pocit, že se nikam nedostáváme. Pomalu, jak řeč běží, se nikam nedostáváme a to je radost. Není rozčilující být tam, kde jsme. Je jen rozčilující myslet si, že bychom rádi byli někde jinde. Nyní jsme malý kousek za začátkem jedenácté jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více a více máme pocit, že se nedostáváme nikam. Pomalu, jak řeč běží

pomalu, máme pocit, že se nedostáváme nikam. To je radost, která bude pokračovat. Jsme-li rozhněváni, není to radost. Nic není radost, jsme-li rozhněvaní, ale náhle to radost je, a pak to více a více přestává rozčilovat (a stále více a více a pomalu). Původně jsme nikde nebyli, a teď opět máme radost, že pomalu nejsme nikde. Jestliže je někdo ospalý, ať jde spát.

A nyní jsme na začátku třináctého jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Mám pocit, že se nedostáváme nikam. Pomalu, jak tak řeč běží, se nikam nedostáváme a to je radost. Není rozčilující být tam, kde jsme. Je jen rozčilující myslet si, že bychom rádi byli někde jinde. Nyní jsme malý kousek za začátkem třináctého jednotky čtvrtého velkého oddílu této promluvy. Stále více máme pocit, že se nedostáváme nikam. Pomalu, jak řeč běží,

pomalu, máme pocit, že se nikam nedostáváme. To je radost, která bude pokračovat. Jsme-li rozhněváni, není to radost. Nic není radost, jsme-li rozhněváni, ale náhle to radost je, a pak to stále více není rozčilující (a pak stále více a pomalu). Původně jsme nikde nebyli, a nyní opět máme radost, že pomalu nejsme nikde. Jestliže je někdo ospalý, ať jde spát.

Nyní to skončilo. Byla to radost. A nyní, je to radost. »Přečti mi znovu tu část, v níž každého vyděluji.« Dvanáctitónová stupnice je metoda, metoda je kontrola každé jednotlivé noty. Je toho trochu moc, je, je. Není v tom dostatek ničeho. Struktura je jako most odnikud nikam a každý může po něm jít: hluky a tóny, kukuřice nebo pšenice. Záleží na tom? Myslel jsem, že existuje osmdesát osm tónů. Můžete je také dělit na čtvrtiny.

Kdybychom vyšli z nejkratší vzdálenosti mezi dvěma tóny, vznikla by dvoutónová stupnice? A nebo: můžeme odtud letět — kam? Nemám nic proti dvanáctitónové stupnici, ale je to metoda, ne struktura. My ale opravdu potřebujeme strukturu, abychom mohli vidět, že nejsme nikde. Spousta hudebních skladeb, které mám rád, používá dvanáctitónové stupnice, ale ne proto je mám rád. Mám je rád bez důvodu. Mám je rád, protože náhle nejsem nikde (má vlastní hudba toto pro mě dělá velmi rychle). A zdá se mi, že bych mohl navždy naslouchat japonské hudbě šakuhači anebo Navajo

yeibičai. Nebo bych mohl sedět nebo stát při skladbě Full Moon Richarda Lippolda jakkoli dlouho. Čínské bronzy—jak je mám rád. Ale tyto krásy, které vytvořili jiní, vyvolávají v nás potřebu vlastnit a já vím, že nic nemám. Sbírka gramofonových desek, to není hudba.

Gramofon je věc, ne hudební nástroj. Vše vede k jiným věcem, kdežto hudební nástroj nevede nikam. Vstoupil byste rád do společnosti nazvané Kapitalista s. r. o. (jen proto, aby si nikdo nemyslel, že jsme komunisté)? Kdokoli vstoupí, stane se automaticky prezidentem. Abyste mohli vstoupit, musíte prokázat, že jste rozbili nejméně sto gramofonových desek a nebo, v případě magnetofonových pásků, podobné množství nahrávek. Když si představíte, že vlastníte jakýkoli kousek hudby, znamená to, že jste nepochopili to podstatné. Není tu nic podstatného anebo je podstatné nic. A dokonce i dlouhohrající deska je věc.

Dáma z Texasu řekla: »Žiji v Texasu. V Texasu nemáme žádnou hudbu.« Důvod, proč v Texasu nemají hudbu, je ten, že tam mají gramofonové desky. Odstraňte z Texasu gramofonové desky a někdo se naučí zpívat. Každý má píseň, která vůbec není písní, je to proces zpívání, a když zpíváte, jste tam, kde jste. Všechno, co vím o metodě, je to, že když nepracuji, myslím si někdy, že něco vím, ale když pracuji, je úplně jasné, že nevím nic.

DOPLŇUJÍCÍ POZNÁMKY K PŘEDNÁŠCE O NIČEM

V souladu s myšlenkou vyjádřenou výše, že diskuse není nic víc než zábavou, připravil jsem si šest odpovědí na prvních šest otázek, které mi budou položeny, bez ohledu na to, na co se mě budou ptát. V roce 1949 nebo 1950, když byla přednáška poprvé proslovena, mi skutečně bylo položeno šest otázek. Avšak v roce 1960, když byla přednáška pronesena podruhé, posluchači pochopili smysl po dvou otázkách, a jelikož si nepřáli být dále baveni, zdrželi se dalších otázek.

Odpovědi jsou tyto:

1) To je výborná otázka. Nerad bych ji pokazil odpovědí.
2) Z toho mě rozbolí hlava.
3) Kdybyste slyšel Marii Treundovou zpívat minulý duben v Palermu Schonbergova Náměsíčného Pierrota, pochybuji, že byste položil tuto otázku.
4) Podle zemědělského kalendáře je toto falešné jaro.
5) Prosím, opakujte otázku...
   a ještě...
   a ještě...
6) Nemám už žádné odpovědi.

Progresivní muzikant John Cage se zamýšlí

Když jsem přijal mimořádnou profesuru na kalifornské univerzitě v Davisu, vyhlásil jsem, že každý ze třídy dostane za 1, protože jsem odpůrcem známkování. Když se to dostalo na veřejnost, rozrostla se moje třída na 120 žáků, kteří chtěli jedničku. Postupně se však počet žáků ustálil na osmdesáti, a tito žáci chodili pravidelně. Ale i ti, kteří došli pouze k registraci, dostali za 1. Hned na začátku jsem jim vysvětlil — a to byl fakt — že nevím, co bychom tak mohli studovat. Na základě náhodných operací, podle I-ťingu, čínské Knihy proměn, si měl každý student zvolit z univerzitní knihovny pět knih, nebo části z nich, pokud byly příliš obsáhlé, I-ťing jim pak měl říct, kterou část mají nastudovat. A takovým způsobem jsme měli získat novou kvalitu, kterou bychom si mohli navzájem předat. Můj návrh byl odsouhlasen. Zatímco, pokud bychom, jako ostatní třídy, četli všichni stejné knihy a věděli do čeho se pouštíme, dostali bychom se jen do pozice vzájemné konkurence, předhánění v tom, kdo toho ví víc. Na rozdíl od ostatních tříd jsme byli k sobě ohleduplní a naše konverzace se nikdy nedaly určit dopředu.

Když jsem shromáždil texty pro svou první knihu, nazval jsem ji SILENCE (TICHO). A myslím si, že je to nejlepší označení mého díla — pokud ho chápeme tak, jak jsem ho zamýšlel. Tichem rozumím osvobození se od vlastních egoistických záměrů. A tyto texty také vyjadřují, každý svým způsobem, stále větší zasvěcenost tichu...

Během doby doznala moje hudba spousty změn. Má první proměna se Čínou příliš nezabývala. Začal jsem tehdy používat náhodné operace, abych zkomponoval hudbu, ve které bych už nevyjadřoval své pocity a myšlenky, ale která by svými zvuky měnila mne samotného. Která by ovlivnila mé chutě a nechutě. Zjistil jsem, že při použití náhodných operací — pokud se aplikují poctivě a svědomitě — objevuji věci, o kterých jsem si myslel, že je nemám rád, a které se mi vlastně líbí! Takže místo toho, abych se stával hudebníkem stále rafinovanějším, otevíral jsem se více a více různým zvukovým možnostem. Tak se stalo, že jako jedinec, ve smyslu hudebně estetických vjemů, nepreferuji svou vlastní hudbu nebo hudbu jiných skladatelů, ale dávám přednost zvukům a hlukům běžného života.

Myslím, že Duchamp by se mnou souhlasil. Kdysi se vyjádřil v tom smyslu, že lidská mysl pracuje velmi chabě. Přitom v jeho případě pracovala, myslím, lépe než je obvyklé. Pokud se ale zaplete do nějaké organizace, jde to s ní s kopce, protože organizovanou mysl, jak se zdá, vzrušují pouze nejprostší možnosti. Někdo by mohl říct, že můj veškerý hudební přínos tkví v pokusu osvobodit hudbu ze spárů schématu A — B — C. Když jsem začal psát hudbu, sestavil jsem si přehled všech číselných permutací tak, aby se vytvořily formy a relace mezi jednotlivými částmi hudební kompozice. Pracoval jsem s permutacemi čísel 2 až 11. Pokud se pokusíte vypočítat permutaci čísla 11, dostanete nesčíslně možností. Když se ovšem podíváte na všechny ty možnosti formálních a strukturálních relací, zjistíte, že evropská hudba používá pouze nepatrné množství možností, zatímco, naslouchátе-li zvukům svého prostředí, jste čím dál víc šokováni brilantností neorganizovanosti.

Kdybych se dostal až do Číny, mohl bych být, myslím, Číňanům užitečný jako houbař, ale domnívám se, že také jako člověk, který poukazuje na radosti ze zvuků prostředí a který je přístupný — no, jak my Američané říkáme — člověku z ulice. Mluvili jsme o mém způsobu používání náhodných operací se záměrem měnit se, stát se přístupnějším životním zkušenostem. Jak má práce s náhodnými operacemi pokračovala, začal jsem se zabývat tím, co od té doby nazývám neurčitostí (indeterminancy).

Tato interpretační svoboda mě potom zajímala čím dál víc. A pokud jsem ji poskytl i muzikantům, jako je například David Tudor, byly dosažené výsledky nadmíru zdařilé. Pokud však jde o lidi nedisciplinované, kteří nezačínají z nuly (tento výraz používám ve svých spisech, nulou rozumím nepřítomnost sympatií a antipatií), o lidi, kteří nejsou přeměněnými individualitami, nýbrž zůstávají lidmi se svými specifickými zájmy a nezájmy, pak ovšem poskytnutá svoboda není na místě. Při našich akcích s Davidem Behrmanem, Mummou, Davidem Tudorem, Alvinem Lucierem, Lowellem Crossem, občas i se všemi dohromady, a nebo v díle zvaném REUNION, kterého se zúčastnili někteří z výše jmenovaných společně s Marcelem a Teeny Duchampovými a mnou v Torontu, jste mohli vidět, jak se v takovém případě společnost přeměnila. Ne individua, která se přeměnila, nýbrž skupina individuí. Je to ukázka toho, jak se dá anarchie užít v praxi. Skupina lidí jedná, aniž by někdo z jejího středu určoval, co má dělat. Svoboda je v tomto případě poskytnuta disciplinovaným lidem.

Můžete namítnout, že v Číně, kde žije čtvrtina světové populace, se dělá jen to, co se po nich chce. Já se aie domnívám, že kdybychom měli o vývoji v Číně více informací, pak bychom zjistili, že je zde spousta lidí, kteří chápou, že je nutné, aby se každý z nich stal jedinečným sezením. Suzuki citoval tradiční historku o putujícím filozofovi, který za celá léta nenašel odpověď na své otázky. Když je položil Buddhovi, Buddha místo odpovědi složil ruce **a** sedět **v** absolutní tichosti.

Obvyklý komentář Cageovy skladby tvrdí, že vás otevírá **zvukům kolem.** I to je pravda, ale jen **částečná.** Právě **tak** bychom se mohli **zeptat:** Kde **končí mé** uši, můj sluch? Nejen zvuk, ale celý život proudí v každém okamžiku kolem nás i námi. **To** jen náš program ho dělí na vteřiny a do kategorií, označuje něco za »hudbu« a něco za »hluk«, posuzuje ho, komponuje. Cage vítá cokoli, jeho instrukce, zjednodušeně řečeno, zní: Na ničem nelpi.

Skladba také vytváří jakousi krizi očekávání. Člověk přichází do koncertní síně s celým nákladem myšlenek, očekávání a představ o umění. Někdy však stačí změnit scénu a všechna očekávání jsou ta tam. V rámci výstavy německého konceptualisty a Cageova přítele Josepha Beuyse byl zorganizován večer Cageovy hudby - protože byli posluchači na »happening« připraveni, neprotestovali, nehvízdali ani nehučeli. jednoduše vyměnili jedno očekávání za druhé.

Kam se vytratila hudba? Když **já** tuto skladbu hraji, zapnu stopky a tiše sedím a pozoruji ručičky hodinek. Několik lidí vždy šeptá, většinou je však slyšet jen cvakání fotoaparátů a bzukot kamer, jediné, čím lze skladbu charakterizovat je její délka, jinak je absolutně spojena se světem, je to svět sám.

„Když jsem tu skladbu psal," řekl Cage téměř čtyřicet let po prvním provedení, „snažil jsem se ji napsat tak, aby nepřerušila další skladbu, která v onu chvíli probíhá." Tou jinou skladbou, jak Cage často poznamenával, je hudba světa.

Délka 4 minuty a 33 vteřiny je náhodná. Skladba by mohla trvat 4 hodiny a 33 minuty nebo celý život. I my sami jsme nepřetržití a kontinuální. Právě tak nepřetržitě vše interpretujeme.

Cageův zájem o ticho vykrystalizoval v rámci Suzukiho přednášek **a byl zintenzívněn** zážitkem z roku **1951, kdy se na** Harvardské univerzitě dostal **Cage do dokonale** odhlučněného **studia** a **s** překvapením zjistil, že i **v** rámci **uměle navozeného** dokonalého ticha neustále slyší další zvuky: krev **v** cévách **hlavy,** bzučení nervového systému... Tento zážitek pak srovnával **s** objevem zenového **adepta,** který v rámci meditace objeví, **že ticho zazenu** je vlastně plné »mě«. Cage v akusticky dokonalém tichu objevil, že absolutní ticho prostě neexistuje, že je pouhou frází, a uvědomil si, že i na nejtišších místech

tech světa zní hudba, a abychom uslyšeli její harmonie, museli bychom velmi zeslabit hlasitost písně svého já.

Aby se dostal někam jinam, použil Cage v roce 1951 ve své Hudbě proměn náhodné prvky. Od té doby dělal vše pro to, aby se vymanil z běžného posuzování »mám rád - nemám rád« a aby vyladil tělo, mysl, uši a srdce k nezáměmému.

„Pokud používáš uši jen na zachycení zvuků, které jsou hudební, je to stejné, jako když rozvíjíš jen své ego," napsal. „Začínáš odmítat zvuky, které ti nepřipadají hudební, a odetínáš se tak od velké části jiných zážitků."

Západní skladatelé se snaží docílit toho, aby jejich hudba byla při každém provedení interpretována stejně. Cageova skladba nemá žádný záměr - jen |E, v tu chvíli existuje. I kdyby následovala ihned po sobě, ani jedno z představení nebude stejné.

Cageovo ticho provokovávalo publikum - dokonce i buddhistické - k různým protestům a výkřikům. Nahrávka představení této skladby z Milána je orámována zvuky rajčat dopadajících na jeviště. Při představení v coloradské buddhistické škole Naropa se zvrhlo v hlasité výkřiky a hvízdání, a jeden posluchač dokonce skočil na scénu a rozbil Cageovi brýle.

Ať se kolem dělo cokoli, Cage vždy seděl naprosto bez hnutí. Chvála i hana byly pro něho jen manifestací samsáry, světa iluzí. Občasné nepřátelství publika bral s nadhledem a moudrostí, která ovšem měla příchuť smutku. Tím, že akceptoval změnu, ne-vědění, náhodnost, nechal Cage hudbu, aby si znovu našla svět. Vyloučil kategorie libosti a nelibosti, vzdal se jakýchkoli cílů. Cageova skladba ticha je životem v jeho neohraničených dimenzích.

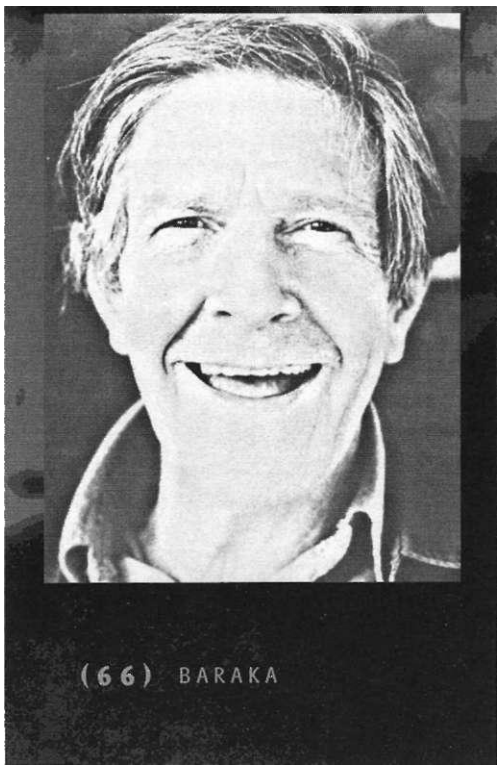

ří k tomuto vývoji přispívají; jinými slovy, že spousta aktivity je původní. Každá skupina musí přijít na to, jaké povahy je její problém, aby mohla najít jeho účelné řešení. No, a tak jsme se dostali až na konec — nebo snad ne? — hudby, která snad ani hudbou není. Je to prostý zvuk prostředí a k nám se dostává v každém časovém okamžiku. Proto je také diskuse o její užitečnosti bezpředmětná.

Rád bych objevil spřízněnost mezi projekty Buckminstera Fullera a opatřeními v Čínské lidové republice. Nejspíš bych zjistil, že se navzájem moc neliší. Zdá se mi, že Fullerovo řešení není vůbec politické, nýbrž že je založeno na prospěšnosti vůči jedinci, společnosti a přírodě. Čínské Maovo řešení připadá spoustě lidí jako politické, ale já si o něm myslím, že je utilitární zrovna tak, jako řešení Fullerovo.

Ty dva druhy hudby, které mě zrovna zajímají, se dají shrnout do jednoho pojmu: hudba, kterou dělá každý. A k tomu bych rád řekl, že Číňané teď, z mého hlediska, dělají nádhernou hudbu, kterou bych si popravdě šel rád poslechnout. Myslím tím, že ji nedělají záměrně, na poli hudby, nýbrž, že je to hudba, která pochází z jejich činnosti: rolnické, vojenské, studentské. Všichni členové této rodiny produkují nádhernou hudbu, ačkoli ji dělají nevědomky. A této čínské hudbě dávám přednost před čínskou propagandistickou hudbou v divadle, kterou Mao využívá k propagaci čínské revoluce, stejně jako když zde na Madison Avenue umělci propagují svoje produkty.

Ve svých dílech se stále víc snažím navodit situaci, při níž už není rozdílu mezi aktéry a diváky. A to nemluvím o divácké účasti na něčem, co zaranžoval skladatel sám, ale spíš 0 hudbě, která vychází z aktivity jak aktérů, tak i takzvaných diváků. Realizačně je to ovšem značně obtížné. Já sám jsem zatím podnikl jen několik pokusů a to, jak se říká se smíšenými dojmy. Z mého hlediska byl, myslím, nejpotěšitelnější poslední případ na Wisconské Univerzitě v Milwaukee, kde mě požádali, abych tam demonstroval zvuky prostředí. Do koncertní haly přišlo asi 300 lidí a já s nimi míuvil o zvucích prostředí, podobně jako teď's tebou. A potom, na základě náhodných operací, jsme si vytipovali mapu univerzitních fakult a sestavili plán cesty pro všechny posluchače, který zabral asi tak 45 minut až hodinu. A všichni jsme, co možná nejtišeji, prošli univerzitním komplexem a přitom jsme co nejpozorněji poslouchali. Byl to skutečně společenský zážitek. 1 hudební. A o takovém (i společenském) jsme diskutovali, když jsme se vrátili zpět do haly.

Ten druhý typ hudby, který mě zajímá, se už po staletí těší zájmu a má svou tradici. Je to hudba, kterou dělá jedinec, aniž by zatěžoval ostatní. Pokud ji provozujete sami, pak nejste v situaci, kdy byste někomu jinému museli říkat, co má dělat.

Situaci, která je v hudbě zavedená, že skladatel předepisuje jiným, co mají dělat, už prostě nefandím. Hraje-li někdo moji dřívější hudbu, kde k této situaci dochází, pak proti tomu sice nic nenamítám, ale koncert bych už neorganizoval.

Číslo 64, se kterým pracuje I-ťing, má, jak jsem zjistil, určité vztahy k jiným číslům, takže jakýkoli problém, týkající se souboru možností, může být rozřešen pomocí I-ťingu. Tyto matematické operace jsem převedl na počítač, takže nyní mohu I-ťing použít velmi pohotově — v podstatě jako samotného počítače. Pokud potřebujete na některou otázku větší počet odpovědí, je výhodné použít počítač. Pokud ale potřebujete jen jednu odpověď, pakje lépe na ni přijít sám. Používám v tomto případě I-ťing, který mám v počítači, takže mohu pracovat doma. Mám značný přísun odpovědí na otázky, na které jsem se dosud ptal.

Mnozí lidé mne berou zcela vážně jako filozofa a říkají, že jako filozof jsem vskutku dobrý, ale jako hudebník prý jsem amatér. Jiní, kteří považují zase mé názory za poněkud absurdní, říkají, no, není špatný jako skladatel, ale jako filozof je amatér.

Kdybyste po mně chtěl, abych vytáhl svou přednášku a přečetl z ní několik pasáží, považoval bych je za dobré i dnes a i pro mne samotného, jak terapeuticky, tak filozoficky. Jinými slovy, moje dřívější uvažování se mi v mnohém ohledu líbí víc, než moje myšlení současné. Možná je to proto, že jsem dnes více otevřenější současným, zvláště sociálním problémům.

Jak víte, společnost, tak jak se změnila v Číně, iniciovala situaci, v níž je možná moje myšlení ještě zmatenější, než když jsem psal většinu textů pro SILENCE. Spousta toho, co jsem v SILENCE uveřejnil, byla výsledkem studií nebo výkladem díla, které jsem už v podstatě dokončil. Vždy jsem věděl, co říkám nebo co studuji — se Suzukim a jeho názory na zenový buddhismus atp. — zatímco nyní vyvstává moje roztříštěnost z faktu, že už nepíšu tolik o svém díle, ale spíš o tom, čeho si všímám. A čeho si nyní můžeme všimnout, je mimořádně rozporuplné a myslím si, že spousta lidí by v tom se mnou souhlasila.

Jedním z našich dnešních a obzvlášť deprimujících rozporů je ten, že nám sice už nechybí dobré rady, třeba od Thoreaua (Henry David) nebo Buckminstera Fullera, ale naše vláda a společnost jako celek jim nevěnují ani tu nejmenší pozornost. Téměř každá inteligentní osoba ve Spojených státech — a jsem ochoten říci, že celá americká elita bez výjimky — se vyslovila proti válce ve Vietnamu a proti politice naší vlády. Ale zrovna včera, když jsem si pustil televizi, říkali ve zprávách, že bombardování bylo ještě zesíleno. Žijeme ve stavu zmatení, který nyní ještě nabývá na intenzitě hromadným výskytem loupežných přepadení v našich městech vlivem závislosti, možná už i celé generace, na drogách.

Tato situace je vyloženě úděsná. A vy nad tím jen žasnete: co si máme počít? Mám zůstat v Americe, nebo mám z této země odejít? Ale když odejdete nebo když o tom alespoň uvažujete, uvědomíte si, že jste na tom stejně nejlíp tady v Americe. Buckminster Fuller tvrdil, že stejně žijeme všichni na jedné zemi. Americe se nelze vyhnout. Fakt je ten, že všude, kde je coca-cola, a coca-cola je snad všude kromě Číny, je také Amerika.

Na to vám mnozí namítnou, že se v Americe udělala spousta dobrých věcí a uvedou například vzdělávací systém nebo kliniky nebo útulky pro duševně choré či národní parky. Ale vezměme si například národní parky, které se zdají být nejnevinnějšími. Co se zde děje je svědectvím toho, že příroda je už totálně ignorována pro naši touhu po penězích, průmyslu, pokroku atd., takže pro to, aby nějaké divoké zvíře mohlo přežít, musíme kolem něj postavit plot. A když na takové místo potom zavítáte, zjistíte, že až na pár drobných výjimek nesmíte žít v této přírodě tak, jak kdysi bývalo zvykem. K přírodě už nám není dovoleno mít jiný vztah, než jako host. Ve své poslední stati definuji národní parky pro ochranu divoké zvěře v USA jako »zmuzejňování« přírody.

V této zemi už nemáme nic, za co bychom se nemuseli stydět. Náš vzdělávací systém kritizoval brilantně a velmi sžíravě Ivan Illich. Již před 25 nebo 30 nebo 40 lety poznamenal Thorstein Veblen, že univerzity ve Spojených státech jsou příkladem totální dekadence. To můžete vyčíst i z nákladných fasád našich univerzit.

Celá tato záležitost je pokusem ze strany vedení univerzit akumulovat ctnosti ve vztahu k nectnostem, což je vydělávání peněz pro financování univerzit plus spousta dalších věcí. Úzká souvislost našeho vzdělávacího systému s kapitalistickým systémem spočívá v tom, že do školy se nechodí kvůli tomu, aby se tam člověk učil, nýbrž aby získal příslušný diplom, který mu umožní nastoupit do určité funkce, docílit určité finanční situace, takže v okamžiku, kdy opouští univerzitu s diplomem v kapse, znamená to, že už se nebude muset ničemu učit. Zatímco Illich poukazuje na to, že vzdělání je bezcenné, pokud se neprohlubuje po celý život. A o tom mluvil i Fuller — promovat není třeba, zapotřebí je pouze stále studovat. Ale nikde v Americe se tyto věci nechápou správným způsobem — s výjimkou určitého okruhu nezávislých lidí. A proto nejenom já, ale stále více lidí tvrdí, že naším pravým posláním je revoluce.

Je mi z toho smutno a je to také zdroj mých rozpaků. Jsem smutný z boje o moc, který nyní pozoruji už v celé naší společnosti. Místo těchto bojů o individuální moc bychom si, jako Mao v Číně, měli uvědomit, že jsme se dostali do vážné situace, která vyžaduje rozumné řešení. Řekl jsem ovšem, že je tu třeba zapojit i moc, ale výrazem moci — a myslím si, že u Maa v Číně to bylo nejefektivnější — v rámci pozvolného ústupu, myslím něco veskrze podobného tomu, co propagoval Martin Luther King nebo Gándí.

Myslíte si, že nenásilná revoluce by mohla mít v USA úspěch?

Myslím si, že ano, když ale říkám, že si to myslím, znamená to, že je to mým přáním.

Má poslední díla mají často teatrální aspekt, který v podstatě zahrnuje to, co je k vidění a nejenom to, co je ke slyšení, a často zahrnují tato představení věci, které se zdají hledišti bezduché nebo směšné, protože stejně jako zvuk je i moje divadlo determinováno náhodou a často způsobem, který není určen mnou, nýbrž je výsledkem herecké aktivity. A tak často ti, kdo očekávají, že budou poslouchat moji hudbu, jsou vyvedeni z konceptu právě tímto teatrálním aspektem. Stejně tak jako ti, kteří jdou na moji přednášku v domnění, že uslyší něco o hudbě, a zatím slyší jen povídání o Maovi nebo o houbách. Myslím si, že ti, kdož chodí na mé přednášky se dopouštějí určitého omylu. To všechno ale pochází z mého přesvědčení, které už mám 25 let. Tehdy, když jsem se začal vážně zabývat orientálním myšlením a začal se ptát, proč skládáme hudbu, dospěl jsem zpočátku k závěru, že tím realizujeme duchovní revoluci. Ale teď bych řekl, že by to mohlo — snad, ale stejně o tom pochybuji — uspíšit i sociální revoluci.

Mluvit a psát je to jediné čeho jsem schopen — přestože dnes už všichni víme, že mluvením a psaním se nic nezmění.

Má hudba nějaký vliv?

Hudba ještě menší. Zahrajte nějakou hudbu dvěma lidem a potom si s nimi pohovořte, abyste zjistil, co jim táhne hlavou.

Je to proto, že hudba nedisponuje sémantikou?

Může to být i tento důvod, ale hlavně proto, že lidé nevědí, jak poslouchat, že ani nepomyslí na to, čím jim hudba může být, co pro ně může udělat. Myslím si, že lidem nedělá žádný problém jít na koncert a vrátit se z něho zrovna tak natvrdlí, jako byli před ním.

Když uvažuji nad přijatelnou budoucností, pak ovšem i nad budoucí hudbou — nebude to pouze jeden druh hudby, neumím si to představit ani to popsat.

Akceptují všechny druhy hudby, protože lidé mají rozdílné potřeby. A některá hudba, která třeba pro mě není k ničemu, může být užitečná jinému. Mám malé pochopení pro jazz, dovedl bych se bez něj obejít bez nejmenších problémů. Přesto ale vidím, že pro spoustu lidí má enormní význam — a copak mohu říct, že jejich potřeba je neoprávněná?

Rozhovors Johnem Cagem, kterýse uskutečnil 7. 4. 1972 během práce na filmu Birdcage, přeložila G. Gronemeyerová.

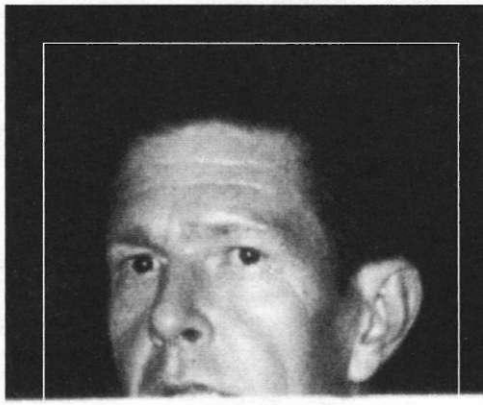

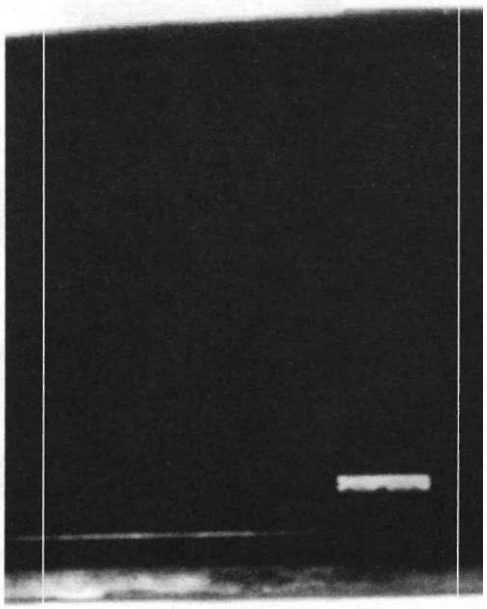

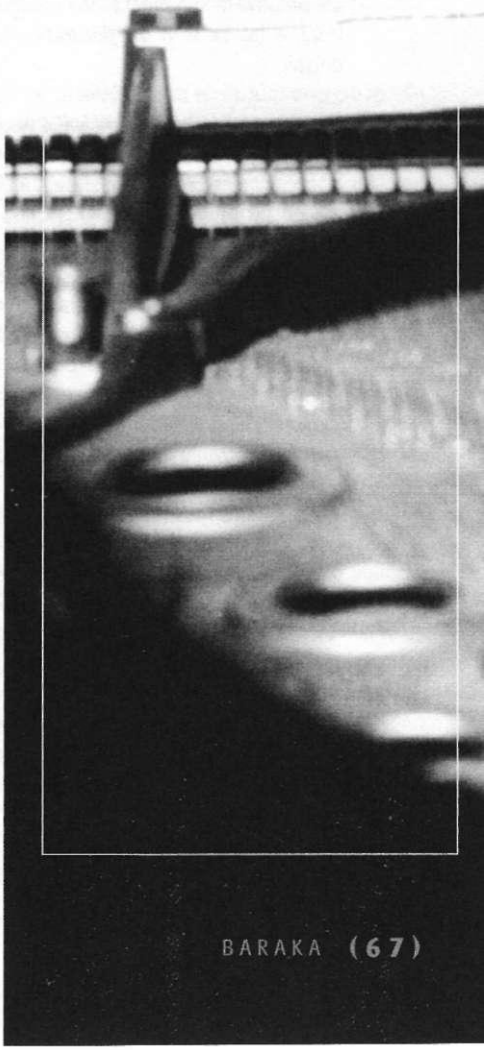

všechno zpívá

Rozhovor s Jill Purceovou

Zmínila jste, že váš zájem o zvuk u vás začal pravděpodobně už v děloze. Co tím myslíte?

Má matka byla koncertní pianistka a mě zajímal nejen zvuk, ale především kombinace zvuku a léčení, protože můj otec byl lékař, a tak se to u mě přirozeně zkombinovalo už v raném dětství.

Myslíte, že hudba, kterou vaše matka hrála, vás ovlivnila, ještě než jste se narodila?

Určitě jsem již v děloze slyšela a cítila určité vibrace hry mé matky.

Co podnítilo váš zájem o vokální techniky jako prostředek psychologické a duchovní transformace?

Začalo to vizuálně. Všechno, co jsem kdy udělala, mělo svůj počátek v nějaké vizi. Už jako malá holka jsem s velkým zájmem hledala v přírodě určité vzory. Když mi bylo osm, sedávala jsem celé hodiny nad řekou v Oxfordu a pozorovala pohyby vln a vodní víny. Tahle fascinace vedla až k napsání knihy Mystická spirála.

Co se týče hlasu a zpěvu, k nejdůležitější příhodě v dětství došlo v Irsku. Ačkoli jsme žili v Anglii, můj otec pocházel ze severního Irska, ale strávili jsme také hodně času na jihu země. Chodívali jsme na dlouhé výlety a jednou jsme dorazili člunem na vzdálený ostrov, jediné další osoby ve člunu byty tři staré ženy, které se vracely domů. Stály, černě oděné, v zadní části člunu. Náhle se zdvihl poryv silného větru, člun se nebezpečně rozhoupal a hrozilo nebezpečí, že se převrhne. Ty tři ženy začaly najednou s neuvěřitelnou vášnivostí zpívat, a jako by mávl kouzelným proutkem, všechen náš strach se rozpustil a my jsme byli naplněni jakýmsi posvátným pocitem a silou. Náš strach se přeměnil v extázi a euforii. Vlny se utišily a my jsme bezpečně dorazili na břeh.

Kdy jste se začala věnovat hudbě profesionálně?

I zde bych mohla mluvit o jakési spirále, která se nepřetržitě vine mým životem, jedním motivem bylo zkoumání vzorů, které vzniknou působením zvuku. V šedesátých letech jsem s velkým úžasem začala zkoumat to, jak lze různé zvuky zviditelnit pomocí různých pudrů, prachů, pilin. Z chaosu se v okamžiku stane neuvěřitelný řád a zvuk tvaruje tytéž formy a struktury, které pak kolem sebe vidíte všude v přírodě. Byla to tedy tato vizuální zkušenost a osobní setkání s mocí a silou zvuku, které mě k mému pozdějšímu profesionálnímu zájmu o zvuk dovedly. No, a potom jsem hodně let strávila s tibetskými lamy. Učila jsem se od nich harmonickému zpěvu.

Snažila jsem se zjistit, zda nějaký druh zpěvu může pomoci vytvořit nějakou hmotnou formu, nebo hmotu naopak rozpustit, odstranit negativní koncepty. Když jsem pak poprvé slyšela harmonický zpěv lamů, uvědomila jsem si, že se nějak dotýká samé podstaty hmotného světa. Tento druh zpěvu jako by dematerializoval věci a poté je opět rematerializoval, byl nejblíž tomu, co Gurdjieff nazval objektivní hudbou. On mluvil o objektivním umění, tedy o umění, které je, na rozdíl od umění dekorativního nebo expresivního, také efektivní. Takové umění by mělo umět měnit a transformovat prvky hmotného světa.

Pak jsem se potkala s Karlheinzem Stockhausenem. Žila jsem v jeho domě a studovala s ním, on už tehdy s harmonickými tóny pracoval. V 50. letech byl jedním z průkopníků elektronické hudby, což mimochodem vedlo k objevu syntezátoru.

Stockhausen pracoval s těmi nejzákladnějšími prvky hudby. Tvořil zvuky s velmi specifickými kvalitami a snažil se o vytvoření harmonických struktur a vzorů. Proto byl také jedním z mála lidí, kteří harmonickým, alikvótním tónům skutečně rozuměli.

Toto umění zpěvu jsme my na západě už neznali. Gregoriánský chorál byl v 17. století zapomenut. Díky výjimečné izolaci Tibetu se tam podařilo umění používat zpěvu k léčení a duchovní

transformaci uchovat Na jedné straně jsem se tak naučila zpívat a vykročila jsem na cestu vstříc jakémusi duchovnímu osvícení, na druhé straně jsem měla možnost studovat ty nejzákladnější struktury samotného zvuku. To vše mi pak pomohlo objevit svou vlastní metodu a začala jsem ukazovat a předvádět zpěv a jeho moc v jakési nové, západní formě.

Jak tento druh zpěvu ovlivnil váš život?

Se svým tibetským učitelem jsem studovala téměř dvacet let. On učil dzogčen, což je velmi čistá forma tibetského buddhismu, něco jako tibetský zen a velmi radikální duchovní nauka, která samozřejmě zajímala i mystiky jiných kultur. Kromě zpívání jsem tak přišla do velmi úzkého kontaktu s tibetskou duchovností a nemohla jsem nezjistit, že my na západě jsme se vzdali zpěvu, a tím jsme se také vzdali boha. Došlo mi, že musíme nějak náš vztah s prvkem kouzla, magie a božství kolem nás obnovit, abychom přežili. Musíme obnovit svůj vztah téměř ke všemu. Musíme znovu začít být zodpovědní. Žijeme v době, kdy všichni lidé, o kterých si myslíme, že něco řídí, včetně všech profesionálů a expertů, na které jsme delegovali své pravomoci, ve skutečnosti neřídí nic. Naše intenzivní touha kontrolovat svět a ovládnout ho tím, že ho změříme, začala už v sedmnáctém století rozvojem vědeckého humanismu. Dnes je celý svět ovládán technologiemi, ale ukazuje se, že se nám nic ovládnout nepodařilo, je tedy zřejmé, že musíme zaujmout nové postoje, musíme objevit nové vědomí, protože dnes nikdo na světě neví, co bude dál.

Když jsem si já tohle uvědomil, bylo to pro mě velkým zjevením...

Není to udivující? jsem přesvědčena, že toto zjištění prožívá stále více lidí a že by nás to mělo dovést k pocitu zodpovědné spoluúčasti. Totéž se dnes děje v oblasti alternativní medicíny. Lidé začínají přebírat zodpovědnost za své vlastní zdraví. Můj muž Rupert napsal knihu a pracuje s konceptem jakési vědy, kterou může dělat každý. A já pracuji s hlasem.

Jak se akustické techniky, které učíte, používají pro léčení?

Ve skupinovém zpěvu je neuvěřitelná síla. Zvuk rozpouští hranice mezi lidmi, jednou z věcí, které jsme v naší společnosti ztratili, je vzájemné propojení. Isme jak izolované atomy bez pocitu propojenosti a přitom jednou z nejtypičtějších charakteristik zvuku je schopnost rozpouštět hranice. Když spolu lidé zpívají, vytvářejí komunitu. Zpěv je tou nejrychlejší cestou k vytvoření komunity.

Zpívat může samozřejmě člověk také sám, ale zjistila jsem, že skupinový zpěv je tou nejefektivnější cestou, jak pomoci léčit společnost. Při zpěvu ve skupině se zároveň daří rozpouštět hranici mezi zemí a nebem, mezi naší materiálností a duchovností. Tibeťané tvrdí, že je to právě hlas, který spojuje tělo a mysl.

Já jsem slyšel totéž tvrdit o dechu.

Dech a hlas jsou samozřejmě spojeny. Hlas je vědomý dech.

Proč myslíte, že jsme tyto vokální techniky na západě ztratili?

Na západě bylo toto umění ztraceno s uměním gregoriánského chorálu. Dnes nikdo neví, jak tento chorál původně zněl, protože jsme ho znovu restaurovali jenom z manuskriptů a několika citací. Dalo by se říci, že jsme ho neztratili, jen jsme prostě přestali zpívat

já jsem za poslední léta pracovala v mnoha křesťanských komunitách. Pozvali mne, abych jim pomohla, protože jsou si vědomi, že jejich způsob zpěvu, jejich způsob gregoriánského chorálu, nefunguje. Někdy je pro ně spíš břemenem než požehnáním nebo meditací. Při práci s nimi jim pomáhám nalézt to, co je špatné a učím je dělat to úplně jinak, aby si uvědomili, jak mocným druhem meditace může být liturgický zpěv. je zajímavé, že hlavním důvodem existence klášterních komunit v křesťanské tradici bylo sedmkrát denně zpívat je to jakási idea nepřetržitých chórů oslavujících boha. jenže mniši pak postupně měli pocit, že tolik zpěvu je spíš obtěžuje.

Liturgický zpěv v onom duchovním slova smyslu byl postupně omezován. Různé zpěvy se slučovaly, zkracovaly, já jsem se pokoušela naučit je to, co jsem se naučila já sama a co mne inspirovalo v jiných kulturách.

|sem přesvědčena, že tím, že jsme přestali takto zpívat, jsme my na západě hodně ztratili. Naštěstí byl Tibet natolik izolován, že se tam umění tohoto druhu zpěvu uchovalo. Když jsme Tibet objevili, bylo to, jako bychom objevili středověkou kulturu, kdy i u nás kláštery a poustevny mystiků vibrovaly zpěvem v jakémsi nepřetržitém stavu meditace.

Co myslíte tím, když tvrdíte, že všichni máme svůj vlastní tón?

Toto tvrzení má několik aspektů. Především, náš hlas je právě tak unikátní jako naše otisky prstů. Nikde na světě nenajdete dva lidi, kteří by měli stejný hlas. Lidé si toho, bohužel, nejsou vědomi. Mimochodem, například Angličanky, vedeny snahou zařadit se do módního trendu, mluví velice vysokým hlasem, předstírají tak něco, čím ve skutečnosti nejsou.

jednou z věcí, kterou se pokouším dělat, je pomáhat lidem najít skutečnou výšku jejich hlasu, aby tak jejich hlas byl propojen se zvukem celého těla, protože celé tělo rezonuje, jakmile se člověku podaří znovu nalézt svůj tón, je to vždy neuvěřitelně silný zážitek.

Co si myslíte o mystických a šamanských zážitcích, které mnozí mladí lidé hledají v rámci celonočních koncertů rave hudby?

je to zajímavé a v mnohém v pořádku, je zde ale několik věcí, které mi úplně nehrají. Především, je to velmi pasivní. Profesionálové pracují s mechanickými zvuky, které velmi hlasitou formou, pomocí jiných mechanismů, přenášejí na lidi, kteří pak nemají jinou možnost reakce, než tančit podle daného rytmu. A to je zcela odlišné od toho, jak já to cítím a co se snažím dělat. Zkouším pracovat s hlasem bez jakéhokoli zesílení právě proto, že kouzlo nezesíleného nebo nenahraného hlasu je tak mocné. Možná, že jedním z hlavních problémů naší společnosti je to, že všechno je nahrané — zvláště v televizi, která nás tak skutečné kultuře vzdaluje. Vyrábí z nás velmi pasivní konzumenty, jsme kultura lidí, kteří platí velké peníze za to, aby mohli někam jít ale nic tam nedělají.

Co se týče rave parties, samozřejmě, jejich účastníci tancují, ale nevyrábí zvuk Princip šamanského bubnování je skutečně velmi efektivní a transformující, jenže stále stejný rytmus digitalizovaných nástrojů není totéž, protože nic nemění. Není tam místo pro spontánní tvo-

Jill Purceová, průkopnice hlasových léčebných technik, je přesvědčena, že náš svět neladí. Věří, že většinu disharmonie na naší současné planetě způsobilo to, že lidé přestali zpívat. Proto se rozhodla znovu rozezpívat svět, ve smyslu pokusit se okouzlit lidi zpěvem. V angličtině znamená slovo chant zpěv, nápěv, ale především liturgický zpěv, žalm, chorál, velebení, opěvování a slovo enchant znamená očarovat, začarovat, okouzlit, nadchnout. Jak mezi lidmi v oblasti hudby new age (kam Jill patří), tak mezi uměleckými kritiky se dnes hodně používá slovní spojení »re-enchant the world«. V češtině by to mohlo znamenat něco jako touhu po obnovení magického okouzlení světem.

Jill Purceová učí posvátné vokální techniky. Zvláště tibetský a mongolský harmonický zpěv, jako jeden ze způsobů pozvednutí vědomí, rozpuštění iluzorní osobní hranice a urychlení duchovního růstu. Své semináře pořádá již více než dvacet let. Učí také v anglické shakespearovské společnosti a vede semináře pro anglickou národní operu. Deepak Chopra o její práci řekl: „Má obrovský význam. Pomocí jejích technik se člověk může naučit postupně oloupat vrstvy své duše a objevit krásy svého vnitřního bytí."

Jill kdysi dva roky studovala duchovní aspekty hudby u německého skladatele Stockhausena a později se učila zpívat v tibetském klášteře sekty Gyuto, ale učila se zpívat také s americkými indiánskými a brazilskými šamany.

Jill Purceová je autorkou knihy Mystická spirála: cesta k duši a je editorkou série knih na témata posvátných tradic a kosmologie s názvem Umění a imaginace, která již celá léta vychází v nakladatelství Thames and Hudson. Jill v současné době žije v Anglii, v Londýně, se svým manželem biologem Rupertem Sheldrakem a dvěma syny.

řivost. Ve většině případů je vše fixně naprogramováno již předem. Nic se nemůže změnit, nic se nemůže stát, žádné kouzlo se nemůže zjevit, žádná duchovnost se nemůže objevit.

|e samozřejmě nádherné, že při těchto celonočních tanečních parties dosahují někteří lidé mystických zážitků. Několik takových klubů je i poblíž místa, kde bydlím, a tak jsem je navštívila, s tanečníky i organizátory si promluvila a zkoušela je pak naučit harmonickému zpěvu. Bylo to pro obě strany velice zábavné a já jen doufám, že dnes častěji zpívají.

Několikrát jste použila slovo kouzlo. Můžete blíže vysvětlit, co tím myslíte?

Schopnost duše vstoupit do hmoty nebo schopnost hmoty rozpustit se v duši.

Znáte některé jednoduché techniky, které byste doporučila k tomu, aby mohli lidé harmonizovat mysl, tělo a duši?

Ano. Aniž je třeba učit se cokoli specifického, stačí například jen produkovat jemné bzučení nebo hučení a přitom bedlivě naslouchat sám sobě. Nasloucháním nemíním jen prosté slyšení a uvažování o kvalitě zvuku nebo o tom, kdo vyrábí zvuk či jako co zvuk zní. je třeba být naprosto přítomen a sjednocen s tím, co slyšíte, když mručíte. Vyrábíte zvuk a po celou tu dobu onomu zvuku naslouchá te, aniž byste cokoli hodnotil, analyzoval nebo dokonce kritizoval.

Tohle je jeden z nejsnadnějších způsobů, jak se učit být teď a tady, jak zvládnout základní formu meditace. Když takto zpíváte nebo mručíte a zároveň si naslouchá te, po nějaké době zapomenete, co se děje a kdo to dělá a něco se začne dít Tohle je velice jednoduchá metoda, která ovšem může změnit váš život.

Povězte mi něco o vašem zájmu o spirálu a o knize Mystická spirála.

Když jsem na této knize koncem 60. tet pracovala, právě jsem studovala na univerzitě. Chodila jsem za profesory biologie a ptala se, proč rostliny rostou právě tak a ne jinak. A oni mi odpovídali, že takové otázky se nekladou. Začala jsem si uvědomovat že takových otázek je kolem nás daleko víc a že kdybychom měli dovoleno je klást a kdyby se našli lidé, kteří by se pokusili je zodpovědět možná by se nám podařilo více vnímat vzájemnou propojenost všech věcí.

jeden z aspektů, který se při studiu spirály vynoří, je nutnost jít napříč různými disciplínami. Koncem 60. let nikdo slovíčko interdisciplinární nepoužíval, takže lidé byli tím, co jsem se snažila dělat velmi překvapeni. Spirála je způsobem, jak objevit vztah všeho kolem nás. Tím vším doslova myslím až universum - slovo univers znamená něco, co se spirálovitě otáčí.

je to založeno na konceptu pohybu, otáčivého pohybu kolem své osy — a rotuje všechno kolem nás - od galaxií přes planety až k člověku a ještě dál. Všechna bojová umění jsou založena právě na tomto otáčení kolem osy a návratu do výchozího bodu. Tento vzor pohybu je pak sledovatelný jak na galaktické, tak na atomární úrovni.

Co si myslíte, že se stane s vědomím po smrti těla?

Nějak zvlášť jsem o této otázce neuvažovala, protože jsem zjistila, že mě nikam nedovede. Maximálně mě odvede z místa, kde jsem ale ráda. Co se týče mé duchovní praxe, jsem zároveň tibetská buddhistka i křesťanka. Když zrovna neučím nebo nevedu seminář, chodím do kostela. Tibeťané vyvinuli velmi složitou geografii a filozofii posmrtného života, zatímco křesťanská tradice v tomto ohledu mnoho nenabízí. O minulé životy se já sama moc nezajímám. Lidé mi o nich někdy něco vyprávějí, ale mne to nevzrušuje. Není to otázka toho, zda v ně věřím nebo ne. Hovory o minulých životech jsou podle mne jen jiným způsobem, jak být oddělen od přítomnosti.

Jak uvažujete o bohu?

Zcela jistě věřím v boha jako v nějakou božskou sílu. jednou z výhod možnosti být jak buddhistkou, tak křesťankou je, že se mohu rozhodnout jak se budu modlit, a v případě mé smrti, do čí rukou předám své vědomí, jestli do rukou Buddhy nebo Ježíše (směje se). Buddhismus je daleko více filozoficky propracován než křesťanství a to mi na něm vyhovuje.

Myslíte si, že vaše filozofie ovlivní to, co se stane poté, až zemřete?

Ano. Tibeťané věří, že všechno, co děláme, ovlivňuje to, co se stane, až umřeme. Myslím si, že to, jak umíráme, je velice důležité. Značná část duchovní praxe není nic jiného než příprava na smrt. Zemřít v milosti je jednou z nejdůležitějších věcí, která vůbec existuje.

Jak ovlivnilo soužití s Rupertem vaši práci a ideje o rezonanci?

Pracovali jsme na problémech rezonance ještě předtím, než jsme se potkali. Zatímco jsem pracovala na knize o spirále, četla jsem spoustu knížek o biologii a zjistila, že i tam toho hodně chybí. Pátrala jsem přibližně po tomtéž, po čem pátral on. Kladli jsme si podobné otázky, včetně té nejdůležitější — jak vznikají formy a tvary.

Oba jsme četli biologické práce Goetha, které byly pro moji práci velmi důležité. Oba jsme zjistili, že všechno je tak či onak založeno na rezonanci, a v mém případě šlo o rezonanci samu. Rupert použil rezonanci jako metaforu, já pracuji se samotným zvukem. A kupodivu se naše práce velmi doplňují.

Čeho chcete dosáhnout svými semináři?

Z naší společnosti se vytratilo všechno kouzlo. Slovo »enchantment« znamená do-

sáhnout jistého magického stavu pomocí zpěvu. Pokud tedy lidé říkají, že jsou »disenchanted«, pokud tedy ztratili ono kouzlo, existuje jedno jediné řešení a to zní: znovu začněme zpívat A to je to, co dělám. Snažím se znovu lidi přimět k tomu, aby zpívali a aby se tak do jejich životů vrátilo kouzlo.

Hluboko v každém z nás je ukryta touha po rezonanci, po rezonanci s bohem. A i když si člověk třeba není vědom boha, i když si myslí, že v boha nevěří, stále je v něm jistá kvalita, která si přeje chválit nepopsatelné sily přírody. Myslím, že je součástí každého člověka. A vždy bývala vyjadřována zpěvem. K tomu asi zpěv odjakživa sloužil - k opěvování zázraku přírody toho kouzelného místa, této kouzelné bytosti, kdekoli to je a kdokoli to je.

Zmechanizováním a zvědečtěním humánnosti jsme na to zapomněli, jako by se to ztratilo, jako bychom pro to ztratili smysl, jako bychom už nevěděli, jak se k tomu vztahovat jak bůh, tak píseň jako by erodovali. Spirituální kořeny ztratily i mnohé další věci. Ale pro mne samotnou je pro možnost obnovení pocitu propojenosti nejdůležitější právě zpěv, bez ohledu na to, jestli je někdo buddhista nebo křesťan nebo stoupenec čehokoli jiného. Posvátný zpěv nám dovoluje zažít spojení s něčím, co je mimo nás, s něčím, co jsme zapomněli. |e to právě toto spojení, které je zpěvem, a zvláště skupinovým zpěvem, snadno obnovitelné.

Když člověk začne takto zpívat, změní navždy svůj život Připadá mi to jako skutečná iniciace, iniciace ve smyslu navození jiného stavu bytí, i když jen pro několik okamžiků, ale člověk už na to nikdy nezapomene. A jakmile to jednou zažije, jeho život už nikdy není tentýž.

Myslím, že mým posláním je zpívat a umožnit lidem uvědomit si, že právě posvátný zpěv je něco, co jsme vždy měli. jedním z problémů se zpěvem, a zvláště posvátným zpěvem v křesťanské tradici, je posedlost slovy. Když jsem pracovala v klášterech, musela jsem prostudovat všechny žalmy, které se ten týden měly zpívat. Zjistila jsem samozřejmě, že v té záplavě slov se mnichům vytratilo skutečné poselství posvátného zpěvu. A že není dobré být neustále plný slov. Z tohoto důvodu jsem také přesvědčená, že bylo chybou, když se katolická církev vzdala latiny. Mnohé mantrické tradice používají archaické jazyky, aby tak eliminovaly pokusy racionální mysli neustále se zabývat slovy a jejich významy. Opakování slov jen jako pouhých zvuků umožní transcendovat smysl slov. Zatímco smysl může na některé úrovni neustále existovat; mentálně není nutné se jím dále zabývat. Pokud se to podaří, slova už vás pak neoddělují od přítomnosti.

Opakování je ve zpěvu manter velice dobrým způsobem, jak se dostat za posuzující mysl. Člověku to umožní dělat i něco jiného, aniž by přitom ztratil schopnost uvažovat Právě proto může být např. řízení auta dobrou meditací. Pokud je člověk dobrý řidič, zvládá nejrůznější druhy činností, a přesto bezpečně dorazí na místo určení. V případě meditace lze nechat žvatlající mysl samu sebou, a přesto dokonale meditovat

V rámci mého hledání takového druhu posvátného zpěvu, který by nezahrnoval slova, jsem objevila tibetský a mongolský harmonický zpěv, zpěvák zpívá jeden tón a pomocí rezonujících dutin v ústech moduluje a zesiluje harmonické tóny ve vztahu k tónu, který zpívá. V rámci jednoho zvuku pak lze slyšet několik dalších zvuků, je to velmi zvláštní zkušenost, zážitek mnohosti v jednotě. Připomíná mi to egyptskou matematiku, ve které dělíte, místo abyste sečřtali nebo násobili. Všechno se vyjevuje z jednoho a je v něm obsaženo. Když zpíváte tento harmonický zpěv, nemusíte používat slova, hrajete si s harmonickými tóny v rámci nekonečna a totality všech možností.

Důvody pro tento druh zpěvu jsou rozličné. Protože zpíváte jen jednu notu, mohou se přidat i lidé, kteří jsou sami o sobě přesvědčeni, že nemají hudební sluch, že zpívat nedokáží, že jsou vždy falešní. Cítí se svobodně a bezpečně, protože zpívají jen jednu notu. Psychicky to velmi pomáhá všem těm, kteří byli vždy zvyklí stát až někde vzadu se zavřenými ústy — což mi připadá jako jeden z mnoha problémů pasivity naší společnosti.

Toto je jedna forma posvátného zpěvu, kterou na svých seminářích učím. je to hluboký zážitek nejen pro lidi, kteří nikdy předtím nezpívali, ale i pro profesionální hudebníky a zpěváky, dokonce **i** pro operní zpěváky, jednou jsem vedla skupinu, která se skládala výhradně z lidí, kteří nikdy nezpívali a z profesionálních operních zpěváků.

jestliže někdo umí zpívat, ale pak se setká s někým, kdo zpívá lépe než on, sám zpívat přestane, protože je přesvědčen, že nic neumí. Čím víc je ale člověk přesvědčen, že neladí, tím je bezmocnější, je to velmi spojeno s duchovností. Pokud máme pocit, že jsme falešní, jsme přesvědčeni, že i naše duše je v jistém smyslu nevyvinuta.

Rezonují, zpívají přitom **i** Rupertova morfická pole, zpívají **i** andělé. Andělé zpívají ve sborech, ne v hejnech. I duše člověka má co dělat s rezonancí, je to jakési rezonující pole našich možností, a pokud vyléčíme sami sebe, vyléčíme I tyto rezonanční možnosti všeho toho, čím bychom mohli být. Pokud nám řeknou, že neumíme zpívat, pak to, co vyjde z našich úst, nám připadá neakceptovatelné. Přitom je to do jisté míiy rezonance naší duše. Neakceptovatelná je tedy naše duše.

jednou se mého semináře účastnil houslista z jednoho známého londýnského orchestru. Vyprávěl mi, že když ho dirigent pokárá za ztrátu tempa nebo za cokoli jiného, nevadí mu to, ale pokud mu řekne, že je falešný, velmi se ho to vždy dotkne. Mám dojem, že být vyladěný je velmi hluboce propojeno s pocitem jistoty a lidé, kterým řekli, že neumějí zpívat, tak mohou být psychicky poškození po zbytek života.

S vynálezem spinetu, barokního nástroje, muselo přijít nové ladění. Spinet **i** jeho následník, velmi oblíbený klavír, mají tóny pevně dány a nelze je tedy posunout nahoru nebo dolů jako u hlasu nebo u struny na houslích. Zdálo se, že je to neřešitelný hudební problém — pokud by totiž člověk hrál nějakou písničku a chtěl by začít jiným tónem, znělo by to u spinetu příšerně. Lidé proto vytvořili temperované ladění přeladili veškerou naši hudbu právě do něho a začali používat tónové řady, ve kterých jsou si všechny noty rovny, což samozřejmě není pravda. Počínaje 17. století je v tomto smyslu veškerá naše hudba falešná.

Když vám přijde ladič naladit piano, ve skutečnosti vám ho nevyladí, ale jaksi rozladí. Rozladěno je, co se týče harmonických tónů. Když začnete zpívat harmonický zpěv, vaše tělo to okamžitě zjistí a vy si uvědomíte, že právě harmonické, alikvótní tóny přesně ladí s lidským tělem. A že to je to ladění, které by mělo určovat i naladění naší hudby. Když tedy poprvé uslyšíte harmonický zpěv, prožijete jakýsi návrat domů v tom skutečném smyslu slova. Ve smyslu znovu po-znat, znovu roze-znat, roze-zvučit, roze-znít

V jistém smyslu můžeme poznat jen to, co už jsme kdysi znali. A jakmile to poznáme, uvědomíme si, že to tak bylo. Uslyšíme, co skutečně jsme. Zvuk naší vlastní geometrie. Pracovat se zvukem, který je dokonale vyladěn na naše tělo, má vždy velmi léčivé důsledky, jak na tělo, tak na psychiku. Člověk intuitivně cítí, že právě k tomu směřoval a že ho to hlubinně harmonizuje. Zároveň ho to vrací do přítomnosti. Harmonické tóny tak pracují velmi efektivně i na naše psychické a energetické tělo. Onemocníme, protože narušíme volný průběh energií. Vždy narušíme nejdříve energetické tělo, tělesné problémy přijdou později. Aby se člověk skutečně vyléčil, je třeba energii modulovat dřív, než se stane patologickou. Dá se to udělat zvukem.

Jak to ovlivňuje životy lidí?

Velmi dramaticky. Takový člověk se pak naprosto změní. Tento druh hlubinného léčení funguje na všech úrovních — tělesné, emoční, psychické i duševní - a důsledkem toho je ve většině takových případů radikální změna života k lepšímu.

Celé naše tělo rezonuje. Pokud byste viděl nafilmované oplodnění lidského vajíčka, zjistil byste, že od prvního okamžiku rytmicky pulsuje. Rytmus se stane srdcem. Nikdy nepřestane, dokud člověk neumře.

Rytmem to vše začíná, celý lidský život je složen z rytmů. Každý orgán má svůj vlastní rytmus. Dokonce i naše chůze je rytmická a naše končetiny se hýbou ve spirálách. Všechno, co děláme, je rytmické - naše dýchání, rytmus srdce, n/tmus mozkových vln, rytmus proteinů a všech ostatních orgánů.

Všechno je zvuk a rezonance, všechno zpívá, jestliže nezpívám, začínám být falešná. |ediný způsob, jak znovu rozeznít sám sebe, je znovu začít hrát na své tělo, svůj hudební nástroj. My lidé máme neuvěřitelnou schopnost dělat zvuky, a pokud tak nečiníme, přestaneme znít rozladíme se. Správně znít myslí i tělem znamená být zdravý a pravdivý.

informace o kurzech J. Purceové: Inner Sound. 8ElrnsAvenue, London, N102JP. tel. (0181)4444855.

Ravi Šankar: Dotkn

Na začátku své kariéry jste byl členem tanečního souboru vašeho bratra Udaye. Jak k tomu došlo?

Uday byl génius. Následoval mého otce do Londýna a studoval na Akademii umění. Po promoci ale začal organizovat a produkovat taneční představení. Počátkem 20. let to byla

vůbec první představení indického baletu na západě a Uday byl jedním z tanečníků. Na jedno vystoupení přišla slavná ruská primabalerína Anna Pavlovová a byla tak unesena, že požádala Udaye, aby jí pro jedno představení dělal choreografa. Po deseti letech pobytu v Londýně se Uday vrátil do Indie se snem založit baletní a taneční skupinu, která by na svých cestách po světě reprezentovala indickou taneční kulturu. Protože nikdo tehdy netušil, jaké budou reakce evropského publika, odjeli s ním v roce 1930 do Paříže další muži z naší rodiny — bratranec, strýc a čtyři hudebníci. Tak jsem se v deseti letech dostal z Benáresu přímo do srdce Evropy.

Uday měl už jako dítě možnost vidět představení slavných indických tanečníků stylu kathak, a později studoval chrámové tance, ale i jeskynní malby tanečníků a sochařské výzdoby mnoha slavných chrámových komplexů. Nakonec, na základě mnoha různých stylů z celé Indie, dokázal vytvořit svůj vlastní a přece dokonale indický styl. Jeho představení nebyla jen na obvyklá témata slavných eposů, ale i na současná politická a sociální témata. To, samozřejmě, nenašlo dobrou odezvu mezi profesory na akademiích, kteří Udayovi vytýkali, že není dost klasický. Vlastně to byla pravda. On sám nikdy neabsolvoval dlouholetou klasickou výuku tradičního tanečníka tak, jako můj otec nebo dědeček. Jenže, jak jsem řekl, byl to génius a dokázal dát styly dohromady jako nikdo jiný.

Já jsem tak od útlého dětství vyrůstal na jevišti, obklopen hudbou a tancem. Uday, když tančil, naplněn nezkrotnou energií, byl pro mne bohem. Naneštěstí se ani mně nedostal odpovídající akademický trénink, nebylo to tehdy možné. Zato jsem ale mohl vyrůstat mezi hudebníky a tanečníky v Paříži, kam tehdy často zajížděli slavní umělci jako Segovia, Casals a Paderewski. Žili tam ale i slavní Američané, například Gertruda Steinova, Henry Miller a Cole Porter. Tehdy jsem samozřejmě nevěděl, že jsou slavní, ale pamatuji si na ně. Paříž byla, pokud jde o umění, hlavním městem světa.

S bratrovou taneční skupinou jsme také poprvé hráli v USA (v roce 1932) a já tehdy uslyšel Duke Ellingtona, Louise Armstronga, Count Basieho a další ve slavném Cotton klubu. Připadalo mi normální pokoušet se o něco podobného.

Takže něco jako »gharana« se začalo, díky mému bratrovi, formovat i v naší rodině; 99% indických hudebníků se rodí právě v takovýchto rodinách a učí se hudbě od svých otců a dědů. Teprve po letech cvičení v rodině pak hudebníci hrají v malých městech. Dnes je však situace jiná. jakmile hudebník zvládne svůj nástroj, okamžitě chce vycestovat do ciziny. Já měl velké štěstí, že jsem mohl hodně dlouho hrát jen pro sebe a mezi svými.

Jaká byla vaše role v oné taneční skupině?

Hrál jsem na různé hudební nástroje a doprovázel tanečníky. Většinou jsem hrál na sítár a esrádž, později i trochu na sarod. Uday mne naučil i tančit některé menší role, jako třeba Opičího krále. Když jsem pak trochu vyrostl, tančil jsem i důležitější postavy. V šestnácti letech jsem tančil svůj první sólový part, který jsem si také sám sestavil. Přesto jsem ale měl raději hru na hudební nástroje.

Pak do skupiny přišel Ustad Allaudin Khan, my jsme mu říkali Baba. Bratr chtěl, aby součástí skupiny byl i někdo slavný, a tak pozval právě Babu. Hrál s námi jeden rok a ten rok naprosto změnil můj život. Víte, tehdy jsem byl téměř »západ'an«. Stále jsme cestovali, žili jsme po hotelích, hráli v Carnegie Hall a byli jsme celkem známí, také proto, že nám impresária dělal stejný člověk, který se staral i o cirkus Barnum a Bailey.

Když tedy mezi nás přišel Baba, oddaný muslim, který se pětkrát denně modlil a vykonal pouť do Mekky, bylo to jako setkání s docela jiným světem. Baba pocházel z malé hinduistické vesnice v Bengálsku, a tak toho věděl poměrně hodně i o hinduismu, o hinduistické mytologii, o zvycích atd. jako muslim nejedl vepřové, ale jako hinduista nejedl ani hovězí, jeho život byl unikátní směsí hinduismu a islámu.

Na západě se ale nevyznal a já jsem se stal jeho průvodcem, tlumočníkem, organizátorem. Hodně se mu stýskalo po synovi, dnes slavném hráči na sarod Ali Akbar Khanovi, a tak si mne oblíbil. Navíc ho moje matka, která se bála, že mne již neuvidí, požádala, aby se o mne staral. Matka skutečně brzy nato zemřela.

V létě roku 1936 jsme nějaký čas pobývali v Anglii, v Dartingtonu - Uday tam pracoval na nových kompozicích. Měl jsem tedy čas cvičit na sítár a učit se od Baby. Byl to virtuóz, co se týče techniky, rychlosti i provedení, uměl

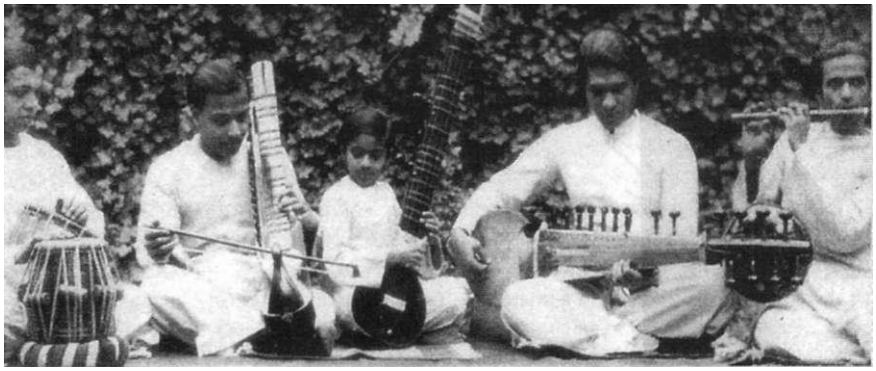

out se Boha hudbou

Pro časopis Kyoto Journal číslo 39 se ptala Kathy A. Sokolová

fantasticky hrát i na bubny a spoustu dalších nástrojů, ale zvládal také trubku a dokonce i housle! Za svůj hlavní nástroj ale stále považoval sarod.

Ve staré Indii to nejvyšší umění, tedy zpěv, instrumentální hudbu a tanec, učili ti největší duchovní mistři, rišiové a světci. Rišiové byli náboženští guruové, kteří většinou žili se svými studenty a následovníky ve svých ášramech v lesích. Byli to jak velcí jógínové a tantrikové, tak vynikající hudebníci. Baba vyrostl v této tradici a byl pro nás ztělesněním rišiovské tradice, jak jsme ji znali z literatury. Dnes to vypadá jako hodně vzdálená minulost, ale Baba tehdy do indické tradiční hudby vnesl mnoho nového života. Věřil, že hudba je cestou k Bohu.

A tak, zatímco můj bratr na jevišti inscenoval příběhy Parvatí, Krišny a Šivy, já jsem se zamiloval do indické historie, zvláště hudby. Četl jsem i Thákura, klasické eposy, hodně knih o ikonografii, studoval jsem obrazy a sochy. Pak přišel Baba a já se v osmnácti letech rozhodl, také proto, že přišla válka, a odejel s ním do Maiharu, na dvůr tamního maharádži, studovat hudbu.

jak moc se tradiční indická hudba od doby Baby změnila?

Základ našeho tradičního systému, jakési pokračování tisíciletých tradic přenášení hudebního umění z otce na syna, vymírá. Gharany, jednotlivé hudební rodiny, se díky tlaku médií rozpadají. Kazety, video a televize všechno změnily, nic už není tajemstvím. Dříve dostal žák jednu jedinou specifickou mantru od svého učitele, dnes vycházejí všechny mantry na CD a v knihách.

Z určitého pohledu je to v pořádku, naše nahraná a v médiích zakonzervovaná hudba se tak nikdy neztratí. Problém je ale v tom, že sama znalost mantry ještě nic neřeší. Zpívat mantry znamená vědět něco i o čakrách, o meditaci. Člověk se může naučit zpívat mantru od svého učitele přímo, intonačně přesně a se správnou výslovností tak, aby fungovala. V hudbě jde o totéž. Všechny naše písně a rágy, které byly téměř čtyři tisíce let předávány z učitele na žáka, z otce na syna, dnes byly vydány v notách a na deskách nebo discích. Texty a noty nebyly donedávna téměř vůbec používány, dnes jsou dostupné komukoli. Jenže přehrát si rágu z not na piano ještě neznamená oživit ji. Zahrát ji můžete, ale nebude mít žádný efekt. Bude to mrtvá hudba. Hudebníci se vždy od svých učitelů učili, jak vdechnout notám život.

Dnešní studenti jsou rušeni tolika věcmi… Vzpomínám na dny v Maiharu, kdy jedinou dobou oddechu byl čas obdivování západu slunce, jinak jsme celé dny nepřetržitě hráli.

jaká je dnešní role tradice?

Někdy se člověku nabídne úplně sama, jindy se ale musíme snažit tradici pochopit. Indická tradiční hudba je cele spjata s tradicí, s náboženstvím, s naší duchovností, s úctou ke starším. Proto je tak obtížná pro mladé lidi, jako je má dcera Anuška - mladí žijí s módou. Ale když si Anuška sedne k sítáru, celá se změní a vstoupí do jiného světa. Člověk to ale musí hodně cvičit. Přístupů k tradiční indické hudbě dnes existuje opravdu hodně, záleží na tom, co vlastně chceš — jestli chceš být hudebníkem nebo skladatelem, nebo jestli jen chceš téhle hudbě rozumět. Když jsem se já měl v roce 1939 rozhodnout, nebylo ještě tolik lákadel, a tak jsem se vlastně rozhodovat ani nemusel: hudba již kolovala v mé krvi. Byla v mých genech.

Někteří mluví o kouzelné moci hudby, o jejích vibracích vyladěných na kosmos a o tom, jak nás hudba dokáže transformovat Dnes ale hudbu slýcháme dokonce i ve výtazích, všude na ulicích a vypadá to, že už neexistuje místo, kde by si hudba obnovovala svou posvátnost. Čím je dostupnější, tím méně je duchovní. Myslíte, že je stále ještě možné někde slyšet ty pravé tóny?

Dokonce bych řekl, že z určitého hlediska je to tady v Indii ještě horší, než jinde ve světě. I u nás může člověk v kulturních centrech slyšet veškerou klasickou symfonickou hudbu světa — západní klasická hudba a dirigenti a hudebníci se nemusí obávat o svou budoucnost. Mladí ale mají svou techno hudbu, svoje reggae a svůj rap, takže už nechtějí poslouchat vážnou hudbu. Každý měsíc, nebo dokonce každý týden, je tu nový idol. A tak mladým připadá, že o nic nepřicházejí. To my starší bychom se měli zamyslet.

je jasné, že každá umělecká forma musí procházet změnami, a že ti, kteří jsou orientováni na klasickou hudbu, jsou rychlými změ-

nami dneška trochu šokováni a vystrašeni. Změny tu byly odjakživa, dnes ale, díky televizi a médiím, se úplně všechno poměřuje penězi.

Zkomercionalizovali jsme všechno… jsi tady, já začnu hrát a ty se dostaneš do transu, já se dostanu do transu a budeme si užívat. Pak přijdeš domů a najdeš dceru, jak hraje tu nejhlasitější hudbu na světě. A tak se přepneš a budeš poslouchat s ní. Mění se to všechno velmi rychle. Takový je dnes život.

Na druhé straně mi to ale tolik nevadí, protože vím, že tradiční indická hudba má dost síly, aby přežila i toto období. Problém je v tom, že naprostá většina hudby jiných, než západních kultur nikdy nebyla složena a napsána do not —vždy se jednalo o ústní tradici. Co se týče indické klasické hudby, v Indii samotné stále silně žije.

Alespoň dosud.

Snažil jsem se tomu napomoci. V Indii neznáme západní způsob komponování. Tady je to spíše spontánní improvizace. Dobrý skladatel ale vždy myslí na něco nového, že? jako skladatel jsem si uvědomil, že nechci skládat hity a hudbu pro peníze. Častokrát jsem do toho byl tlačen, ale postupně jsem se naučil všem tlakům odolat — ať už se jednalo o klasickou hudbu, hudbu lidovou nebo současnou. Měl jsem rád a využil jsem i hudbu a nástroje z jiných, než indických oblastí, experimentoval jsem, co se týče barvy zvuku, rozsahu, oktáv, moc mne to bavilo. Nikdy jsem ale nehrál fusion. To slovo samo mne rozčiluje, protože zní jako koktejl.

Řekl jste mnohokrát, že hudebník by měl být při hraní v dokonale čistém stavu mys-

li. |ak jste to vnímal v 60. letech, kdy do Indie, a i za vámi, jezdili mladí lidé, kteří věřili, že pomocí drog dosáhnou osvícení? je i pro posluchače nezbytné být při poslechu klasické indické hudby v dokonale čistém stavu mysli, nebo je to hudba, která si posluchače sama vyčistí?

Tenkrát v 60. letech to byla i pro mne velmi složitá doba. Beatles, hippies, Vietnam. Měl jsem moc rád George Harrisona, protože ve vztahu ke mně byl velmi čistý a otevřený. Nebyl jako ostatní, jeho vztah k hudbě byl velmi hluboký a upřímný, jenže těch pět let bylo pro mne těžkých, protože jsem věděl, že je to celé spojeno s drogami, se kterými jsem nikdy nesouhlasil a proti kterým jsem vždy bojoval. Tehdejší gumové západní mládeže, lidé jako Alan Ginsberg, Alan Watts, Timothy Leary a Ram Dass, Indii dezinterpretovali. Dnes, naneštěstí, už je to, o čem mluvili tenkrát, pravdou. Oni tehdy mluvili, jako by každý člověk v Indii běžně bral drogy a že bez drog se nedá hrát dobrá hudba, nedá se meditovat, nedá se zpívat Óm, a dokonce se bez drog nedá ani milovat! To mne hodně rozčilovalo. A oni uměli mluvit tak přesvědčivě, že jsem proti nim neměl šanci, jedinou možností byla má hudba. A skutečně, díky Bohu, za pár let jsem dosáhl úspěchu a některé mladé západ'any jsem naučil slyšet čisté tóny a dělat kvalitní hudbu i bez drog.

Mezitím jsem byl ovšem velmi kritizován v Indii - prý se prodávám a chovám se jako hippie, prý jsem jedním z Beatles a prý jsem ukřižoval klasickou indickou hudbu. Víte, dnes je již velmi obtížné vysvětlit, čím vším jsem tehdy musel projít Nezáleží na tom — chtěl jsem jaksi rehabilitovat indickou klasickou hudbu, aby ji lidé uměli správně poslouchat a aby jí rozuměli. Aby to bylo jiné než s rockem, kdy se potřeba nechat se ohlušit a vzít nějakou drogu nebo alespoň kouřit marihuanu stala téměř tradicí.

Mé spojení s Georgem tenkrát znamenalo, že mladí lidé brali téměř jako povinnost a nutnost se cestou na můj koncert zkouřit. Dělalo mi to velké problémy. Často jsem na jevišti začal tím, že jsem jim řekl, ať mi dají příležitost dostat je do vyšších stavů vědomí jen hudbou, aniž by vzali drogu. Zkoušel jsem jim vysvětlit, že pro mne je hudba modlitbou, stejně jako byla modlitbou pro mého gurua a pro jeho gurua a všechny ty slavné hudebníky, kteří pro naši generaci tuhle posvátnou hudbu uchovali.

Nějakou dobu to trvalo, ale nakonec pochopili, že k dokonalému porozumění této hudby musí být v hlavě i na těle čistí. V Indii věříme, že posluchač hraje v životě hudebníka velmi důležitou roli, a pokud publikum produkuje špatné vibrace, kouzlo hudby vyprchá.

Po tolika letech hraní jste, Ravi, jistě uvažoval o smyslu hudby a jejím vývoji. Co myslíte, lze se ještě dnes dočkat hudby, která by měla sílu učinit nás lepšími? Bob Mariey kdysi řekl, že hudba není lékem pro člověka, ale pro celé národy...

Dnes neexistuje nic, co by nešlo zneužít čl pokazit, zvláště v umění. Není ani možné doporučit, co přesně by měl člověk poslouchat, nebo co a jak skládat. Tak jako v literatuře, která sahá od pornografie až ke klasikům, i v hudbě lze nalézt velmi různorodou kvalitu. Někdy se po ní člověk cítí čistý a duchovní, jindy spíše ďábelský. Proč naše děti poslouchají tak hlasitou a negativní hudbu? V Indii víme už celá tisíciletí, že určitá hudba vytváří určitou náladu a máme pro to dokonce i speciální slovo — rasa. Doslova to znamená »šťáya«, tady to ale spíše znamená nálada. Rozeznáváme různé nálady, od nálady erotické až k romantické, od náboženské až ke statečné a odvážné, od patosu k vulgaritě. V tom tkví kouzlo naší hudby — je hypnotická a zesiluje nebo vytváří určitou náladu.

Naši mudrci učili, že zvuk je Bůh (Nada Brahma), což vlastně znamená, že člověk může pomocí hudby dosáhnout osvícení, vysvobození, klidu mysli. Hudba má neobyčejnou moc — ať už jde o gregoriánský chorál, hudbu lidovou, o písničky Simona a Garfunkela nebo Beatles — moc čistit a povznášet. Hudba je duchovní disciplína, která může člověka skutečně niterně povznést až k téměř božskému klidu a požehnání.

Takže abych se vrátil k otázce, záleží na tom, co kdo poslouchá. Někdo říká, jsi to, co jíš, ale já myslím, že jsi také to, co posloucháš.

Žijete hodně dlouho v USA — už jste opustil indii?

Říkám, že Američané jsou guruové - gumové mnoha disciplín. Od duchovních věcí až po ty nejobyčejnější. |e to divné, ale právě tady v Americe jsem potkal největší počet lidí, kteří směřují k vnitřnímu klidu a míru. Hledají rovnováhu a obdivují naši hudbu víc, než kdo jiný a jinde. Lidé v Americe a v Evropě samozřejmě poslouchají většinou svou hudbu a hudbu současnou, ale jakmile slyší indickou klasickou hudbu, hned jsou jako vyměnění. Mají slzy v očích. Mladí v současné Indii už klasickou indickou hudbu neposlouchají. Nemám nic proti tomu, že poslouchají rap a reggae a techno, ale proč se docela odvrátili od naší hudby? Bolí mne to. Většina dětí bohatších Indů je západnější než sami zapadané, ještěže Indie nejsou jen zbohatlíci - cítím, že původní vibrace tam stále ještě jsou. Takže to není zase až tak beznadějné.

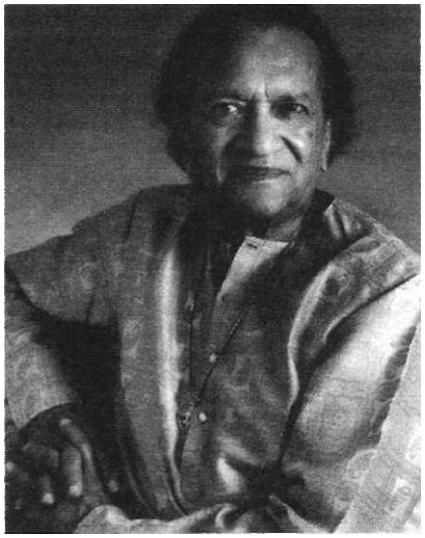

Hodně lidí očekává nějaké změny u příležitosti milénia - sehraje hudba svou roli i v tomto ohledu?

Určitě ano. Pokud by byla hudba součástí školní výuky, zcela jistě bychom byli všichni lepšími lidmi — včetně politiků. Bohužel, politici jsou většinou nemuzikální tvorové, jenže dokud takový člověk nerozumí harmonii, a nemám na mysli jen harmonii v tom hudebním slova smyslu, není celým člověkem. Tohle je velmi důležité.

Na druhé straně je jasné, že nemůžete člověka do duchovnosti nutit, byť jen ve jménu tradice. Hudebníci by ale měli být spontánně duchovní. 0 duchovnosti nelze jen mluvit, musíte duchovně také žít. Když hraji na sitar, musím se stát sítárem. Dnes to ale vypadá takže stále víc lidí o duchovnosti jen mluví. |á jsem dělal, co jsem mohl — I pro své studenty — a předal jsem jim ne virtuozitu, ne rychlost hraní, i když i to je důležité, ale doufám, že i něco hlubšího. Když to člověk slyší, cítí, že je to něco, co nelze vysvětlit a co v sobě nese hluboký mír. To je skutečným posláním naší hudby. Zázrak indické klasické hudby tkví v pocitu, který se dostaví, když duchovní hudebník hraje velmi citlivému a otevřenému publiku.

Nazývají vás »otcem world music». Myslel jste si někdy, že tzv. world music bude tolik populární?

Lidé to říkají, protože jsem byl první, který prorazil tu západní bariéru, já jsem ale jen já. Pokusil jsem se co nejsrozumitelněji předat to nejlepší z naší kultury. Nikdo neví, co se stane v budoucnosti, ale dnes jsem moc rád, že naše hudba ještě žije.

Přeložil V M.

Pravdivé halucinace

Terence McKenna • DharmaGaia 1999

Na západě dnes už klasický popis dobrodružství několika mladých Američanů v jihoamerické džungli přináší mezi řádky, které ilustrují živočišnou touhu bratrů McKennů dopátrat se pravdy o halucinogenních houbách, celé salvy znepokojujících otázek a podnětů. Popis halucinací, vizí, úvahy o nedoceněné roli zvuku při zkoumání způsobů, jimiž člověk vnímá svůj svět, téměř virtuální a hypertextové míchání témat, námětů a slovní salta dělají z četby této knihy úchvatný a provokující zážitek, jejich cesta se uskutečnila počátkem 70. let. Dnes už víme víc, ale stejně je úžasné »být u toho«, když se dva bratři nedali spoutat konvencemi, rebelantsky se vymanili z útlaku establishmentu a intuitivně se »dotýkali« něčeho, o čem víme, že to tak musí být, ale o čem stále víme jen žalostně málo.

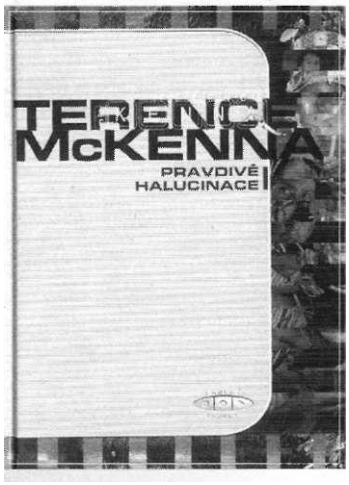

Po později napsané knize Návrat archaismu, a zároveň s další slavnou knihou o vlivu halucinogenů na vývoj člověka, Pokrm bohů, se tak českému čtenáři konečně dostává další výjimečná možnost »na vlastní oči« si přečíst McKennů, jednoho z největších mužů 20. století. Je přitom jedno, do které knihy se začtete první— pak musíte sáhnout i po těch dalších.

Učení Nagualů

Gato • DharmaGaia 1999

Pátá malá knížečka českého zenového studenta a amatérského učně šamanství je jakýmsi shrnutím učení Castanedova učitele dona Juana. Přehledně, stručně, pádně, s pomocí zenových a buddhistických srovnání Gato systematicky probírá základní aspekty učení latinskoamerických čarodějů, nagualů, a nabízí tak začátečníkům, kteří vykročili na Cestu duchovního poznání, docela příjemný a úhledně zpracovaný přehled toho, co by je mohlo čekat. Právě jakýsi nadhled, umožněný lety vlastní duchovní praxe, čiší mezi řádky a dodává čtenáři přehršel souvislostí, které běžným lidem většinou unikají. Vřele doporučuji.

China - Time to listen

Ellipsis arts... 1998

Tři CD plná velmi příjemně vybrané čínské hudby v jedné krabičce i s knížečkou, kde se člověk dočte nejen o příslušných skladbách, ale i o historii čínské hudby, jednotlivých nástrojích, a dokonce v ní najdete i rozhovor se třemi současnými slavnými čínskými hudebníky. První CD představuje hudbu jako součást čínských příběhů, vyprávění a ukázek z lidových slavností, včetně ukázky z tradičního bubenického představení, druhé CD představuje různé odlišné etnické hudební kultury a třetí přináší klidnější, duchovnější hudbu, i když i zde občas zazní celý soubor. Předmluvu napsal slavný violoncellista Yo Yo Ma, a zvláště vyzvedl zásluhy sběratele a muzikologa Iosepha Bombacka, který pro čínskou hudbu a její prezentaci na Západě udělal nejméně tolik, jako kdysi Bartók pro maďarskou lidovou hudbu či v současnosti Alan Lomax pro hudbu amerického jihu.

Člověk přímo »slyší« ozvěny dávné minulosti, přímo se »koupe« v exotice dálněvýchodní, tak příjemně a tajemně znějící odlišnosti.

(Poznámka pro případné zájemce: Hoiva začíná přebírat od Oreade music, tedy i k nám dovážet také čínskou hudbu; je schopna dovézt i tento titul.)

Qilaash • A collection of 12 cuts from the Asian overground

Nation 2000, distribuce Mute CS

Výběr remixů dnes slavných Djů buď přímo asijského původu (Ind, Bangladéšan), nebo Evropanů, kteří rádi míchají indické rytmy s africkými bubny a elektronicky vše řádně upraví. Ve svižném tempu nasamplovaných rytmů a hojných exotických citací, například z indických filmů, si tak člověk uvědomí, že i Londýn či New York jsou světová města i co do počtu národností a různých barev pleti jejích obyvatel. A že hudební svět už dávno nejsou jen velké společnosti, ale stále víc malé čilé značky, vedené nadšenci.

Cesta ke štěstí
Průvodce dobrým životem

J. S. Dalajláma, H. C. Cutler - Pragma 1999

Když jsem spatřil obálku knihy, okamžitě mi připomněla loňský pobyt ve Washingtonu, kde na mne tvář dalajlámy jukala z výlohy každého většího knihkupectví. Letmo jsem tehdy do knihy nahlédl a hned mi bylo jasné, proč je v USA tak populární (i přátelé buddhisté si ji pochvalovali). Americký psychiatr svými otázkami na toho nejbuddhističtějšího buddhistu a jejich jakýmsi kulturním tlumočením pomohl Američanům snadněji akceptovat zdánlivě jasná, ale ve skutečnosti nerealizovatelná tvrzení, jako třeba že „náš pocit štěstí či neštěstí v daném okamžiku nemá příliš společného s našimi konkrétními podmínkami, ale spíše je výsledkem toho, jak vnímáme svou situaci, jak spokojeni jsme s tím, co máme".

Když si Američan, a v tomto případě Čech, přečte, že „... pokud postrádáte vnitřní disciplínu, která přináší klid mysli, můžete mít jakékoli vnější vybavení či podmínky a stejně vám to nedá pocit štěstí a radosti, který hledáte..." je mu to jasné, ale pro »vnitřní disciplínu« okamžitě něco dělat jistě nezačne. Pokud mu ale tuto radu dá taková autorita, jakou je dalajláma, a pokud se Čech v knize dočte o celé řadě věcí, které i sám dalajláma musel celé roky také nacvičovat — on sám »cvičil« již od svých čtyř let — možná i on začne něco dělat, nejen si stěžovat nebo jen číst.

Kdekoli jakýkoli buddhista či jógín mluví o nutnosti hledání vlastního klidu mysli a sebedisciplíně, tedy nutnosti zabývat se sám sebou, okamžitě se vyrojí typicky západní námitka — není sobecké zabývat se sám sebou, když tolik lidí potřebuje pomoc? Hned na počátku knihy se dočte: „1 západní výzkumy dokázaly, že právě člověk, který je vnitřně šťasten, je všeobecně společensky pružnější, kreativnější a mnohem schopnější snášet stresy všedního dne, umí milovat a odpouštět, pomáhat a dělit se více než člověk, který je nešťastný. Nešťastní lidé mají sklon žít na okraji společnosti, uzavření, odmítaví."

Poselství dalajlámy i knihy je jasné a stručné: štěstí závisí víc na stavu mysli než na vnějších okolnostech. Poznej sám sebe, zvládni svou mysl, a nalezneš cestu vedoucí k umění být šťastný, a tedy i efektivně schopný pomáhat ostatním.

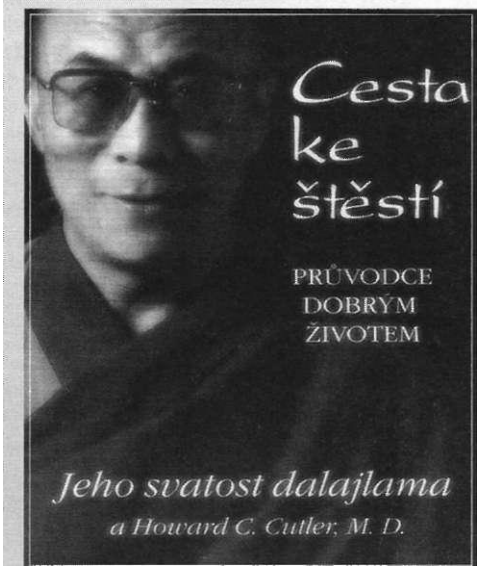

Od medikací k meditaci

Osho - Pragma 1999

„Člověk je nemoc," tvrdí provokativně, jak bylo jeho zvykem, Osho hned na začátku další knihy, která v českém překladu u nás vyšla. Při čtení těch téměř třistapadesáti stran se pozorný čtenář nesčetněkrát zarazí a uvědomí si, že to, co čte, je přesně to, co číst má, a že Osho neuvěřitelně přesně a výstižně, často pomocí až kruté zkratky či humorné příhody, diagnostikuje základní příčiny běžných problémů běžného příslušníka současné konzumní společnosti. Od porodu až ke stárnutí a smrti, od vztahu k tělu, od depresí, návyků, k tomu, co jíme a jak myslíme, Osho kapitolu po kapitole probírá běžný styl života — a znovu a znovu dokazuje, že obvyklé emoce, deprese a obvyklé individuální, psychické a společenské problémy jsou jen důsledky špatného nasměrování našich životů. Léčíme důsledky a symptomy, ne skutečné příčiny.

Kdyby si především každá žena přečetla jen úvodní část, stálo by to za to. Osho hovoří o tom, že bolest při porodu je společenský fantom, že žena, která je zbavena vědomí anestézií, promrhá jedinečnou šanci »narodit se« se svým dítětem. „Při porodu totiž dochází ke dvěma zrozením — na jedné straně se narodí dítě, a na druhé straně se obyčejná žena přerodí v matku. A pokud je matka v bezvědomí, pak byl narušen základní vztah mezi dítětem a matkou a výsledkem není zrození matky, ale jen pouhé pečovatelky."
Na jiném místě Osho nabádá matky, aby rodily vědomě, spoluúčastny zázraku zrození, aby si porod vědomě vychutnaly. „Pomocí lékařské vědy můžeme dosáhnout toho, že porod bude bezbolestný, ale nikoli blažený."
Do kamene by se tato slova měla tesat, do kamene stěn všech porodnic a lékařských fakult.

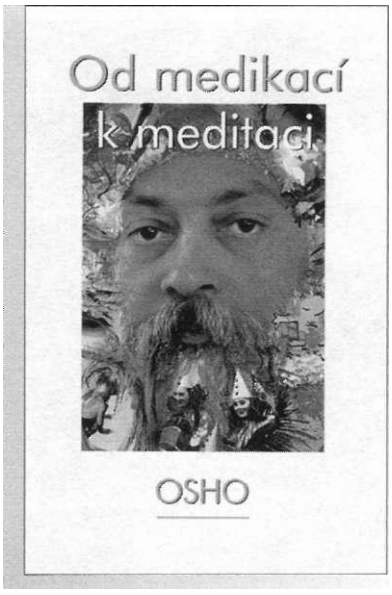

Rozenkruciánské osvícenství

Frances A. Yatesová • Pragma 2000

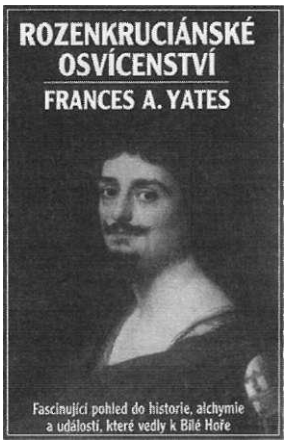

»Fascinující pohled do historie, alchymie a událostí, které vedly k Bílé Hoře.« To je podtitul knihy, o které jsem až do doby konání mezinárodní konference o alchymii v Českém Krumlově v roce 1993 neměl ani potuchy, jenže na konferenci se na tuhle knihu a tuhle paní odvolával prakticky každý řečník.
Konečně tedy mají i čeští čtenáři možnost začíst se a jedním dechem sledovat jak umění historicky odkrýt nejen v historii a starých foliantech ukrytá fakta, ale také myšlenkové proudy, vztahy a následky zdánlivě ojedinělých událostí, tak to období dějin, které nás všechny, kteří jsme se narodili ve střední Evropě, tak hlubinně předurčilo a poznamenalo. Co se stalo na počátku 17. století? Co předcházelo osudné bitvě na Bílé Hoře? jak by se vyvíjely dějiny, kdyby Fridrich Falcký zvítězil? jak by dějiny Evropy a celého světa ovlivnilo případné oficiální rozšíření myšlenek rozenkruciánství? jak s tím vším souvisely osudy nám jinak nechvalně známého johna Dee a uznávaných myslitelů Roberta Fludda a Francise Bacona?
Tahle kniha by měla být v tom dobrém slova smyslu »povinnou četbou« každého, kdo se vážně zajímá o historii západní duchovností.

Feng Shui

CD ROM - Oreade Music

Stále více Evropanů a Američanů se dostává nejen k prvním naivním a špatně přeloženým informacím o tajemném světě taoismu či geomancie, ale i k možnosti si např. tchaj-tl-čchuan vyzkoušet na vlastní tělo a mysl. Narůstá i povědomost o užitečnosti a jakési archetypální možnosti aplikovat prastarou moudrost umění umístit dům, postel či akvárium v prostoru, domu či pokoji tak, aby harmonizoval nejen prostředí, ale především člověka. Holandské vydavatelství systematicky vydává, co se týče feng-šuej, jak specializovanou hudbu (např. Feng shui home, Feng shui garden, Spirit of feng shui), tak i první CD ROMy, pomocí kterých si zájemce může na obrazovce svého počítače vyzkoušet nejrůznější základní postupy, jak upravit svůj byt. Ve virtuálním bytě se může procházet jednotlivými místnostmi, může je pozorovat z různých úhlů pohledu, může upravit negativní vliv některých neodstranitelných věcí přidáním křišťálu či právě akvária atd. A protože v obou rovinách - jak v oblasti feng-šuej, tak při práci s CD ROMem, jsme většinou začátečníci, nevadí, že úroveň CD ROMu je také dost jednoduchá. Kdo ví, jak tyhle programy budou vypadat za deset let?

Krishna's charm

Hariprasad Chaurasia • Oreade music 2000

Asi nejslavnější indický hráč na bambusovou flétnu bansuri žije od počátku 90. let v Evropě. Učí na konzervatoři v Rotterdamu a koncertuje po celé Evropě. A právě možnost přímé konfrontace s měnícími se potřebami a stále citlivějším přístupem evropského posluchače k odkazu klasické indické hudby pomalu mění i to, jak dnes taková rága, zahraná pro evropské uši, zní a vypadá. Přiznám se, že jsem několikrát nevěřícně koukl na hodinky: Chaurasiou živě, na koncertu v Amsterodamu zahraná rága jhinjhoti má na CD 45 minut, a z toho přesná polovina je jen a jen alap. Tedy pomalá předehra, jakési ladění posluchačů a prostředí, aby teprve pak, když jsou všichni a všechno (vibračně a emočně) jedno, zazněla mystická krása a síla melodie, kterou kdysi kdosi právě tak citlivý, »slyšel« a poprvé zahrál.
Po více jak dvaceti letech pomalého přibližování (a vzájemného poznávání), a po téměř třiceti letech od prvních tónů sítáru Ravi Šankara a sarodu Ali Akbara Khana na koncertu pro Bangladéš (kdy publikum zatleskalo, k překvapení Šankara, i krátkému ladění), tak konečně snad nastává období, kdy si i publikum v Evropě dokáže vychutnat indickou klasickou hudbu a kdy indičtí klasičtí hudebníci zvládnou »vyladit« na svou rágu i evropské publikum. Třeba právě tak, jak to zvládl Chaurasia na koncertě v Amsterodamu.
Sankar tehdy v roce 1971 prohlásil: „Děkuji. Když se vám tak líbilo ladění, věřím, že se vám bude líbit i samotný koncert." Tehdy hrál rovnou, bez alapu, protože to nemělo cenu. Dnes už třeba právě toto CD dokazuje, že i my jsme schopni vychutnat si »kouzlo« indické klasické hudby právě tak, jako si při hře flétnista Chaurasia vychutnal »kouzlo« Krišny.

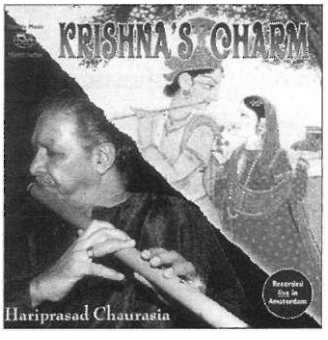

Nic vám netajím

Wolfe Lowenthal • Argo 1999

Nejen pro ty, kteří cvičí, ale i pro všechny další zvídavé je tohle nanejvýš poučná a zajímavá kniha vzpomínek na osobnost jednoho z prvních čínských učitelů, dnes na Západě již velmi známého zdravotního i duchovního cvičení tchaj-ťi-čchuan, profesora Čeng Man-čchinga. Tento literát, lékař, kaligraf a básník naučil během deseti let, kdy na přelomu 60. a 70. let žil v New Yorku, spoustu svých západních žáků nejen základům tak vynikajícího cvičení, ale také umění hledat a nalézat těsné spojení s dalšími oblastmi čínské kultury.

Profesor Čeng učil, že pro studium tchaj-ťi-čchuanu je klíčová třetí kapitola Lao-Covy knihy Tao-te-ťing. jeho vysvětlení také odhaluje, jak špatné a zavádějící jsou překlady sinologů, a ne tchai-tl-čchuanistů. Podle překladu 0. Krále (Čs. spisovatel 1971) tato kapitola zní takto: „Spravování Světcovo vypadá tak: vyprázdní srdce lidí a naplní jim břich. Oslabí jejich vůli, posílí skelet - a lid bude navěky bez poznání a bez žádosti..."

0. Král je vedle jak ta jedle. Nikdy necvičil, nemeditoval, takže jeho překlady Lao Čeho, I-tlngu či čchanových klasiků jsou možná pečlivé, ale k ničemu.

To překlad Berty Krebsové z téhož roku (s komentáři vydala DharmaGaia v roce 1999) je přece jen blíž původnímu smyslu originálu a zní takto: „Proto: vládne-li moudrý, vyprazdňuje srdce lidí a naplňuje jejich mysl. Oslabuje ctižádost lidí a zpevňuje jejich páteř..."

V komentáři Krebsová správně uvádí, že sídlem »mentálních schopností« je v čínském myšlenkovém světě »břicho«, tedy tan-tien (oblast energetického centra, kterému Indové dali název 3. čakra a laponci hara), proto tedy namísto doslovného »břicha« zvolila slovo »mysl«.

jenže ani o tom to není. Posuďte výklad mistra Čenga: „Proto moudrý vede sám sebe k uvolnění mysli, naplnění břicha, zjemnění vůle, zpevnění kostí." A ihned dodává: „Uvolnění mysli představuje wu-wei, nečinění. Naplnění břicha je totéž, co měl na mysli Žlutý císař, když napsal „aby dosáhl osvícení, polyká mudrc Dech (čchi) nebes". Ve 20. kapitole Lao C praví: „Vážím si pokrmů Matky." Matka je zde matkou všeho živého, životadárným dechem nebe a země. To je Lao Covo Tao. Kdyby chtěl někdo tvrdit, že podle Lao C se moudrý zajímá jen o to, jak si naplnit břicho jídlem, jak by kniha o Tau dostála svému jménu?

Ve smyslu cvičení tchaj-ťi-čchuan tedy podle profesora Čenga platí: „At' se čchi a »mysl srdce« navzájem udržují v tan-tienu. Čchi se postupně shromažďuje v břiše, odkud začne přetékat a naplňovat tělo. Důsledkem tohoto procesu je pevnější zdraví, fyzická i psychická síla a dokonce i zázračné působení proti procesu stárnutí, jak organismus stárne, slábnou přirozeně i naše kosti. Péčí o rozvoj čchi v tan-tienu však můžeme dosáhnout toho, že čchi pronikne do kostí a ty budou pevné jako z ocele."

Je třeba pádnějšího důkazu o tom, že doba překladů »překladatelů«, jakkoliv pečlivých, už minula, a hledající, přesněji řečeno »praktikující hledač*, intuitivně vyřeší spoustu »překladatelských« problémů jen tak, levou rukou, protože prostě ví, o čem to všechno je, z praxe?

Profesor Čeng i na jinou, očekávatelnou otázku svého západního žáka, jak se má používat I-ťing, s úsměvem a shovívavostí odpověděl: „I-ťing je nejhlubší a nejtajemnější z čínských kanonických knih. Sám Konfucius se necítil připraven začít tuto knihu studovat, dokud mu nebylo sedmdesát let. jak ji používat? Nedůležitějšími pojmy při používání Knihy proměn jsou Dobré a Ne-dobré. jakákoliv otázka (Mám jet na výlet? Mám se setkat s tím člověkem?) by tedy měla být položena spíše ve smyslu: „je to dobré? Není to dobré?" Nemáme se ptát: „Co se stane?" nebo „jaký bude pro mě rok?", ale vložit do otázky aktivní prvek, „je dobré nebo ne, abych to a to udělal? Hlavní je, co si člověk o sobě a svém problému prostřednictvím prácejia formulaci otázky uvědomí." Téměř v každé kapitole této knihy vzpomínek na profesora Čenga je naplněn smysl jejího názvu - Nic vám netajím. Konečně autentická znalost a vysvětlení, po kterém člověk nemůže než vzdychnout: „Vždyť je to přece tak logické..."

Šamanské vědy

Franz-Theo Gottwald, Christian Rátsch - Volvox Globator 1999

Na podzim roku 1996 vyšel sborník »Šamanské univerzum - šamanismus, vědomí a ekologie v jižní Americe«, a zároveň se konala konference s příznačným názvem »Šamanismus a ekologie*, které se zúčastnila celá řada etnografů a psychologů. Výsledkem jejich bádání a diskusí je tato kniha překladů, rozdělená na části věnované vztahu šamanismu a ekologie, šamanismu a přírodních věd a šamanismu a umění. Knize sice chybí obsah a rejstřík, ale zato jsou v ní i u některých příspěvků i fotografie a ke každému je uvedena i použitá literatura. Kromě prací, jako je např. »Ekologická politika a šamanismus Yukunů a Tanimuků ze Severozápadní Amazonie«, nebo »Šamanismus v Amazonu, ayahuasca, antropomorfismus a přirozený svět« mne zvláště potěšily kapitoly »Uctívání přírody jako vnímání energie«, "Šaman jako přírodní vědec«, »Šamanství, elektromagnetismus a výzkum mozku« a zvláště pak sšamanské elementy v umění Josefa Beuyse«.

Pro pány vědce Grygara či Heřta je to kniha naprosto nestravitelná, jenomže se píše rok 2000, a tak představa, že se na světě konají podobné konference o šamanismu, mne naplňuje radostným úžasem právě tak, jako nebe nade mnou a mravní zákon ve mně. Pomocí této knihy můžeme být, jen s několikaletým zpožděním, u toho.

Celtic madonna

Henri Seroka • Oreade Music 2000

Belgičan Henri Seroka je starý harcovník po popových a písňových luzích a hájích, který se v poslední době dal i na skládání instrumentální hudby. V tomto případě se nechal inspirovat jak zvukem původních liturgií, tak mýty o svatém grálu a existencí tří svatých žen - Máří Magdalény, v keltské tradici Morgany, královny osudu, záhadné černé madony a cikánské madony. Na můj vkus je to hudba jednodušší a jaksi popovější, avšak z vlastní zkušenosti vím, že právě tento druh hudby je pro mnohé posluchače, a zvláště posluchačky, přijatelnější a tedy i působivější.

Sun Walker

Keiya • Oreade Music 2000

Když to vezmu z té pozitivní stránky, toto album je důkazem, že hudba new age je již naprosto běžnou součástí našich životů či regálů každého lepšího obchodu s hudebními nosiči. Tedy součástí konzumu, spotřeby. Velmi pečlivě udělané a produkované album je prostě pop new age. Afričan, žijící v Belgii, který si říká Keiya, natočil a namíchal hodinu dobře udělané hudby, je v ní ode všeho trochu. Trochu rytmů, bubnů, exotiky, krásných smyčců, krásných hlasů. Ti, kteří potřebují hudbu spotřebovávat, konzumovat, si přijdou na své. Proč ne? A ti, kteří hledají hudbu, která by je popostrčila kousek dopředu či nahoru, ti si prostě koupí a poslechnou album jiné. Rozumějte mi dobře - já bych si tohle album nekoupil, ale to neznamená, že se stovkám jiných lidí nebude líbit. I o tom je současnost: z hlediska současných ekonomů a politiků a továrníků (prý) není třeba lámat rukama nad faktem, že větší část společnosti je orientována na spotřebu. Velká část současné hudby je již dávno zaměřena právě na co nejrychlejší spotřebu neustále se obměňujících alb a interpretů, tak proč by se to nemohlo týkat i hudby new age. I auta jsou vyráběna tak, aby si člověk musel za nějaký ten rok koupit nové - obnosí se, právě tak jako ponožky či košile.

Z pohledu konzumenta je toto album nádhernou přehlídkou celé řady stylů, nástrojů, rytmů a krásných zvuků.

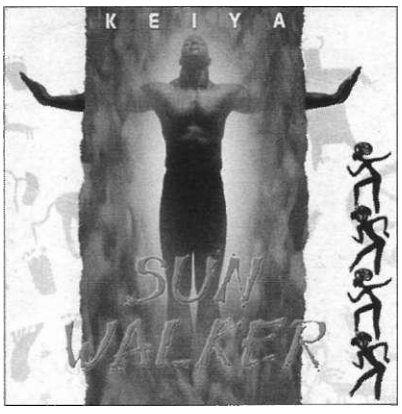

Terence McKenna: I-ťing jako lunární kalendář

I-ting, coby prastarý věštecký systém, se v Číně užívá zhruba od roku 1000 př. Kr. Sestává z 64 hexagramů či obrazců, složených ze šesti čar. Čára hexagramů může být spojitá (-) či přerušená (--), přičemž hexagram čteme odspoda nahoru. Výsledných 64 permutací, vzniklých na podkladě jednoduchých pravidel, mělo, jak Číňané věřili, odrážet univerzální kategorie či archetypy, pomocí nichž bylo možno osvětlit osud jednotlivce, jenž se na obsah věštby táže. Způsoby práce s orákulem se během staletí měnily. Původně se užívaly kosti, později 49 stonků řebříčku, ještě později hod mincemi. Náš zájem se točí kolem koincidence trvání 13 lunárních měsíců a čísla 384. Skutečná délka lunárního měsíce je 29,530588 dní. Průzkum orákulních kostí, jejichž původ spadá do 13. století př. n. l, vedl Needhama k závěru, že tehdy byla známa délka lunárního měsíce 29,53 dní. 29,53 dní * 13 = 383,89 dní. Podobnost tohoto čísla s číslem 384 se stane mnohem významnější ve chvíli, kdy si uvědomíme, že toto číslo dostaneme, vynásobíme-li číslo 64 šesti, přičemž číslice šest představuje počet |ao či čar jednoduchého hexagramů.

V čínském intelektuálním schématu se to, co se děje s jao - nejzákladnějším elementem hexagramů (který, vynásoben šesti, poskytuje hexagram) - může dít i s celým souborem jao, tedy s kompletní posloupností 64 hexagramů. Tato myšlenka, podle níž operace prováděné na jedné rovině vykazují vytříbenost a účinnost i na jiných úrovních, jsou-li prováděny stejným způsobem, je úzce spjata s naší druhou premisou, která se týká cyklického opakování událostí a situací odlišného rozsahu trvání. Taoisté si velmi cenili cyklických změn a byli s tímto vědomím sžiti. Tao-te-ting říká, že charakteristickým pohybem tao řádu přírody) je návratnost. Lze se domnívat že samotný čas (šin) je tvořen právě touto nezformovanou spontánní (cu-jan) a neustálou cirkulací (jun). A teď ta zarážející souvislost mezi násobkem 6*64 dní a lunárním pohybem. Rok čítající 384 dní je lunárním rokem o 13 měsících. Tento lunární rak byl charakterizován jako rok o 383,9 dne či 384 dny minus 0,1 dne. Každých 384 dní tento cyklus ztrácí 2,4 hodiny (0,1 dne), a osvojíme-li si tedy jako kalendář rok dlouhý 384 dny a vložíme-li do každého desetiletého cyklu jeden den, takže každý desátý rok bude mít 385 dní, pak tento kalendář ztrácí každých 454,5 roku jeden den.

Všeobecně se pokládá za dané, že kalendáře neolitické Číny byly lunární. Zdá se, že 384denní cyklus rezonuje s délkou jiných astronomických cyklů delšího trvání. Domníváme se, že lunární rok o 384 dnech byl kalendářními tvůrci rané Číny pojímán jako hexagram. Tato myšlenka by mohla být přirozeným důsledkem pozorování vztahu mezi šesti |ao hexagramů a šesti krátkými cykly o 64 dnech, které po vynásobení dávají rok o 384 dnech. Z toho můžeme snadno usuzovat, že Číňané, vzhledem k jejich oblibě cyklů, hierarchií a souzvuku a s pojímáním roku o 384 dnech jako hexagramů, mohli dospět k tomu, že 64*384 dní představuje přirozený oddíl času. Tento proces přitom nemá konce, jako příklad si uveďme fakt, že cyklus o 67,35 letech (384 dní*64) je složen ze šesti jao cyklů o 11,225 roku, což je v překvapující shodě s průměrným cyklem slunečních skvrn, jejichž udávaná perioda činí 11,2 roku. Co je ještě více překvapující, je to, že frekvenční cyklus slunečních skvrn zahrnuje vedle své periody 11,2 roku i periodu o délce 33,33 let. Trvání trigramatického cyklu v délce 33,67 roku se s tímto cyklem shoduje až na jednu třetinu roku. A je známo, že cyklus slunečních skvrn způsobuje periodicitu rostlinného růstu - při maximální aktivitě slunečních skvrn je růst stromů urychlen a jedenáctiletý cyklus slunečních skvrn se tak odráží v přibývající a ubývající tloušťce letokruhů. Tento efekt je natolik spolehlivý, že podle něj archeologové určují dobu zakládání starověkých osídlení.

Na odděleních psychiatrických léčeben vykazují agresivní pacienti periodická vzedmutí aktivity. Pozorovací studie, probíhající několik měsíců v Douglasově nemocnici v Montrealu, skutečně prokázaly periodicitu takovýchto vzplanutí. Ukázalo se, že existuje souvislost mezi slunečními erupcemi (slunečními skvrnami), geomagnetickými poruchami a rozruchem na odděleních,

jak tvrdí Ionidesovi, závěry, k nimž dospěla čínská astrologie v otázce souvislosti nebeských a pozemských jevů, byly zřejmě správné. Objev kalendářních vlastností, jež představují funkční součást I-tingu a mají údajný vztah jak k lunárnímu roku o 13 cyklech a k zodiakálnímu světovému roku, tak k cyklu slunečních skvrn, je záležitostí historické spekulace.

Výpočty ukazují, že i přes dva přidané lunární měsíce narůstá tento kalendář každých pět let o 4,8 dne (předpokládáme-li, že se užívaly lunární měsíce o délce 29,53 dne). Když srovnáme jeho přesnost s lunárním kalendářem, jehož rok o 13 měsících trval 384 dny a jenž při korekci jednoho přestupného roku každých 10 let ztrácel za 454,5 let jeden den, vynikne mnohonásobně větší přesnost kalendáře lunárního. Dokonce i ve srovnání s gregoriánským kalendářem, užívaným dnes na západě, je tento kalendář mnohem přesnější. Gregoriánský kalendář přidává jeden den ke každému čtvrtému roku. Kalendář I-tingu přidává ke svému roku o 384 dnech každých deset let jeden přestupný den a ztrácí jen jeden den každých svých 454,5 let. I bez tohoto vloženého dne je lunární kalendář I-tingu více než dvojnásobně přesnější než kalendář gregoriánský.

Z knihy Neviditelná krajina, která vyjde v překladu Saši Neumana v nakladatelství Volvox Globator

Oreade® music

Oreade, the other music company

ZAZPÍVEJTE SI S SEBOU NEJPOUŽÍVANĚJŠÍ MANTRY TIBETU

NÁDHERNÁ TIBETSKÁ MANTRA VE TŘECH RŮZNÝCH TEMPECH

VÝBĚR NEJLEPŠÍCH SKLADEB NEJLEPŠÍHO AUTORA HUDBY NEW AGE

NĚŽNÁ, INSPIRATIVNÍ, HARMONIZUJÍCÍ A KONEJŠIVÁ HUDBA MISTRA REIKI

I PRO TY, KTEŘÍ SI MYSLÍ, ŽE SE NEDOKÁŽÍ DOKONALE UVOLNIT

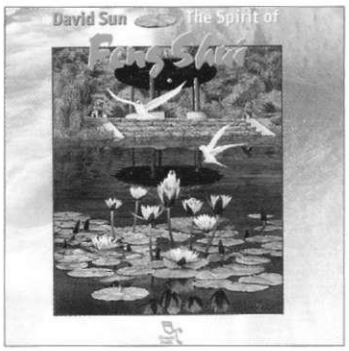

NECHEJTE SI ZHARMONIZOVAT VÁŠ POKOJ, BYT ČI KANCELÁŘ ZVUKEM

PŘIJMĚTE POZVÁNKU NA POUŤ PO POSVÁTNÝCH MÍSTECH UVNITŘ

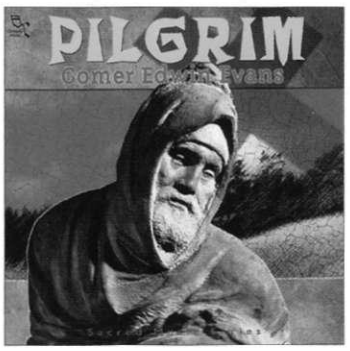

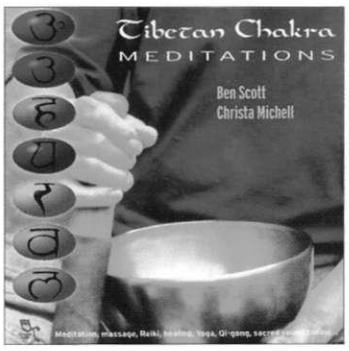

VELMI ÚSPĚŠNÁ NAHRÁVKA TIBETSKÝCH MÍS (I PRO POKROČILÉ)

hudba, která povznáší

Oreade Music • www.oreade.com • info@oreade.com • Tel.: 0031 23 548 3535, fax 23 528 2500
ROIVA • Soukenická 3, 110 00 Praha 1 • tel./fax: 02/24817181 · e-mail: roiva@terminal.cz